

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

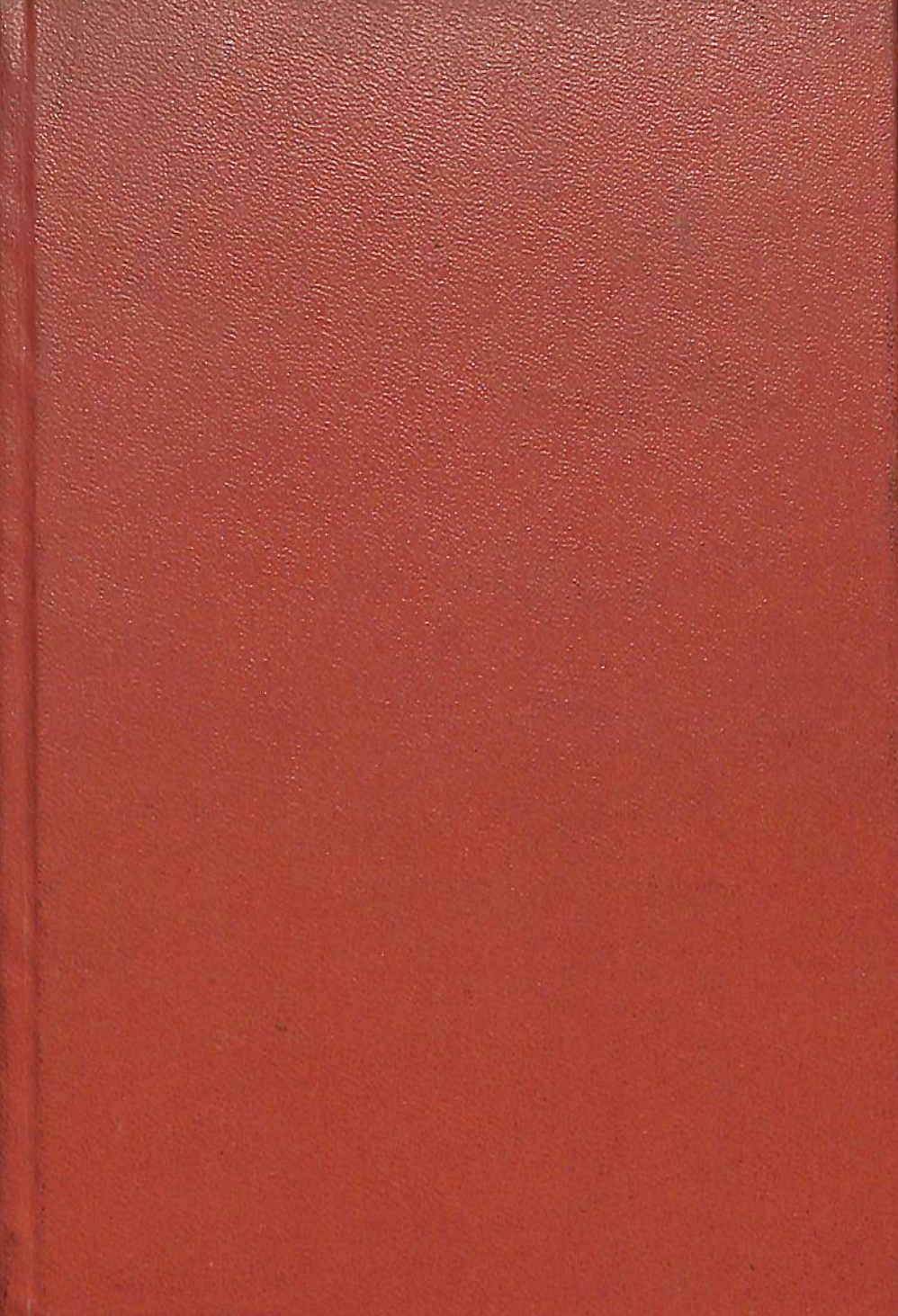
Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

✓
f
ՍԿԶԲՈՒՆՔ

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ

ՈՒՂՂՇՓԱՆԻ ՀԱՒԵՏՈՅ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

7383 թ. 4.
7383 թ. 4.

ՀԱՒԱՔԱՏՈՅ Թ. ԱԶԱՏԵԱՆ Ի ՔԻՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՊԱՐԿՈՍՏԱՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿՆԵՍԵՍԻՆԻ

ԱՅՆՓԱՆՈՍ ԱԻԱԳ-ԲԱՀԱՆԱՅ ՏԵՐ-ԱՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ծխական — եկեղեցական ուսումնարանների բոլոր բաժանմունքների և միջնակարգ ուսումնարանների առաջին դասատուների համար:

Բ. ՑՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Թ Ի Ց Լ Ի Ս

Ի Տպարանի Յովհաննու Մարտիրոսեան

1880

մի և նոյն ժամանակ չեն ցոյց տալի այն սերտ և անքակ-
տելի կապը, որ տեղի պիտի ունենայ հաւատոյ և բարի
գործերի մէջ: Ի՞նչ է լինում արդեօք սորա հեռուանքը՝
որովհետեւ երեխայի երեակայութեան մէջ կրօնագի-
տութիւնը և բարոյագիտութիւնը չեն կապուած մէկ մե-
կու հետ, ուստի և նորա հաւատը մնում է անպտուղ—
մեռեալ:

Յաւով սրտի պիտի խոստովանինք, որ մեր ազգային
ճխական—եկեղեցական դպրոցներում չէ թէ չէ պահ-
պանվում կրօնի կանոնաւորեալ, մանկավարժական սկզբ-
բունքների վերայ հիմնուած դաստիարակութիւնը, այլ մեծ
մասամբ, մինչև 1874 թուականը, երբ լոյս տեսաւ Նո-
րին Վեհափառութեան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի
պատուական կոնդակը ճխական դպրոցների բարեկազու-
թեան մասին—այսպիսի կարեւոր առարկայն բաց էր թո-
ղուած աւանդելի առարկաների շարքից: Այս գղալի պա-
կասութեան պատճառը պէտք է տեսնել ի միջի այլոց,
նաև պիտանացու կամ, լաւ ևս ասել, նպատակայարմար
դասագրքերի սակաւութեան մէջ:

Այս իսկ հանգամանքը, որի մասին մենք իբրև
երկու տարի շարունակ թեմական վերատեսչութեան պաշ-
տօն կատարող, անձամբ վերահասու եղանք, հարկադրեց
մեզ՝ Ռուսաց Դիմիդրի Սոկոլով Աւագ քահանայի «Սկզբը-
նական խրատ քրիստոնէական ուղղափառ հաւատոյ մէջ»
կրօնագիտութեան դասագիրքը, որ յօրինել է նա ժողդա-
կան տարրական դպրոցների համար, փոխել ի Հայ լեզու,
յարմարեցնելով միանգամայն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ
կանոնների և դաւանութեան հետ:

Սօկոլովի անունը, իբրև հմուտ մանկավարժի, արդէն

յայտնի է ամբողջ Ռուսաստանին և մենք կարող ենք
խոստովանել հրապարակօրէն, որ նա առաջինը Ռուսաց
հոգևորական մանկավարժներից կարողացաւ այսպիսի վսեմ
առարկայն, որպիսի է կրօնը, մատչելի անել մանկական
հասկացողութեանը:

Չենք կարող չյայտնել այս տեղ նորին բարձրապա-
տուութեան հայր հեղինակին մեր խորին շնորհակալու-
թիւնն այն պատրաստականութեան համար, որ նա ցոյց
տուեց իւր գրքի պատկերների կապարները Պետերբուրգից
Տփլիս հասցնելով և միանգամայն գրաւոր կերպով մեզ
թոյլատրեց, որ իւր աշխատանքը ի լոյս ածենք հայերէն
լեզուով, առանց որ և է վարձատրութեան. ահաւասիկ սո-
բա մասին նորա պատասխանը մեր նամակին. «Այն միտքը,
թէ լամ դուզնաքեայ և թոյլ աշխատանքը կարող է օգ-
տակար լինել Հայ մանկւոյն, ինձ համար ամեն վարձա-
տրութիւնից էլ բարձր է»:

Այսպէս ուրեմն նոյն գիրքը—պատկերադարդ—ներ-
կայացնելով Հայ հասարակութեան անուամբ՝ «Սկզբունք
քրիստոնէական ուղղափառ հաւատոյ Հայաստանեայց եկե-
ղեցւոյ»—մեր նպատակն էր գլխաւորապէս Հայոց ճխա-
կան դպրոցներին առաջարկել մի ամփոփ դասագիրք կրօ-
նագիտութեան, որպէս զի նոյն դպրոցների աղքատ աշա-
կերանները, որոնք միջոց չունին, այնատեղից դուրս գալուց
յետոյ, այլևս շարունակել իւրեանց ուսումը բարձրակարգ
դպրոցներում, զուրկ չմնան այսպիսի կարեւոր և անհրա-
ժեշտ ուսումից:

Այս գիրքը պարունակում է իւր մէջ՝ Սրբազան
պատմութիւն հին և նոր կտակարանի, վարդապետու-
թիւն քրիստոնէական հաւատոյ և բարոյականութեան,

այն է՝ տեղեկութիւնք եկեղեցւոյ և նորա խորհրդոց վերայ. քրիստոնէական հաւատոյ տարածումն առհասարակ. Քրիստոնէութեան սկզբնաւորութիւնք Հայաստանում. Քրիստոնէութեան յաղթական տարածումն Հայաստանի մէջ. Գրիգոր լուսաւորիչ, Սուրբ գիրքը և հաւատոյ հանգանակը, այլև ամենակարևոր աղօթքներ նախ գրաբառ և ապա նորա դէմ աշխարհաբան թարգմանութիւնք:

Արծնուսոյց վարժապետը պիտի աշխատի հին և նոր կտակարանի պատմութեանց օգնութեամբ զարգացնել մանկան մէջ կրօնական առաջին զգացմունքները և նոյն պատմութեանց հետ ի միասին ուսուցանել նաև աղօթքներ պատմութեան իմաստին համեմատ, ինչպէս դասաւորուած է սոյն դասագրքի մէջ:

Սոյն դասագրքով կարելի է պարապել նաև այնպիսի երեխաների հետ, որոնք դեռևս կարդալ չգիտեն, բայց ոչ սխտեմատիկաբար, այլ պատկերների օգնութեամբ ծանօթացնելով նրանց սրբազան պատմութեան զանազան իրողութիւնների հետ, այն ևս ժամանակի հանգամանքներին յարմարեցնելով, ինչպէս՝ Սուրբ կոյս Մարիամի աւետման և Քրիստոսի ծննդեան տօներից առաջ պատմել նոյն տօների անցքը, սովորեցնելով և նոցա յարմար երգաբանութիւնքը՝ «ուրախ լեր բերկրեալը»—«խորհուրդ մեծ» և այլն, որևիցէ ծանօթ մարդու հիւանդութեան պատճառով—Քրիստոսի ձեռքով հրաշալի բժշկութեանց անցքերը.—որ և իցէ հարսանեաց առիթով—Կանայ քաղաքում հարսանեաց ժամանակ արած առաջին հրաշքը:

Եթէ այս դասագիրքը կարող կը լինի, զո՞նէ մասամբ, կանոնաւորել և արդիւնաւորել կրօնագիտութեան դասախօսութիւնը մեր ազգային ծխական դպրոցներում,

գրաւելով նաև մանկանց հետաքրքրութիւնը, այնուհետև չափից աւելի վարձատրուած կը համարենք մեզ մեր այս ամենաչնչին աշխատանքի համար:

Կրօնուսոյց անդրկովկասեան ուսուցչական դպրանոցի.

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԱԻԱԳ ԳԱՀԱՆԱՅ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

բղխում է ջերմութիւն, նոյնպէս Հայր Աստուծուց ծըն-
վում է Որդին և բղխում է Հոգին Սուրբ. և ինչպէս չէ

կարելի արեգակից բաժանել ո՛չ լոյսը և ո՛չ տաքութիւնը,
այնպէս ևս Հայր Աստուծուց չէ կարելի բաժանել Որդին

Աստուած և Սուրբ Հոգին: Այս իսկ պատճառով Աստու-
ած կոչվում է և է Ամենասուրբ Էրրորդու-Նի-ն Տրանսկան և
անբաժանելի:

Եռանձնեայ Աստուած տուաւ մեզ պատուիրաններ,
որոնցով պէտք է պատուենք Նորան և առանձին ակնա-
ծութեամբ յիշենք Նորա սուրբ անունը: Մենք ևս կա-
տարելով Նորա պատուիրանները, փառաբանում ենք Աս-
տուծուն և յայտնում ենք ցանկութիւն Նորա անունով
ապրելու, այսինքն այնպէս վարուիլ, ինչպէս պահանջում
է Նորա անունն փառքը:

Եւ եմ Տէր Աստուած քո, մի՛ եղիցին
քեզ այլ աստուածք բաց յինէն:—

Ես եմ քո Տէր Աստուածը և ինձանից զատ ուրիշ
աստուածներ չունենաս:

Մի՛ առնուցուս զանուն Աստուծոյ քո
'ի վերայ սնուտեաց.

Աստուծոյ անունը չյիշես ունայն տեղը:
Փառք Քեզ, Աստուած, փառք Քեզ
յաղագս ամենայնի, Տէր, փառք Քեզ:

Փառք Հօր և Որդւոյ և Հօգւոյն սրբ-
բոյ. այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտե-
անից ամէն:

Յանուն Հօր և Որդւոյ և Հօգւոյն
սրբոյ. ամէն:

2. ԹԷ ԻՆՉ ԵՆ ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐԸ:

Սկզբում Աստուած ստեղծեց՝ այսինքն ոչնչեց՝ դոյա-
ցրեց, շատ հրեշտակներ: Հրեշտակները անմարմին (ուրեմն
և անտեսանելի), անմահ, իմացական և ազատ հոգիք են:
Նորա հրեշտակ (այսինքն համբաւարեր) ասվում են այն
պատճառաւ, որ Աստուծոյ հրամանով մարմնաւոր կերպա-
րանք են ստանում և Աստուծոյ կամբք յայտնում են: Ա-
մէն հրեշտակ նոյն աստիճանի զօրութիւն և փառք չունի:
Հրեշտակները բաժանվում են ինն դասակարգ, և այս պատ-
ճառով զանազան անուաններ ունին, ոմանք հրեշտակ են աս-
վում, ոմանք հրեշտակապետ, և ոմանք սերուբէտ և սերուբէտ:

Աստուած հրեշտակներին բարի ստեղծեց, բայց վե-
րին դասակարգի հրեշտակներից մինը հպարտացաւ, կա-
մեցաւ Աստուծոյ հաւասար լինիլ, ուստի սկսաւ հակառա-
կիլ նորան և տրանջալ նորա դէմ, կարողացաւ դէպի չարը
մոլորացնել ուրիշ շատ հրեշտակներին, որոնք նորա հետ
երկնքից թօթափեցան: Այն չար հրեշտակին սաթանայ ենք
ասում (որ կընչանակէ հակառակորդ), իսկ նորա մոլորե-
ցրած հրեշտակներին դեռ և ուրբանայէ սաթանայէ: Այսպէս
հրեշտակները բաժանուեցան բարի և չար: Բարի հրեշ-
տակները Աստուծոյ կամբք յայտնում են մարդկանց, ամէն
բարի գործերի մէջ օգնում են նոցա. չար բաներից պահ-
պանում են մեզ. իսկ չար հրեշտակները ամէն բարի բանին
թշնամի են:

Ամենաբարին Աստուած իւրաքանչիւր մարդու մի
հրեշտակ է տալիս, որ ասվում է պահպան հրեշտակ. նո-
րան դիմում ենք մենք մեր աղօթքով. երբ քնից արթնա-
նում ենք՝ խնդրում ենք, որ այն օրը օգնէ մեզ բարեգոր-

ծութիւն անելու. իսկ քնելու ժամանակ խնդրում ենք, որ
մեզ ազատ պահէ սատանայի փորձութիւններից և ար-
ժանի անէ Աստուածային ողորմութեան:

Հրեշտակի խա-
ղաղութեան յանձն ա-
րա զանձինս մեր,
Տէր զօրութեանց, որ
եկեալ պահեցէ զմեզ
անխռովս ՚ի տուէ և
ի գիշերի, յարթնու-
թեան և ՚ի հանդա-
տեան մերում, զի
Դու ես արարիչ լու-
սոյ և հաստիչ գիշե-
րի:

Տէր զօրութեանց,
մեր անձր յանձնիր
խաղաղութեան հրեշ-
տակին, որ գալով մեզ
մօտ, հանգիստ և ար-
թուն պահպանէ մեզ
գիշեր և ցերեկ, մեր
արթուն և քնած ժա-
մանակը: Որովհետև
Դու ես լուսոյ և գի-
շերուայ ստեղծողը:

3. ՏԵՍԱՆԵԼԻ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԵՒ ՄԱՐԴՈՒ ՍՏԵՂԾԱ-
ԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Հրեշտակի եօնոյ յետոյ Աստուած ստեղծեց վեց օրու-
այ մէջ այն բոլր բաները, որ մենք տեսնում ենք: Առա-
ջին օրը ստեղծեց լույսը: Երկրորդ օրը ստեղծեց տեսանե-
լի երկինքը. երրորդ օրը ջուրը ցամաքից բաժանեց, և
հրամայեց որ հողը բուսուցանէ բոյսեր, չորրորդ օրը ստեղ-
ծեց արեգակը, լուսինը և աստղերը, հինգերորդ օրը
թռչունները և ձկները, վեցերորդ օրը ստեղծեց բոլոր
կենդանիները և յետոյ մարդը:

Աստուած մարդու մարմինը հողեց ստեղծեց և վեր-

չելով տուեց նորան բանական, ազատ և անմահ հոգի: Այս հոգւով մարդը զանազանուեցաւ կենդանիներից: Աստուած մարդու հոգին ստեղծեց իւր կերպին և նմանութեան պէս, շնորհելով նորան անարատ միտք և սուրբ կամք:

Աստուած առաջին մարդու կողքից ստեղծեց նորահամար կին, այսինքն այնպիսի մարդ, որպէս նա ինքն էր: Աստուած այս արաւ, որպէս զի մարդիկ սիրեն միմեանց այնպէս, ինչպէս իւրեանց անձր: Աստուած առաջին մարդուն Աբամ անուանեց, իսկ նախամօրը Եւայ:

Եօթներորդ օրը Աստուած ոչինչ չստեղծեց, վասնորոյ այն օրը կոչուեցաւ շաբաթ. (որ կընշանակէ հանգրստութիւն): Աստուած օրհնեց և սրբեց այն օրը և հրամայեց որ տօն և սուրբ պահուի՝ ի յիշատակ աշխարհի ստեղծագործութեան:

Աստուած աշխարհը ստեղծելուց յետոյ անխնամ չլիցից նորան, այլ իւր հովանաւորութեան ներքոյ պահելով, նախախնամում է և ամէն բարի բանին օգնում է: Այս պատճառով մենք Աստուծուն անուանումենք Տէր, Երկնաւոր Թագաւոր, Արարիչ, Ամենակալ և Նախախնամող: Եւ մեր ամէն կարօտութիւնների ժամանակ աղօթքով դիմումենք դէպի նա:

Ամենայն բարի գործի համար մենք խնդրում ենք Արարիչ Աստուծոյ և Ամենակալի օրհնութիւնը և շնորհակալ ենք լինում նորանից այն ամէն բանի համար, ինչ որ նա տալիս է մեզ:

Օրհնեա՛ տէր:
Պոհանամ զքէն (շնորհակալ եմ քեզանից), Տէր Աստուած իմ:

Մեր դէպի Ամենակալ և Արարիչ Աստուածն ունեցած հաւասար յայտնում ենք այսպէս՝

Հաւատամք ՚ի մի Աստուած, ՚ի Հայրն Ամենակալ, Արարիչն երկնի և երկրի երևելեաց և աներևութից:

Երևելի անուանում ենք Աստուծոյ այն արարածները, որոնց կարող ենք տեսնել—երկիրը և ամենը՝ ինչ որ նորա վերայ կայ. իսկ աներևոյթ—հրեշտակներին:

Աստուծոյ պատուիքն Եօթներորդ օրուայ Տափն:

Յիշեա սրբել զօր շաբաթու, զվեց օր գործեսցես և արասցես զամենայն զգործս քո. իսկ յաւուրն եօթներորդի շաբաթ Տեառն Աստուծոյ քոյ:

Միտդ պահիր շաբաթ օրը, որ սրբութեամբ պահես նորան, այսինքն այն օրը նուիրես բարի գործերի: Վեց օր աշխատիր, այսինքն արն քո գործերը, իսկ եօթներորդ օրը դադարիր այդ գործերից ՚ի պատիւ քո Տէր Աստուծոյ:

Առաւօտեան աղօթք:

Գոհանամ զՔէն,
 Տէր Աստուած իմ,
 որ զարթուցեր զես
 ՚ի հանգստենէ քնոյ
 շնորհիւ ողորմութեան
 Քո: Օարթօ զմիտս
 իմ արդարութեամբ
 առ Քեզ, Տէր Աս-
 տուած իմ, զի տես-
 ցեն աչք իմ զփրկ-
 կութիւն Քո: Եկես-
 ցէ և բնակեսցի յիս
 Աստուածութիւն Քո.
 և ողորմութիւն Քո
 հովանի և պահապան
 լնցի ՚ի վերայ իմ: Եւ
 զես արժանի արա ՚ի
 տուէ և ՚ի գիշերի և
 յամենայն ժամու միշտ
 խորհիլ ՚ի սէր պա-
 տուիրանաց Քոց. և
 գոհանալով փառա-
 ւորել զայր և զԱր-
 զի և զսուրբ Հո-

Շնորհակալեմ Քե-
 զանից, Տէր Աստու-
 ած իմ, որ Քո ողոր-
 մութեան շնորհիւ
 զարթեցրիր ինձ հան-
 գիսա քնից: Օար-
 թեցրու իմ միտքը
 արդարութիւնով զէ-
 պի Քեզ, Տէր Աս-
 տուած իմ, որ իմ
 աչքերը տեսնեն Քո
 փրկութիւնը, գայ և
 բնակուի իմ մէջ Քո
 Աստուածութիւնը. և
 Քո ողորմութիւնը
 հովանի և պահապան
 լնի իմ վրայ: Եւ
 ինձ արժանի արա՛
 գիշեր և ցերեկ և ա-
 մէն ժամանակ Քո
 պատուիրանների վրայ
 մտածել և Քո պա-
 տուիրանները կատա-
 րել: Եւ շնորհակա-

7383 Թ 14

գիգ, այժմ և միշտ
 և յաւիտեանս յա-
 իտենից, ամէն:

լութեամբ փառաւո-
 րել Հօրը և Արդուն և
 սուրբ Հոգուն. այժմ
 և միշտ և յաւիտեանս
 յաւիտենից ամէն:

4 ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԴԱԼՆՅ ԿԵԱՆԲԸ ԴՐԱՆՏԻ ՄԵՋ

Աստուած Աշամին ու Եւային բնակեցրեց զրախտի
 մէջ, որ արևելեան կողմը գեղեցիկ պարտէզ էր: Նորա
 մէջ մի ծառ ևս կար, որի պտուղներն ուտողները հի-
 ւանդութիւնից և մահից ազատ էին լինում: Այս ծառի
 անունն էր Ծառ կենց: Աստուած առաջին մարդոց զը-
 րախտը տանելով, օրհնեց նրանց և ասաց. «Բազմացէք,
 լըրէք երկիրս և նորան տիրեցէք:» Առաջին մարդիկը եր-
 ջանիկ կեանք ունէին զրախտի մէջ և ոչ մէկ բանի կարօ-
 տութիւն չէին զգում, հոգեկան զբաղմունք ունէին որ
 ճանաչում էին Աստուծոյ արարածները և սովորում էին
 սիրել Աստուծուն Սորանից զատ ինքն Աստուած ե-
 րևումէր նրանց, և յայտնում էր այն բաները, որ իրենք
 իրենց չէին կարող իմանալ. ունէին նաև մարմնական
 զբաղմունք, այսինքն զրախտը պահպանում և մշակում
 էին: Նոքա ոչ թշնամութիւն գիտէին և ոչ խաբէու-
 թիւն, և անմեղ մանկանց նման ամօթ չէին զգում:

Արպէս զէ մարդիկ հնազանդութիւն և բարեխառն
 կեանք վարել սովորին, Աստուած պատուէր տուաւ նոցա:
 Պատուիրեց որ չուտեն այն ծառի պտուղը որի անունն էր
 Ծառ փրկութեան Բարոյ և չարի, ասելով որ եթէ ուտեն,
 կրճենին:

Աղբրմած Աստուածը մեզ ևս կարողութիւն և ոյժ է տալիս բարի բան սովորելու, իւր կամքը մեզ ևս յայտնում է և տալիս է Աստուածային անկեղծութիւն: Վասն որոյ մենք ևս մեր դասառութիւնից առաջ աղօթք ասելով խնդրում ենք, որ օգնէ մեզ աւանդուած ուսմունքը սովորելու: Իսկ դասառութիւնից յետոյ աղօթք ասելով շնորհակալ ենք լինում մեզ պարգևած ողորմութեան համար, և օրհնութիւն ենք խնդրում նոցա համար, որոնք օգնեցին մեզ սովորելու:

Աղօթք դասից առաջ:

Ամենաբարի Աստուած, առաքեալ առ մեզ զշնորհս Հոգւոյդ Քո սրբոյ, որ պարգևէ մեզ զմիտս և կազդուրէ զգորութիւնս հոգւոց մերոց, որպէս զի մեք ընդունելով զաւանդեալ մեզ ուսմունս՝ զարգացուք Քեզ ստեղծողիդ մերում ՚ի փառս, ՚ի մխիթարութիւն ծրնողաց մերոց, յօգուտ եկեղեցւոյ և

Ով ամենաբարի Աստուած, ուղարկիր դէպի մեզ Քո սուրբ Հոգւոյդ շնորհքը, որ մեզ միտք պարգևէ, և զօրացնէ մեր հոգևոր կարողութիւնները, որպէս զի մենք ուշք գարձնելով մեզ տուած ուսմունքին, մեծանանք Քեզ քստեղծողիդ փառք տալու, մեր ծնողացը մխիթարելու և եկեղեցւոյն ու Հայրեն

Հայրենեաց:

Նիբին օգտակար լինելու:

Աղօթք դասից յետոյ:

Գոհանամք զՔէն, Արարիչ, զի արժանի արարեր զմեզ շնորհաց Քոց՝ ընդունելութեան ուսմանս, օրհնեալ զմեծաւորս, զծնողս և զուսուցիչս մեր, որք առաջնորդէն մեզ ՚ի գիտութիւն բարութեան, և տուր մեզ զկարողութիւն ՚ի շարունակութիւն ուսմանս այսորիկ:

Շնորհակալ ենք Քեզանից, Արարիչ, որ Քո սուրբ շնորհիւր արժանացրիր մեզ ուսմունք ստանալու: Օրհնիր մեր մեծաւորներին, ծրնողներին և ուսուցիչներին, որոնք առաջնորդում են մեզ բարի բաներն իմանալու: Տուր մեզ ոյժ և կարողութիւն, որ այսուհետև ևս շարունակենք նոյն ուսումը:

5. ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԿԱՆՅ ՄԵՂԲԻ ՄԷՋ ԸՆԿՆԻԼԸ:

Սատանան՝ առաջին մարդոց երանելի վիճակի վերայ նախանձուելով, մոլորեցրեց նրանց դէպի չարը: Մէկ անգամ երբ Եւան անցնում էր արդելեալ ծառի մօտով, սա-

տանան՝ օձի կերպարանք մտնելով, մօտեցաւ նրան և հարցրեց. «Յիրաւի, մի՞ թէ Աստուած արգելել է դրախտի ծառերի պտուղներից ուտելը: Եւան պատասխանեց թէ՛՝ «բոլոր ծառերի պտուղներից կարող ենք ուտել, միայն հրամայեց Աստուած այս ծառի պտուղը չուտել, որպէս զի չմեռնինք»: Այլ, դուք չէք մեռնիլ, ասաց սառանան այլ եթէ այս պտղից ուտէք՝ իսկոյն ձեր աչքերը կը բացուին և Աստուծոյ նման կը լինիք, չարն ու բարին կը հասկանաք: Եւան ցանկացաւ այն պտղից ուտել. նա չկարողացաւ համբերել, կտրեց ու կերաւ, յետոյ Ադամին տուաւ, որ նոյնպէս կերաւ: Եւ այս կերպով առաջին մարդիկ մեղանչեցին: Երբ մեղքը առաջին մարդոց հոգու մէջ մտաւ, իսկոյն ամօթ և սարսափը տիրեց նոցա վերայ: Երբ լսեցին որ Աստուած դրախտի մէջ ման է դալիս, ահով դողով պահուեցան ծառերի մէջ, չմտածելով՝ որ ամենատես Աստուծուց անկարելի է թաղչիլ: «Ադամ, ո՞ր ես», հարցրեց Աստուած: Ադամ պատասխանեց. «Ձայնդ լսելով վախեցայ, և որովհետեւ մերկ էի՝ ամաչեցի, ուստի պահուեցայ»:— Չլինե՞ թէ այն արգելուած ծառի պտղից կերար, հարցրեց Աստուած: Այն ժամանակ սկսաւ Ադամ յանցանքը իւր կնոջ վերայ ձգել և ասաց. «Այս կինս, որ դու ինձ տուիր. սա ինձ տուաւ այն պտուղը, և ես կերայ»: Աստուած հարցրեց Եւային. «Այս ի՞նչ բան արիր»: Իսկ նա պատասխանեց թէ՛՝ «օձը ինձ խաբեց»: Այս կերպով ահա մարդկանց հոգին մեղքերով ապականուեցաւ: Նոքա, որ սկզբից բարի և ճշմարտախօս էին, այն յանցանքը զործելուց յետոյ ստախօս, անձնասիրտ չարասիրտ եղան:

Աստուած արգելում է մեզ արտերիս մէջ նախանձ

պահելը կամ ուրիշ բարութեան վերայ նախանձիլը, որովհետեւ նորանից յառաջ են դալի շատ տեսակ չարութիւններ: Այդ պատուիրանը այսպէս է կարդայլում:

Մի ցանկանար սան ընկերի քո և մի ամենայնի, որ ինչ ընկերի քո է:

6. ԽՈՍՏՈՒՄ ՓՐԿՉԻ ԵՒ ՆԱԽԱԾՆՈՂԱՅ ՅԱՆՑԱՆԲԻ ՊԱՏԻԺԸ:

Արդարադասն Աստուած անիծեց մորթեցնող սառանային, որ օձի կերպարանք էր առել, և ասաց նրան. «Քոյ և այս կնոջ մէջ թշնամութիւն եմ դնում. սորս սերունդից մէկը պիտի քո դուխը ջախջախէ»: Այս խօսքերը մխիթարութիւն եղան մարդկանց համար, որովհետեւ

տե գուշակեցին՝ թէ Փրկիչը աշխարհ պիտի գայ: Յետոյ Աստուած մարդկանց համար ևս պատիժ որոշեց, որ նոքա չմոռանան իրանց գործած մեղքը: Եւային ասաց թէ գու ցաւով պիտի ծնանիս որդի, իսկ Ադամին ասաց «երեսիդ քրտնքով պիտի ճարես հացդ, մինչև որ մեռնիս»: Բայց որպէս զի մարդիկ միշտ յիշեն խոստացած Փրկիչը, Աստուած սովորեցրեց նոցա, որ իրեն կենդանիներ զոհեն, որով ցոյց տուաւ, թէ Փրկիչը իւր արիւնով պիտի ազատէ մարդկանց: Յետոյ Աստուած գրախտից արտաքսեց նրանց:

Բայց սորանից յետոյ ևս Աստուած անխնամ չթողեց մարդկանց, այլ պատրաստուէր նրանց Փրկչին ընդունելու: Մինչև Փրկչի գալուստը եղած միջոցը կոչվումէ հին ուխտի ժամանակ, իսկ նորա գալուց յետոյ եղած միջոցը ասվում է նոր ուխտի ժամանակ:

Աստուած, ողորմեա՛ ինձ մեղաւորիս:

Երեկոյեան աղօթք:

Տէր Աստուած մեր,
 Դու պահեա՛ զմեզ խաղաղութեամբ՝ ի գիշերիս յայամիկ և յամենայն ժամանակի: Ընդ սուրբ երկիւղ քո բեւեռեալ պահեա՛

Տէր Աստուած մեր,
 Դու պահիր մեզ խաղաղութիւնով այս գիշեր և ամեն ժամանակ, Քո սուրբ երկիւղեղ մէջ պահիր մեր միտքը և

զմիտս և զխորհուրդս մեր: Արպէս զի յամենայն ժամ Քե պահպանեալ լեցուք յորոգայթից թշնամոյն: Եւ Քեզ հանցուք դորհնութիւն և զփառքս չօր և Արդւոյ և չողոյն սրբոյ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

խորհուրդը, որ ամեն ժամանակ անփորձ և ազատ լինինք թշնամու որոգայթից: Եւ Քեզ տանք օրհնութիւն և փառք չօրը և Արդուն և սուրբ չողուն, այժմ և միշտ և յաւիտեանս, ամէն:

7. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱԶԳԸ ՄԻՆՉԵՒ ԶՐԿԵՂԵՂ

Մեղքի մէջ ընկած առաջին մարդկանց սերունդն ևս իւրեանց պէս մեղաւոր եղան: Այն պատճառով բոլոր մարդիկ կրում են այն պատիժները՝ որ նշանակեց Աստուած Ադամի և Եւայի համար, բայց այս ցաւերի հետ նախածնողքը հաղորդեցին իւրեանց սերունդներին նաև Փրկչի գալստեան յոյսը:

Ադամ և Եւան գրախտից արտաքսուելուց յետոյ որդի ունեցան: Առաջին որդուն Կայէն կոչեցին, իսկ երկրորդին Աբել:

Կայէնը երկրագործ էր, իսկ Աբելը խաշնարած: Մէկ անգամ եղբայրները կամեցան Աստուծուն զոհ անել: Երկուն ևս իւրեանց աշխատութեան լու պտուղներից զոհ

բերին, բայց երկուսի սիրտն ևս միատեսակ չէր: Աբէլը խոստացեալ Փրկչին հաւատալով և իւր մեղքի վերայ զղջալով էր մատուցանում իւր զոհը, իսկ Կայէնը առանց հաւատալու և զղջալու: Աստուած չընդունեց Կայէնի զոհը, այլ միայն Աբէլինն ընդունեց: Այն ժամանակ նախանձից վառուած Կայէնը սպանեց Աբէլին: Արդարադատն Աստուած անիծեց եղբայրասպան Կայէնին՝ ասելով. «Այն հողը, որի վերայ քո ձեռքով եղբորդ անմեղ արիւնը թափեցիր՝ քո դէմ բողոքում է իմ առաջ. հալածական և թափառական մնաս աշխարհիս երեսին»: Աստուած Ադամին և Եւային մխիթարելու համար՝ Աբէլի փոխանակ ուրիշ որդի տուաւ նոցա, Սէթ անունով (որ մխիթարիչ կրնշանակէ): Կայէնը ծնողաց տանից հեռացաւ և հեռու տեղ բնակուեցաւ: Եւ այսպէս՝ մարդիկ սկսան իրարից բաժանուիլ: Կայէնի սերունդները մոռացան Աստուծուն և անձնասէր ու անխիղճ մարդիկ էին, իսկ Սէթի սերունդը ճանաչումէր Աստուծուն և արդար էր: Բայց երկար ժամանակ անցնելուց յետոյ Սէթի սերունդը բարեկամութիւն և ազգականութիւն արին Կայէնի սերունդի հետ, նոցանից սովորեցին ամէն տեսակ չարութիւն և մոռացան Աստուծուն: Միայն արդար Նոյի ընտանիքի մէջ մնաց ճրշմարիտ հաւատքը:

Սրբա են Աստուածային պատուիրանները, որոնք արգելում են չարութիւններ անել:

Մի՛ սպանաներ, մի՛ շնար, մի՛ գողանար, մի՛ սուտ վկայեր զընկերէ քումմէ:

Ց. ԶՐՅԵՂԵՂ:

Արդարադատն Աստուած վճռեց որ մարդոց ջրհեղեղով պատժէ: Նա հրամայեց Նոյին, որ տապան (մեծ նաւ) շինէ, այնպէս որ մէջը կարողանան տեղաւորուիլ նորա ընտանիքը և աշխարհիս բոլոր կենդանիները: Այն տապանի մէջ մտաւ Նոյ իւր կնոջ հետ, նորա Սէմ, Բամ

և Յաբէթ որդիքը՝ իրանց կանանց հետ, և իւր իւր հետ տապանի մէջ մտցրեց սուրբ համարուած—զոհի կենդանիներից ու թռչուններից եօթն եօթն զոյգ, իսկ անսուրբ անասուններից երկերկու զոյգ: Յետոյ քառասուն օր անդադար անձրև եկաւ, ջուրը շատացաւ, եզերքներից դուրս եկաւ, բոլոր երկրիս երեսը ծածկեց, որով խեղ-

դուեցան մարդիկ և անասուններ: Ազատուեցան միայն նո-
քա, որոնք տապանի մէջ էին:

Երբ ջրհեղեղն անցաւ, Նոյ տապանից դուրս եկաւ
և իւր ազատուելուն համար շնորհակալութեան զոհ մա-
տոյց Աստուծուն: Աստուած այն զոհը ընդունեց և խոս-
տացաւ, որ այլ ևս համաշխարհական ջրհեղեղ չեւինիլ և
իւր խոստման նշան տուաւ ծիածանը, որ է ծիրանի
գօտին:

9. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱԶԳԸ ԶՐԿԵՂԵՂԻՑ ՅԵՏՈՅ:

Ջրհեղեղեց յետոյ կարճ ժամանակի մէջ մարդիկ նո-
րէն մեղքի մէջ ընկան: Նոյ այդի տնկեց, և երբ խաղողը
հասաւ, նորա հիւթից ըմպելիք պատրաստեց: Գինու զօ-
րութիւնը չեմանալով, մէկ անգամ փոքր ինչ աւելի խմեց
հարբեցաւ և մերկ ընկաւ իւր վրանի տակ: Քամը տեսաւ
իւր հօր մերկութիւնը և վատ կատակով պատմեց այն
իւր եղբայրներին: Բայց Սէմ և Յաբէթ երբ լսեցին, իս-
կոյն զնացին իրանց հօր մօտ և վերարկուով ծածկեցին
նորա մերկութիւնը: Նոյ Աստուծոյ հրամանով անիծեց
Քամին՝ նորա վատ վարմունքի համար, իսկ Սէմին և Յաբէ-
թին օրհնեց և միանգամայն զուշակեց, թէ Փրկիչը յա-
ռաջ կրգայ Սէմի սերունդից:

Եստուծային որսորդութեան ծնողայ որսորդութեան հոսին:

Պատուեա՛ զՏայր քո և զմայր, զի բա-

րի լինիցի քեզ և երկայնակեաց լինիցիս՝ ի
վերայ երկրի:—

Ջրհեղեղեց յետոյ մարդկային ազգը նորէն բազմա-
ցաւ Նոյի երեք որդիներից: Առաջ բոլոր մարդիկ միասին
էին ապրում և մէկ լեզուով խօսում: Յեղի մէջ ամենից
մեծը Նահապէթ էր ասվում, որ փոքրերին սովորեցնում էր
թէ ի՛նչպէս կեանք պէտք է վարել, կառավարումէր նը-
րանց և արարիչ Աստուծուն զոհ էր մատուցանում: Բայց
յետոյ, երբ չարագործութիւնք և խռովութիւնք աշխար-
հիս մէջ շատացան, մի քանի ցեղեր խորհուրդ արին թէ
«մի այնպիսի քաղաք և աշտարակ շինենք՝ որի ծայրը մին-
չև երկինքը հասնի, մեզ համար փառք լինի և չցրուինք
աշխարհիս երեսին»: Բայց Աստուած չթողեց որ այն շէ-
նութիւնը աւարտեն. շինողների լեզուն այնպէս խառնա-
կեց, որ չէին կարող միմեանց խօսքերը հասկանալ: Աստի
թողին շենութիւնը և բոլոր աշխարհիս երեսին ցրուե-
ցան: Այս կերպով զանազան ազգեր ձևացան: Մարդկային
սերունդները զանազան կողմեր ցրուելով՝ իւրեանց ազ-
գակցութիւնը մոռացան: Եւրաքանչիւր սերունդ իւր հա-
մար գրեթէ նոր լեզու հնարեց, և Աստուծոյ վերայ նոր
կարծիքներ ունեցաւ. նոցա մեծ մասը ճշմարիտ Աստու-
ծուն մոռացան և սկսան Աստուած համարել այն ամէն
բաները, որ իրենց օգուտ կամ վնաս էին տալիս: Ոմանք
սկսան երկրպագութիւն անել արեգակին, լուսնին և աստ-
ղերին. ոմանք ևս կենդանիները, ծովը, և երկիրս Աս-
տուծոյ տեղ էին ընդունում: Աստուածների մէջ ոմանց
մեծ էին համարում, միւսներին փոքր, ոմանց բարի, ո-

մանց ևս չար: Յետոյ սկսան ոսկուց, արծաթից, քարից
և փայտից աստուածներ շինել և մեհեանների մէջ դնե-
լով՝ զոհ էին մատուցանում նոցա: Այնպիսի արձանները
չորս էին կոչվում, և նոցա մատուցուած պաշտօնը չորս-
պաշտօն-էն:

Այս անօրէնութիւնը տարածուեցաւ բոլոր աշխար-
հիս վերայ և գրեթէ բոլոր մարդիկ կուսպաշտութեան
մէջ ընկան:

Կասկածային պատմութիւն Աստուծոյն պատմութիւնը:

Մի արասցես բեզ զկուռս ըստ ամե-
նայն նմանութեան, որ ինչ յերկինս 'ի վեր
է, և որ ինչ յերկրի 'ի խոնարհ և որ ինչ
'ի ջուրս 'ի ներքոյ երկրի—մի՛ երկրպագա-
նիցես նոցա և մի՛ պաշտեսցես զնոսա:

10. ԱՐՐԱՀԱՄ ԵՒ ԻՍԱՀԱԿ ՆԱՀԱՊԵՏՆԵՐԸ:

Մինչդեռ բոլոր մարդիկ կուսպաշտութեան մէջ ըն-
կած էին, Սէմի սերունդից Աբրահամ անունով մէկ ար-
գար և ուղղահաւատ մարդ կար: Աբրահամ Աստուծոյ
հրամանով թողեց իւր հայրենիքը և զնաց ընակուեցաւ
Քանանացոց երկրի մէջ: Այնտեղ Աստուած քանի մի ան-
գամ երևեցաւ նորան և յայտնեց՝ թէ նա Իսահակ անու-
նով մի որդի պիտի ունենայ, որից մեծ ժողովուրդ պի-

տի յառաջանայ, որ Աստուծոյ ժողովուրդը կրկնուի, ո-
րովհետեւ նա իւր դէպի Աստուած ունեցած հաւատը
հաստատ պիտի պահէ, և ինքը Քանանացոց երկիրը
նրան պիտի տայ: Աստուած այն ժամանակն իսկ հրա-
մայեց, որ Աբրահամի բոլոր սերունդները թլփատուին, և
ասաց թէ միայն նա կը համարուի իւր ժողովուրդը, որ
թլփատուած կը լինի:

Աստուծոյ խոստմունքը կատարուեցաւ: Աբրահամ
հարիւր տարեկան եղած ժամանակ Իսահակ որդին ծնաւ:
Աբրահամ բոլոր սրտով սիրում էր իւր որդուն: Աբրահամի
հաւատը և հնազանդութիւնը Աստուած մեզ իբրև օրի-
նակ տուեց հետևեալ կերպով. Մէկ անգամ Աստուած ե-
րևեցաւ Աբրահամին ու ասաց՝ «Աբրահամ»: Աբրահամը
պատասխանեց՝ «այստեղ եմ»: Աստուած ասաց՝ «վեր առ
այդ քո միակ որդիդ Իսահակը, որին դու սիրում ես, և
բեր նորան ինձ մատաղ—ողջակէց այս սարի գլխին, որը
ես ցոյց կը տամ քեզ»: Միւս օր առաւօտը կանուխ վեր-
կացաւ Աբրահամը, էջը պատրաստեց, ողջակիզե համար
փայտ կտրեց, կապեց, առաւ հետը երկու ծառայ և իր
սիրելի որդի Իսահակին և զնաց Աստուծոյ ցոյց տուած
տեղը: Նոքա երեք օր ձանապարհին էին: Նրբ Աբրահամ
հեռուից տեսաւ սարը, ասաց իր ծառաներին՝ «Ի՞նչ
այստեղ մնացէք մեզի սպասեցէք, իսկ ես ու որդիս միս-
չև դիմացի սարը կ'երթանք, աղօթք կ'անենք ու կը դառ-
նանք»: -- Աբրահամը Իսահակի վերայ բարձեց փայտը. իսկ
ինքը առաւ կրակն ու թուրը, և նոքա երկուսը գնացին
միասին: ձանապարհին Իսահակը ասաց Աբրահամին.
«Հայր, ահա մենք ունինք փայտը և կրակը, բայց ողջա-
կիզի ոչխարը ու՞ր է»: Պատասխան տուաւ Աբրահամը.

«Աստուած ինքը կըրպատրաստէ իւր համար ողջակիզե ոչխարը, որդեակ»: Եւ այնպէս երկուսը միասին շարունակում էին գնալը: Երբոր վեր ելան սարը, Աբրահամը սեղան շինեց, դարսեց փայտը, և Խաճակին կապելով դրաւ նորա վերայ: Յետոյ վեր առաւ թուրը և ձեռքը բարձրացրեց, որ մորթէ Խաճակին: Բայց յանկարծ Աստուծոյ հրեշտակը ձայն տուաւ նորան երկնքից. «Աբրահամ Աբրահամ, մի դիպչիր սղայիդ, հիմայ հասկացայ, որ աստուածաբախ մարդ ես, և իմ սիրոյս համար քո միակ որդուդ չինայեցիր»: Աբրահամը իր շուրջը նայեցաւ և տեսաւ, որ նորանից ոչ հեռու մի խոյ, որ է ոչխար, կախուած է ծառից: Աբրահամը առաւ նրան և զոհեց Աստուծուն: Սորա վերայ Աստուծոյ հրեշտակը միւս անգամ էլ ասաց Աբրահամին. «այսպէս է ասում Տէրը, որովհետեւ դու հնազանդեցար իմ հրամանին, օրհնելով կ'օրհնեմ քեզ և բազմացնելով կը բազմացնեմ քո սերունդը, ինչպէս երկնքի աստղերը և ծովի աւազը: Քո սերունդից յառաջ կըզայ աշխարհի Փրկիչը»:—Սորանից յետոյ Աբրահամն ու Խաճակը դարձան ծառաների մօտ և այնտեղից իրանց տունը:—Նոյն խոստմունքը Աստուած կրկնեց Խաճակին և նորա որդի Յակոբին, որ Իսրայէլ կոչուեցաւ, որ և աւելի արժանաւոր եղաւ Աստուծոյ օրհնութեանը, քան թէ նորա մեծ եղբայր Եսաւը:—

11. ՅԱԿՈԲ ՆԱՀԱՊԵՏԻ ՈՐԴԻՔԸ.

Աբրահամի Թոռն Յակոբը տասներկու որդի ունէր: Հայրը ամենից աւելի սիրում էր կրտսեր որդի Յովսէփին

և կարեց նրան զեղեցիկ ծաղկեայ շորեր, իսկ եղբայրները ասում էին Յովսէփին և չէին ուզում նորա հետ քաղցրութեամբ խօսել: Յովսէփը երկու երազ տեսաւ և պատմեց իր եղբայրներին: Նա ասաց նրանց, ձևեցէք իմ տեսած երազը. ինձ թւում էր, թէ մէկ դաշտում որայ էինք կապում. իմ որայս կանգնած էր ուղիղ. իսկ ձեր որաները պատեցին իմ որայս և երկրպագութիւն տուին նորան»:— Եղբայրները ասացին: «Մի՞թէ մեր վերայ թագաւոր պիտի լինիս դու. կամ պիտի տիրես մեզ»: Մի քանի օրից յետոյ Յովսէփը իր հօրն և եղբայրներին միւս երազը պատմեց: «Երազումը, ասաց նա, ինձ երևեցաւ իբրև թէ արեգակն, լուսին և տասնումէկ աստղեր ինձ երկրպագում էին»: Այս անգամին հայրն էլ յանդիմանեց նորան, ասելով. «Այդ ինչ երազ է, մի՞թէ ես, մայրդ ու եղբայրներդ երկրպագութիւն պիտի անենք քեզ»:—Եղբայրները աւելի շարացան Յովսէփի վերայ այս երազների համար:—

Մէկ անգամ Յակոբի որդիքը արածում էին խաշները, իսկ Յովսէփը տանն էր մնացել: Հայրը ասաց նրան. «Գնա տես, առողջ են արդեօք եղբայրներդ և մեր խաշները և համբաւ բեր ինձ»: Յովսէփը գնաց և դաշտում մոլորուեցաւ: Այնտեղ մի մարդ գտաւ նորան և հարցրեց. «Ինչ ես մանգալիս» (որոնում):—Յովսէփը պատասխանեց. «Ես իմ եղբայրներին եմ մանգալիս, ասա ինձ, ու՞ր են արածեցնում նոքա»: Անձանօթ մարդն ասաց նրան. «Նոքա այստեղ չեն. ես լսեցի որ նոքա ասացին, թէ հեռանանք այստեղից»: Եւ նա ցոյց տուեց նրան, թէ ո՞ր կողմն էին գնացել նորա եղբայրները: Երբ Յովսէփը գտաւ եղբայրներին և մօտենում էր նրանց, նոքա սկսեցին մէկ

ձեկուն ասել. «ահա գալիս է երազատեսը. եկէք սպանենք նրան և տեսնենք, թէ ինչպէս պիտի կատարուին նորա երազները»:—Ռուբէն, մեծ եղբայրը, ասաց. «չէ, եղբայրներ, ինչո՞ւ սպանենք նորան. ինչո՞ւ մեր ձեռքերը թաթախենք նորա արիւնի մէջ. աւելի լաւ է ձգենք նորան այս անջուր փոսի մէջ. թող երթայ ինքն իրեն մեռնի»: Նորա միտքը այն էր, որ յետոյ հանէ Յովսէփին այնտեղից ու հօր ձեռքը հասցնէ: Նրբ Յովսէփը մտեցաւ եղբայրներին, սոքա հանեցին նորա ծաղկեայ շորերը և գրցեցին նրան փոսի մէջ: Յետոյ նստեցին հաց ուտելու: Յանկարծ տեսան, որ գալիս են վաճառականներ, որոնք

ուղտերով ապրանք էին տանում Նզիպոսու: Յուդան ասաց իւր եղբայրներին. «Յովսէփին սպանելուցը մեզ ի՞նչ օ-

գուտ. ինչ և իցէ նա մեր եղբայրն է. եկէք ծախենք նորան այս վաճառականներին»: Այդ միջոցին Ռուբէնը այնտեղ չէր: Եղբայրները լսեցին Յուդայի խօսքին, Յովսէփին հանեցին փոսից և քսան դահեկանով ծախեցին նոյն վաճառականներին: Նրբ վաճառականները Յովսէփին տարան, եկաւ Ռուբէնը: Նա չգտաւ Յովսէփին փոսի մէջ և ասաց եղբայրներին. «Յովսէփը այնտեղ չէ, այժմ ուր կորչւմ ես»: Եղբայրները մորթեցին մի ուղւ նորա արիւնով թրջեցին Յովսէփի շորերն, ու այն հօրը ուղարկելով հրամայեցին ասել. «այս շորերը մենք գտանք դաշտի մէջ. տես արդեօք սա Յովսէփինը չէ»: Յակոբը իսկոյն ճանաչեց այն և տրտմութիւնից աղաղակեց.— «Ո՛հ, այս իմ զաւակիս շորն է. չար գազանի մէկը կերել է Յովսէփին, չար գազանը պատառել է Յովսէփիս»:— Եւ նա իսկոյն պատառեց իր հագուստը, ու նորա տեղ հագաւ քուրձ, այսինքն ձիու մազից հիւսած հաստ շոր, որ մեծ սուգի ու տրտմութեան նշանն էր: Աղբիւրի պէս աչքերից արտասուեք էր թափում ու ասում. «Թողէք որ ես ևս այս սուգով գերեզման մտնեմ, որդուս մօտ երթամ»: Վաճառականները Յովսէփին Նզիպոսու տարան և այնտեղ ծախեցին Պետափրէս անունով հարուստ իշխանին, որ Նզիպոսի թագաւորի մեծամեծներից մէկն էր և միանգամայն դահձապետ ու բանտերի գլխաւոր վերակացու: Բայց Աստուած օգնում էր Յովսէփին և նա անուանի եղաւ բոլոր Նզիպոսում, իբրև երազների քաջ մեկնող:—

12. ՅՈՎԱԵՓԸ ԲԱՆՏՈՒՄ:

Սկզբում Յովսէփը կենում էր Պետափրէսի տանը իւրև ծառայ և ինչ որ հրամայում էին—ամենն էլ սիրով կատարում էր: Յետոյ Պետափրէսը տեսնելով, որ Յովսէփի հաւատարիմ, աչքաբաց ու շնորհալի տղայ է, սիրեց նրան և բոլոր իւր տան կառավարութիւնը նորան յանձնեց. Աստուած էլ Յովսէփի պատճառով օրհնեց Սքիպտացու տունը: Բայց Յովսէփը դեռ չէր մոռացել եղբայրներէից հասցրած վիշտը, և ահա մի նոր դժբաղդութիւն հասավ իրան:

Պետափրէսի չար կինը մի օր զանգատուեց իւր մարդուն իբրև թէ Յովսէփը անհաւատարիմ է դէպ ՚ի նա. և Պետափրէսը, առանց գործի իսկութիւնը իմանալու, Յովսէփին դրեց բանտը: Բայց Աստուած այտեղ էլ չթողեց Յովսէփին: Բանտապետը այնպէս սիրեց Յովսէփին, որ բանտի բոլոր կալանաւորներին նորա ձեռքը յանձնեց և այնտեղի բոլոր գործերը նորան էր կատարել տալիս:—Նոյն միջոցին, երբ որ Յովսէփը բանտումն էր, թագաւորի իշխաններից երկու հոգի բերին այնտեղ: Նոցանից մէկը թագաւորի տակառապետն էր, այսինքն գինիների վերակացու, և միւսը մատակարար, այսինքն սեղանի կամ կերակուրների վերակացու: Սոցա արածը երևի մի ծանր բան էր, որ ամբողջ տարի մնացին բանտում: Մի օր Յովսէփը տեսաւ, որ սոքա երկունն էլ շփոթած, երեսները կախած նստած են, հարցրեց նոցա—«Ինչ է պատճառը, որ այսօր այդպէս տրտում էք:» —«Չարմանալի երազներ տեսանք, ասացին նոքա, և մէկը չկայ, որ նոցա մեկնութիւնը տայ մեզ:» —Յովսէփը ասաց նոցա. «Մի՞թէ

չգիտէք, որ մեկնութիւնը Աստուծոյ ձեռին է. բայց պատմեցէք ինձ:» —

Տակառապետը ասաց. «Ինձ երեւցաւ որ դիմացս խաղողի մի որթ կայ: Որթի վրայ էլ երեք հատ կանանչ ճիւղ և ճիւղերի վերայ խաղող հասած: Իմ ձեռքումն էլ կար Փարաւոն թագաւորի բաժակը, խաղողը ձմրում էի բաժակի մէջ և տալիս էի թագաւորի ձեռքը:» Յովսէփն ասաց նորան. «Երեք ճիւղերը—երեք օր է. երեք օրից յետոյ Փարաւոնը յետ կը դարձնէ քեզ քո պաշտօնը, որ առաջուայ պէս Փարաւոնի բաժակը իւր ձեռքը տաս: Եւ երբ որ յաջողութեան մէջ լինես, դուն էլ ինձ միտդ բեր և այս բանտիցը ազատիր: Ես ոչինչ յանցանք չեմ արած:» —Երբոր Յովսէփը մեկնեց տակառապետի երազը, մատակարարն էլ ասաց. «Ես տեսայ երազումս, որ գլխիս վերայ դրած ունէի երեք խան վերին խանուսն էին թագաւորի սիրած ամէն տեսակ կերակուրներ և թռչունները ուտում էին նրանցից:» —Յովսէփը պատասխանեց. «Երեք խաները—երեք օր են. երեք օրից յետոյ Փարաւոնը քո գլուխը կը վերցնէ վրայիցդ, մարմինդ կախ կը տայ փայտի վրայ և թռչունները քո միսը կ'ուտեն:» —Ինչպէս ասաց Յովսէփը, այնպէս էլ եղաւ: Երբորդ օրը Փարաւոնի ծնընդեան տարեդարձն էր. ուստի և իւր ծառաների համար մեծ հանդէս կատարեց պաշտում միտը եկան տակառապետն ու մատակարարը. —հրամայեց, որ տակառապետին իր առաջուայ պաշտօնը տրուի, իսկ մատակարարը փայտի վրայ կախուի: Բայց տակառապետը մոռացաւ Յովսէփին և նա այլ ևս երկու տարի մնաց բանտում: —

13. ՅՈՎԱԵՓԻ ՓԱՌԲԸ:

Պատահեց, որ Փարաւոնը երկու երազ տեսաւ: Նը-
րան երեւեցաւ իբր թէ կանգնած է գետի եզերքին: Գետի
միջեց դուրս եկան եօթն գեղեցիկ և պարարտ կովեր և
արածում էին ափում: Նոցանից յետոյ նոյն գետից դուրս
եկան ուրիշ եօթն կովեր, բայց այնպէս նիհար, որ նոցա
նման նա երբէք չէր տեսել, և կանգնեցան նոյն կովերի
մօտ: Եւ այդ նիհար կովերը պարարտ կովերին կերան:
Փարաւոն զարթեցաւ, բայց կրկին քնեց: Յետոյ դարձեալ
մի ուրիշ երազ տեսաւ. իբր թէ մէկ փունջ ցորենի վրայ
եօթն հատ լըք և գեղեցիկ հասկեր կային. նոցա մօտ
դուրս եկան եօթն հատ էլ վտիտ և չոր հասկեր, և այս
վտիտ հասկերը կերան այն եօթն լըք հասկեր: Փարաւոն
զարթեցաւ: Առաւօտուն վաղ կանչել տուաւ իր բոլոր ի-
մաստուններին: Նոցա պատմեց երազները, բայց ոչ ոք
չկարողացաւ նոցա մեկնութիւնը տալ: Այն ժամանակ
տակառապետը ասաց նորան. «Նզիպտոսում կայ մի ծառայ,
Յովսէփ անունով Նբրայեցի երիտասարդ — որ երազ մեկնել
լաւ գիտէ»: Թագաւորը հրամայեց, որ իւր մօտ բերեն
նորան: Երբ Յովսէփին եկաւ, թագաւորը ասաց. «Նս ե-
րազ տեսայ, բայց մարդ չկայ, որ մեկնէ ինձ. իսկ քեզ
համար ասումեն, թէ ինչ երազ որ լսես կարող ես մեկ-
նել: Յովսէփը պատասխան տուաւ. «առանց Աստուծոյ կա-
րելի չէ յաջող ու ձգմարիտ մեկնութիւն տալ ահրու-
թեանդ երազին»: Երբ որ Փարաւոն պատմեց իր երազ-
ները, Յովսէփը ասաց. «Ճէր արքայ, քո տեսած երկու ե-
րազը էլ մի և նոյն նշանակութիւնն ունին. եօթն գէր
կովեր և եօթն լըք հասկեր, եօթն առատութեան տարի

են, նոյնպէս և եօթն նիհար կովեր ու եօթն վտիտ հաս-
կեր սովի տարիներ են»: Այդ երազներով Աստուած քեզ
յայտնում է, թէ ի՞նչ պիտի անէ, այսինքն թէ առաջ
եօթն տարի շարունակ առատութիւն կըլինի, յետոյ նոցա
կըյաջորդեն եօթն սովի տարիներ: Ուրեմն մէկ իմաստուն
և խոհեմ մարդ պիտի ընտրես և բոլոր Նզիպտոսի վերայ
կառավարիչ կարդես: Թող նա առատութեան տարիներին
ցորեն հաւաքէ, և սովի տարիներին Նզիպտացւոց վերայ
ծախէ, որպէս զի ժողովուրդը սովամահ չլինի»: Յովսէփի
տուած մեկնութեան և խորհրդին շատ հաւանեցաւ Փա-
րաւոնը և նա ասաց Յովսէփին. «Քեզանից իմաստուն,
քեզանից խոհեմ մարդ ես չունիմ. ես քեզ կըզնեմ գլուխ
բոլոր Նզիպտոսի վերայ, ամէն մարդ հնազանդ կըլինի քո
հրամանին. և ես միայն թագաւորական աթոռով բարձր
կըլինեմ քեզանից»:— Փարաւոնը իր ձեռքից հանեց մատա-
նին և հագցրեց Յովսէփի մատին, նմանապէս բեհեղեայ
չոր հագցրեց, վզին ոսկի մանեակ կախեց. նստեցրեց նո-
րան արքունի կառքի մէջ և նորա առջևից մունեակը
կանչում էր. «Նրկրպագեցէք, սա է երկրի հայրը»: Այն
ժամանակ Յովսէփը երեսուն տարեկան էր: —

**14. ՅՈՎԱԵՓԻ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ ԳԱԼԻՍ ԵՆ ԵԳԻՊ-
ՏՈՒ:**

Թագաւորի երազները կատարուեցան: Հասան առա-
տութեան եօթն տարիներ: Յովսէփ անչափ ցորեն ժողո-
վեց և դիզեց ամէն քաղաքներում: Սովի տարիներն էլ
հասան: Յովսէփը սկսեց ցորեն ծախել: Քաղցածութիւնը
տիրեց նաև Քանանացւոց երկրին, ուր կենում էր Յովսէ-

փի հայրը: Յօկոբն ասաց իր որդւոց. «ես լսեցի, որ Եզրիպտոսում ցորեն է ծախվում. գնացէ՛ք այնտեղ և գնեցէ՛ք, որ քաղցածութիւնից չմեռնինք:» Յովսէփի տասն եղբայրներ հաւաքուեցան ու գնացին Եզրիպտոս, միայն Բենիամինը մնաց հօր մօտ տանը: Երբոր եղբայրները հասան Եզրիպտոս, նոցա բերին Յովսէփի առաջ: Նոքա խոնարհ երկրպագեցին նորան, բայց չձանաչեցին, իսկ Յովսէփը ձանաչեց նոցա և իսկոյն միտը բերեց իր տեսած երազները: Յովսէփը հարցրեց նոցա. «Ո՞ր տեղեց էք գալիս:» Նոքա պատասխան տուին. «Քանանացւոց երկրից:» «Կու՛ք լրտես էք, ասաց նա. դուք եկե՛լ էք խմանալու, թէ ինչ է լինում Եզրիպտոսի երկրում:» — «Ո՛չ, տէր», պատասխանեցին եղբայրները. «մենք ցորեն գնելու ենք եկե՛լ, ամէնքս էլ մէկ մարդու որդի՝ խաղաղ ու հանդարտ մարդիկ ենք. — մենք աասներկու եղբայր էինք. մեզանից մէկը կորաւ, իսկ փոքրը մնաց տանը հօր մօտ:» — «Նթէ դուք ճշմարիտն էք խօսում», ասաց նա, «ձեզանից մէկը ուղարկեցէ՛ք տուն, թող նա բերէ ձեր փոքր եղբօրը, իսկ միւսներդ իբրև գերի կըմնաք ինձ մօտ:» — Նա հրամայեց նրանց բանալ տանել: Բայց երրորդ օրը Յովսէփն ասաց նոցա. «Նս աստուածավախ մարդ եմ և չեմ ուզում որ ձեզ անիրաւութիւն լինի. ուրեմն թէ որ դուք անվնաս ու անմեղ մարդիկ էք, այսպէս արէք. թող ձեզանից միայն մէկը մնայ բանտի մէջ, իսկ դուք ձեր առած ցորենը տարէ՛ք տուն և ապա ձեր կրտսեր եղբօրը բերէք ինձ մօտ, որ խմանամ թէ ճշմարիտ է ձեր խօսքը, իսկ առանց նորա ինձ չերևաք:» — Նա հրամայեց նոցա առջև նմանին կապել, յետոյ պատուիրեց, որ նոցա պարկերը շորենով լքցնեն ու բերած փողերը ամէն մէկինը իր պար-

կի մէջ դնեն թաքուն: Եւ եղբայրները սկսեցին մէկմէկուն ասել. «Աստուած մեզ պատժում է մեր եղբօր դէմ արած մեղքի համար. մենք տեսնում էինք նորա նեղութիւնը և ուշ չգարձրինք նորա պաշտօնը:» Ռուբէնն էլ վրայ բերաւ, թէ «մտերնիդ չէ՞, որ ասում էի թէ այդ մանուկի դէմ մեղք մի՛ գործէք. և դուք ինձ չլսեցիք. և ահա այժմ մենք ենք տանջվում:» Նոքա այսպէս խօսում էին և չգիտէին, որ Յովսէփը նոցա ամէն ասածը հասկանում է, որովհետև նոցա հետ թարգմանով էր խօսում: Յովսէփը հեռացաւ նոցանից և լաց էր լինում: Եղբայրները արտմութեամբ լրուած ուղևորեցան դէպի տուն: — ձանապարհին երբ որ իջեանեցան, նոցանից մէկը բաց արեց իր պարկը և իր փողերը տեսաւ նորա մէջ: Նա այդ պատմեց եղբայրներին և նոքա ևս իրանց պարկերում միւսները գտան: Նոքա զարմացած մէկմէկուն ասում էին. «այս ինչ փորձանք է բերում Աստուած մեր գլխին»: — Երբ նոքա հասան տուն և ինչ որ Եզրիպտոսում պատահել էր նոցա հետ՝ պատմեցին, Յակոբը շատ արտմեցաւ և ասաց. «դուք ինձ անպաւակ թողեցիք. Յովսէփը չկայ. նմանը չկայ, հիմայ Բենիամինն էլ ուզում էք տանել այս ամէն փորձանքները ինձ համար էին պահուած: Զէ, Բենիամինին չեմ արձակիլ. թէ որ ձանապարհին հիւանդանայ կամ բան պատահի, լալով ողբալով գերեզման պիտի իջնեմ:»

15. ՅՈՎՍԵՓԻ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԱՆՈՒՍՆ ԵԳԻՊՏՈՍ:

Երբոր Եզրիպտոսից բերած ցորենը հատաւ, Յակոբ

ասաց իր որդոց. «Գնացէք էլի Եգիպտոս և, եթէ կարելի է, գնեցէք ցորեն:» Նոքա ասացին. «Ճգիպտոսի իշխանը հրամայեց մեզ, որ առանց Բենիամինի չերևանք նորա աչքին. ուստի թէ որ Բենիամինը կըտաս կ'երթանք, ապա թէ ո՛չ պէտք է առանց հացի մնանք ու ամէնքս քաղցածութիւնից մեռնենք:» Յակոբը ասաց. «ինչ՞ հարկ կար Եգիպտոսի իշխանին ասելու, որ մէկ ուրիշ եղբայր էլ ունիք:» Նոքա պատասխանեցին. «ինչ անէինք, բան չէթողեց որ չհարցնէ. ու՛մ որդիք էք, ձեր հայրը ողջ է, ուրիշ եղբայր էլ ունիք. ումի՞ մտքիցը կ'անցնէր, որ նա պէտք է ասէր մեզ, թէ գնացէք ձեր եղբայրն էլ այստեղ բերէք:» — Յուդան ասաց. «արձակի՛ր Բենիամինին ինձ հետ: Ես երաշխաւոր եմ նորա համար: Եթէ ես նրան յետ չբերեմ, թող նորա յանցանքը իմ վերայ լինի բոլոր իմ կեանքում:» Այն ժամանակ Յակոբը ասաց. «եթէ այդպէս է, եկէ՛ք այսպէս արէք. հետերնիդ ընծաներ տարէք Եգիպտոսի իշխանին մեր երկրի բերքերիցը՝ Ռետին (որ է անուշահամ ու անուշահոտ իւղ), մեղր, խունկ և ընկուզ. և պարկերումդ գտած փողերն էլ յետ դարձրէք նորան: Եղբայրները հաւաքուեցան ու ճանապարհ ընկան: Երբ նոքա եկան Յովսէփի մօտ, նա իւր ծառաներին հրամայեց, որ նրանց տուն տանի: Եղբայրները վախեցած մէկմէկուն ասում էին. մեզ անպատճառ կըմեղադրեն մեր պարկերումը գտած փողերի համար և գերիի պէս կըպահեն իրանց մօտ: Նոքա ասացին հազարապետին. «Մենք արդէն զալիս էինք Եգիպտոս հաց գնելու և ահա՛ ինչ պատահեց մեզ—մենք մեր պարկերում գտանք այն փողերը, որ մենք վճարել էինք ցորենի համար:» — Բայց նա ասաց նոցա. «մի՛ վախենաք, հանգիստ կացէք.

Աստուած ինքը յետ է դարձրել ձեզ ձեր փողերը, ես ամէնը ստացել եմ ինչպէս հարկն էր:» Շուտով Շմուոնին էլ բերին նոցա մօտ: Եղբայրները իմացան, որ իշխանի տանը պիտի ճաշ ուտեն ու պատրաստեցին իրանց ընծաները: Կէսօրին երրոր Յովսէփը տուն եկաւ, իրենց հետ բերած ընծաները մատուցին նրան ու ընկան երկրպագութիւն արին: Հարցրեց Յովսէփը. «ինչպէս էք. ինչպէս է, առ ո՞ղջ է ձեր ծերունի հայրը:» — Ողջ ու առողջ է քո ծառայի՛ մեր հայրը, — պատասխան տուին նոքա: Յովսէփ տեսաւ Բենիամինին ու հարցրեց. «այժմ է ձեր փոքր եղբայրը, որ ինձ մօտ պիտի բերէիք. Աստուծոյ ողորմութիւնը վըրադ լինի, որդեակ:» Այստեղ Յովսէփը շուտ հեռացաւ, որովհետև աչքերը արդէն լցուած էին արտասունքով, նա մտաւ միւս սենեակը և այնտեղ լաց եղաւ: Յետոյ երեսը լուաց, սիրտը ամուր բռնեց, դուրս եկաւ և ասաց. «կերակուր բերէք:» Կերակուրները բերին ու իրեն առանձին տուին, եղբայրներին առանձին, նորանց յետ ճաշող Եգիպտացիներին էլ առանձին: Յովսէփ ինքը յատկացրեց եղբայրները համար տեղերը. նոքա նստացրած էին աւագութեան կարգով: Այդ զարմացրեց եղբայրներին: Յովսէփ իր սեղանից էր ուղարկում նոցա կերակուր և Բենիամինին հինգ անգամ աւելի էր տալիս, քան թէ ուրիշներին. այսպէս եղբայրները կերան ու խմեցին նորա մօտ: Ճանապարհ ձգելիս, Յովսէփ հրամայեց որ նոցա պարկերը ցորենով լքցնեն ու գնեն նոցա մէջ ցորենի համար բերած փողերն էլ. իսկ Բենիամինի պարկի մէջ, բաց ՚ի փողերից, հրամայեց գնել իր արծաթի սկիհն էլ —

16. ԹԷ ԻՆՉՊԵՍ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ ՃԱՆԱԶԵՑԻՆ ՅՈՎԱԵՓԻՆ

Երբոր եղբայրները փոքր ինչ հեռացան քաղաքից, Յովսէփ ուղարկեց նոցա ետեւից իւր հաղարապետին: Հաղարապետն հասնելուն պէս սկսաւ սաստկութեամբ խօսել նոցա հետ. «ինչո՞ւ բարութեան փոխարէնը չարութեամբ էք հատուցանում: Ինչո՞ւ գողացաք իմ տիրոջս արծաթէ սկիհը»: Եղբայրները սարսափեցան ու ասացին. «Այդ ինչ խօսքեր են, որ լսում ենք, տէր. քաւ լիցի, որ մենք այդպիսի բան անենք: Մեր միջից ումի մօտ որ գտնուի սկիհը, թող նա մահապարտ լինի, իսկ մենք ամէնքս էլ գերի լինինք մեր տիրոջը»: — Ոչ, ասաց հաղարապետը, ումի մօտ որ գտնուի սկիհը, թող նա լինի ինձի գերի, միւսները յանցանք չունին»: Նոքա բաց արին իրանց պարկերը: Հաղարապետը մեծից մինչև փոքրի պարկերը նայելուց յետոյ, սկիհը գտաւ Բենիամինի պարկի մէջ: Սարսափը տիրեց եղբայրներին: Ահուգողով նոքա էլ չետ դարձան քաղաքը: Յովսէփը դեռ ևս տանն էր: Ամէնքը զնացին Յովսէփի մօտ ու երեսի վըայ ընկնելով երկրպագութիւն արին: Յովսէփը ասաց նոցա. «ինչ է այդ ձեր արածը»: Յուդան պատասխան տուաւ. «ինչ պիտի ասենք մեր տիրոջը, ինչ պատասխան տանք, ինչով կարող ենք արդարանալ: Աստուած մեր մեղքերի համար պատժում է մեզ: Ահա ամէնքս էլ քո գերիներ ենք, թէ մենք և թէ նա, որի մօտ գտնուեցաւ սկիհը»: Բայց Յովսէփը ասաց. «քաւ լիցի, որ ես այդպիսի բան անեմ: Ում մօտ որ գտնուեցաւ սկիհս, նա միայն լինի իմ գերիս, իսկ դուք բարով զնացէք ձեր հօր մօտ»: — Այն ժամանակ

Յուդան սկսեց աղաչել, որ նա այդ չանէ: «Թէ որ հիմայ երթանք մեր հօր մօտ, ասում էր նա,— և մեզ հետ չըլնի փոքր եղբայրը, տրտմութիւնից իսկոյն կը մեռնի ծերունին: Ես երաշխաւոր եղայ հօրս Բենիամինի համար, ու ասացի նորան, որ եթէ յետ չբերեմ երեսային, յանցաւոր լինեմ բոլոր իմ կեանքումս: Եւ ի՞նչպէս երեւամ հօրս: Ո՛չ, ես չեմ կարող հօրս չարչարանքը ու մահը տեսնել:» Զկարողացաւ Յովսէփը այլ ևս դիմանալ: Նա բարձրաձայն լաց եղաւ և ասաց. «ես Յովսէփն եմ. յիւրաւի մինչև հիմա կենդանի է հայրս»: Եղբայրները այնպէս շփոթեցան, որ չկարողացան մի խօսք էլ ասել: «Մօտ եկէք», ասաց Յովսէփը: Նոքա մօտ եկան: Նա կրկնեց. «ես ձեր այն Յովսէփեղբայրն եմ, որին դուք ծախեցիք. բայց մի տրտմիք ինձ ծախելուդ համար, որովհետև Աստուած ինձ ուղարկեց այստեղ, որ ձեր փրկութեան պատճառ լինիմ: Շուտ արէք զնացէք իմ հօրս մօտ և պատմեցէք նրան իմ փառքի մասին ու ասացէք՝ ահա թէ ինչ է ասում քո որդի Յովսէփը.— Աստուած ինձ բոլոր եղիպտոսի տէր կարգեց. եկ ինձ մօտ, մի ուշանար: Դու կը բնակուիս ինձ մօտ: Ես կը կերակրեմ քեզ, որովհետև էլ չհինգ տարի կայ սոյլին»: — Յետոյ իւր եղբօր Բենիամինի վզին փաթաթուեցաւ ու լաց եղաւ. Բենիամինն էլ զըրկում էր նորան և լաց էր լնում: Յովսէփ միւս եղբայրներին էլ համբուրում էր և նրանց զրկելն լաց էր լնում: Նոքա էլ սիրտ արին և սկսեցին խօսիլ Յովսէփի հետ: Նա շորեր պարզեց նոցա, իսկ հօրը ընծաներ ու կառքեր ուղարկեց որ գայ: Յովսէփ եղբայրներին ճանապարհ զցելն ասաց. «ձանապարհին չվիճէք»: —

17. ՅԱԿՈՒԻ ԵԳԻՊՏՈՍ ՏԵՂԱՓՈՒԽԼԸ:

Եղբայրները եկան տուն և ասացին իրանց հօրը. «Յովսէփը կենդանի է. Նզիպտոսի թագաւորը իւր ամբողջ երկրի վերայ իշխան կարգեց նորան»: Յակոբ սրտի ուրախութիւնից չէր ուզում հաւատալ. բայց երբոր Յովսէփի ուղարկած կառքերը և ընծաները տեսաւ, նորէն երիտասարդանալու պէս կենդանացաւ ծերունին: «Եթէ յիրաւի Յովսէփ որդիս դեռ կենդանի է, ասաց նա, սուրանից մեծ ուրախութիւն չե կարող լինել ինձ համար. ուրեմն քանի որ չեմ մեռած՝ զնամ տեսնեմ նորան»: Եւ զիպտոս գնալուց առաջ Յակոբ Աստուծուն զոհ մատոյց: Աստուած տեսիլքով յայտնուեցաւ Յակոբին ու ասաց. «Մի վախենար, զնա Նզիպտոս: Ես ինքս կըգամ քեզ հետ Նզիպտոս, և ինքս դարձեալ կըհանեմ քո ազգատոհմը այն տեղից: Յովսէփ իւր ձեռքով կըփակէ քո աչքերը»:— Յակոբ իւր հետ Նզիպտոս տարաւ իր բոլոր որդոց, թոռանց, բոլոր խաչները և իւր բոլոր ստացուածքը: Յովսէփ իսկոյն կառքը պատրաստել տուաւ և իւր հօր առաջը դուրս եկաւ: Մօտը հասնելուն պէս վզին փաթաթուեցաւ ու բարձր ձայնով լաց եղաւ: Հայրն էլ ասաց արտասուօք. «Այսուհետեւ սիրով կըմեռնիմ, որովհետեւ տեսայ որ դու կենդանի ես»: Ինքը Փարաւոնն էլ կամեցաւ տեսնել Յովսէփի հօրը և եղբայրներին: Նրբ նոքա ներկայացան թագաւորին, նա հարցրեց նոցա. «Ձեր գործն ինչ է». նոքա պատասխան տուին. «Մենք ոչխարների հովիւ ենք. եկել ենք այս երկրի մէջ բնակուելու, որովհետեւ Քանանացւոց երկրումը սաստիկ սով է»:— Նա ասաց Յովսէփին. «Նզիպտացւոց աշխարհը բաց է քո առաջ, երկրի ամենալաւ տե-

ղումը բնակեցրու հօրդ ու եղբայրներիդ: »Յետոյ թագաւորը հարցրեց Յակոբին. «Քանի տարի են քո կենաց օրերը»: Յակոբը պատասխանեց. «Հարիւր երեսուն տարեկան եմ. սակաւ և դժուարին են կենալիս օրերը»:—

Յակոբ նահապետը տասն և եօթն տարի կացաւ Նզիպտոսի մէջ: Երբոր տեսաւ որ մահուան ժամանակը մօտեցել է, կանչեց Յովսէփին և ասաց նրան. «Երբոր ես մեռնեմ, չթաղես ինձ Նզիպտոսում. ես կամենում եմ իմ հայրերի հետ ննջել, դուրս տար ինձ Նզիպտոսից և նոցա գերեզմանումը թաղիր»: Յովսէփը պատասխանեց. «Խօսքդ կրկատարեմ»: Յակոբը ասաց. «Երդուիր ուրեմն»: Յովսէփը երդուեցաւ: Մեռնելուց առաջ Յակոբ օրհնեց իր բոլոր որդոցը, Յուդայի համար մարդարեացաւ, թէ նորա սերունդներից չեն պակասիլ թագաւորներ, մինչև որ չգայ Փրկիչը: Յետոյ պարկեցաւ իր մահճի վերայ և վախճանեցաւ: Յովսէփ ընկաւ իր հօր երեսի վերայ, համբուրեց ու լաց եղաւ: Յակոբի բոլոր որդիքը հաւաքուեցան և ինչպէս հայրը պատուիրել էր այնպէս էլ արեցին. տարան Քանանացւոց երկիրը և այնտեղ թաղեցին: Հօրը մեռնելուց յետոյ եղբայրները ասացին. «Ինչ պիտի անենք եթէ Յովսէփը ռիս պահելով իւր սրտի մէջ կամենայ մեզանից վրէժտ առնել այն չարութիւնների փոխարէն, որ մենք գործեցինք նորա դէմ»: Ուստի սիրտ արին մարդ ուղարկեցին Յովսէփի մօտ ասելու, թէ. «մեր հայրը մեռնելիս պատուիրեց, որ թողութիւն խնդրենք քեզանից. ուրեմն ներիր մեզի մեր յանցանքը»: Լաց եղաւ Յովսէփը այն սրտաշարժ մեղայի վերայ: Նա կանչեց իւր եղբայրներին և ասաց. «Ես իմ վրէժտ չեմ առնիլ ձեզանից. ես վախենումեմ Աստուծուց: Դուք ուզեցիք ինձ չարիք ա-

նել բայց Աստուած ինձի բարիք կամեցաւ, որ ժողովուրդի այսքան բազմութիւնը ազատուի մահից: Արեմն մի վախենաք. ես կը կերակրեմ ձեզ և ձեր որդոց:»

18. ՀՐԷԱՅԲ ԵԳԻՊՏՈՍՈՒՄ:

Յակոբի մեռնելուց յետոյ քիչ ժամանակի մէջ նորա ցեղը բազմացաւ և մի ազգ յառաջացաւ, որ Երբայցի, Հրէայ և Իսրայէլացի էր կոչուում: Այն ազգը տասներկու ցեղ բաժանուեցաւ Յակոբի տասներկու որդւոց թուով: Իսրայէլացիք Եգիպտոսի մէջ բնակուելով, սակաւաւ սակաւ իւրեանց հայրենի սովորութիւնները թողին, և մէկ քանիսը իւրեանց հաւատն անդամ մոռացան: Աստուած նրանց պատժելու համար՝ իւր ողորմութիւնից զրկեց: Եգիպտացւոց Փարաւոն կոչուած թագաւորներն սկսան ծանր աշխատութիւններով նրանց նեղացնել իսկ Փարաւոններից մէկը սոսկալէ հրաման հանեց, որ Հրէից նորածին բոլոր արու տղայք սպանուին: Այն ժամանակ Հրէայք յիշեցին իւրեանց Աստուծուն և սկսան նորա ողորմութիւնը և ազատութիւն խնդրել: Աղորմածն Աստուած խղճալով նոցա վերայ՝ նոցա ազատարար ուղարկեց Մովսէսին:

19. ՄՈՎՍԷՍ ՍԱՐԳԱՐԷՆ:

Երբոր Մովսէսը ծնուեցաւ, մայրը սկզբում նորան իւր տան մէջ պահեց որ Եգիպտացիք չսպանեն, յետոյ զրաւ ձիւթով ծեփած կոյովում և ձգեց գետում բուսած եղեգների մէջ այն տեղի մօտ, ուր լողանում էր Փարաւ-

ւոնի աղջիկը: Փագաւորի աղջիկը տեսաւ այն փոքր կողովը, միջեց հանեց տղային, իրեն որդեգիր արաւ և անունը դրաւ Մովսէս, որ նշանակում է ջրեց հանած: Մովսէսը մեծացաւ և թագաւորի պալատի մէջ կրթուեցաւ:

բայց աւելի լաւ էր համարում չարչարուիլ իւր ազգակից Աստուծոյ ժողովրդի հետ, քան թէ միայնակ երկրաւոր դուարձութիւններ վայելել: Մի անգամ Մովսէսը տեսաւ, որ մի Եգիպտացի սաստիկ ձեւում է մի Հրէային: Նա Հրէային տէր կացաւ և նորա հակառակորդին սպանեց: Փարաւոնը այս լսելով՝ հրամայեց որ Մովսէսին սպանեն: Մովսէսը մերձակայ Արարացւոց երկիրը փախչելով, մահից ազատուեցաւ:

Արաբիայի մէջ Յոթոր քրմի տանը մնաց, նորա դըստեր հետ ամուսնացաւ և քառասուն տարի կացաւ նորա մօտ: Նստ էր ցաւում դժբաղդ Իսրայէլացւոց վերայ. այնպէս էր կարծում թէ այն ազգը նեղութիւնից այնպէս պիտի փճանայ, ինչպէս որ կրակով ոչնչանում է ծառը: Մէկ անգամ դաշտի մէջ տեսաւ մի փշոտ թուփ, մորենի, որ վառվում էր, բայց չէր այրվում (անկէզ մորենի): Մտեցաւ այն թփին և նորա միջից ձայն լսեց, որ ասում էր «նա եմ քո հայրերի Աստուածը, ես տեսնում եմ իմ ժողովուրդեան չարչարանքը և կամենում եմ ազատել նրան: Ուրեմն զնա Փարաւոնի մօտ և իմ ժողովուրդս Եգիպտոսից հանրիս: Մովսէս հրաժարուեցաւ այս պաշտօնը կատարելուց, պատճառ բերելով թէ իրեն չեն հաւատալ: Այն ժամանակ Աստուած նորան տուաւ հրաշագործութիւններ անելու զօրութիւն: Մովսէս իւր Ահարոն եղբօր հետ Փարաւոնի դիմացն ելաւ և տասն հրաշալի պատիժներով ստիպեց թագաւորին որ Հրէից արձակէ: Տասներորդ պատժից առաջ Մովսէս հրամայեց Հրէից, որ ամէն մէկը իւրեանց հօտի միջից մի մի գառն ընտրեն, երեք օրից յետոյ մորթեն, նորա արիւնով նշան դնեն իւրեանց դռների վերայ և այն ուտեն եղեգ ասուած գառն խոտով և բաղարջ հացով: Եւ ասաց նոցա թէ՛ «Այս գիշեր Աստուած պէտք է կտորէ Եգիպտացւոց անդրանիկներին, իսկ առանց վնասելու կ'անցնի այն դռների մօտով, որոնց վերայ արիւն է քսուած»: Հրէայք Մովսէսի հրամանը կատարեցին: Գիշերը բոլոր Եգիպտացւոց տների մէջ լաց ու ողբ տարածուեցաւ: Ամենայն տան մէջ մեռել կար, Հրէից տներից զատ Նոյն իսկ Եգիպտացիք խնդրում էին Հրէաներից, որ շուտով հեռանան իրենց երկրից:

Այն օրից սկսած՝ Հրէայք ամենայն տարի մորթում են և ուտում գառն՝ եղեգով ու բաղարջ հացով, իբրև նշան որ գառան արիւնով ազատուեցան Եգիպտոսի ցաւալի վիճակից: Այն օրը Պարէշ կամ Զարէշ կոչեցաւ, որ նշանակում է ունչ կամ աղատուելիս:

20. ՀՐԷԱՆԵՐԻ ԵԳԻՊՏՈՍԻՑ ԴՈՒՐՍ ԳԱԼԸ

Երբ որ Եգիպտացիք իւրեանց ննջեցեալներին թաղեցին, սկսան զղջալ որ Իսրայէլացւոց թող տուին: Փարաւոնը իւր զօրքերով նոցա յետեից ընկաւ և կարմիր ծովի եզերքին նոցա հասաւ: Իսրայէլացիք վախեցան. բայց Մովսէսը քաջալերելով նրանց, գիշեր ժամանակ Աստուծոյ հրամանով դաւաղանը ջրին խփեց: Այն ժամանակ մի սաստիկ հողմ վերկացաւ, ծովի ջրերը երկու բաժանեց և յատակը չորացրեց: Իսրայէլացիք ցամաք յատակի վրայից անցան: Իսկ ջուրը պարսպի նման աջ ու ձախ կողմը կանգնած էր: Եգիպտացիք նոցա ետեից ընկան և գրեթէ ծովի մէջտեղն էին, երբ Իսրայէլացիք արդէն անցան միւս եզերքը: Այն ժամանակ Մովսէս իւր գաւաղանը մեկնեց ծովի վերայ և ջուրն իսկոյն միացաւ: Փարաւոնը և նորա բոլոր զօրքերը խեղդուեցան:

Իսրայէլացիք յառաջ տարան իւրեանց ճանապարհը Արաբիայի անապատի մէջ: Նոքա այն ճանապարհորդութեան մէջ շատ նեղութիւններ կրեցին: Բայց ողորմածն Աստուած ամէն բանի մէջ օգնում էր նոցա. անապատի մէջ նոցա ճանապարհ էր ցոյց տալիս. Նորա հրամանով օղի մէջ մէկ սիւն երևեցաւ, որ ցերեկը ամպի պէս էր և

Իսրայէլացւոց արեւից էր պաշտպանում, իսկ գիշերը կրակի նման էր լինում և ճանապարհը լուսաւորում էր: Երբ նոքա Եգիպտոսից առած բոլոր հացը հատացրին, Աստուած մանանայ տուաւ նոցա, այսինքն սննդարար քաղցր հատիկներ, որ ամէն առաւօտ անապատի մէջ իջնում էր մեծ քանակութեամբ: Երբ նոցա ջուրը պակսեցաւ, Մովսէս իւր գաւազանը ժայռին խփեց և քարի միջեց ջուր բղխեցրեց: Ամաղեկացիք ճանապարհին նոցա վերայ յարձակուեցան, բայց Իսրայէլացիք Աստուծոյ օգնութեամբ յաղթեցին նրանց:

21. ՄԻՆԱՅ ԼԵՐԱՆ ՎԵՐԱՅ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՏՈՒԱԾ ՕՐԵՆՔՆԵՐԸ:

Իսրայէլացիք՝ Եգիպտոսից դուրս գալուց յիսուն օր յետոյ, Սինայ լեռան մօտեցան: Երբ այնտեղ կանգնած էին, թանձր մառախուղ Սինայի գագաթը պատեց, կայծակներ էին արձակվում և որոտմունք էր լինում: Իսրայէլացիք լսեցին Աստուծոյ ձայնը, որ ժողովրդին յայտնում էր իւր սուրբ կամքը, ասելով՝

1, Ես եմ՝ Տէր Աստուած քո, և մի՛ լիցինքեզ այլ աստուածք բաց յինէն:

Ես եմ քո Տէր Աստուածը և ինձանից զատ ուրիշ աստուածներ չունենաս:

2, Մի՛ արասցես դու քեզ կուռս ըստ ամենայն նմանութեան, որ ինչ յերկինս ՚ի վեր, և որ ինչ յերկիր ՚ի խոնարհ:

Քեզ համար կուռք մի չենիր, ոչ վերևի բաների նմանութեամբ, ոչ ներքևը՝ գետնի վերայ եղածների, և ոչ գետնի տակ՝ ջրերի մէջ եղածների նմանութեամբ. մի՛ երկրպագիր նոցա և մի՛ պաշտիր. կամ թէ աշխարհի մէջ եղած ոչ մի բան իբրև Աստուած մի՛ պաշտիր, կուռ պաշտութիւն մի՛ անիր, հոգուդ հակառակ բան մի՛ անիր ոչ փողի համար, ոչ ուրիշին հաճոյանալու համար. մի՛ արբենար և որկրամուլ մի՛ լինիր:

3, Մի՛ առնուցուս զանուն Աստուծոյ քո ՚ի վերայ անտեսաց:

Չուր տեղը Աստուծոյ անունը մի՛ յիշիր: Աստուծոյ անունը յիշէ միայն աղօթքի և խօսակցութեանց մէջ մեծ յարգանքով: Պէտք չեղած տեղը երդում մի՛ անիր: Սուտ մի՛ խօսիր. մանաւանդ սուտ երդում մի՛ անիր:

4, Յիշեա՛ սրբիլ զօր շաբաթու, զվեց օր գործեսցիր և արասցիր զամենայն գործքս քո, իսկ զեօթներօրդ օրն շաբաթ նուիրեա՛ Տեառն քում:

Մտքումդ պահէ, որ շաբաթ և տօն օրերը պէտք է սուրբ գործեր անել և ոչ թէ անգործութեամբ անցկացնել, վեց օրուայ մէջ քո բոլոր գործքերդ արա՛, իսկ եօթներօրդ օրը քո Տէր Աստուծուն նուիրէ՛ այն օրը աշխատիր Աստուծոյ և աղքատների համար:

5, Պատուեա՛ զՏայր քո և զմայր քո, զի բարի լինիցի քեզ և երկայնակեաց լիցիս ՚ի վերայ երկրի:

Պատուիր քո ճնողներիդ և նոցա, որոնք ճնողաց տեղ են բռնում, այսինքն թագաւորին, մեծերիդ, ուսուցիչներիդ և բարերարներիդ: Այն ժամանակ քեզ համար լաւ կը լինի և երկար կ'ապրիս աշխարհիս մէջ: Նրանց յարգիր, նոցա կարօտութեան ժամանակ օգնիր:

6, Մի սպանաներ:

Մի սպանիր. ոչ գործով, ոչ խօսքով ոչ որին չար համարհես. ոչ քո և ոչ այլոց առողջութեանը վնաս մի տար. կարօտեալ մարդկանց օգնիր:

7, Մի շնար:

Շնութիւն մի անիր, քո և այլոց հոգու մաքրութիւնը մի ապականիր անվայել գործերով, խօսքերով և հայեցուածքով:

8, Մի գողանար:

Քո և այլոց ստացուածքին վնաս մի տար, գողութիւն մի անիր, գտած բանդ մի պահիր, ուրիշն ունեցածը մի յափշտակիր, մշակի վարձը մի կտրիր, կաշառք մի առնիր:

9, Մի սուտ վկայեր զընկերէ քու մէ:

Ուրիշն բարի անուանը մի վնասիր, զզպարտութիւն մի անիր, լրտեսութիւն մի անիր, ուրիշների գործերը և խօսքերը 'ի վասն մի մեկնիր, բամբասանք մի անիր, անձիդ վերայ չար բաներ մի մտածիր, բամբասանքի և զըպարտութիւնների մի լիր:

10, Մի ցանկանար տան ընկերի քո և մի ամենայնի, որ ինչ ընկերի քո իցէ:

Նախանձու աչքով մի նայիր ուրիշն բաղդաւորութեան վերայ և գոհ եղիր քո ունեցածով:

Նայիր ձայնը դադարեց, Մովսէս լերան վերայ բարձրացաւ և այնտեղ Աստուծոց առաւ երկու քարեղէն տախտակներ, որոնց վերայ գրուած էին Աստուծոյ տան պատուիրանները, նոյնպէս և ուրիշ պատուէրներ առաւ թէ 'ի նշպէս պէտք է կատարել Աստուածապաշտութեան ձէտերը և սրբութեամբ ապրիլ: Թողովուրդը այն օրէնք-

ները լսելով երգուեցաւ որ սրբութեամբ կրկատարէ ամէնր: Այն ժամանակ Աստուած յայտնեց թէ Իսրայէլացւոց մէջ մի մեծ Մարգարէ պիտի գայ, որ կը բացատրէ նոցա Աստուծոյ կամքը:

Օրէնքի տախտակները գրուեցան տապանակի մէջ, որ աղնիւ փայտից շինուած մէկ արկղ էր, և ոսկով ծեփած: Այն տապանակը Մովսէս դրաւ առանձին վրանի մէջ, որ խորան կոչուեցաւ: Խորանի առջև շինուած էր սեղան կամ զոհարան: Հրէայք այնտեղ դնում էին Աստուծուն աղօթելու և զոհ մատուցանելու համար: Մովսէս Աստուծոյ հրամանով իւր Ահարոն եղբորը քահանայապետ կարգեց, իսկ նորա որդոցը քահանայ դրաւ:

Մովսէս բոլոր օրէնքները մէկ գրքի մէջ գրեց: Այս կերպով ձևացաւ Սուրբ Գիրքը: Հրէայք Աստուծուց իրենց տուած օրէնքների յիշատակն անմոռանալի պահելու համար, ամենայն տարի սկսան տօնել Յինանց վերջի օրը, որ է Պենտեկոստէն: Այն տօնը Յիւններորդաց տօն էր կոչվում այն պատճառով, որ կատարվում էր Ձատկից յիստուն օր յետոյ: Այն օրը Հրէայք սովորութիւն ունէին իւրեանց տները զարդարել ծաղիկներով և ծառերով:

22. ԻՍՐԱՅԷԼԱՅԻՈՅ ԱՆԱՊԱՏԻ ՄԷՋ ԱՐԱԾ ՃԱՆԱՊԱՐՅՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ. ՄԻՆՉԵՒ ԲԱՆԱՆԱՅԻՈՅ ԵՐԿԻՐԸ:

Իսրայէլացիք՝ Աստուծուց օրէնքներն աննելուց յետոյ, քառասուն տարի ևս Արարիայի անապատներում թափառեցան: Այս ժամանակ Աստուած գթութեամբ խնա-

մում էր և խստութեամբ պատժում նոցա, որ խռովութիւն չհանեն և չտրանջան: Մի անգամ Կորխ հրէայն Ահարոն քահանայապետի և այլ քահանայից դէմ ելաւ ասելով թէ՛ «բոլոր ժողովուրդը սուրբ է, դուք ինչո՞համար ձեզ միայն վեր էք դասում Աստուծոյ ժողովուրդից»: Նորա հետ միաբանեցան նաև 250 ծերեր: Այն ժամանակ Մովսէս ասաց նորա. «Աստուած ցոյց կը տայ, թէ ինքը որին է ընտրում», և հրամայեց ծերերին որ բուրվառները առած խորանը գան: Բայց բոլոր ծերերը Մովսէսի այս հրամանը չկատարեցին: Նոցանից երկուսը՝ Իադան և Աբիրոն պատասխանեցին, թէ՛ բաւական է, որ Մովսէսը մեզ հարուստ աշխարհից հանեց. նա դեռ մեզ որթեր չէ տուել, այլ ուզում է մեր վերայ իշխել: Մենք չենք երթալ: Աստուած այս ապստամբներին պատժեց: Կորխի, Իադանի և Աբիրոնի վրաները նոցա ծառաներով և ստացուածքով մէկ տեղ գետնի տակ անցան, իսկ խորանի առաջ հաւաքուած ծերերը այրուեցան այն կրակով, որ խորանի միջից դուրս եկաւ, և շատ ժողովուրդ ևս ժանտախտով մեռան: Այս կերպով Աստուած յայտնեց թէ՛ նա Մովսէսին իշխան է կարգել, իսկ Ահարոնին քահանայապետ:

Մէկ անգամ ևս Իսրայէլացիք միս չունենալու համար սկսան տրտնջալ Մովսէսի դէմ, որովհետև ասում էին թէ՛ զղուել են ամենայն օր մանանայ ուտելուց: Աստուած նրանց պատժելու համար, նոցա վերայ օձեր ուղարկեց, որ խաճոտում ու մեռցնում էին նորանց: Իսրայէլացիք զղջացին իրենց արածների վերայ: Այն ժամանակ Մովսէս Աստուծոյ հրամանով փայտէ սիւնի վերայից մի պըղինձէ օձ կախեց և ասաց. «ով որ հաւատով այս օձին կը-

նայի, չի մեռնիր: Այն Իսրայէլացիք, որոնք Մովսէսի
խօսքին հետևեցան, կենդանի մնացին:

Քանանացւոց երկրի սահմաններին մօտ՝ մեռաւ
Մովսէս, և Աստուած նորա փոխանակ Իսրայէլացւոց ա-
ռաջնորդ նշանակեց Յեսուս նաւեային:

23. ՅԵՍՈՒ ՆԱՒԵԱՅ ԵՒ ԴԱՏԱԽՈՐՆԵՐ:

Յեսուս նաւեան Իսրայէլացւոց Աստուծոյ խոստացած
երկիրը հասցրեց: Աստուած այն ժամանակ օգնում էր
Իսրայէլացւոց: Նորա Յորդանան գետի միջեց պիտի անց-
նէին: Աստուծոյ հրամանով գետի ջրերը բաժանուեցան և
յետ քաշուեցան այնպէս, որ նորա գետի ցամաք յատակի
վերայով անցան: Պէտք էր նաև վեր առնել Երիբով քա-

ղաքը, որ շրջապատած էր ամուր պարիսպներով և ամ-
բացած: Քահանայք ուխտի տապանակը առած նորա չորս
կողմը շրջեցան ամուր պարիսպները իրենք իրենց կոր-
ծանուեցան: Վեց տարուան մէջ Իսրայէլացիք Քանանաց-
ւոց բոլոր երկրին տիրեցին և վիճակով իւրեանց տասն
և երկու ցեղերի մէջ բաժանեցին:

Յեսուայ մահաց յետոյ Իսրայէլացիք ծերակոյտով էին
կառավարվում: Այն ժամանակներում շատ նեղութիւններ
կրեցին նորա, որովհետև Աստուծոյ հրամանը չէին կա-
տարում: Իսրայէլացւոց ցեղերը փոխանակ Աստուծոյ հրա-
մանները կատարելու և բարեկամական սիրով վարուե-
լու, կռվում էին միմեանց հետ և իւրաքանչիւր հրէայ
իւր խելքի կորածն էր անում: Բացի սորանից նորա հե-
թանոսների հետ բարեկամութիւն արին և նոցանից կա-
պաշտութիւն ստորեցան, որ Աստուած արգելել էր: Այս
պատճառով Աստուած իւր ողորմութիւնը կտրեց նոցանից,
և մերձակայ հեթանոս ազգերը սկսան նրանց նեղել: Սա-
կայն Իսրայէլացիք զղջում էին իւրեանց մեղքերի վերայ
և այն ժամանակ Աստուած սկսում էր նորից օգնել նոցա
և ազատիչներ ուղարկել, որոնք ժողովուրդին կառավարե-
լով՝ թշնամեաց ձեռքերից ազատում էին նրանց: Այս ա-
զատարարները դատուոր էին կոչվում: Օրինակի համար,
Իսրայէլացիք իւրեանց մեղքի համար մէկ վայրենի ժողո-
վերդի իշխանութեան տակ ընկան, որ կողոպտում էր նոցա
երկիրը: Երբոր Իսրայէլացիք իւրեանց մեղքերի վերայ
զղջացին, Աստուծոյ հրեշտակը երևեցաւ Գեդեօնին և ա-
սաց. ես քեզ կ'ուղարկեմ որ ձեր թշնամիներին մի մարդու
նման կ'ոտորես: Այն ժամանակ Գեդեօն կուռքերի զոհա-
րանը կործանեց և ճշմարիտ Աստուծուն զոհ մատոյց, և

վերստին երեք հարիւր մարդով յարձակուեցաւ թշնամի զօրքի վերայ: Աստուած այնպէս շփոթութիւն ձգեց թըշնամիների մէջ, որ սկսան միմեանց կոտորել և այնպէս փախան—ցրուեցան:

Վերջին դատաւորն եղաւ Սամուէլ մարգարէն, որ Աստուծոյ օգնութեամբ Իսրայէլացիներին թշնամիների ձեռքից ազատեց և պատերազմից յետոյ երկար ժամանակ կառավարեց նրանց:

24. ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐ:

Երբ Իսրայէլացիք կամեցան իւրեանց դրացի ազգերի նման թագաւոր ունենալ, Սամուէլ մարգարէն Աստուծոյ հրամանով Սաւուղին նոցա թագաւոր օծեց: Այն ժամանակից սկսած Իսրայէլացիք թագաւորներով էին կառավարվում: Հրէից թագաւորների մէջ երևելի էին Յուդայի ցեղից Դաւիթը և նորա որդին Սողոմոն: Աստուած Դաւթի խոնարհութիւնը տեսնելով, օգնեց նրան: Նորա անունը հռչակուեցաւ երիտասարդութեան օրից սկսեալ, երբ նա մենամարտութեան մէջ յաղթեց հսկայ Գողիաթին: Սաւուղի մահից յետոյ Իսրայէլացիք թագաւոր ընտրեցին Դաւթին: Դաւիթը սահմանակից ազգերին նուաճեց և Հրէից թագաւորութիւնն ընդարձակեց ու զօրացրեց: Աստուած սիրեց Դաւթին նորա բարեպաշտութեան և հնազանդութեան համար և ամէն բանի մէջ օգնում էր նրան: Այս թագաւորը Սաղմոսներ՝ այսինքն սուրբ երգեր շարագրեց, որոնք սաղմոսարանի մէջ են գտնվում: Այն սաղմոսների մէջ շատ մարգարէութիւններ կան Փրկչի

վերայ: Դաւիթը գուշակեց, թէ Փրկիչը պիտի լինի Աստուծոյ որդին, որ երկրիս վերայ պիտի չարչարուի, մարդիկ նորա ձեռքերն ու ոտքերը պիտի կապեն, վերան պիտի ծիծաղեն, հանդերձը վիճակով պիտի բաժանեն, թէ նա յարութիւն պիտի առնի և իրեն համար յաւիտենական թագաւորութիւն պիտի հաստատէ:

Սողոմոն թագաւորների մէջ ամենից իմաստունն և հարուստն էր: Ճշմարիտ Աստուծոյ անունով մի փառաւոր տաճար շինեց Երուսաղէմի մէջ, որ իւր տէրութեան մայրաքաղաքն էր: Սողոմոնի մահից յետոյ Հրէից թագաւորութիւնը երկու մասն բաժանուեցաւ՝ Յուդայի թագաւորութիւն և Իսրայէլի թագաւորութիւն: Իսրայէլացեաց մէջ երկպառակութիւն ընկաւ: Սկսան մոռանալ Աստուծուն և կուռքերին երկրպագութիւն անել: Այս պատճառով Աստուած զերութեամբ պատժեց նրանց: Իսրայէլացիք Ասորեստանցեաց ձեռքը գերի ընկան և ցիրուցան եղան միջին Ասիայում, ուր մինչև վերջը մնացին, իսկ Յուդայի ցեղը գերի ընկաւ Բաբելացեաց Նաբուգոդոնոսոր թագաւորի ձեռքը:

25. ՄԱՐԳԱՐԷԲ

Թէև Իսրայէլացիք ստէպ ստէպ մոռանում էին Աստուծուն, բայց ողորմածն Աստուած անխնամ չէր թողնում նրանց, այլ ուղարկում էր մարգարէներ: Մարգարէները Աստուծոյ անունով ամէնքին ճշմարտութիւն էին քարոզում: Գուշակում էին Աստուծոյ տալու պատիժները չար մարդկանց, և իւրեանց Աստուծուց ուղարկուած լի-

նիլը հաստատելու համար հրաշքներ էին գործում: Զարմարդիկ մարգարէներին չէին սիրում, նոցա վերայ ծիծաղում էին, հող և քար էին արձակում նոցա վերայ, երբեմն ևս սպանում էին նրանց: Իսրայէլացւոց կռապաշտութիւն անելու համար նրանց խիստ յանդիմանողն էր Եղիա մարգարէն: Նա գուշակեց, թէ Աստուած Իսրայէլացիներին կռապաշտութեան համար պիտի պատժէ, որ երեք տարի անձրև չգայ, և երկրի մէջ սով ընկնի: Նորայս գուշակութիւնը կատարուեցաւ, և ժողովուրդը աղօթքով դէպի Աստուած դիմեց ներողութիւն խնդրելով: Այն ժամանակ մարգարէն կամենալով ժողովուրդեան հաստատապէս ցոյց տալ, թէ կայ միայն մի Աստուած, և ուրիշ աստուածներ չկան, խնդրեց Աստուծուց, որ երկընքից կրակ թափէ զոհի վերայ: Եղիա մարգարէն շմեռաւ, այլ կենդանի հրեղէն կառքով երկինք վերացաւ: Այս բանը տեսաւ նորա աշակերտ Եղիսէն: Եղիսէ մարգարէն Աստուծոյ ողորմութիւնն էր քարոզում և շատ հրաշքներ էր գործում: Օրինակի համար, նա յարութիւն տուաւ մէկ պատանու և նէյէման Ասորու բորոտութիւնը բժրշկեց: Եղիսէն իւր մահից յետոյ ևս հրաշք գործեց: Մէկ անգամ մի ննջեցեալ դրին այն քարանձաւը, ուր թաղուած էր Եղիսէն: Ննջեցեալը երբ Եղիսէի ոսկորներին դիպաւ, իսկոյն յարութիւն առաւ: Բայց մարգարէքը միմիայն գալու զժբաղգութիւնները չէին քարոզում, այլ բարեպաշտ մարդկանց մխիթարելու համար խոստացեալ փրկչի վերայ ևս շատ բաներ էին խօսում: Փրկչի վերայ ամենից աւելի բացայայտ խօսողը Սայի մարգարէն էր: Նա գուշակեց, թէ փրկիչը Աստուածամարդ պիտի լինի և կոչուի պիտի ծնուի: Թէ նա Սուրբ Հոգու շնորհքը առատապէս

կ'ունենայ. այսինքն Բրիտոս կամ Մեսիայ կը լինի, որ կընշանակէ Օծեալ և շատ հրաշագործութիւններ կ'անէ: զորօրինակ. նորա հրամանով կալերը պիտի մանգան, կոյրերը պիտի տեսնեն, մեռեալները յարութիւն պիտի առնեն: Թէ նրան զառան պէս պատժելու պիտի տանեն չարագործների հետ, բայց նա իւր շարչարանքով պիտի փրկէ մարդկանց, արդարութեան և խաղաղութեան թաղաւոր պիտի լինի և նորա թաղաւորութիւնը վերջ պիտի չունենայ: Մի ուրիշ մարգարէ ևս, Միքիա անունով, գուշակեց թէ Փրկիչը Բեթղէհէմի մէջ պիտի ծնուի:

26. ԴԱՆԻԷԼ ՄԱՐԳԱՐԷՆ: ՅՈՒԴԱՅԻ ԹԱԳԱՌՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆԻՑ ՅԵՏՈՅ:

Հրէայք Բաբելոնի մէջ 70 տարի գերի մնացին, և այս գերութիւնը դառն էր նոցա համար: Բայց այն վիշտը օգտակար ևս եղաւ նոցա, որովհետև նրանով հեռու մնացին կռապաշտութիւնից: Այս գերութիւնը օգտակար եղաւ հեթանոսներին ևս. վասն զի տեսան նոքա ճշմարիտ Աստուծոյ փառքը և շատերը հաւատացին նրան: Գերութեան ժամանակ Աստուած Հրէից ուղարկեց Դանիէլ մեծ մարգարէին: Դանիէլ մանկական հասակի մէջ գերի տարուեցաւ և իւր ընկերների հետ Նաբուգոդոնոսոր թագաւորի պալատում կրթութիւն առաւ: Այն երիտասարդները թէպէտ հեթանոսների մէջ էին կենում, սակայն իւրեանց հաւատի օրէնքները ճշտիւ էին կատարում, զորօրինակ նոքա չէին ուտում այն կերակուրները, որ արգելուած էին իրենց օրէնքով, և խնդրում էին որ

Թոյլ տան իրենց միայն հաց և բանջարեղէն ուտելու: Ուսումն աւարտելուց յետոյ՝ արքունի ծառայութեան մէջ մտան: Քաղաւորը Դանիէլը ընկերներին բորբոքեալ հնոցի մէջ ձգել տուաւ, որովհետեւ նոքա չյօժարեցան նորա կանգնած արձանին երկրպագութիւն անել: Աստուած հրաշալի կերպով նրանց մահից ազատեց: Նոյն իսկ Դանիէլին գուբի մէջ՝ քաղցած առիւծների առաջ ձգեցին, որովհետեւ նա իւր օրէնքին համեմատ էր աղօթում դէպի Աստուած. բայց առիւծները Աստուծոյ հրամանով չմօտեցան մարգարէին: Դանիէլ գուշակեց, որ Քրիստոս աշխարհ պիտի գայ Հրէից ազատութեան հրաման տրուելուց 490 տարի յետոյ:

Երբ գերութեան 70 տարին լրացաւ, Բաբելոնացոց թագաւորութեանը տիրեց Պարսից Կիւրոս թագաւորը, որ հրաման տուաւ Հրէից Երուսաղէմ դառնալու:

Հրէայք իւրեանց Երուսաղէմը վերականգնեցին և նոր տաճար շինեցին: Ակզբումը նոցա համար զժուար էր աւերած երկրի մէջ բնակուիլ: Բայց ողորմած Աստուածը ուղարկեց նորանց մօտ Անգէոս, Զաքարիա և Մաղաքիա մարգարէներին, որոնք քաջայերուժ և մխիթարում էին նրանց: Յնգէոս գուշակեց, թէ Քրիստոսը այն նոր տաճարը պիտի երթայ: Զաքարիան նկարագրեց Քրիստոսի ականակի վերայ հեծած հանդիսաւոր կերպով Երուսաղէմ մըտնիլը, իսկ Մաղաքիան ասաց՝ թէ Քրիստոսի առաջևից պիտի գնայ նորա կարապետը:

Ակզբում Հրէայք Պարսից թագաւորների իշխանութեան տակ էին, յետոյ ընկան Յունաց իշխանութեան օակ, որ տիրապետեցին Պարսից թագաւորութեանը:

Այն միջոցին Սուրբ գիրքը Երբայեցոց լեզուից Յու-

նարէն թարգմանուեցաւ, որ ամէն լեզուներից աւելի գործածականն էր այն ժամանակ: Հրէայք Յունաց իշխանութեան տակ եղած ժամանակ մի մեծ վտանգի հանդիպեցան, որովհետեւ Յոյները ստիպում էին նրանց որ կռապաշտութիւն ընդունեն, բայց նոքա հաստատ կացած իւրեանց հաւատքի վերայ, շատ տանջանքներ կրեցին և վերջապէս ազատուեցան Յունաց իշխանութիւնից: Բայց նոցա բարեբաղդութիւնը երկար չտևեց: Հռովմայեցիք տիրեցին նոցա և թագաւոր դրին օտարազգի Հերովդէսին, որ խստաբարոյ և կասկածոտ մարդ էր:

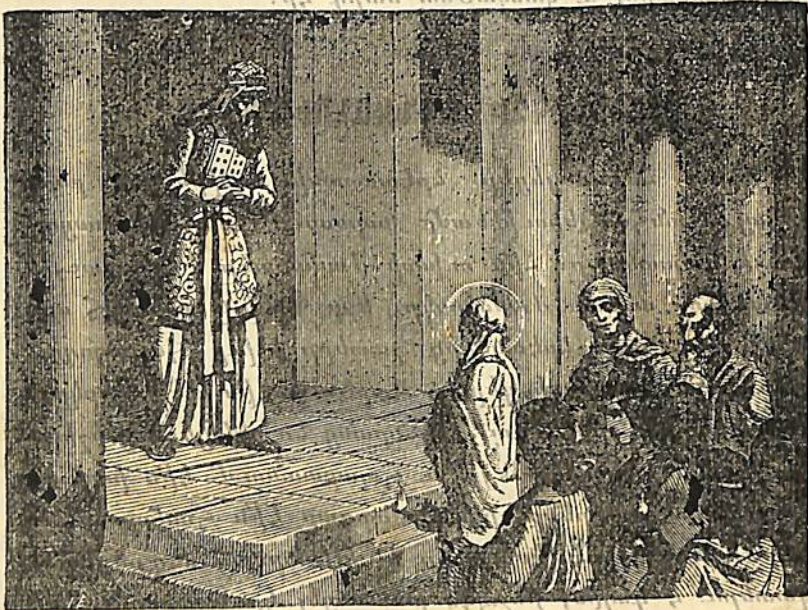
27. ՓՐԿՉԻ ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ:

Երբ Հռովմայեցիք Հրէաստանին տիրեցին, բոլոր Հրէայք անհամբերութեամբ սպասում էին խոստացած Փրկչի գալստեանը: Հին ուխտի ժամանակը վերջացաւ, և սկսաւ նոր ուխտի ժամանակը, երբ Փրկչին աշխարհ պիտի գար: Բայց Հրէաներից շատերը թիւր հակացողութիւն ունէին Փրկչի վերայ: Կարծում էին թէ նա երկրաւոր փառքով պիտի գայ, որ նրանց Հռովմայեցոց իշխանութիւնից ազատէ: Այլ և հպարտանում էին իւրեանց սրբութեամբ, իրենք իրենց արդար էին համարում, և կարծում էին թէ Քրիստոսը ոչ թէ նրանց մեղքերից ազատելու է գալիս, ինչպէս խոստացել էր Աստուած, այլ գալիս է իւրեանց բարեգործութիւնների փոխարէն երկրաւոր բարեբաղդութեամբ նրանց վարձատրելու:

28. ՍՈՒՐԲ ԿՈՅՍ ՄԱՐԻԱՍԻ ԾՆՈՒՆԿԸ ԸՆԾԱՅՈՒՄԸ ԵՒ ԱԻՏՈՒՄԸ:

Ղուկ. Ա. 26—28:

Երբ Հրէայք սպասում էին Քրիստոսի գալուստն, Հրէաստանի մէջ երկու բարեպաշտ անձինք կային՝ Յովակիմ և Նորա կին Աննան: Նոքա զաւակ չունէին, և այս բանիս վերայ շատ էին տրտմում: Աստուած նոցա տղօթքը լանց և մի դուստր պարգևեց, որի անունը Մարիամ դրին (*): և երբ նա երեք տարեկան եղաւ, տաճարը տա-

րան Աստուծուն ընծայելու: Բահանայապետը տաճարի զրան առաջ Աստուծոյ նուիրեալներին ընդունում էր և

(*) Մարիամի ծնունդը մենք տօնում ենք միշտ Սեպտեմբերի 8-ին:

օրհնում: ուստի Սուրբ Կուսին ևս ընդունեց ու տաճարը տարաւ ընծայեց Աստուծուն: (*)

Մարիամը տաճարի մէջ մեծանում էր և Աստուծոյ շնորհքով ազատ մնաց ամենայն արատից ու մեղքից, և եղաւ ամենասուրբ կոյս: Նորա տաճարում եղած ժամանակ ծնողքը վախճանեցան. իսկ երբ 14 տարեկան եղաւ զաստիարակները կոթչան նրան ամուսնացնել: Բայց նա ասաց, թէ՛ ուխտել է Աստուծոյ՝ որ միշտ կոյս մնայ: Այն ժամանակ քահանայք նրան նշանեցին իւր ազգական ծե-

րունի Յովսէփի հետ, որին յայանեցին նաև Մարիամի ուխտը: Յովսէփ Գալիլեայի Նազարէթ քաղաքի մէջ էր

(*) Մարիամի ընծայումն ՚ի տաճարն տօնում ենք Նոյեմբերի 21-ին:

բնակվում և հիւսնութեամբ էր պարապում: Մարիամ նորա տունը զնաց բնակուեցաւ:

Մէկ անգամ երբ նա աղօթք էր անում, Գաբրիէլ հրեշտակապետը երևեցաւ նրան և ասաց. աւրախացիր բերկրեալդ, Տէրը քեզ հետ է, օրհնուած ես դու կանանց մէջ, Հոգին Սուրբ կըգտայ քոյ վերայ և բարձրելու գորութիւնը հովանի կըլինի քեզ՝ մի որդի կըծնանիս և անունը Յիսուս կըդնես: Նա մեծ կըլինի և Բարձրեալի Որդի կըկոչուի և Տէր Աստուած կըտայ նրան նորա հօր Գաւթի աթոռը և նորա թագաւորութեանը վերջ չի լինիլ: Մարիամը խոնարհութեամբ ընդունեց այս աւետիքը: (*)

Կոյսն Մարիամը արժանացաւ մեծ պատուի— լինիլ մայր Փրկչի, Աստուծոյ Որդու: Ուստի մենք նորան անուանում ենք Աստուածածին, զասելով Սերովբէներից և Քերովբէներից վեր, որը և յայտնում ենք ՚ի պատիւ նորա յօրինուած երգարանութեանց մէջ:

Աւրախ լեր բերկրեալդ Մարիամ, Տէր ընդ Քեզ. օրհնեալ ես Դու ՚ի կանայս և օրհնեալ է պտուղ որովայնի Քո: Արդ բարեխօս լեր առ Տէր վասն մեր:

Աւրախացիր, շնորհալից Մարիամ, Տէրը Քեզ հետ է, օրհնուած ես Դու կանանց մէջ և օրհնուած է Քո որովայնի պտուղը: Արդ բարեխօսութիւն արա՛ Տիրոջդ առաջ մեզ համար:

(*) Աւետանն տօնը կատարում ենք միշտ Ապրիլի 7-ին.

29. ԲՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ:

Ղուկ. Բ. 1—21.

Մօտեցաւ այն ժամանակը, երբ Գաբրիէլ հրեշտակապետի խօսքի համեմատ Քրիստոս պիտի ծնուէր: Այն միջոցին Հռովմայեցոց կայսրը հրամայեց աշխարհագիր անել, և այս պատճառով իւրաքանչիւր հրէի հրամայուած էր իւր հայրենի քաղաքը երթալ: Յսվսէփ և Մարիամ Գաւթի թագաւորի ցեղեցն էին. այս պատճառով նազարէթից դուրս եկան և Բեթղէհէմ դնացին, որ Գաւթի քաղաքն էր, և մարգարէների գուշակութեան համեմատ Քրիստոս այնտեղ պիտի ծնուէր: Քաղաքի մէջ նոքա օթեւան չգտան, ուստի քաղաքի մօտ գտնուած մի այրի մէջ մնացին, ուր հովիւներ իւրեանց ոչխարներն էին պահում: Այն այրի մէջ գիշեր ժամանակ Մարիամ Սուրբ կոյսը ծնաւ իւր Միածին Որդին, որ ոչ միայն մարդ էր, այլ միանգամայն Աստուած: Սուրբ Կոյս Մարիամը Աստուածորդուն խանձարուրով պատեց և մտերի մէջ զրաւ: Հրէից սովորութեան համեմատ ծննդեան ութերորդ օրը թլփատեցին նրան և Յիսուս անուանեցին, որ Փրկիչ կընշանակէ:

Յունվարի վեցին Հայաստանեայց եկեղեցին կատարում է Քրիստոսի ծննդեան և մկրտութեան տօները ՚ի միասին, իսկ Յունվարի հնգին, երեկոյեան, մատուցանվում է սուրբ պատարագ և ճրագալոյց է լինում: Ծննդեան օրը, պատարագից յետոյ, կատարվում է ջրօրհնէքի

չքեղ հանդէսը: Իսպա հոգևորականաց զգեստաւորուած — խաչերով, խաչուառներով և վառած կերոններով դուրս գալով եկեղեցուց, դնում են գետը և այնտեղ խաչով, սուրբ աւետարանով և սուրբ մեռնով օրհնում են ջուրը ՚ի յիշատակ Քրիստոսի մկրտութեան Յորդանանում: Եղն օրը քահանայք գալիս են մեր տները օրհնելու (տնօրհնէք), շնորհաւորում են մեզ Քրիստոսի ծնունդը և յայտնութիւնը — աւետարան կարդալով և այս շարականը երգելով:

Խորհուրդ մեծ և սքանչելի, որ յայսմ աւուր յայտնեցաւ՝ հովիւք երգեն ընդ հրբեշտակս, տան աւետիս աշխարհի, ծնաւ նոր արքայ ՚ի Բեթղէհէմ քաղաքի, որ դիք մարդկան օրհնեցէք, զի վասն մեր մարմնացաւ:

Այն խորհուրդը, որ այսօր յայտնի եղաւ — մեծ է և հիանալի. Հովիւները երգում են հրբեշտակների հետ և աւետիս են տալիս աշխարհին: Բեթղէհէմ քաղաքում ծնուեցաւ նոր թագաւոր, ուրեմն մարդոց որդիք, օրհնեցէք Նորան, որովհետեւ մեզ համար մարմին առաւ:

Աստուծոյ Միածին Որդին, որ ճշմարիտ և յաւիտենական Աստուած է, և էակից հօր, մարմնացաւ և մարդացաւ, այսինքն՝ Սուրբ Կոյս Մարիամից Հոգով Սրբով մարդկային մարմին և հոգի առաւ բաց ՚ի մեղքից, և այս կերպով եղաւ մարդ կատարեալ և Աստուած կատարեալ: Որդին Աստուծոյ մարմնացաւ մեզ համար, որ մեզ ազատէ սատանայի ձեռքից, ջնջէ մեր մեղքերը, հաշտեցնէ մեզ Աստուծոյ հետ, ճշմարտութիւն և սէր քարոզէ մեզ, և իւր աշակերտներով մի թագաւորութիւն կամ մի ընտանիք կազմէ, որի մէջ Աստուած Հայր լինի, իսկ մարդիկ Նորա որդիքը, և միմեանց եղբարք:

Մեր դէպի Աստուծոյ Որդին և դէպի Նորա մարդկային ձեռնեցած հոստալ յայտնում են: այսպէս.

Հաւատամք և ՚ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, Որդին Աստուծոյ, ծնեալն ՂԱստուծոյ, Հօրէ միածին, այսինքն յետութենէ Հօր. Աստուած ՂԱստուծոյ, լոյս ՚ի լուսոյ, Աստուած ճշմարիտ, ՂԱստուծոյ ճշմարտէ — ծրնունդ և ոչ արարած: Նոյն ինքն ՚ի բնութենէ Հօր, որով ամենայն ինչ հղև յերկինս և ՚ի վերայ երկրի, երևելիք և աներևոյթք: Որ յաղագս մեր մարդկան և վասն մերոյ փրկութեան իջեալ յերկնից մարմնա-

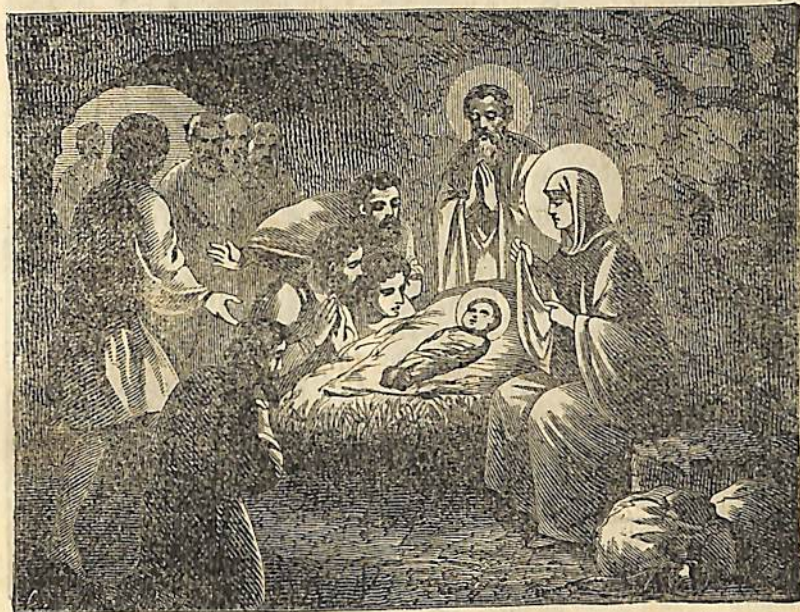
ցաւ, մարդացաւ, ծնաւ կատարելապէս 'ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն Հոգւոջն Սրբով: Արով էառ զմարմին, զՏոգի և զմիտս և զամենայն, որ ինչ է 'ի մարդ — ճշմարտապէս և ոչ կարծեօք:

30. ԲԵԹՂԷԿԵՄԻ ՀՈՎԻՒՆԵՐԻ ՓՐԿՉԻՆ ԵՐԿՐՊԱԳՈՒԹԻՒՆ ԱՆԵԼԸ ԵՒ ՆՈՐԱ ՔԱՌԱՍՆՈՐԵԱՅ ԳԱԼՈՒՍԵ ՅԱՃԱՐԸ:

Ղուկ. Բ. 8—33,

Ամենից առաջ Բեթղէհէմի հովիւները իմացան Փրկչի ծնունդը: Քրիստոսի ծննդեան գիշերը նոքա իւրեանց ոչխարների հետ դաշտի մէջ էին: Յանկարծ մէկ անսովոր լոյս տեսան, Աստուծոյ հրեշտակը նոցա երևեցաւ և ասաց. «Մի վախենաք, ես մեծ ուրախութիւն եմ աւետում ձեզ: Դաւթի քաղաքի մէջ Փրկիչ ծնաւ ձեզ, որ է Օծեալ Տէր: Եւ ահա ձեզ նշան. դուք կը գտնէք մանկանը խանձարուրով պատած և մսուրի մէջ դրուած»: Այն միջոցին երկնքից բազմաթիւ հրեշտակներ երևեցան, որոնք երգելով փառաբանում էին Աստուծուն: Երբոր հրեշտակները անյայտացան, հովիւները այրը գնացին, և զը-

տան որ մանուկը խանձարուրով փաթաթուած և մսուրի

մէջ դրուած էր: Երկրպագութիւն արին նրան, իբրև Աստուծոյ, և Մարիամին ու Յովսէփին պատմեցին իւրեանց լսածն ու տեսածը, յետոյ այն համբաւը իւրեանց գիւղի մէջ ևս տարածեցին:

Մովսիսական օրէնքով ամենայն արու անդրանիկ զաւակ նորա ծննդեան քառասներորդ օրը տաճարն էին տանում և այնտեղ նորա համար զոհ մատուցանում: Հարուստները մի որթ կամ ոչխար էին զոհում, իսկ աղքատները մի զոյգ աղանու ձագ: Սուրբ Կոյսն Մարիամ իւր որդուն տաճար տարաւ և մի զոյգ աղանի հետն առաւ: Այն ժամանակ Նրուսաղէմի մէջ էր Սիմէօն ծերունին, որին Հոգին սուրբ յայտնել էր թէ պիտի չմեռնի, մինչև

չտեսնէ Քրիստոսին: Սիմէօն տաճարի մէջ տեսաւ Յիսուս

մանկանը, զիրկն առաւ և նրան անուանեց լոյս հեթանոսաց և փառք Իսրայէլի: Տաճարի մէջն էր նաև Աննայ մարգարէուհին, որ ութսուն և չորս տարեկան այրի էր: Նա ևս սկսաւ փառաբանել Աստուծուն և ամէնքին ասում էր, թէ այն մանուկը՝ խոստացեալ Փրկիչն է:

1. ՄՈԳԵՐԻ ԵՐԿՐՊԸԳՈՒԹԻՒՆԸ: ՄԱՐԻԱՄԻ ԵՒ ՅՈՎԷՓԻ ԵԳԻՊՏՈՍ ՓԱՆՉԻԸ ԵՒ ԱՅՆՏԵՂԻՅ ԴԱՌՆԱԸ:

Մատ. Բ. 1-23.

Այն միջոցին Հրէաստանի արևելեան երկիրներից քանի մի մոզեր, այսինքն իմաստուն մարդիկ, Նրուսաղէմ եկան, և հարցնում էին թէ. «Ո՞ր է Հրէից Նորածին թագաւորը: մենք նորա աստղը տեսանք արևելեան կողմը և եկանք նրան երկրպագութիւն անելու:» Հերովդէս թա-

գաւորը մոզերի այս հարցմունքը լսելով՝ շփոթուեցաւ և Հրէից դպիրներին հարցրեց թէ՛ «Ո՞ր պիտի ծնուի Քրիստոս»: Դպիրները պատասխանեցին թէ՛ «Բեթղէհէմ քաղաքի մէջ: Այն ժամանակ թագաւորը յայտնեց այն մոզերին և ինչրեց նոցանից ասելով, թէ երբ կրգանէք մանկանը, ինձ յայտնեցէք, որ ես ևս գնամ և երկրպագութիւն անեմ նրան»: Մոզերը Բեթղէհէմ գնացին, և տեսան այն գերբնական աստղը մէկ տան վերայ: Այն տունը մտան, և մանկանը դտան իւր մօր հետ, երկրպագութիւն արին նրան, իբրև Աստուծոյ և մատուցին իւրեանց ընծաները: Յետոյ ուզում էին Նրուսաղէմ վերադառնալ և մանկան համար Հերովդէսին պատմել, բայց միւս գիշերը Աստուծուց հրաման առան, որ Հերովդէսի մօտ չգտնան, ուստի ուրիշ ճանապարհով գնացին իւրեանց երկիրը:

Հերովդէս՝ երբ իմացաւ թէ մոզերը իւրեանց երկիրն են գնացել, հրամայեց, որ Բեթղէհէմի մէջ եղած երկու տարեկանից ցած բոլոր տղայոցը կոտորեն: Յոյս ունէր, որ նոցա հետ Յիսուս ևս կըսպանուի: Բայց Յովսէփ և Մարիամ Աստուծոյ հրամանով իւրեանց որդու հետ Նգրիպտոս փախան: Հերովդէսի անգութ ճրամանը կատարուեցաւ. նորա զինուորները Բեթղէհէմի մէջ 14000 մանուկ կոտորեցին:

Այնուհետև շատ ժամանակ չանցած՝ Հերովդէս մեռաւ: Այն ժամանակ Յովսէփի Հրէաստան դարձաւ և Գալիլեայ Նազարէթ քաղաքում բնակուեցաւ: Այնտեղ Քրիստոս մինչև երեսնամեայ հասակը անձանօթ մնաց մարգիկներից. երեսուն տարեկան եղաւ, աճեցաւ և լցուեցաւ իմաստութեամբ և սիրով դէպի Աստուած և դէպի

մարդիկ: Աւանդութիւն կայ թէ Յովսէփ Աստուածահօրն օգնում էր հիւանութեամբ:

32. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՄԿՐՏԻԶ:

Ղուկ. Ա. 5—25 եւ 57—80. Մատ. Գ. 1—12. Ղուկ. Գ. 2—18.

Քրիստոսի ծննդեան ժամանակ Հրէաստանի մէջ երկու արդար և բարեպաշտ անձինք կային՝ Զաքարիա քահանայն և նորա կին Նղիսաբեթը: Նոքա երկար ժամանակ անգաւակ էին, որի վերայ տրամելով՝ Աստուծոց խնդրում էին, որ զաւակ տայ իրենց: Աստուած ընց նոցա աղօթքը: Մէկ անգամ Գաբրիէլ հրեշտակապետը տաճարի մէջ երևեցաւ Զաքարիային և յայտնեց թէ նա Յովհաննէս անուանով մէկ որդի պիտի ունենայ, որ Հոգւով Սրբով պիտի լցուի և ժողովուրդը պիտի պատրաստէ Փրկչին ընդունելու համար: Հրեշտակի ասածը կատարուեցաւ: Յիսուսի ծնունդից վեց ամիս առաջ Զաքարիան մէկ որդի ունեցաւ Յովհաննէս անուանով, որ աղայութեան հասակից անասպատի մէջ էր բնակվում և ապրում էր մարախ և մեղր ուտելով: Նորա հազուատը ուղտի բրդից էր և գօտին մաշկեղէն: Երբ երեսուն տարեկան եղաւ, սկսաւ Յորդանան գետի եզերքների մօտ քարոզել Քրիստոսի յայտնութեան վերայ: Ամէն կողմերից ժողովուրդը հաւաքվում էր նորա քարոզութիւնը լսելու: Յովհաննէս իւր մօտ եկողներին ասում էր. «ապաշխարեցէք, երկնքի արքայութիւնը մօտեցել է». և այս ասելով իւրաքանչիւրին տալիս էր հարկաւոր խրատներ: Կեղծաւոր Փարիսեցիք, որ իւր-

եանց արտաքին աստուածապաշտութեամբ հպարտանում էին և ծերերի աւանդութիւնները խստիւ կատարում, հարցրեցին. «Մենք ի՞նչ պէտք է անենք»: Յովհաննէսը քարոզում էր նոցա թէ՛ «ոյ որ երկու հանդերձ ունի, թո՛ղ մէկը չունեցողին տայ, կերակուր ունեցողն ևս թո՛ղ նոյնպէս անէ»: Մաքսաւորները Փարիսեցոց պէս հարցրեցին, և Յովհաննէս նոցա պատասխանեց. «Մի պահանջէք ժողովուրդից այն, ինչ որ օրէնքը չէ հրամայած»: Յետոյ զեւուորները հարցրեցին. «Մենք ի՞նչ պէտք է անենք»: Յովհաննէս պատասխանեց թէ. «Բուք ո՛չ ոքին չզրկէք, ո՛չ ոքին չզրկարտէք և ձեր ուռձկովը բաւականացէք»: Այն քարոզութիւնից յետոյ Յովհաննէս Յորդանան գետի մէջ մկրտում էր իւրեանց մեղքերը զղջացողներին:

Շատերը կարծում էին թէ մարգարէներից գուշակած Մեսիայն կամ Քրիստոսը Յովհաննէսն է: Բայց նա ինքն ասում էր թէ. «Ես Քրիստոս չեմ, այլ Աստուած ինձ ուղարկեց նորա առաջը, որ նորա ձանապարհը պատրաստեմ»: Այս պատճառով Յովհաննէսը կոչվում է Տէրոջ Կարողէպ:

33. ՏԻՐՈՋ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԱՏԱՆԱՅԻՅ ՓՈՐՁՈՒԻԼԸ:

Մատ. Գ. 13—17.

Մէկ անգամ Քրիստոս ուրիշ մարդկանց պէս Յովհաննէսի մօտ եկաւ և նրանից մկրտուեցաւ Յորդանան գետի մէջ: Մկրտուելուց յետոյ երկինքը բացուեցաւ, և

Հոգին սուրբ աղանու կերպարանքով Քրիստոսի վերայ իջաւ և երկնքից ձայն լսուեցաւ, թէ «Կա է իմ սիրելի Որդին, որին հաւանեցայ:» Այն ժամանակ Յովհաննէսը իմացաւ, թէ Քրիստոսը Աստուծոյ Որդին է և աշխարհիս փրկիչը:

Քրիստոս մկրտուելուց յետոյ անապատ գնաց, ուր քառասուն օր և քառասուն զիշեր ծով պահեց և աղօթքով անցկացրեց: Քառասներորդ օրը նա զգաց մի այնպիսի քաղց, որը շատ անգամ մարդուն մեղանչել է տալիս: Սատանան ուզեց օգուտ քաղել այս փորձանքից և Քրիստոսին գայթակղեցնել դէպ ՚ի չար զգացմունքը և դործերը. բայց չյաջողեցաւ նորան այդ: Յիսուս Քրիստոս

մերժեց իրանից սատանային և այն ժամանակ եկան հրեշտակներն ու սկսան պաշտել նորան:

Եւ մի՛ տանիր զմեզ ՚ի փորձութիւն, այլ փրկեա՛ ՚ի չարէն:

34. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏՉԻ ԲՐԻՍՏՈՍԻ ՎԵՐԱՅ ՏՈՒԱԾ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԸ ԵՒ ՄԱՅԸ

Յով. Ա. 19--40. Գ. 22--30. Մատ. յ.Գ. 3--11.

Քրիստոս՝ անապատի մէջ փորձուելուց յետոյ, Յորդանան գետի եզերքն եկաւ, ուր Յովհաննէսը մկրտում էր: Յովհաննէսը նրան տեսնելով՝ ասաց ժողովուրդին. «Ահա գառն Աստուծոյ, որ բառնայ զմեզս աշխարհի.» այսինքն ահաւասիկ նա, որ իւր կեանքը բոլոր աշխարհիս մեղքի համար պիտի զոհէ: Յովհաննէսի աշակերաններից մի քանիսը Քրիստոսի ետեւից գնացին:

Քիչ ժամանակից յետոյ Յովհաննէս ստիպուեցաւ իւր քարոզութիւնները վերջացնել, որովհետեւ Գալիլիայուց Հերովդէս թագաւորին յանդիմանում էր, այն պատճառով, որ նա իւր եղբօր կենդանութեան ժամանակը նորա կողմ Հերովդէիադայի հետ ամուսնացաւ: Այս յանդիմանութեան համար չար Հերովդէիադան շատ բարկացաւ և Հերովդէսին յորդորեց, որ Յովհաննէսին բանտարկէ, յետոյ խնդրեց նաև, որ Յովհաննէս Մկրտչի գլուխը կտրել տայ:

**35. ՅԻՍՈՒՍ ԳՆՈՒՄ Է ԳԱԼԻԼԻԱՅԻ ԿԱՆԱՅ ԲԱ-
ՂԱԲԸ ՀԱՐՍԱՆԻՔԻՆ:**

Յովհ. Բ. 1—11.

Յիսուս, Յովհաննէսի իւր վերայ վկայութիւն տալուց յետոյ, Գալիլիա գնաց: Այնտեղ Աստուածամօրը, նորան և նորա աշակերտներին կայնայ քաղաքի մէջ հարսանիքի հրաւիրեցին: Հարսանեաց խնջոյքի ժամանակ գինին պակասեցաւ: Աստուածամայրը տեսնելով տանտիրոջ շփոթութիւնը, ասաց Յիսուսին. գինի չունին: Յիսուս պատասխան տուաւ նրան թէ՛ դեռ իմ ժամանկս չէ հասել, այսինքն դեռ ժամանակը չէ, որ ցոյց տամ իմ Աստուածային փառքը: Բայց Մարիամ հաստատ գիտէր, թէ իւր ողորմած որդին կ'օգնէ կարօտեալներին, վասն որոյ ասաց ծառաներին. Ինչ որ ձեզ հրամայէ, կատարեցէք: Սենեակի մէջ եօթը մեծ քարեղէն ջրի ամաններ էին դրուած: Յիսուս հրամայեց որ նրանց ջրով լցնեն, յետոյ այն ջուրը հիւրերին բաժանեն: Ծառաները նորա հրամանը կատարեցին և տեսան որ ամանների միջև ջուրը լաւ գինի է դարձել: Այս կերպով Յիսուս առաջին հրաշքը գործեց և աշակերտները հաւատացին իրեն:

Այդ առիթով Աստուածամայրը օգնութիւն ցոյց բուաւ զէպի մարդիկ և եղաւ նոցա համար իւր որդուն բարեխօս: Այս պատճառով մենք զէպի նա գիմու՛մ ենք արթութենքերով իբրև զէպի մեր պաշտպանը և բարեխօսը, իբր ամենայն ժամանակ օգնէ մեզ:

Ընկանիմք առջի | Ընկնում ենք բո
ղքո, Սուրբ Աստուա- | առաջ, Սուրբ Աս-

ծածին, և աղաչեմք | տուածածին, որ կոչսդ
զանարատ զկոչսդ՝ բա- | ես անարատ, բարե-
րեխօսեա՛ վասն ան- | խօսութիւն արա՛ մեզ
ձանց մերոց և աղա- | համար և խնդրիր Բո-
չեա՛ զմիածին Որ- | միածին Որդուց, որ
դիդ՝— փրկել զմեզ ՚ի | ազատէ մեզ փոր-
փորձութենէ և յամե- | ձանքից և ամէն տե-
նայն վտանգի՛ց մերոց: | սակ վտանգներից:

**36. ՅԻՍՈՒՍԸ ԲԱՐՈՋՈՒՄ Է ԹԷ ԻՆՔՆ Է ԲՐԻՍ-
ՏՈՒԸ:**

Մատ. Ա. 14—15.

Քրիստոս իւր քարոզութիւնը Գալիլիայի մէջ սկսաւ: Մէկ անգամ գնաց Նազարէթ քաղաքը, ուր մեծացել էր: Այն օրը շաբաթ էր: Շաբաթ օրերը բոլոր շնորհք ժողովարան էին գնում: Ժողովարան ասվում էին այն աները՝ ուր նոքա հաւաքվում էին աղօթք անելու, Սաղմոս երգելու և Սուրբ Գիրք կարդալու համար: Քրիստոս ժողովարանը մտաւ, նսայի մարգարէի զիրքը առաւ և կարգաց այն տեղը, ուր Քրիստոսի գործերի վերայ խօսում էր մարգարէն, և ասաց թէ՛ այս խօսքերը իմ վերայ կատարուեցան, որովհետեւ ես եմ Քրիստոսը, այսինքն՝ Աստուծոյ օձեալը: Նազարէթի բնակիչները կասկածանքով լսում էին նորա խօսքերը: Այն ժամանակ Քրիստոս ասաց նոցա. «Ճշմարիտն եմ ասում ձեզ, թէ ոչ մի մարգարէ

իւր գաւառի մէջ չի ընդունվում,» և յիշեցրեց նոցա թէ ինչպէս երբեմն Աստուած հեթանոսներին էր օգնում, իսկ Եսայի լազարիներին իւր օգնութիւնից զրկում: Լսողները զայրացան Քրիստոսի վերայ այն քարոզութեան պատճառով: Բունեցին նորան, քաղաքից դուրս հանեցին և ուզում էին մէկ ժայռից վայր ձգել, բայց նա նոցա միջեց անցաւ գնաց:

Այնուհետև Յիսուս որ և իցէ մշտակայ բնակարան չունէր, ուր կարողանար հանգիստ գնել իւր զուլը. այլ հայրենի աշխարհի գիւղերում և քաղաքներում շրջում էր և ամենայն տեղ քարոզում էր թէ. «ապաշխարեցէք, որովհետև մօտեցել է երկնքի արքայութիւնը, հաւատացէք աւետարանին, այսինքն փրկութեան աւետիքին.» յետոյ կանչում էր իւր մօտ բոլոր դժբաղդներին, և խոստանում էր նրանց հանգստացնել:

Քրիստոս այսպէս սկսաւ մարդկանց փրկութեան համար ծառայել, իւր օրինակով մեզ ապրելու կերպ ցոյց տուաւ, իւր քարոզութեամբը մեզ փրկութեան ճանապարհն էր ցուցանում և չարչարուելով մարդկանց մեղքի համար ինքն իրան զոհ էր մատուցանում: Մարդարէնների խօսքերը կատարուեցան, որովհետև մարդկանց մէջ երևեցաւ Աստուծոյ մարգարէն և զառն Աստուծոյ, որ իւր վերայ առաւ մարդկանց մեղքերը:

37. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱԿՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քիչ ժամանակում Քրիստոսի գործած հրաշագործութիւնների լուրը տարածուեցաւ Հրէաստանի մէջ, և

ժողովուրդը խուռն բազմութեամբ գնում էր նորա յետևից: Նա իւր մէկ խօսքով օտարիկ փոթորիկը դադարեցրեց, ջրի վերայով իբրև դեանի վերայ ման եկաւ, հինգ հացով և երկու ձկնով հինգ հազար մօրդ կերակրեց, և միայն հրամայելով մեռած մարդկանց յարութիւն տուաւ:

Դժբաղդ մարդիկ մեծ ուրախութեամբ Քրիստոսին մօտենում էին, և ոչ մէկը առանց օգնութիւն և մխի-

թարութիւն առնելու մօտից չէր հեռանում. կոյրերին լուսաւորում էր, խուլերին լսողութիւն էր տալիս, անդամալոյծներին բժշկում էր, բորոտներին սրբում էր, դիւահարներին ազատում: Ամէն մարդու ընդունում էր, իւր մօտ, ուրիշներէլ ց ատելի եղած մեղաւոր և հեթանոս

մարդիկ նրանից օգնութիւն էին գտնում: Մարդիկներից նա միայն այս էր պահանջում, որ իրեն հաւատան: Բժշկուածներին արձակում էր այս խրատը տալով թէ՛ «այլ ևս մի մեղանչիր, որ աւելի վատ չլինի քեզ»:

Այս գործերով Քրիստոս պարզապէս ցոյց էր տալիս, որ երկրիս վերայ Աստուծոյ արքայութիւնը սկսուել է: Ժողովուրդներից շատերը հաւատում էին Քրիստոսի գործած հրաշքները տեսնելով, և ամէն կողմից ասում էին թէ՛ մեծ մաղթարէն երեւացել է մեր մէջ, Աստուած իւր ժողովուրդեան այցելութիւն է արել:

38. ԳՐԻՍՏՈՍ ԾՈՎԻ ՎԵՐԱՅ ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԴԱԴԱՐԵՅՆՈՒՄ Է ԵՒ ԶՐԻ ՎԵՐԱՅ ՄԱՆ Է ԳԱԼԻՍ:

Դուկ. Բ. 22—25. Յով. Զ. 18—21.

Մէկ անգամ Քրիստոս իւր աշակերտների հետ նաւով մի ծովակի վերայից պիտի անցնէր: Ինքը նաւի յետեւի կողմը քնել էր: Սաստիկ հողմ բարձրացաւ և ալիքներ վերկացան, այնպէս որ նաւը լքցուելով վերայ էր: Աշակերտները վախեցած զարթեցրին Քրիստոսին, ասելով. «Տէր, ահա մենք կորչում ենք, ազատիր մեզ»: Քրիստոս նոցա պատասխանեց. «Ի՞նչու այդպէս վախկոտ էք, թերահաւատներ»: Յետոյ վերկացաւ և փոթորիկին ու ալիկոծութեան սաստեց, իսկոյն հանդարտութիւն տիրեց: Ամէնքը դողի մէջ ընկած հիանում էին և ասում. «Ո՞վ է սա, որ հողմին և ջրին հրաման է տալիս և իրեն լսում են»:

Մէկ անգամ Քրիստոսի աշակերտները նաւով գնում էին ծովակի վերայ, սաստիկ փոթորիկ վերկացաւ, և նոքա շատ վախեցան, որովհետեւ Յիսուս նոցա հետ էր: Յանկարծ տեսան, որ մէկը ջրի վերայ մանգալով իրենց մօտն է գալիս, և չձանաչելով թէ Քրիստոսն է, սաստիկ վախեցած աղաղակեցին, թէ. «այս երևոյթ է»: Քրիստոս նոցա ահը տեսնելով, ասաց. «մի վախենաք, ես եմ»: Յետոյ նորա աշակերտներից մէկը, Պետրոս, ասաց. «Հրաման տուր, որ քեզ մօտ գամ ջրի վերայից»: Քրիստոս պատասխանեց. «եկ.» և Պետրոս նաւից դուրս դալով՝ ջրի վերայ կանգնեցաւ և սկսաւ երթալ բայց ծովակի ալիկոծութիւնը տեսնելով՝ վախեցաւ և քիչ մնաց, որ խեղդուէր. ուստի աղաղակեց. «Տէր, փրկիր ինձ»: Քրիստոս մօտեցաւ նորան, ձեռքից բռնեց և ասաց. «Ի՞նչու երկմտեցար, թերահաւատ»: Յետոյ երկուսն էլ նաւը մտան, և իսկոյն հողմը հանդարտուեցաւ:

39. ԿԻՆԳ ՀԱՅՈՎ ԿԻՆԳ ՀԱԶԱՐ ՄԱՐԴ ԿԵՐԱԿՐԵԼԸ:

Յով. Զ. 11—7.

Մէկ անգամ Քրիստոս ժողովուրդին քարոզում էր, և քարոզութիւնը մինչև երեկոյ տևեց: Այս տեսնելով՝ աշակերտներն ասացին. «Տէր, այստեղ անապատ տեղ է և ժամանակը անցել է. ժողովուրդին արձակիր, որ գիւղը երթան և իւրեանց համար կերակուր գնեն»: Քրիստոս հարցրեց նոցա. «Մայեցէք, տեսէք. քանի՞ հաց ունիք»: Աշակերտները պատասխանեցին թէ. «այստեղ մէկ տղայ կայ, որ հինգ հաց և երկու ձուկն ունի, բայց այն ի՞նչ»:

պէս պիտի բաւականնայ այս բաղմութեանը: Քրիստոս հրամայեց որ այն հացերը և ձկները բերին. առաւ հացը և ձուկը, օրհնեց, կտրեց և իւր աշակերաններին տուաւ, և նոքա կտոր կտոր բաժանեցին ժողովորդեան: Ամէնքը կերան և կշտացան, յետոյ հացի կտորները հաւաքեցին, որով տասներկու զամբիւղ լցուեցաւ: Իսկ ժողովուրդը հինգ հազար հոգու չափ էին բաց ՚ի կանանց և տղայոց: Նոքա այս հրաշքը տեսնելով, ուզում էին նորան իւրեանց աշխարհի վերայ թագաւոր դնել, բայց նա թողեց նրանց ու գնաց:

Աղօթք ճաշեց առաջ:

Աչք ամենեցուն ՚ի Քեզ, Տէր, յուսան և ՚Խու տաս կերակուր նոցա ՚ի ժամու: Բանաս զձեռն Քո և լցուցանես զամենեսեան բաղքութեամբ կամօք քովք:

Ամենքի աչքերը դէպի Քեզ են նա-յում, Տէր Աստուած մեր, և ՚Խու ես տալիս նրանց կերակուր ժամանակին: Բաց ես անում Քո ձեռքը և լիացնում ես ամէն արարածներիդ Քո ողորմութեամբը:

Աղօթք ճաշեց յետոյ:

Տէր Յիսուս, լցաք ՚ի բարութեանց բոց: Տէր Յիսուս, լիացանք Քո բարութիւ-

Տացուք գոհութիւն Տեառն Աստուծոյ մերոյ՝ Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ: Լիութիւն սեղանոյս անհատ և աննուազ արասցէ Քրիստոս Աստուած մեր, որ ըզմեզ կերակրեաց, Նրմա փառք յաւիտեանս ամէն:

նով: Ուրեմն շնորհակալ լինենք մեր Տէր Աստուծուց՝ Հօրից, Որդուց և սուրբ Հոգուց: Քրիստոս մեր Աստուածը որ մեզ այս կերակուրը տուեց, թող անպակաս անէ այս սեղանի լիութիւնը: Նրան է վայելում փառքը յաւիտեանս ամէն:

40. ԲՐԻՍՏԱՍ ԱՅՐԻ ԿՆՈՋ ՈՐԳՈՒՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Է ՏԱԼԻՍ

Գով. է. 12—17.

Ս'էկ անգամ Քրիստոս նային քաղաքն էր մտնում, քաղաքի դրան մօտ տեսաւ որ մէկ երիտասարդ տանում էին թաղելու. մեռեալը մի այրի կնոջ միամօր որդի էր: Խղձաց դժբաղդ մօր վերայ և ասաց մեռեալին. «Մանուկ դու, քեզ եմ հրամայում, վեր կաց»։ Ննջեցեալը վերկացաւ, նստեց և սկսաւ խօսիլ: Ժողովուրդը փառք էր տալիս Աստուծուն և ամէն կողմից ասում էին. «մեր մէջ մի մեծ մարգարէ յայտնուել է, Աստուած այցելութիւն արաւ իւր ժողովորդեան»:

41. ԳՐԻՍՏՈՍ ԲԺՇԿՈՒՄ Է ԱՆԳԱՄԱԼՈՒԾԻՆ:

Մատ. Բ. Զ. Դուկ. Ե. 18.

Մէկ անգամ Քրիստոս Կափառնայում քաղաքը գնաց
 և մէկ տուն մտաւ, ուր նորա մօտ այնքան ժողովուրդ
 հաւաքուեցան, որ դրան մօտն անգամ տեղ չկար: Քրիս-
 տոս Աստուածային վարդապետութեամբ քարոզում էր
 ժողովուրդեան: Այն ժամանակ նորա մօտ բերում էին մէկ
 անգամալուծ, որին չորս մարդ վերցրել էր, բայց ժողո-
 վըրդի բազմութեան պատճառով անհնար լինելով տուն
 մտնել, տան կողմը բարձրացան, և առաստաղը քան-
 զելով անգամալուծը մահճի մէջ դրուած Քրիստոսի ա-
 ռաջ իջուցին: Քրիստոս տեսնելով նոցա հաւատքը, ասաց
 անգամալուծին. «Ներուած լինին մեղքերդ»: Կպիրնները
 մտածում էին իրենք իրենց մէջ և ասում. «Սա ի՞նչու է
 հայհոյում. Աստուծուց զան ո՞վ կարող է մեղքերի թո-
 ղութիւն տալ»: Քրիստոս՝ իմանալով նոցա միտքը, հարց-
 րեց նոցա թէ. «Այս երկու խօսքերից ո՞րը աւելի հեշտ է
 ասելը, ներուած լինին մեղքերդ ասելը, թէ վեր կաց և
 գնա: Բայց որպէս զե իմանաք, թէ մարդու Որդին իրա-
 ւունք ունի աշխարհիս մէջ մեղքերին թողութիւն տալու,
 քեզ եմ ասում (անգամալուծին), վեր կաց, անկողինդ առ
 և տունդ գնա: Հիւանդն իսկոյն վեր կացաւ, առաւ ան-
 կողինը և գնաց: Ամէնքն աղաղակում էին. «այսպիսի
 հրաշալի բան երբէք չենք տեսել»:

42. ԳՐԻՍՏՈՍ ԲԺՇԿՈՒՄ Է ԴԻԻԱՀԱՐՆԵՐԻՆ:

Դուկ. Ը. 26—39.

Մէկ անգամ Քրիստոս իւր աշակերտների հետ Գեր-
 դեսացոց երկիրը գնաց, որի մօտերը գերեզմանի շատ
 այրեր (մաղարաններ) կային: Այն այրերի մէջ բնակվում
 էր մէկ դիւահար, որ ամէնքի սրտի մէջ ահու երկիւղ էր
 ձգել: Նստ անգամ փորձել էին որ նրան կապեն, բայց նա
 դիւահարութեան կատաղութեան ժամանակ կոտրատում
 էր շղթաները, քաշվում էր այրի մութ տեղերը, գիշեր
 ցերեկ աղաղակում էր և քարէ քար խփուելով ինքն իրան
 վերաւորում էր: Քրիստոս՝ երբ այնտեղ հասաւ, դիւա-
 հարը նորա դիմացը դուրս եկաւ աղաղակելով. «Քրիստոս
 Որդի Աստուծոյ, դու ինձ հետ ի՞նչ գործ ունիս, աղա-
 չում եմ քեզ՝ ինձ մի՛ չարչարիր»: Քրիստոս հրամայեց
 չար հոգուն, որ նորա միջեց դուրս գայ և հարցրեց. «ա-
 նունդ ի՞նչ է»: Աստանան դիւահարի բերանով պատաս-
 խանեց. «անունս Ագգեոֆն է, որովհետեւ մենք շատ ենք»:
 Եւ դեերը սկսան խնդրել Քրիստոսից, որ հրաման տայ
 իրենց խոզերի երամակի մէջ մտնելու: Քրիստոս թոյլ
 աուաւ նոցա, և իսկոյն բոլոր խոզերը ծովը թափուեցան
 ու խեղդուեցան: Հովիւները ահ ու դողով քաղաք փախան,
 իսկ դիւահարը իւր առողջանալը զգալով, Քրիստոսի ա-
 ռաջ նստաւ և նորա քարոզութիւնները լսում էր:

Մի օր ևս մէկ մարդ բերաւ իւր որդուն Քրիստոսի
 մօտ, որ դիւահարութիւնից ազատէ, Յիսուսին չգտնելով,
 նորա աշակերտներին խնդրեց, որ այն հիւանդին առող-
 ջացնեն: Աշակերտները չկարողացան դելին հալածել: Այն

Քիջոցին Քրիստոս եկաւ: Դիւատարի հայրը տեսնելով նորան, ոտքի տակն ընկաւ և ասաց. «Տէր, օգնիր իմ որդուս որ լուսնատու թիւն ունի և սաստիկ հիւանդանում է, երբեմն կրակի մէջ է ընկնում և երբեմն ջրի մէջ: Այսպէս ահա՛ ՚ի ծնէ հիւանդ է: Ես նորան քո աշակերտներին մօտ բերի, բայց նոքա չկարողացան առողջացնել: Քրիստոսի մօտ բերին հիւանդին, որ յանկարծ փոփրեւով սկսաւ զետին խփուիլ և թաւալել. իսկ հայրը աղաղակում էր. «Տէր, խղճա՛ և օգնիր մեզ»: Քրիստոս զթալով նորա վերայ, ասաց. եթէ հաւատում ես, որ կարող եմ բժշկել, որդիդ կըբժշկուի: Եւ խղճ հայրը արտասուելից աչքերով ասաց, «Տէր, հաւատում եմ, օգնիր անհաւատութեանս»: Այն ժամանակ Քրիստոս ասաց. «չար և խուլ ոգի, քեզ հրամայում եմ որ դուրս գաս և այսուհետեւ դորա մէջ չմտնես», և մէկէն չար ոգին մանկան միջից գուրս եկաւ: Քրիստոսի առանձին եղած ժամանակը, աշակերտները հարցրեցին թէ. «մենք ի՞նչու չկարողացանք զեւին հանել»: Քրիստոս նոցա պատասխանեց թէ. «ձեր չկարողանալու պատճառը ձեր անհաւատութիւնն է, որովհետեւ այդ տեսակ զեւերը միայն աղօթքով և պահքով են հալածվում»:

43. ԲՐԻՍՏՈՍ ԲԺՇՎՈՒՄ Է Ի ԿՆԵ ԿՈՒՐԻՆ:

Յով. Թ. 1—17.

Քրիստոս Երուսաղէմի մէջ մէկ անգամ ՚ի ծնէ կոյր մարդու պատահեցաւ, որ ողորմութիւն էր խնդրում: Հրէայք այնպիսի կարծիք ունէին թէ՛ մարդուս պատա-

հած ամենայն դժբաղդութիւնքը իւր մեղքի պատիժն են: Իսկ եթէ փոքր տղայոց պատահէր դժբաղդութիւնը, կարծում էին թէ նորա ծնողաց մեղքի պատիժն է: Քրիստոսի աշակերտներն ևս այն մտքին էին, և տեսնելով ՚ի ծնէ կոյր մարդուն, հարցրեցին Քրիստոսին. «Մա իւր, թէ ծնողաց մեղքի համար կոյր ծնուած է»: Քրիստոս պատասխանեց. «Ոչ իւր մեղքի և ոչ իւր ծնողաց մեղքի համար է, բայց այն պատճառով կոյր է ծնուել, որ Աստուծոյ հրաշալի գործերը յայտնուին»: Այս ասելով՝ զետնի վերայ թքեց, կաւ շինեց և կոյրի աչքերին քսելով, հրամայեց որ երթայ Սելովամ աւազանի մէջ լուանայ: Կոյրը կատարեց այս հրամանը և աչքերը բացուած, լեւ զարձաւ այնտեղից:

44. ՏԱՍՆ ԲՈՐՈՏՆԵՐԻ ԲԺՇՎՈՒՄԸ:

Ղուկ. Ժ. 11—19.

Քրիստոս մի զիւղ մտնելով, տասն բորոտների պատահեցաւ (որ փոխադրական և անբուժելի ցաւ ունէին): Նոցանից ինն հօգի Հրէայ էին, և մինը Սամարացի: Երբ հեռուից տեսան Քրիստոսին, աղաղակեցին. «Վարդապետ, օգնիր մեզ»: Քրիստոս տեսնելով նոցա հաւատքը, ասաց, «Գնացէք, ցոյց տուէք ձեր անձը քահանային»: Այս բանս ասաց այն պատճառով, որ Հրէից մէջ օրէնք կար, որ բորոտութիւնից առողջացող մարդը պէտք է յայտնուէր քահանային և շնորհակալութեան զոհ մատուցանէր: Այս պատճառով բորոտի քահանայի մօտ երթալը առողջա-

նայու նշան էր: Բորոտները դնացին և ճանապարհին առողջացան: Բայց ինն Հրէայք մտացան այն քարերարու թիւն անողին, և միայն Սամարացին եկաւ Քրիստոսին շնորհակալութիւն մատուցանելու: Քրիստոս իւր աշակերտների առաջև ցոյց տուաւ Սամարացուն և ասաց. «այս Սամարացին, որ աղանդաւոր է համարվում աւելի լաւ է հրէաներից, որ իւրեանց արդարութեան վերայ պարծենում են: Եւ ապա Սամարացուն դառնալով, ասաց. «չէ՞ որ տասն հոգի առողջացան, այժմ ինք հոգին ո՞ւր են. ի՞նչու նոքա չվերադարձան փառք տալու Աստուծուն»: Եւ ապա ասաց նորան. «Բնն, հաւատքդ փրկեց քեզ»:

45. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ:

Քրիստոս ժողովրդեան մէջ քարոզած ժամանակ ասում էր, թէ Աստուած այն ողորմած Հայրն է, որ երկրի վերայ հաստատեց իւր արքայութիւնը և իւր մօտ ընդունում է բոլոր ապաշխարող մեղաւորներին: Նաև քարոզում էր, թէ ինչպէս կարելի է մօնել երկնքի արքայութիւնը, թէ ինչպէս պէտք է կատարել Աստուծոյ կամքը, և թէ որչափ պէտք է հոգս անել աշխարհիս բարեբերի վերայ: Իրեն համար ասում էր, թէ Աստուծոյ որդին է, և թէ պիտի չարչարուի մարդկանց համար, թէ իւր փոխանակ պիտի ուղարկէ մխիթարիչ Սուրբ Հոգին, և թէ կրկին փառքով պիտի գայ կենդանի և մեռած մարդիկներին դատելու:

Քրիստոս ամենայն տեղ քարոզում էր՝ թէ ծովի եզերքին, թէ գաշտի մէջ, թէ լեռների ստորոտների մօտ,

թէ մասնաւոր աներում ու ժողովարաններում և նոյն իսկ տաճարի մէջ, երբեմն բացայայտ կերպով էր քարոզում և երբեմն առակներով կամ այլաբանութիւններով: Քրիստոս առակներով այն նպատակով էր խօսում, որ ուսում չունեցող ժողովուրդը լաւ հասկանայ: Ժողովուրդը Քրիստոսի քարոզութիւնները լսելով, զարմանում էին և նորա համար ասում էին թէ. «ո՛չ մի մարդ սորա նման իմաստութեամբ խօսած չէ»:

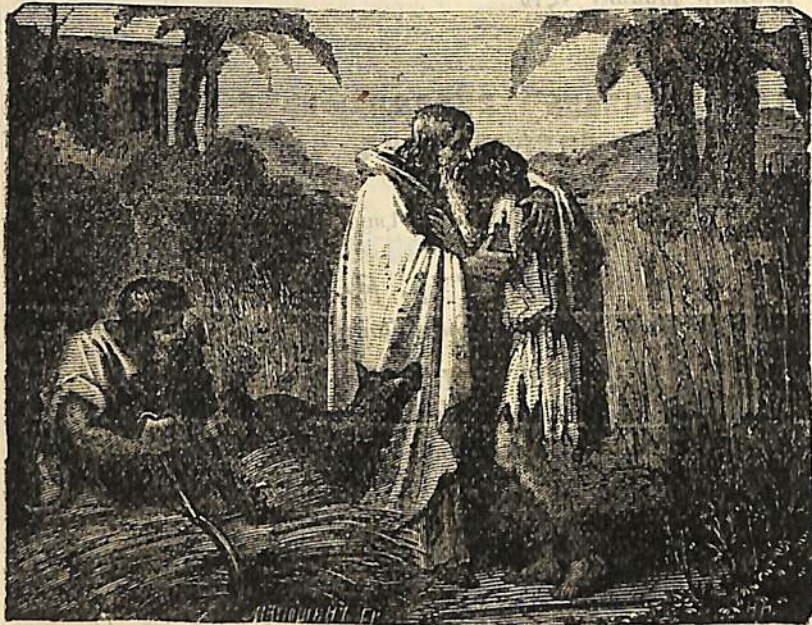
46. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՅ:

Մատ. Թ. 10—13. Դուկ. Ժ. 11—32.

Քրիստոս քարոզում էր, թէ՛ Հայրն Աստուած Ողորմած է, և ուրախութեամբ ընդունում է իրեն դիմող ամենայն ապաշխարող մարդիկներին:

Մէկ անգամ փարիսեցիք հարցրեցին Քրիստոսի աշակերտներից թէ՛ «ի՞նչու ձեր վարդապետը մեղաւոր մարդկանց հետ ուսում է և խմում»: Քրիստոս նորանց պատասխանեց թէ. «առողջներին բժիշկ հարկաւոր չէ, այլ հիւանդներին: Նա եկել եմ ո՛չ թէ արդարներին դէպի ապաշխարութիւն կոչելու, այլ մեղաւորներին»: Քրիստոս ուզելով որ իւր վարդապետութիւնը ժողովուրդը լաւ հասկանայ, անառակ որդու առակը պատմեց նոցա, թէ՛ «մի մարդ երկու որդի ունէր, փոքր որդին իւր հօրիցը խնդրեց հայրական ստացուածքից իրեն ընկած բաժինը, և հօր տանիցը հեռանալով, հեռու աշխարհ գնաց: Այնտեղ վատնեց իւր բոլոր ունեցածը և բոլորովին աղքատ

տութեան մէջ ընկաւ: Այն աշխարհք սով ընկաւ և ա-
նառակ որդին իւր աղքատութեան պատճառով մէկի մօտ
ծառայութեան մտաւ, որ նորա խոզերը արածացնէ: Սաս-
տիկ կարօտութեան ժամանակ յիշեց հօր տունը, և միաբը
զրաւ՝ որ երթայ և իւր հօր մօտ մշակութիւն անէ: Հայրը
մեծ ուրախութեամբ ընդունեց նրան իբրև որդի, և այդ
պատճառով մեծ խնջոյք արաւ: Այն միջոցին նորա մեծ

որդին դաշտից դարձաւ և երգերի ձայն լսելով տան մէջ,
հարցրեց թէ. «այս ի՞նչ ուրախութիւն է»: Պատասխա-
նեցին թէ. «եղբայրդ եկաւ և հայրդ նորան ողջ և ա-
ռողջ տեսնելու համար մեծ խնջոյք է պատրաստել»: Մեծ
որդին նեղացաւ և չէր ուզում տուն մտնել: Հայրը դուրս
եկաւ որ նրան ներս կանչէ, նա պատասխանեց. «Դու եր-

բէք մի ուլ գօնէ ինչ չտուիր, որ բարեկամներն հետ
ուրախանայի, իսկ այդ որդուդ համար մորթեցիր պա-
րարտ եզը, որ բոլոր ունեցածդ անառակութեամբ վատ-
նեց»: Հայրը պատասխանեց նրան. «որդեակ, դու միշտ
մօտս ես, և բոլոր ունեցածս քոնն է. իսկ այս եղբայրդ
որ մեռած էր, կենդանացաւ, ի՞նչպէս չուրախանամ սորա
վերայ»:—Հայր ատելով՝ Աստուած պիտի իմանանք, փոքր
որդին մեղաւոր մարդն է, մեծ որդին օրինապահն է, որ
իւր բարի գործերով պարծենում է:

Քրիստոս մեզ իրաւունք տուաւ Աստուծուն մեզ
Հայր անուանելու. այս պատճառով մենք Աստուծուն ա-
ղօթք անելու ժամանակ նրան երկնաւոր Հայր ենք կո-
չում, և նրանով յայտնում ենք, թէ նորա հայրական
խնամքին ապաւինած ենք, և ցանկանում ենք նորա կամքը
կատարել այնպէս, ինչպէս որ երկնքում հրեշտակները կա-
տարում են:

Հայր մեր, որ յերկինս ես:

**47. ԲՐԻՍՏՈՍԻ ԲԱՐՈՁՈՒԹԻՒՆԸ ԹԷ ՄԱՐԴԻԿ
ԻՆՉՊԵՍ ՊԻՏԻ ՎԱՐՈՒԻՆ ՈՐ ԱՐԺԱՆԻ ԼԻՆԻՆ
ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՈՐԴԻԲ ԿՈՉՈՒԵԼՈՒ: ԲՐԻՍՏՈՍԸ ՕՐԳ-
ՆՈՒՄ Է ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻՆ:**

Մատ. Ե. 2—16. 48. Դուկ. 2. 20—26. 36. Դուկ. ԺԸ. 15—17.

Քրիստոս ասաց իւր աշակերաններին թէ՛ «ողորմած
և կատարեալ եղէք ձեր Երկնաւոր Հօր նման»:
Իւր կեանքի մէջ մի օրինակ տուաւ, որին մարդիկ

պիտի հետեւեն, և երանելի (բարեբաղդ, Աստուծոյ ար-
քայութեան արժանի) անուանեց այն մարդկանց որոնք
նորա օրինակին են հետեւում: Նա հեզ էր և սրտով խո-
նարհ և մարդկանց մեղքի վերայ արտասովում էր: Արդար
ու ողորմած էր, և սրտով այնպէս մաքուր էր, որ ամե-
նեին մեղք չունէր: Այժմէի դէմ թշնամութիւն չունէր:
Կային մարդիկ, որ նրան ատում էին և հալածում և մին-
չև իսկ զըպարտում էին, բայց նա համբերում էր բոլոր
զըպարտութիւններին և աղօթում էր թշնամիների հա-
մար: Քրիստոս ասաց. «Նրանի հոգով աղքատներին» (այ-
սինքն՝ նոցա, որ իւրեանց պակասութիւնները ճանաչում
են և իրենք իրենց մեղաւոր են համարում), որովհետեւ
երկնքի արքայութիւնը նոքա պիտի ժառանգեն: Նրանի
սգաւորներին, (որ լաց են լինում և ցաւում են իւրեանց
մեղքի համար), որովհետեւ նոքա պիտի մխիթարուին:
Նրանի հեզ մարդկանց (որ ոչ իրենք են բարկանում և ոչ
ուրիշների բարկանալու պատճառ են լինում), որովհետեւ
նոքա պիտի ժառանգեն երկիրը: Նրանի նորանց, որոնք
արդարութեան համար քաղցած ու ծարաւ են (որ ար-
դարութիւնը այնպէս են սիրում, ինչպէս քաղցած մարդը
կերակուրը), որովհետեւ նոքա պիտի կշտանան: Նրանի ո-
ղորմութիւն տուող մարդկանց, որովհետեւ նոքա ևս ողոր-
մութիւն պիտի գտնեն: Նրանի մաքուր սիրտ ունե-
ցողներին, որովհետեւ նոքա Աստուծուն պիտի տեսնեն:
Նրանի խաղաղարար մարդկանց (որ իրենք չեն կոժում, և
աշխատում են ուրիշներին հաշտեցնել), որովհետեւ նոքա
Աստուծոյ որդիք պիտի կոչուին: Նրանի արդարութեան
համար հալածուող մարդկանց, որովհետեւ երկնքի արքա-
յութիւնը նոքա պիտի ժառանգեն: Նրանի ձեզ, երբ իմ

պատճառով ձեր վերայ ամէն տեսակ բամբասանք կ'անեն,
խնդացէք, ուրախացէք, որովհետեւ երկնքում ձեր վարձ-
քը շատ կըլինի: Իուք էք աշխարհիս լոյսը, ուրեմն,
թող ձեր լոյսը այնպէս լուսաւորէ (այսինքն՝ այնպէս
կեանք անցկացրէք) մարդկանց առաջը, որ նոքա տեսնեն
ձեր բարի գործքերը և փառք տան ձեր երկնաւոր Հօրը:
Քրիստոս ուրիշ մի օրինակ ևս ցոյց տուաւ, որին
մենք պիտի հետեւենք երկնքի արքայութեանը հասնելու
համար: Նորա մօտ մի անգամ բերին շատ մանուկներ, որ
ձեռք դնէ նոցա վերայ և օրհնէ: Քրիստոսի աշակերանե-
րը, կարծելով թէ տղայքը անարժան են նորա օրհնու-
թեանը, և որպէս զի նոքա իւրեանց վարդապետին նե-
ղութիւն չտան՝ չէին թողնում, որ տղայքը Քրիստոսին
մօտենան: Քրիստոս այս տեսնելով բարկացաւ և ասաց իւր
աշակերաններին. «Թողէք այդ մանուկներին և մի՛ արգե-
լէք դոցա ինձ մօտ դալ, որովհետեւ դոցա նմաններինն է
երկնքի արքայութիւնը: Ըշմարիտն եմ ասում ձեզ, որ ո՛վ
որ տղայի պէս չի ընդունիլ երկնքի արքայութիւնը, կա-
րող չէ նորա մէջ մտնել: Յետոյ մանուկներին գիրկն ա-
ռաւ, ձեռքը դրաւ նոցա վերայ և օրհնեց նրանց:
Մենք ինչպէս Աստուծոյ որդիք, պէտք է աշխատենք
Աստուծոյ անունը փառաւորել, բայց շատ անգամ չար
գործերով Աստուծոյ անունը անպատվում ենք անհաւատ
մարդկանց առաջ: Այս պատճառով օգնութիւն ենք խնդ-
րում Աստուծուց սրբութեամբ ապրելու համար, այնպէս
որ ուրիշ մարդիկ ևս, տեսնելով մեր բարի գործերը,
փառք տան մեր երկնաւոր Հօրը, որի համար էլ ասում
ենք աղօթելով. «Առ-բէ եղեյի անուն րո»:

**48. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐԱԶՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՐ ԱՅՆԱՐԿԻՍ
ՎԵՐԱՅ ԿՅՍԱՆՏՈՒՄԻ ԹՎԱԵՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ:**

Մատ. ԺԳ. 4—9. 19—32. 36—43.

Քրիստոս քարոզում էր, թէ իւր թագաւորութիւնը (այսինքն՝ իրեն հաւատացող ժողովուրդը) պիտի տարածուի բոլոր ազգերի մէջ, և մինչև վերջին դատաստանի օրը այն թագաւորութեան մէջ արդար և մեղաւոր մարդիկ միասին պէտք է լինին: Քրիստոս թագաւորի հարօտանիքի համար պատրաստուած խնջոյքի առակով սովբեցրեց թէ իւր արքայութիւնը Հրէաներից զտա հեթանոսներն ևս պիտի ժառանգեն— և այսպէս ասաց. «Թագաւորի մէկը խնջոյք պատրաստեց իւր օրգու հարսանիքի համար և շատ մարդիկ հրաւիրեց: Երբ ամէն բան պատրաստ էր, ուղարկեց իւր ծառաներին, որ հրաւիրեալներին կանչեն. բայց նոքա չկամեցան գալ և թագաւորի ծառաներից ոմանց ծեծեցին: Թագաւորը բարկանալով՝ նոցա դէմ դօրք ուղարկեց, իւր ծառաների սպանողներին կոտորեց, այրել տալով նոցա քաղաքները, և հրամայեց՝ որ խնջոյքի հրաւիրեն բոլոր այն մարդկանց, որոնց կը գտնեն քաղաքից դուրս և ճանապարհի վերայ:»

Թագաւորն է Աստուած, թագաւորի օրդին է Յիսուս Քրիստոս, քաղաքն է Հրէից թագաւորութիւնը, հարօտանիքի հրաւիրեալներն են Աբրահամի սերունդ՝ Հրէաները, թագաւորի ծառաներն են քահանաները և մարգարէները. քաղաքից դուրս և ճանապարհների վերայ եղածներն են հեթանոսները, որ մոլորուած էին կռապաշտութեան և մեղքի մէջ: Այս առակից հասկանում

ենք, թէ Աստուած Հրէից փոխանակ իւր արքայութեան մէջ ընդունեց հեթանոսներին, որոնք իրեն չէին հաւատում:

Սովորեցրեց թէ Աստուծոյ արքայութեան մէջ մինչև վերջին դատաստանի օրը մեղաւորներ ևս պիտի ապրին արդարների հետ: Քրիստոս ցորենի և որովոր առակով այսպէս ասաց. «Երկնքի արքայութիւնը նմանում է այն մարդուն, որ արտի մէջ լաւ սերմ սերմանեց, բայց յետոյ նորա մէջ ցորենի հետ որովոր ևս բուսաւ: Ծառայք իւրեանց տիրոջ մօտ եկան և ասացին. «Տէր, դու լաւ սերմն ցանեցիր, որովոր որտեղից բուսաւ.» Տէրը պատասխանեց. «Թշնամի մարդու սրած բան է այդ». Ծառայքն ասացին. «Կ'ուզե՞ն գնանք որովոր քաղենք:» Բայց Տէրը պատասխանեց.— «Ոչ, չլինի թէ որովոր հետ ցորենն ևս քաղէք, թողէք ցորենի հետ որովոր ևս աճի մեծանայ մինչև հնձի ժամանակը: Հնձի ժամանակ հնձողները ցորենը շտեմարանի մէջ կը հաւաքեն, իսկ որովոր կ'այրեն»: Քրիստոս այս առակը իւր աշակերտներին այսպէս բացատրեց. «Բարի սերմն ցանողը.— Մարդոյ Որդին է. (Քրիստոս ինքն իրեն անուանում էր որդի մարդոյ). դաշտը— աշխարհս է. բարի սերմը արքայութեան որդիքն են. որովոր ցանող թշնամին— սատանան է. հունձը— աշխարհիս վերջն է. իսկ հնձողները— հրեշտակներն են: Ինչպէս որ հնձից յետոյ որովոր կ'այրեն, այնպէս ևս աշխարհիս վերջը պիտի լինի: Մարդոյ Որդին իւր հրեշտակներին կ'ուղարկէ, որ կը հաւաքեն նորա արքայութեան միջից այն բոլոր մարդկանց, որոնք անօրէնութիւն են գործել, նրանց զեհներ կրակի մէջ կը ձգեն, ուր նոքա պիտի լան և տաամները

կրճտեն: Իսկ արդարները արեգակի նման երկնքի արքայ-
յութեան մէջ պիտի փայլին:»

Քրիստոս բոլոր իրեն հաւատացողներին ընդունեց
իւր երկրիս վերայ հաստատուած արքայութեան մէջ. բայց
մենք շատ անգամ մեր չար գործերի պատճառով այն ար-
քայութիւնից դուրս ենք գալիս, սատանայի ծառայ ենք
դառնում և զրկվում ենք Քրիստոսի արքայութիւնից: Այս
պատճառով խնդրում ենք Աստուծուց, որ օգնէ մեզ նորա
արքայութեան մէջ մնալու և թագաւորի նման մեր վե-
րայ իշխէ, և աղօթելով ասում ենք. «Եփեսոսացի արքայու-
թիւնն չա»:

**49. ԳՐԻՍՏՈՍԻ ԳԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ, ԹԷ ԻՆՉՊԵՍ
ՋԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ ՋԱՒԱՏԲ ԷՒ ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԲ:**

Մատ. ԺԿ. 4—9. 19—32. 36—43.

Քրիստոսը ուսուցանում էր, թէ այն մարդը միայն
փրկութիւն կը գտնէ, ով որ բոլոր սրտով կ'ընդունի իւր
քարոզութիւնը և կը կատարէ, այսինքն՝ նա միայն կը-
փրկուի, ով որ իրեն կը հաւատայ և իւր հաւատքը ցոյց
կը տայ բարի գործերով: Այս բանը Քրիստոս բացատրեց
սերմանացանի և քարի վերայ տուն շինողն առականերով:
Ասելով թէ՛ «Ահա սերմանացանը դուրս եկաւ սերմանե-
լու, սերմերից ոմանք ծանապարհի վերայ ընկան և պը-
տուղ չբերին, որովհետեւ անյնող դարձողներից ոսնակոխ
եղան ու թռչունները նրանց կերան: Ոմանք քարոտ տեղ
ընկան, և արմատ բռնեցին, բայց որովհետեւ արմատը
ամրանալու տեղ չունէր, չորացան: Ոմանք փշերի մէջ ըն-

կան, ծլեցան, բուսան և փշերից խեղդուեցան: Ոմանք ևս
լու հողի վերայ ընկան և առատ պտուղ տուին: Սեր-
մանացանը Քրիստոսն է. սերմը—նորա քարոզութիւնն է.
հողը—մարդու հոգին է: Ոտքի տակ ընկնող սերմերը—
կընշանակեն անհոգ և անուշադիր մարդկանց հոգիքը.
քարոտ հողը—կընշանակէ թեթեամիտ մարդկանց հո-
գիքը, որ ուրախութեամբ ընդունում են նորա քարոզու-
թիւնը, բայց վտանդ և նեղութիւն հասնելուն պէս մե-
կէն թողնում են նորան: Փշերով շրջապատուած հողը
օրինակ է այն մարդուն, որ զբաղուած է կենսական հոգ-
սերով, որով նորա միջե բարի գործերը խեղդվում են:
Բարի հողն է ուշադիր մարդու հոգին, որ ազատ և հե-
ռու է ունայնութիւններից: Նա Աստուծոյ խօսքը կ'ըն-
դունէ և իւր բարի գործերին պտուղներ կը բերէ:

«Ամէն մարդ, որ ինձ կոչում է Տէր, Տէր, կարող չէ
երկնքի արքայութիւնը մտնել. բայց նա միայն արքայու-
թեան արժանի կը լինի, ով որ իմ երկնաւոր Հօրս կամքը
կը կատարէ: Այն մարդը, որ իմ խօսքերս լսում է և չէ
կատարում, նման է այն անմիտ մարդուն, որ իւր տունը
շինեց աւազի վերայ. (այսինքն՝ առանց ամուր հիմքի):
Անձրև եկաւ, գետերը դուրս եկան ափերից, քամին փչեց
և տունը քանդուեցաւ: Իսկ այն մարդը, որ իմ խօսքերս
լսում է և կատարում, նման է այն իմաստուն մարդուն,
որ իւր տունը քարի վերայ շինեց, և ոչ քամին և ոչ
ջուրը չկարողացան նորան կործանել:»

Աստուծոյ երկրաւոր արքայութեան մէջ ապրելու և
մեռնելուց յետոյ նորա երկնաւոր արքայութիւնը մտնելու
համար պէտք է հնազանդուիլք Աստուծոյ կամքին: Այս
պատճառով խնդրում ենք Աստուծուց, որ օգնէ մեզ կա-

տարեւ իւր սուրբ կամքը այնպէս, ինչպէս որ հրեշտակները կատարում են երկնքում, և ասում ենք. «Եւ ինչի՞ կոմք, քո, որո՞ւնք յերկնս և յերէրէ»:

50. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԲԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ԳԼԽԱՌՈՐ ԳԱՏՈՒԻՐԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ:

Մատ. ԻԲ. 35—40. Ե. 12.

Օրէնսգէտ մարդու մէկը հարցրեց Քրիստոսից թէ՛ «Օրէնքի մէջ ամենամեծ պատուիրանը որն է»: Քրիստոս պատասխանեց. «Սիրիր քո Տէր Աստուծուն բոլոր հոգովդ, բոլոր սրտովդ և բոլոր մարմովդ: Ահա սա է մեծ և առաջին պատուիրանը: Երկրորդն ևս սորա նման է. Սիրիր ընկերոջդ քո անձիդ պէս: Այս երկու պատուիրանքի վերայ հաստատուած են բոլոր օրէնքները և մարգարէութիւնները» (Հրէայք օրէնք էին անուանում Մովսիսի զրբքերը, իսկ մարգարէութիւն անուանում էին միւս մարգարէների գրուածքները):

Մէկ անգամ ևս ասաց. «Ինչպէս որ ուզում էք, որ մարդիկ ձեզ հետ վարուին, այնպէս և դուք նոցա հետ վարուեցէք, որովհետեւ այս իսկ են օրէնքները և մարգարէութիւնները»: Ուրեմն Աստուծուն և ընկերներին սիրելու մէջ պարունակվում են բոլոր օրէնքները:

51. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԲԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ԹԷ ՈՎ Է ՄԵՐ ԲԱՐԵՎԱՍԸ:

Մով. Ժ. 29—37. Մատ. Ե. 43—48.

Օրէնսգէտ մարդու մէկը հարցրեց Քրիստոսից թէ՛

«Ո՞վ է իմ ընկերս»: Քրիստոս այն խօսքին պատասխանելով, ողորմած Սամարացու առակը պատմեց թէ. «Մարդու մէկը զնում էր Երուսաղէմից Երիքով. ճանապարհին նորա վերայ աւազակներ յարձակուեցան, ծեծեցին նորան, կողոպտեցին և կիսամեռ ձղեցին զնանցին: Պատահեցաւ որ այն ճանապարհի մօտով անցկացաւ մի քահանայ, նա թէև տեսաւ այն դժբաղդ մարդուն, բայց առանց նրան օգնելու անցկացաւ զնաց: Նոյն ճանապարհով անցկացաւ մի Ղևտացի, նա ևս նոյն կերպով վարուեցաւ: Յետոյ անցնում էր մի Սամարացի: Սա տեսնելով այն վիրաւորեալ մարդուն, նորա վէրքերը փաթաթեց, իւր իշև վերայ դրաւ, պանդոկը տարաւ, և պանդոկից հեռանալու ժամանակ՝ պանդոկապետին փող տուեց ու խնդրեց որ հոգս ունենայ հիւանդի վերայ, և ասաց. «Եթէ աւելի ծախք անես, յետ դառնալուս ժամանակ կը վճարեմ քեզ»: Ուրեմն այն երեք մարդկանց միջից վիրաւորեալ մարդու ընկերն ո՞վ էր, հարցրեց Քրիստոս: Օրէնսգէտը պատասխանեց. «Ի հարկէ՞ նա, որ օգնեց նրան»: Քրիստոս ասաց. «ուրեմն զնա, և դու այնպէս արա»: (այսինքն՝ օգնիր ամենայն կարօտեալներին, և մի որոշիր թէ՛ նա քո ընկերն է, թէ՛ օտար:)

Քրիստոս սովորեցնելով թէ՛ ի՞նչպէս պէտք է վարուինք մեր թշնամիների հետ, որ մեզ չար են կամենում, ասաց. «Սիրեցէք ձեր թշնամիներին, բարի արէք ձեզ ատողներին և աղօթք արէք նոցա համար, որ ձեզ նեղացնում են և հալածում, այս կերպով ձեր Երկնաւոր Հօր որդի կը լինիք, որովհետեւ նա իւր արեգակը ծագում է արդարների և մեղաւորների վերայ և անձրեք ուղարկում է չար և բարի մարդկանց համար:

52. ԳՐԻՍՏՈՍԻ ԲԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԴՄԱՆ ՎԵՐԱՅ:

Մատ. Ե. 33—37.

Օրէնսդէսները ուղղութեամբ քարոզում էին, թէ երգում պէտք է կատարել: Բայց ասում էին թէ երգումը երկու տեսակ է. մէկը գլխաւոր և միւսը աննշան. կարծում էին, թէ աննշան երգումը կարելի է զանց առնել առանց մեղքի մէջ ընկնելու: Քրիստոս քարոզում էր. «էին ժամանակուայ մարդկանց պատուիրած էր թէ՛ սուտ երգումն մի՛ անիր, այլ կատարիր երգումը Աստուծոյ առաջ: Բայց ես ասում եմ ձեզ, ամենեւին երգումն մի՛ անէք, ո՛չ երկնքով, որովհետեւ Աստուծոյ արժոնն է. ո՛չ երկրով, որովհետեւ Աստուծոյ ոտքի պատուանդանն է. ո՛չ երուսաղէմով, որովհետեւ մեծ թագաւորի քաղաք է, և ո՛չ իսկ գլխովդ, որովհետեւ մագերիցդ մինն անդամ չես կարող սպիտակացնել կամ սևացնել: Բայց ձեր խօսքն թող լինի այո՛ն—այո՛. և ո՛չն—ո՛չ. սորանից աւելին չարիցն է. (այսինքն՝ սովորական խօսակցութեան մէջ երգումն մի՛ անէք, այլ միայն խիստ հարկաւոր եղած տեղը):»

53. ԳՐԻՍՏՈՍԻ ԲԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԹԷ Ի՞ՆՉՊԵՍ ՊԵՏԲ Է ՍՈՒՐԲ ՊԱՅԵԼ ԸԱԲԱԹ ԵՒ ՏՕՆ ՕՐԵՐԸ:

Մատ. Գ. 1—5. Մատ. Ժ. 1—8.

Քրիստոս քարոզում էր, թէ տօն օրերը պէտք չէ պարապ անցկացնել, այլ պէտք է բարեգործութիւն անել: Չատկի տօնին երուսաղէմ եկաւ: Այնտեղ տաճարի մօտ մէկ աւազան կար, ուր տանում էին զոհի կենդանի-

ները լուանալու համար: Աստուծոյ հրեշտակը ժամանակ ժամանակ այն աւազանը իջնելով ջուրը խառնում էր. և ով որ առաջին անգամ խառնուած ջրի մէջ էր մանում, առողջանում էր իւր հիւանդութիւնից: Այս պատճառով աւազանի մօտ միշտ շատ հիւանդներ կային պարկած, և նոցա համար հինգ սրահ կար շինուած: Քրիստոս մի շաբաթ օր այնտեղ մտաւ, անդամալոյծ մարդուն մօտեցաւ, որ 38 տարի հիւանդ էր և հարցրեց նրան. «կամենում եմ առողջանալ»: Հիւանդը պատասխանեց. «այո՛, Տէր, բայց մարդ չունիմ, որ ջուրը խառնուած ժամանակը ինձ աւազանի մէջ ձգէ, և ես դեռ չմօտեցամ՝ ուրիշը ինձանից առաջ ջուրն է մտնում», Քրիստոս ասաց. «վեր կաց, անկողինդ առ և զննո՛ւ»: Հիւանդն իսկոյն վերկացաւ, անկողինն առաւ և Աստուծուն փառք տալով գնաց: Այս բանը մի շաբաթ օր պատահեցաւ. ուստի Հրէից ծերերը հալածում էին Քրիստոսին, և մինչև անգամ կամենում էին նորան սպանել այն պատճառով, որ նա շաբաթ օրերը հրաշքներ էր գործում: Այն միջոցին Քրիստոս տաճարը դնաց, առողջացած մարդուն պատահեցաւ և ասաց. «հնչու առողջացար, զնն այլ ևս մի մեղանչիր, որ նորէն չհիւանդանաս»:

Մէկ շաբաթ օր էլ կրկին Քրիստոս ժողովարանումն էր. այն տեղ տեսաւ ձեռքը չորացած մի մարդու և ասաց նորան. «զուրս արի, մէջ տեղը կանգնիր»: Բազմութեան միջեց մէկը հարցրեց. «մի՞ թէ կարելի է շաբաթ օրը բժշկութիւն անել»: Այն ժամանակ Յիսուս դարձաւ հարցրեց ժողովուրդեան թէ. «շաբաթ օրը բարի՞ գործ պէտք է անել, թէ չար գործ: կեանք ազատե՞լ պէտք է, թէ կորցնել: Ամէնքը լուեցին: Քրիստոս շարունակեց, ա-

սելով. «Եթէ ձեզանից մէկի ոչխարը փոսի մէջ ընկած լինի, մի՞թէ չի ազատիլ նորան: Իսկ մարդը ոչխարից որքան աւելի գերազանց է: Ուրեմն, շաբաթ օրը կարելի է բարի գործ անելը»:

Ուրիշ անգամ ևս դարձեալ շաբաթ օրը Քրիստոս իւր աշակերտներով արտի միջից անց էր կենում: Աշակերտները ճանապարհին ցորենի հասկեր էին քաղում, և փերի մէջ շփում էին և ուտում: Փարիսեցիք Քրիստոսին ասացին. «տես, աշակերտներդ շաբաթ օրը արգելուած բան են անում»: Քրիստոս պատասխանեց նոցա. «ապա ի՞նչու քահանաները շաբաթը խանդարում են տաճարի մէջ զոհ մատուցանելու ժամանակ: Եբաթը ստեղծուած է մարդու համար և ոչ թէ մարդը շաբաթի համար»: Ուրեմն տօն օրերին ևս կարելի է հասարակ օրերի գործն անել, եթէ շատ հարկաւոր լինի,

54. ԲՐԻՍՏՈՍԻ ԲԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ, ԱՅՍԻՆԲՆ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՅԲԻ, ԱՂՕԹԻ ԵՒ ԼՈՒԱՅՄԱՆ ՎԵՐԱՅ:

Մատ. 2, 1—7. Ղուկ. ԺԸ, 9—14.

Հրէից օրէնսդէտները սաստիկ խստութեամբ պահանջում էին ողորմութիւն, պահք, աղօթք և լուսացումք: Բայց այս ամէն բանը անում էին միայն ի ցոյց մարդկան, որպէս զի ուրիշները տեսնեն նոցա արածները և իրենց փառաւորեն: Քրիստոս որ քարոզում էր, թէ բարեգործութիւնը այն ժամանակ միայն Աստուծուն ընդունելի և փրկարար է, երբ այն կատարում ենք ոչ թէ

մարդիկներից վարձ ստանալու յուսով, այլ Աստուծուն և ընկերոջ սիրելու մաքով, ասաց թէ՛ «Երբ ողորմութիւն ևս անում, յայտնի կերպով մի անիր, ինչպէս որ կեղծաւորներն անում են այն նպատակով, որ մարդիկներից փառաւորուին: Իսկ դու երբ որ ողորմութիւն ևս տայիս, թող ձախ ձեռքդ չիմանայ, թէ աջդ ի՞նչ է անում, որ քո ողորմութիւնը ծածուկ լինի. և Հայրդ, երբ կրտսնէ քո ծածուկ ողորմութիւնը, քեզ յայտնապէս կըհատուցանէ: Նմանապէս երբ պահք էք պահում, կեղծաւորների պէս տրամած մի՛ լինիք, որ երեսները տխրեցնում են, որպէս զի մարդիկներին երեւին իբրև պահեցող: Իսկ դու, երբ պահք ես պահում, օժիր դուրսդ և երեսդ լուս, որ մարդիկ չտեսնեն քո պահելը, այլ քո երկնաւոր Հայրդ միայն զիտեսնայ: Եւ աղօթք անելու ժամանակդ կեղծաւորների պէս մի՛ լինիր, որ ժողովարանների մէջ և փողոցների անկիւններումը սիրում են աղօթք անել, որպէս զի մարդկանց երեւին: Իսկ դու աղօթք անելու ժամանակդ սենեակդ մօտի, դուռդ փակիր և աղօթք արաս չօրդ. և Հայրդ տեսնելով քո ծածուկ աղօթքը, քեզ կըհատուցանէ յայտնապէս: Աղօթք անելու ժամանակ հեթանոսների պէս շատախօսութիւն մի՛ անէք, որովհետև նոքա այնպէս են համարում, թէ շատախօսութեամբ լսելի կըլինին իւրեանց աղօթքները»: Քրիստոս ասում էր նաև, թէ աղօթքը այն ժամանակ զօրաւոր կըլինի, երբ խոնարհութեամբ և հաստատ յուսով է լինում: Այս բանս բացատրեց նա անիրաւ դատաւորի և մաքսաւորի ու փարիսեցու առակներով: Նախ ասաց թէ. «Թնդրեցէք և կ'առնէք, դուռը բացելեցէք և կըբացուի»: Յետոյ ասաց. «Մէկ քաղաքի մէջ մի դատաւոր կար, որ ոչ Աստուծուց

էր վախենում և ոչ մարդիկներից էր ամաչում: Նոյն քաղաքի մէջ բնակվում էր մի խեղճ այրի կին ևս, որ շատ անգամ իւր դործի համար գնում էր դատաւորի մօտ: Վերջապէս դատաւորը մտածեց ինքն իրեն և ասաց. «այս կինը ինձ հանգստութիւն չէ տալիս, ազատեմ սորան, որ

այլ ևս չգայ և ինձ չձանձրացնէ:» Կտում է՞ք արդեօք թէ ի՞նչ է ասում այն անիրաւ դատաւորը: Հաւատացէ՞ք որ Աստուած աւելի շուտով ձեզ կ'օգնէ: Խօսքը առաջ տանելով, ասաց. «Մէկ անգամ մի փարիսեցի և մի մաքսաւոր տաճարը մտան աղօթք անելու: Փարիսեցին հպարտութեամբ ասում էր. «Հնորհակալ եմ քեզանից, Աստուած իմ, որ ես ուրիշ մարդկանց նման չեմ, և կամ այս մաքսաւորի նման: Նաբաթը երկու օր պահէ եմ պահում, և

իմ աշխատանքի տասներորդ մասը քեզ եմ ընծայում»: Այն միջոցին մաքսաւորը հեռու կանգնած, չէր համարձակվում աչքերը դէպի երկինք բարձրացնել, այլ անդադար իւր կուրծքը ծեծելով, ասում էր. «Ճէր Աստուած, ողորմիր ինձ մեղաւորիս»: Ճշմարիտն եմ ասում ձեզ, որ մաքսաւորը արդարացած իւր սունը գնաց, իսկ միւսը՝ ոչ:»

Հրէից օրէնսգէտները խստիւ պահանջում էին լուացումն. ով որ չէր կատարում, մեղաւոր էր համարվում և Աստուծոյ արքայութիւնը մտնելու անարժան: Քրիստոս այս աւանդութեան ծուռ լինելը տեսնելով, հերքում էր այն, ասելով. «լսեցէ՛ք և հասկացէ՛ք, բերան մտած բանը մարդուն չէ պղծում, այլ բերանից դուրս եկած բաները՝ այսինքն՝ չար մտքերը, սպանութիւնները, շուտիւնները՝ սուտ վկայութիւնները և հայհոյութիւններն են, որ պղծում են մարդուն: Իսկ անլուայ ձեռքով հաց ուտելը երբէք չի պղծիլ մարդուն:»

55. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԲԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻ ԴԵՍ ԳՈՐԾՈՒԱԾ ՄԵՂԲԻ ՄԱՍԻՆ:

Մատ. Ե. 21-28. ՓԸ, 6-7. Ե. 1-5.

Քրիստոս քարոզում էր, թէ որ և իցէ ծանր խօսքով վեցերորդ պատուիրանին հակառակ կըզործուի: Հին ժամանակը ասուեցաւ, թէ «մի սպանիր, ով որ սպանութիւն անէ, դատաստանին պարտական կըլինի»: Իսկ ես կ'ասեմ ձեզ, թէ ով որ զուր տեղը իւր եղբօր վերայ կըբարկանայ, նա ևս դատաստանին պարտական կըմնայ: Ով որ իւր եղբօրը մորոս (այսինքն՝ անխելք) կ'ասէ, նա

ևս դատաստանին պարտական կըմնայ, և ո՞վ որ եղբորդ յիմար կ'աւէ, կըբառապարտուի գեհննի կրակին:

Քրիստոս քարոզում էր, թէ ուրիշի տան վերայ աչք ունենալը հակառակ է եօթներորդ պատուիրանին: «Ի՞նչ լսե՛ք, որ հին ժամանակն ասուեցաւ՝ Թ' չ'սար, իսկ ես կ'ասեմ ձեզ, թէ ո՞վ որ վատ մտքով մէկի վերայ կընայի, նա արդէն շնութիւն գործած կըլինի իւր սրտի մէջ:»

Ուրիշներին դայթակղեցնողների համար ասաց Քրիստոս. «Ո՞վ որ ինձ հաւատացող այս փոքրերից մէկին (այսինքն՝ մանուկներին, տկարամիտներին և առհասարակ տրգէտ մարդկանց) կըմոլորեցնէ, նորա համար աւելի լաւ է, եթէ ջրաղացի քարը վեզը կապէին և ծովը ձգէին: Վայ այն մարդուն, որի ձեռքով աշխարհի մէջ մոլորութիւն է մտնում:» Քրիստոս ուրիշներին դատելու մասին ասաց՝ «Ո՞չ դիմն մի դատէք, որ դուք ևս չդատուիք, որովհետեւ ինչպէս որ դուք ուրիշներին դատում էք, նոքա ևս նոյն ձևով ձեզ կըդատեն, և ինչ չափով որ ուրիշների համար չափում էք, նոյն չափով ևս նոքա ձեզ կըվերադարձնեն: Ի՞նչպէս եղբորդ աչքի մէջ եղած շիւղը նկատում ես, և չես դգում, թէ քո աչքիդ մէջ գերան կայ: Կամ ի՞նչպէս կըհամարձակուիս ասել եղբորդ. «եղբայր, թող աչքիդ միջի շիւղը հանեմ», երբ քո աչքիդ մէջ գերան կայ: Կեղծաւոր, առաջ քո աչքիդ մէջից գերանը հանիր, յետոյ աշխատիր եղբորդ աչքի միջից շիւղը հանել:»

56. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԲԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ, ԹԷ ՄԱՐԴ ՈՐԲԱՆ ԻՌԳՍ ՊԻՏԻ ԲԱՇԷ ԿԵՐԱԿՐԻ ԵՒ ԻԱԳՈՒՍՏԻ ԻԱՄԱՐ:

Մատ. 2, 25-34.

Քրիստոս քարոզում էր. «Մի հողայք թէ ինչ պիտի ուտէք, կամ ինչ պիտի խմէք: Նայեցէք երկնքի թռչուններին. նոքա ոչ ցանում են, ոչ հնձում են և ոչ հաւաքում շտեմարանների մէջ, և ձեր Հայրը կերակրում է նրանց: Մի՞թէ դուք նոցանից դերազանց չէք: Հագուտի համար ևս ի՞նչու էք հողս քաշում: Նայեցէք դաշտի շուշանին, թէ ի՞նչպէս աճում է, որ ոչ աշխատում է և ոչ մանուկ: Հաւատացնում եմ ձեզ, որ Սողոմոնն անգամ իւր բոլոր փառքի մէջ չհագաւ այն խոտերից միսի նման: Առաջ Աստուծոյ արքայութիւնը և նորա արդարութիւնը խնդրեցէք, և այն ամենայն առաւելութեամբ կըարուի ձեզ. (այսինքն՝ աշխատեցէք լինել արդար և ուղղամտ, այն ժամանակ Աստուած ձեզ առատապէս կըտայ ձեր կենսական պիտոյքը): Այսպէս ևս հողս մի քաշէք վաղուան համար (այսինքն՝ այսօրուան անելու գործերդ վաղուան մի ձգէք, այսօր իսկ արէք և բոլորովին նորա վերայ հողացէք, վաղուան համար մտածութեան մէջ չընկնելով): Իւրաքանչիւր օրուայ համար բաւական է այն օրուայ տառապանքը:»

Քրիստոս քարոզում էր, թէ ուղղամտն Աստուած մեր կեանքը պահպանելու ամէն պիտոյից համար հողս է քաշում և մեր ամենօրուան հացը տալիս է մեզ: Այս պատճառով մենք դիմում ենք դէպի Աստուած այս խընդրութեամբով. «Զհոյ թեր հանստադարբ ոտար թեղ ոյսօր»:

57. ԲՐԻՍՏՈՍԻ ԲԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ, ԹԷ ԻՆՉՊԵՍ
ՊԵՏԲ Է ՆԱՅԵԼ ԿԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՅ:

Ղուկ. ԺԲ, 15—21. ԺԶ, 13. Մատ. ԺԹ, 16—24. Մար. Ժ, 17—27.

Քրիստոս Աստուածային բերանովը ուսուցանում էր, թէ մարդ հարուստ լինելով բաղդաւոր չի լինիլ, և թէ հարստութեան սէր ունենալը արգելք է լինում երկնքի արքայութիւն մտնելու:

Քրիստոս ասում էր. «Անկարելի է երկու տիրոջ ծառայել՝ այսինքն Աստուծոյ և մամոնայի (փողի): Ձգուշացէք ազահութիւնից, որովհետեւ մարդը շատ ստացուածք ունենալովը չէ ապրում աշխարհիս վերայ: Եւ այս առակս ասաց. «Մարդու մէկին արտերը լաւ բերք տուին: Ինքն իրեն մտածում էր, թէ ի՞նչ անեմ, տեղ չունիմ ցորեններս հաւաքելու համար. կը քանդեմ շտեմարաններս և նոր աւելի մեծերը կը շինեմ, այնտեղ կը հաւաքեմ ցորեններս և ամենայն բարիքս և ես կ'ասեմ ինձ.— շատ տարիների համար բարիք ունիս հաւաքած, այժմ հանգիստ եղիւր, կեր, խմիր և ուրախացիր:— Աստուած տեսնելով նորա ամբարտաւանութիւնը, ասաց. «անմիտ, այս գիշեր հողիդ կ'առնեն, ո՞ւմ պիտի մնայ բոլոր պատրաստածներդ»:

Այս պատժի տակ ընկնում է այն մարդը, որ գանձ է հաւաքում միայն իւր անձի համար, և չէ հարստանում Աստուծով (այսինքն՝ չէ ժողովում այն բանը, որ Աստուծոյ առաջ հարստութիւն է համարվում):

Մէկ անգամ Քրիստոսին մօտեցաւ Հրէից իշխաններից մէկը և հարցրեց. «վարդապետ բարի, ի՞նչ պէտք է

անեմ, որ յաւիտենական կեանքը ժառանգեմ?» Քրիստոս պատասխանեց նրան. «Եթէ կամենում ես յաւիտենական կեանքը ժառանգել, պատուիրանները պահիր»: Նրիտասարդը հարցրեց. «ո՞ր պատուիրանները»: Քրիստոս պատասխանեց. «մի սպանիր, մի՛ շնար, մի՛ գողանար, մի՛ սուտ վկայիր, պատուիր քո հօրդ ու մօրդ, և սիրիր ընկերոջդ, ինչպէս քո անձդ ես սիրում»: Նրիտասարդն ասաց. «Եր, այդ բոլորը կատարել եմ մանկութեան ժամանակիցս, այլ ևս ի՞նչ պակաս է ինձ»: Քրիստոս ասաց. «մի բան պակաս է քեզ. զնա, ինչ որ ունիս ծախիր և աղքատներին բաժանիր, երկնքումը գանձ կ'ոսնենաս»: Նրիտասարդը տրտմեցաւ և զնաց, որովհետեւ չէր կամենում հարստութիւնից զրկուիլ: Յետոյ ասաց Քրիստոս իւր մօտ եղողներին. «Ո՞րքան դժուար է հարստութեան վերայ յոյս դնողների համար. երկնքի արքայութիւնը մտնել: Ուղտին աւելի հեշտ է անցկենալ ստեղծած ստեղծողի, քան թէ հարուստ մարդուն Աստուծոյ արքայութիւնը մտնել»:

58. ԲՐԻՍՏՈՍԻ ԲԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՄ ՊԱՇՏՈՆՆԵՐ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԻՒՆԵՐ ՈՐՈՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ:

Մէկ անգամ Քրիստոսի սիրելի աշակերտների՝ Յակովբի և Յովհաննէսի մայր Սաղովմէն եկաւ և խնդրեց նրանից որ իւր թագաւորութեան առաջին տեղումը կարգէ նրանց. որովհետեւ կարծում էր, թէ Քրիստոս աշխարհի թագաւոր պիտի լինի և իւր աշակերտներին աշխարհային պատիւներ պիտի տայ: Բայց Քրիստոս իւր մօտ

կանչեց Յակովբին և Յովհաննէսին և ասաց. «ձեր միջից ով որ կամենում է մեծ լինել, ամէնին ծառայ պիտի լինի, որովհետև ես ևս եկել եմ ո՛չ թէ ուրիշներին ինձ ծառայեցնելու, այլ ուրիշներին ծառայելու և կեանքս տալու մարդկանց ազատութեան համար»: Աւրիշ անգամ ևս ասաց. «եւմ որ շատ ընդունակութիւն է տրուած, նրանից շատ արդիւնք կը պահանջուի»:

59. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԲԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՐԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ:

Մատ. ԻԲ, 15—21. ԻԵ. 24—27.

Քրիստոս քարոզում էր թէ, պէտք է թագաւորանալ կան հարկերը և եկեղեցական տուրքերը վճարել: Մէկ անգամ փարիսեցիք կամենալով խօսքով բռնել Քրիստոսին, կապել և դատաստանի մատնել, հարցրեցին նորանից թէ՛ «հարկաւոր է կայսեր տուրք տալ թէ ո՛չ»: Այն ժամանակ Հրէաստանին տիրապետում էին Հռովմայեցւոց թագաւորները, որ կայսր էին կոչվում: Փարիսեցիք մտածում էին թէ՛ եթէ սա պատասխանէ թէ՛ հարկ տալ պէտք է, ժողովուրդը սորան Քրիստոսի տեղ չի ընդունիլ, որովհետև կայսեր հարկ տալը օրէնքի հակառակ կը համարուի. իսկ եթէ ասէ թէ՛ հարկ տալ պէտք չէ, այն ժամանակ նորան, իբրև ժողովուրդեան մոլորեցնող, կայսերը կը մատնենք: Քրիստոս պատասխանեց նոցա. «ո՛վ կեղծաւորներ, ի՞նչու էք ինձ փորձում, ցոյց տուէք ինձ այն դահեկանը, որով հատուցանում էք հարկը»: Տուին մի դահեկան: Քրիստոս հարցրեց. «տրա վերայինը որի պատկերն է կամ գիրը»:

Փարիսեցիք պատասխանեցին. «կայսեր»: Քրիստոս այն ժամանակ ասաց. «ուրեմն գնացէ՛ք, կայսեր հարկը կայսեր տուէք, և Աստուծոյ պատիւը Աստուծո՛ւն»: Այստեղից պարզապէս երևում է, թէ ամենայն մարդ պարտական է ծառայել թագաւորին և Աստուծո՛ւն:

Օրէնքի համեմատ իւրաքանչիւր Հրէայ պարտաւոր էր ամէն տարի տաճարին մի մի մնաս (43 կօպէկ) տուրք տալ: Մէկ անգամ Պետրոսին մտեցաւ այն հարկը հաւաքող մարդը և ասաց. «ձեր վարդապետը չի՞ տալ արդեօք երկդրամեան հարկը»: Պետրոս պատասխանեց թէ կը տայ: Երբ տուն մտան, Քրիստոս հարցրեց Պետրոսին. «դու ի՞նչպէս ես կարծում, աշխարհիս թագաւորներն ումի՞ց են հարկ առնում, իւրեանց որդկերանցի՞ց, թէ օտարներից»: Պետրոս պատասխանեց. «օտարներից»: Աւրեմն որդիքն ազատ են, ասաց Քրիստոս. (այսինքն՝ ես իբրև Որդի Աստուծոյ, ազատ եմ այդ հարկից): Բայց որպէս ղև ժողովուրդը չգայթակղուի, գնա ծովը կարթ ձգի՛ր, և առաջին բռնած ձկան բերանը բաց արա՛ և մի սատեր (86 կօպէկ) կը զանես, այն ա՛ռ և տուր իմ և քո փոխանակ: Այսպէս ահա Քրիստոս, որ հարկ չտալու իրաւունք ունէր, տուեց այն՝ մարդկանց օրինակ տալու համար:

Եղօթք վասն թագաւորի:

Տէր Աստուած մեր, կեցօ՛ զամենաբարեկէանք տուր ամենապաշտ թագաւորն և բարեպաշտ թագաւորն:

զկայսրն ամենայն
 Ռուսաց զԱԼԵՔ-
 ՍԵՆՌԻՆՆԻՎՈ-
 ԼՆՅԵՎԻՉՆ. զօ-
 րացո՛ զՆա, օգնեա՛
 զաւակաց և զօրաց
 Նորա՛ պահելով զա-
 մենեսին ՚ի խաղա-
 զութեան:

Թագաւոր յուսա-
 ցաւ ՚ի Տէր. յողոր-
 մութենէ բարձրելոյն
 նա մի՛ սասանեսցի.
 ամէն:

ւորին և կայսրին
 ամենայն Ռուսաց
 — ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ
 ՆԻՎՈԼՆՅԵՎԻ-
 ՉԻՆ: Զօրացրու
 Նորան, օգնի՛ր Նո-
 րա զաւակներին և
 զօրքերին և նոցա—
 ամենքին էլ խաղա-
 զութեան մէջ պահ-
 պանի՛ր:

Թագաւորը, որ իւր
 յոյսը դնում է Աս-
 տուծոյ վերայ, երբէք
 չի զրկուիլ Նորա ո-
 զորմութիւնից. ամէն:

**60. ԳՐԻՍՏՈՍԻ ԳԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՂԲԻ ԹՈՂՈՒ-
 ԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ:**

Մատ. 2, 14—15. ԻԸ. 21—36.

Քրիստոս մեղքի թողութիւն խոստացաւ միայն այն
 մարդկանց, որոնք իրանք ևս ներում են իւրեանց ընկե-
 րոջը: Այսպէս ասաց. «Եթէ դուք ներէք մարդկանց իւ-
 րեանց մեղքերը, ձեր Նրկնաւոր Հայրն ևս ձեզ կը ներէ:

իսկ եթէ դուք չէք ների մարդկանց իւրեանց մեղքերը,
 ձեր Հայրն ևս չի ներել ձեր մեղքերը»:

Պետրոս այս լսելով, հարցրեց. «Տէր, եթէ եղբայրս
 իմ դէմ մեղանչէ, քանի՞ անգամ պէտք է ներել նրան.
 Կարելի՞ է մինչև եօթն անգամ ներել»:

Քրիստոս ասաց. «Ո՛չ թէ եօթն անգամ միայն, այլ
 եօթանասուն անգամ եօթն»: Այս խօսքի վերայ երկու
 պարտապանների առակը պատմեց թէ. «Մէկ թագաւորի
 մօտ բերին մի մարդ, որ նրան պարտական էր 10,000
 քանքար: Որովհետև պարտապանը չէր կարող այն ահա-
 գին պարտքը վճարել, թագաւորը խստիւ հրամայեց, որ
 ծախեն նրան իւր ընտանիքով և բոլոր ստացուածքովը:
 Պարտապանը ոտքն ընկաւ և աղաչելով ասաց. «Տէր, համ-
 բերի՛ր, ժամանակ տո՛ւր ինձ, բոլոր պարտքս կը հատուցա-
 նեմ: Թագաւորը խղճաց վերան և բոլոր պարտքը ներեց:
 Պարտապանը թագաւորի մօտից դուրս գալով, ընկերներից
 մէկին պատահեցաւ, որ իրեն 100 դահեկան պարտական
 էր, բռնեց նրան և պահանջում էր որ շուտով հատու-
 ցանէ: Պարտապանը ոտքն ընկաւ, աղաչում էր, ասելով.
 «Վիճքը ինչ համբերի՛ր, բոլոր պարտքս կը հատուցանեմ»: Բայց
 նա նորա աղաչանքին չլսեց, և բանտարկել տուաւ:
 Ընկերներն այս պատահմունքը տեսնելով, գնացին պատ-
 մեցին թագաւորին: Այն ժամանակ թագաւորը նրան իւր
 մօտ կանչեց և ասաց. «Ո՛վ չար ծառայ, ես քո աղաչան-
 քիդ զիջանելով, բոլոր պարտքդ ներեցի, պէտք չէ՞ր, որ
 դու ևս ընկերոջդ ներէիր»: Այս ասելով՝ թագաւորը դա-
 հիճներին կանչեց և հրամայեց, որ այն պարտապանին
 բանտ դնէին, մինչև որ բոլոր պարտքը հատուցանէ: Այս-
 պէս ևս իմ երկնաւոր Հայրս կը վարուի ձեզ հետ, եթէ

ձեզանից իւրաքանչիւրը սրտանց չներէ իւր եղօր մեղքերը:»

**Թո՛ղ մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեք
Թողումք մերոց պարտապանաց:**

61. ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ:

Ղուկ. ԺԱ, 1—4. Մատ. 2, 9—13.

Մէկ անգամ Քրիստոսի աշակերտներն եկան նորա մօտ և աղաչելով ասացին. «Տէ՛ր, սովորեցրո՛ւ մեզ աղօթք անելը»: Քրիստոս ասաց. «ահա այսուհետև այսպէս աղօթք արէ՛ք. Հայր մեր, որ յերկինս, սուրբ եղեցի անուն քո. եկեսցէ արքայութիւն քո. եղեցին կամք քո որպէս յերկինս և յերկրի: Զհաց մեր հանապազօրդ տուր մեզ այսօր. և թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց: Եւ մի՛ տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա՛ զմեզ ի չարէ: Զի քո է արքայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւիտեանս ամէն. — Ո՛ր Հայր մեր՝ որ երկնսումն էս, սուրբ լինի քո անունդ, քո իմաստդ լինի երկրին վերայ՝ ինչպէս որ լինում է երկնումը: Մեր անունդ անուան հայր սուր մեզ այսօր, եւ լեո՛ղ մեզ մեր պարտքերը՝ ինչպէս որ մենք ևս մեզ պարտք ունեցողներն լռողներն ենք: Փորձանքի մեջ ևս մի՛ չգնիր մեզ, այլ ամէն շար Բաննի փրկիր մեզ: Վասն զի լուսաւորութիւնն, ոյժ, փառք, անուն ևս քո են յաւիտեանս. ամէն»: Այս աղօթքը Տէրունական է ասվում, որովհետև մեզ սովորեցրեց Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս Աստուծոյ Որդին:

Այս աղօթքի մէջ Աստուծուն մենք անուանում ենք

Հայր մեր երկնումը, որովհետև նա իւր ողորմութիւնով մեզ քրիստոնեաներիս — իւր որդիք անուանեց, սիրում է մեզ հօր պէս և պատրաստ է ամէն բանում մեզ օգնելու: Ինչպիսի Աստուած ուզած առաջին խնդրուածքն է «Սուրբ եղեցի անուն քո.» այսինքն թող քո անունը սուրբ լինի: Այս խօսքերով մենք խնդրում ենք, որ Աստուած մեզ, նորա որդւոցս, օգնէ սրբութեամբ ապրել և բարի գործերով մարդոց մէջ տարածել նորա անուան փառքը: Երբ որ խնդրուածք. «Եկեսցէ արքայութիւն քո.» այսինքն թող դայ մեզ համար քո արքայութիւնը: Այս խօսքերով խնդրում ենք Աստուծուց, որ նա օգնէ մեզ լինել ճշմարիտ հպատակներ նորա արքայութեանը այս երկրիս վերայ, — լինել քրիստոնեաներ ոչ միայն խօսքով, այլ և գործով: Երբ որ խնդրուածք. «Եղեցին կամք քո, որպէս յերկինս և յերկրի» — Այս խօսքերով խնդրում ենք, որ նա օգնէ մեզ՝ նորա կամքը կատարել այս երկրիս վերայ այնպէս, ինչպէս երկնքում կատարում են նորա սուրբ հրեշտակները, և յայտնում ենք միանգամայն, որ պատրաստ ենք ընդունիլ նորանից այն ամէնը, ինչ որ նա կը բարեհաճի մեզ տալու: Զորբարդ խնդրուածք. «Զհաց մեր հանապազօրդ տուր մեզ այսօր»: Այս խօսքերով խնդրում ենք, որ Աստուած տայ մեզ ամենօրուայ համար հարկաւոր եղած ապրուստը: Հինգերորդ խնդրուածք. «Եւ թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց»: Այստեղ պարտքերը իբրև մեղք պէտք է ընդունենք, որովհետև մենք պարտաւոր ենք Աստուծոյ օրէնքը կատարել, և երբ մեղանում ենք, ասել է թէ պարտական ենք մտնում Աստուծոյ առաջ: Այս խօսքերով խնդրում ենք, որ Աստուած ներէ մեզ մեր մեղքերը: Այս խնդրուածքի հետ

աւելացնում ենք. ներիր մեր մեղքերը, ինչպէս մենք ևս ներում ենք մեր պարտապաններին՝ այսինքն այն մարդոց, որոնք մեղաւոր են մեր դէմ. ըստ որում Աստուած խոստացաւ մեզ ներել մեր մեղքերը այն դէպքում միայն, երբ մենք ևս մեր կողմից կը ներենք մեր դէմ մեղանչողներին: Աւելորդ խնդրուածք. «Եւ մի՛ տանիր զմեզ ՚ի փորձութիւն». Այս խօսքերով խնդրում ենք, որ Աստուած հեռացնէ մեղանից փորձանքները, այսինքն կեանքի այնպիսի դէպքերը, որոնք կարող են մեզ դէպ ՚ի մեղքը տանել (ինչպէս կարօտութիւն, վտանգ,) իսկ եթէ կամենում է փորձանքներով անդրդուելի պահել մեզ բարութեան մէջ, այն ժամանակ խնդրում ենք, որ օգնէ մեզ այն փորձանքներին յաղթելու: Աւելորդ խնդրուածք. «Այլ փրկեա՛ զմեզ ՚ի չարէն», Այս խօսքերով խնդրում ենք, որ Աստուած ազատ պահէ մեզ խորամանկութիւնից, այսինքն հոգեկան անմաքրութիւնից, և պաշտպանէ մեզ խորամանկ սատանայի դէմ, որը միշտ զայթակղեցնում է մեզ դէպ ՚ի չարը: Մեր խնդրուածքները վերջացնում ենք Աստուծոյ փառաբանութեամբ, որով յայտնում ենք նաև մեր շնորհակալութիւնը և յոյսը այն մասին, թէ Աստուած կը տայ մեզ մեր խնդրածը. «Զի Քո է արքայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւիտեանս». այսինքն Տէր, մենք այս ամենայն բարիքը նորա համար ենք խնդրում Քեզանից, որ Քեզ է պատկանում արքայութիւնը, ասել է, թէ Քո արքայական իշխանութեան ներքոյ է գտնվում այն ամէնը, ինչ որ մենք խնդրում ենք. դու ունիս ոյժ մեր խնդրածը մեզ տալու և Քեզ է պատկանում յաւիտեանական փառքը:

62. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ԹԷ ԻՆՔՆ Է ՈՐԴԻ ԱՏՏՈՒԾՈՅ ԷԱԿԻՑ ՅՕՐ:

Մատ. ԺԳ, 13—17. Յով. Ժ, 22—39.

Քրիստոս իւր չարչարուելուց վեց ամիս առաջ տօնի օրերը նրուսողէմ եկաւ: Այնտեղ նորա մօտ եկան Հրէայք և ասացին. «մինչև ե՛րբ պիտի մտածմանց մէջ թողնես մեզ, եթէ Քրիստոսն ես, ասա՛ մեզ համարձակ:» Քրիստոս պատասխանեց նոցա. «այն գործերը, որ ես գործում եմ Հօրս անունով, նոքա վիպ են ինձ համար: Ես և Հայրս մի ենք»: Հրէայք քարեր առին և կամենում էին քարոծել նորան: Բայց Քրիստոս ասաց. «Հօրս անունով շատ կարի գործեր արի, նոցանից ո՛րի համար կամենում էք ինձ քարկոծել»:—Մենք քեզ չենք քարկոծում բարի գործքերիդ համար, այլ Աստուծուն հայհոյելուդ համար. որովհետև դու մեզ նման մարդ ես, և քեզ Աստուած ես անուանում: Այս խօսքի վերայ Քրիստոս պատասխանեց. «Եթէ Հօրս գործերը չեմ գործում, ինձ մի՛ հաւատաք, իսկ եթէ այնպիսի գործեր եմ գործում, որոնք պարզապէս ցոյց են տալիս, թէ Հայրը ինձնում է և ես նրանում, ուրեմն հաւատացէ՛ք այն գործերին»: Հրէայք սաստիկ կատաղեցան և կրկին քարեր առին նրան քարկոծելու համար, բայց նա նոցանից հեռացաւ:

**63. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԲԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ԹԷ ԻՆԲԸ ՊԻՏԻ
ՉԱՐՉԱՐՈՒԻ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ
ԵՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ԱՌՆԻ:**

Յոզ. Բ. 13—23. Գ. 1—2. 14—15. Մատ. Ի, 17—19. Առկ.
ԺԸ, 31—33.

Քրիստոս Ձատկի տօնին Երուսաղէմ գնաց և տա-
ճարը մտնելով, այնտեղ շատ անկարգութիւններ տեսաւ:
Տաճարի կառավարիչները թողել էին որ վաճառականները
զոհի անասուններ վաճառեն, առևտուր անեն տաճարի
մէջ, որ Աստուծուն աղօթք անելու տեղն էր: Քրիստոս
բարկանալով՝ վաճառականներին արտաքսեց և ասաց.
«Վերցրէ՛ք այստեղից այդ բոլորը և հօրս տունը առու-
տուրի տուն մի շինէք»: Այն ժամանակ տաճարի կառա-
վարիչներն եկան Քրիստոսի մօտ և բարկանալով հարցրին
նրանից. «Ի՞նչով ես հաստատում, թէ դու իշխանութիւն
ունիս այդպէս վարուելու»: Քրիստոս մարգարէացաւ, որ
Հրէից իշխաններն իրեն պիտի նախատեն և սպանեն.
ուստի այսպէս պատասխանեց. «այս տաճարը քանդեցէ՛ք
և ես երեք օրուայ մէջ կըշինեմ» (այսինքն՝ երբ դուք իմ
մարմինս կըսպանէք, որ նման է Աստուծոյ տաճարին, ես
երրորդ օրը յարութիւն կ'առնեմ. այն ժամանակ դուք
կըտանէք որ ես իրաւունք ունիմ այսպէս վարուելու): Փոքր
ինչ յետոյ մօտն եկաւ Նիկողիմոս Փարիսեցին, որ իմանայ
թէ՛ նա ինչպէս պիտի մարդկանց աղատէ. Քրիստոս ա-
սաց. «Ինչպէս որ Մովսէսը անապատի մէջ օձ բարձրաց-
րեց, այնպէս ևս պիտի բարձրանայ Մարդոյ Որդին, որպէս
զի՛ նորա հաւատացողները չկորչին, այլ յաւիտենական
կեանք ունենան»:

Քրիստոս իւր մահուանից փոքր ինչ առաջ իւր ա-
շակերտներին ուղղակի ասաց. «ահա մենք գնում ենք Ե-
րուսաղէմ և Մարդոյ Որդու վերայ մարգարէների գրուած-
ները պիտի կատարուին: Մարդոյ Որդին պիտի մատնուի
քահանայապետների և դպիրների ձեռքը, որոնք նորան ի
մահ պիտի դատապարտեն. հեթանոսների ձեռքը պիտի
մատնեն հայհոյելու, ծեծելու և խաչելու համար. — իրեն
կըսպանեն և նա երրորդ օրը յարութիւն կ'առնու»:

**64. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԲԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՌԵԼՆԵՐԻ ՅԱ-
ՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅԱԻՏԵՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ՎԵՐԱՅ:**

Մատ. ԻԲ, 23—33. Յոզ. Ե, 28—29.

Հրէից մէջ Սաղուկեցի անունով աղանդաւորներ
կային, որոնք մեռելների յարութեան և յաւիտենական
կեանքին չէին հաւատում, ասելով թէ՛ Մովսէս սորա վե-
րայ ո՛չինչ չէ ասել: Քրիստոս ասաց նոցա. «Իուք գը-
րուածքները չհասկանալով՝ մոլորվում էք: Այս կեանքի
մէջ կին են առնում և մարդու են գնում, իսկ այն կեանքի
մէջ ո՛չ կին կ'առնուն և ո՛չ մարդու կ'երթան և ո՛չ իսկ
մեռնել կարող են, այլ կ'ապրին այնպէս, ինչպէս որ եր-
կընքումը ապրում են Աստուծոյ հրեշտակները: Իսկ զայով
մեռելների յարութեանը վերայ, մի՞թէ չէք կարդացել
Մովսէսի գրքի մէջ, թէ ինչպէս Աստուած խօսեց մորենու
միջեց և ասաց նորան. «ես եմ Աբրահամու, Իսահակայ և
Յակովբայ Աստուածը»: Աստուած մեռելների Աստուած չէ՛,
այլ կենդանիների, որովհետեւ նորա մօտ ամէնքը կեն-
դանի են. (այսինքն՝ — թէ Աբրահամ, Իսահակ և Յա-

կովը յաւիտեանս մեռած լինէին, այն ժամանակ Աստուած ինքն իրեն նոցա Աստուած չէր անուանիլ):

Մեռելների յարութիւնն այն է, որ բոլոր մեռած մարդոց հոգիքը կրմիանան իւրեանց մարմնի հետ և անսպական ու անմահ կըլինին: Իսկ այն մարդիկ, որոնք մինչև մեռելների յարութիւնը կ'ապրին, նոցա ապականացու մարմինները իսկոյն անսպական կըրգանան. մեռելների յարութիւն առնելուն պէս բոլոր աշխարհն ևս կըփոխուի. նոր երկինք և նոր երկիր կըլինի: Եւ յարութիւնից յետոյ եղած կեանքը յաւիտենական կեանք կըկոչուի:

Մեռելների յարութեանը և յաւիտենական կեանքի վերայ ունեցած հասարակ մեծ յայտնում ենք այսպէս.

Հաւատամք 'ի յարութիւն մեռելոց և 'ի կեանան յաւիտենականս:

65. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ԵՐԿՐՈՐԳ ԳԱՍՏԵԱՆ ԵՒ ՎԵՐՁԻՆ ԳԱՏԱՍԽԱՆԻ ՎԵՐԱՅ:

Մատ. Իե, 31—46.

Մէկ անգամ Քրիստոսի աշակերտները հարցրեցին նրանից. «Աարդապետ, ասա՛ մեզ, երբ պիտի լինի քո դաւաճութիւնը և աշխարհիս վերջը»: Քրիստոս պատասխանեց նոցա. «այն օրը և ժամը ո՛չ ոք չգիտէ և ո՛չ իսկ հրեշտակները, միայն Հայրս գիտէ: Զգո՛յ՛շ կացէք, որ ձեր սրտերը չծանրանան որկրամոլութեամբ, արբեցութեամբ և աշ-

խարհային հոգսերով, և նայեցէ՛ք, որ այն օրը յանկարծ չհասնի ձեր վերայ: Այն ժամանակ երկինքի արքայութիւնը կընմանի տասն կուսանաց, որ լապտերներով փեային և հարսին ընդ առաջ եկան: Նոցանից հինգը իմաստուն էին, իսկ հինգը յիմար: Յիմարները հեաները ձէթ չառան: Փեայի դալատեանն սպասելով, կուսանքը ննջեցին: Կէս զիշերին յանկարծ ձայն լսուեցաւ. «ահա փեսան գալիս է, եկէ՛ք նորա առաջը»: Կուսանքը վերկացան և իւրեանց լապտերները պատրաստեցին: Այն ժամանակ յիմար կուսանքն ասացին իմաստուններին. «ձեր իւղեցը փոքր ինչ մեղ տուէ՛ք, որովհետեւ մեր լապտերները հանգչելու վըայ են: Իմաստունները պատասխանեցին. լաւ է, որ գնաք ձեզ համար գնէ՛ք, որովհետեւ եթէ մեր ունեցածիցը ձեզ տանք, ո՛չ մեզ կըբաւէ և ո՛չ ձեզ: Յիմարները գնացին իւղ առնելու: Այն միջոցին փեսան եկաւ, իմաստուն կուսանքը նորա առաջը գնացին և փեայի հետ մտան հարսանիքի տունը: Երբոր միւս կուսանքն ևս եկան և դուռը փակուած գտան՝ սխան բաղխել և խնդրում էին, որ բաց անեն. Փեսան պատասխանեց. «ես ձեզ չեմ ճանաչում»: Ուրեմն արթուն կացէ՛ք, որովհետեւ չգիտէք թէ ո՞ր օրը և ո՞ր ժամուն կըգայ Մարդոյ Որդին»: Այս առակի մէջ փեսան է Քրիստոս, կուսանքն են Տարբոյ հոգիքը, իւղն ողորմածութիւն գործերն են. հարսանիքի տունն է՝ երկինքի արքայութիւնը:

Քրիստոս իւր երկրորդ գալուստը և դատաստանը այսպէս նկարագրեց. «Երբոր Մարդոյ Որդին իւր փառքով և հրեշտակներով կըգայ, փառքի աթոռի վերայ կընստի, և նորա առաջև կըժողովուին բոլոր ազգերը, իրարից կըբաժանէ նրանց այսպէս, ինչպէս հովիւը ոչխարներին այծերից

է բաժանում. ոչխարներին իւր աջ կողմը կրկանգնացնէ, իսկ այծերին ձախ կողմը: Եւ թագաւորը կ'ասէ իւր աջակողմը եղողներին. «եկէ՛ք, իմ հօրիցս օրհնուածներ, և ժառանգեցէ՛ք աշխարհիս սկզբից ձեզ համար պատրաստուած արքայութիւնը: Որովհետեւ ես քաղցած և ծարաւ էի, և դուք ինձ կերակրեցիք և ջուր տուիք: Օտար էի և դուք ընդունեցիք ինձ, մերկ էի և դուք հագցրիք ինձ, հիւանդ և բանտի մէջ էի և ինձ այցելութեան եկաք»: Արդարները պիտի ասեն նրան. — «Տէ՛ր, ե՛րբ տեսանք քեզ քաղցած և կերակրեցինք, կամ ծարաւի՛ և ջուր տուինք: Ե՛րբ տեսանք քեզ օտար և ընդունեցինք, կամ մերկ և հագցրինք: Ե՛րբ տեսանք քեզ հիւանդ կամ բանտարկեալ, և քեզ այցելութեան եկանք:» — Այն ժամանակ թագաւորը պիտի ասէ նոցա. «Ճշմարիտն եմ ասում ձեզ, որովհետեւ իմ փոքր եղբայրներիցս մէկին արիք, ինձ արած եղաք»: Յետոյ ձախակողմեաններին կ'ասէ. «հեռացէ՛ք ինձանից, ա՜նիծեալներ, և գնացէ՛ք յաւիտենական կրակը, որ պատրաստուած է սատանայի և նորա հետեւողների համար: Որովհետեւ քաղցած էի և ինձ չկերակրեցիք, ծարաւ էի՝ ջուր չտուիք. օտար էի՝ ինձ չընդունեցիք. մերկ էի՝ չհագցրիք, հիւանդ և բանտարկեալ էի, դուք ինձ այցելութեան չեկաք»: Նոքա պիտի պատասխանեն, թէ, — «Տէ՛ր, ե՛րբ տեսանք քեզ քաղցած կամ ծարաւի, կամ օտար, կամ մերկ, կամ հիւանդ և կամ բանտարկեալ, և չճառայեցինք քեզ:» — Եւ Քրիստոս պիտի պատասխանէ նոցա. «Որովհետեւ իմ փոքր եղբայրներիցս մէկին չարիք, ինձ ևս չարած եղաք»: Նոքա կ'երթան յաւիտենական տանջանքը, իսկ արդարները յաւիտենական կեանքը:

Այնտեղ, ուր կըհաւաքուին արդարների հողիքը,

դրախտ և երկնքի արքայութիւն կրկոչուի, իսկ մեղաւորների չարչարանքի տեղը՝ դժոխք:

Մեր հաւատը այն մասին, թէ Քրիստոս վերստին դալու է փառքով, դատելու է բոլոր մարդիկներին և հաստատելու է իւր յաւիտենական թագաւորութիւնը, մենք յայտնում ենք այսպէս:

Գալոց է նովին մարմնովն և փառք
 Հօր 'ի դատել զկենդանիս և զմեռեալս,
 որոյ թագաւորութեանն ոչ գոյ վախճան:—

66. ԲՐԻՍՏՈՍԻ ԳԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ ՀՈԳԻՈՅՆ ՍՐԲՈՅ ՎԵՐԱՅ:

Յով. ԺԳ.

Քրիստոս իւր չարչարանքից առաջ աշակերտների հետ խօսելով իւր մահուան մասին, խոստացաւ նոցա ուղարկել իւր տեղը մխիթարիչ Հոգին սուրբ և այս խօսքերով հրաժարական ողջոյն տուաւ նոցա. «Ես ձեզ որք չեմ թողնիլ, այլ կ'աղաչեմ իմ Հօրս, որ ուրիշ մխիթարիչ տայ ձեզ, որ յաւիտեան ձեզ հետ լինի, այն է՝ Հոգին ճշմարտութեան, որ Հօրիցն է բղխում: Նա ձեզ կըստովորեցնէ ամէն բան, և ձեր միտքը կըձգէ այն ամէն բաները, ինչ որ խօսել եմ ձեզ հետ: Ուրիշ շատ բաներ ունիմ ձեզ հետ խօսելու, բայց այժմ դուք չէք կարող բոլոր ասածներս հասկանալ, երբոր կըզայ Հոգին ճշմարտութեան, նա

ձեզ կ'ուսուցանէ ամենայն ճշմարտութիւն»։ Քրիստոս նաև յայտնեց, թէ մարդ որ կեանք կըստանայ միայն Հոգւոյն Սրբոյ զօրութեամբ ասելով, թէ՛ «ո՛վ որ չի ծնուիլ ջրից և Հոգուց, չի կարող մանեղ երկնքի արքայութիւնը»։

67. ԲՐԻՍՏՈՍԻ ԴԱՅԾԱՌԱԿԵՐԴՈՒԹԻՒՆԸ:

Մատ. Ժէ, 1—8. Դուկ. Թ, 28—36.

Քրիստոսի աշակերանները դժուարութեամբ էին հաւատում, թէ իրենց վարդապետը, Աստուծոյ Որդին, պիտի

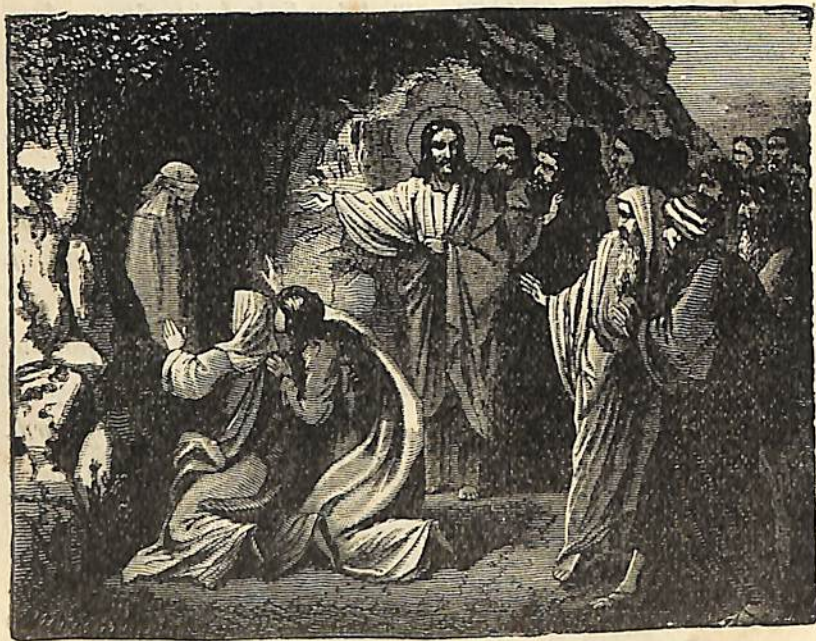
չարչարուի: Այս պատճառով Քրիստոս կամենալով աւելի հաստատ պահել նոցա հաւատքը, իւր Աստուածային փառքը ցոյց տուաւ նոցա: Չարչարանքի մասին աշակերտների հետ խօսելուց փոքր ինչ ժամանակ յետոյ, իւր աշակերտներից Պետրոսին, Յակովբոսին և Յովհաննէսին առաւ Քարօր լեռը բարձրացաւ և սկսաւ աղօթք անել և ահա յանկարծ աշակերտները տեսան որ իւրեանց վարդապետը շրջապատուած է գերբնական լուսով, հանդերձը սպիտակացել էր ձիւնի նման և երեսը լուսաւորուել էր արեգակի նման: Մովսէս և Նղիան հետը խօսում էին նորա Յրուսաղէմի մէջ կրելու չարչարանքի և մահուան վերայ: Պետրոս հիանալով, աղաղակեց. «Աարդապետ, լաւ է որ այստեղ մնանք: Այստեղ երեք վրան կըշինենք. մէկը քեզ, մէկը Մովսէսի և մէկը Նղիայի համար»: Այն ժամանակ մի լուսաւոր ամպ իջաւ աշակերտների վերայ և նոքա երկնքից մի ձայն լսեցին. «Դա է իմ սիրելի որդին, որին հաւանեցայ, Գորան լսեցէ՛ք»: Աշակերտները սարսափեցան և երեսի վրայ գետին ընկան: Քրիստոս կանգնացրեց նրանց և ասաց. «ոտքի կանգնեցէ՛ք, մի վախենաք»: Նոքա իւրեանց զլուխը վերցրին և և տեսան որ Քրիստոս կանգնած էր նոցա առաջ իւր սովորական կերպարանքով:

68. ԲՐԻՍՏՈՍԻ ԹԵՆԱՄԻՆԵՐԸ ԵՒ ՂԱԶԱՐՈՍԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Յով. ձԱ. 17—57.

Հպարտ փարիսեցիք Քրիստոսի քարոզութեանը չէին

հաւանում. այս պատճառով ասում էին նորան և արհամարհելով մեղաորնների բարեկամ էին անուանում և ասում էին թէ՛ նա Աստուծոց ուղարկուած չէ, որովհետև շաբաթ օրը սուրբ չէ պահում: Իսկ նորա հրաշալի գործերի համար ասում էին իբր թէ սատանայի զօրութեամբ է անում: բայց ժողովուրդը նոցա չարախօսութիւններին չլսելով՝ բազմութեամբ Քրիստոսին հետևում էր: Այն ժամանակ փարիսեցիք խորհուրդ արին, որ Քրիստոսին սպանեն:

Չառկի տօնից քանի մի օր առաջ՝ Քրիստոս Երուսաղէմի մօտ գտնուած Բեթանիա գիւղը գնաց, ուր բնակվում էր նորա բարեկամ Ղազարոսը իւր Մարթա և Մարիամ երկու քոյրերի հետ: Ղազարոս մեռած և չորս օ-

րից առաջ թաղուած էր, երբ Քրիստոս Բեթանիա գիւղը եկաւ: Քրիստոս նորա գերեզմանը գնաց, հրամայեց, որ քարը վերցնեն և բարձր ձայնով գոչեց. «Ղազարէ՛, արի՛, եկ արտաքս»: Մեռեալը իսկոյն դուրս եկաւ գերեզմանից: Այս հրաշքի վերայ ժողովուրդը զարմացաւ և նոցանից շատերը Քրիստոսին հաւատացին: Երբոր Հրէից ծերերը Երուսաղէմի մէջ լսեցին այս բանս, իսկոյն հաւաքուեցան, և սկսան մտածել թէ՛ ի՞նչ անեն Քրիստոսին, և ատենի մէջ ասում էին. Այս մարդը շատ հրաշքներ է գործում, եթէ թողնենք, ամէնքը կը հաւատան նորան. Հռովմայեցիք ևս կը գան և մեզ կը ջնջեն: Իստարանի նախագահն էր Վաշիափայ քահանայապետը, որ խորհուրդ տուաւ թէ. «աւելի՛ լաւ է, որ մէկ մարդ մեռնի ժողովրդեան համար, քան թէ ամբողջ ազգը կորչի»: Նորա այս խորհրդին լսեցին և վճռեցին սպանել Քրիստոսին: Իսկոյն հրաման հանեցին թէ՛ «ով որ իմանայ Քրիստոսի ուր լինելը, թո՛ղ մեզ յայտնէ, որ սպանենք նրան»: Քրիստոս հեռաւոր աւանապատը քաշուեցաւ:

69 ԲՐԻՍՏՈՍԻ ՅԱԼԹԱԿԱՆ ՄՈՒՏԲԸ ԵՐՈՒՍԱԼԷՄ

Մատ. ԻԱ, 1—11.

Չատկեց վեց օր առաջ՝ Քրիստոս Բեթանիա եկաւ, և այնտեղից դէպի Երուսաղէմ ճանապարհ ընկաւ: Նորա յետեից գնում էր ժողովրդեան խումբն բազմութիւն: Քրիստոս երբ Զիթենեաց լեռուը հասաւ, հրամայեց աշակերտներին, որ մերձակայ գիւղից մի աւանակ բերեն: Աշա-

կերտներն աւանակին ծածկեցին իւրեանց հազուստով և Գրիստոսին նորա վերայ նստեցրին: Նատերը հաւատացին, որ Գրիստոս Դաւթի ցեղից խոստացեալ փրկիչն է և սկսան

պատուել նրան: Ոմանք արմաւենու ճիւղեր էին կտրում և ձանապարհի վերայ ձգում, ոմանք ևս իւրեանց հազուստներն աւանակի ոտքերի տակն էին տարածում և այս փառաբանական երգը երգում. «Ովսաննա՛ (փրկութիւն) Որդւոյ Դաւթի. Օրհնեալ եկեալ յանուն Տեառն. Ովսաննա՛ ՚ի բարձունս»: Քաղաք մտնելու ժամանակ ժողովրդեան նոր բազմութիւն ևս Գրիստոսի առաջ դուրս եկաւ. և ով որ նորան չէր տեսած, հարցնում էր թէ՛ ո՞վ է սա: Ժողովուրդը Ղազարոսի հրաշալի յարութիւնը պատմելով, պատասխանում էր. «Սա՛ է Դաւիթիայի նազա-

րէթ քաղաքից եկած մարգարէն Յիսուս»: Փարիսեցիք կամենում էին նրան բռնել, բայց ժողովրդից վախենում էին:

70. ՅՈՒԴԱՅԻ ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆԸ:

Մատ. ԻԶ, 3—5, 14—16. ԻԵ. 3—5.

Գրիստոսի թշնամիները չկարողացան նրան բռնել ո՛չ երկուշաբթի և ո՛չ երեքշաբթի օրերը, որովհետեւ նա միշտ շրջապատուած էր լինում ժողովրդեան բազմութեամբ. այս պատճառով փարիսեցիք և դպիրները վճռեցին որ տօնից յետոյ բռնեն նրան. երբոր ժողովուրդը Երուսաղէմից հեռանում էր, Գրիստոսի աշակերտներից մէկը Յուզա Բակարիովտացի, Հրէից իշխանների մօտ գնաց, և խոստացաւ, որ երեսուն արծաթով (25 մանէթ 50 կօպէկ) նոցա ձեռքը կըմաննէ իւր վարդապետին: Յուդան արծաթսիրութեամբ կուրացած այն ամօթալի գործը յանձն առաւ, բայց չհարստացաւ: Երբ Գրիստոսին ՚ի մահ դատապարտեցին, խղճմտանքն սկսաւ տանջել նրան, որ այն արդար մարդուն մատնեց: Նա գնաց քահանայապետների մօտ, ձգեց արծաթը նոցա առաջ, և յուսահատութիւնից ինքն իրան կախեց:

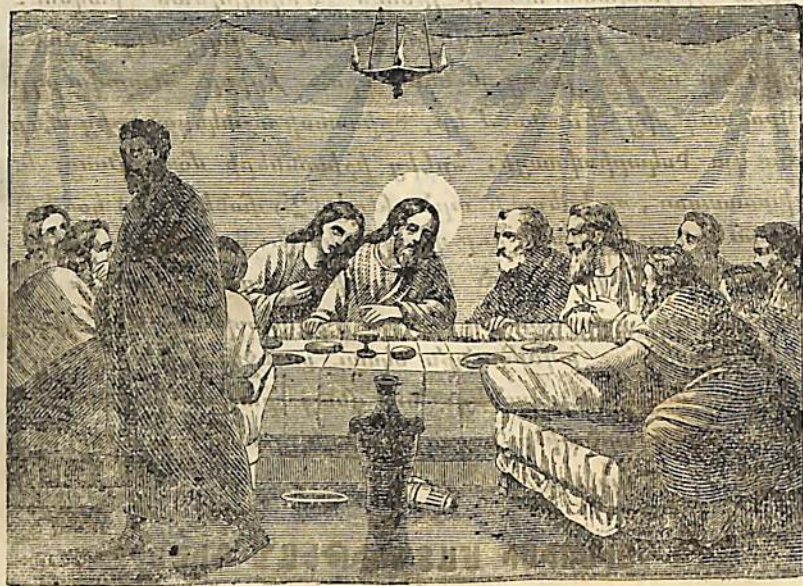
71. ՅԻՍՈՒՍԻ ՄԱՏՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՇԵՐԸ:

Յով. ԺԻ, 21—30. Մատ. ԻԶ, 17—30. Մար. ԺԻ, 12—26.

Հինգշաբթի երեկոյին Գրիստոս տասներկու աշակերտների հետ Երուսաղէմ գնաց, ուր մէկ տան մէջ նորա համար մի վերնատուն էր պատրաստուած: Զատիկի տօնը կատարելու:

Գրիստոս այն վերնատունը մտաւ, աշակերտների ոտքերը լուաց, յետոյ նոցա հետ սեղան նստաւ զատկական գտոր ուտելու, որով աշակերտների հետ իւր վերջին

ընթրիքը արաւ: Խօսակցութեան ժամանակ Քրիստոս ասաց նոցա. «Ճշմարիտն եմ ասում ձեզ, որ տաներկուսիցդ մէկը որ իւր պատառը իմ ամանիս մէջ թաթախում է, ինձ պիտի մատնէ»: Աշակերտները սարսափած մէկը միւսի յետեւից ասում էին. «մի՞թէ ես եմ»:— «Այո՛, դու ես», ասաց Քրիստոս Յուդային, բայց այնպէս կամաց, որ ո՛չ ոք չլսեց. յետոյ մի պատառ ամանի մէջ թաթախելով նորան

տուաւ: Այն պատառի հետ սատանան մտաւ Յուդայի օրտի մէջ, որով նորա խղճմտանքը նեղվում էր և չէր թողնում որ սուրբ աշակերտների հետ մնայ: Քրիստոս ասաց նրան. «ինչ անելու ես, գնա՛ շուտով արա՛»: Յուդան իսկոյն դուրս եկաւ. իմացաւ թէ Քրիստոս ուր պիտի անցկացնէր այն գիշերը, և զնաց խոստացեալ արծաթն ստանալու: Յուդայի դուրս գալու վերայ աշակերտները ուշա-

դրութիւն չբարձրին: Որովհետև Յուդան գանձապետ և ծախսարար էր, ուստի կարծեցին թէ՛ կարելի է Քրիստոս հրամայել է նորան մի բան գնել կամ ողորմութիւն բաժանել: Զատկի գառն ուտելուց յետոյ Քրիստոս բաղարջ հացն առաւ, օրհնեց, կտրտեց և աշակերտներին բաժանելով ասաց. «առէ՛ք, կերէ՛ք. այս է իմ մարմինս, որ ձեր և մարդոց մեղքի թողութեան համար բաշխվում է»: Այսպէս ահա աշակերտները հացի տեսակով իւրեանց ուտուցչի և Տիրոջ մարմինը ճաշակեցին: Յետոյ բաժակ առաւ և աշակերտներին տալով, ասաց. «խմեցէ՛ք այստեղից ամէնքդ, այս է իմ նոր ուխտի արիւնը, որ ձեր և շատերի մեղքի համար է թափվում»: Աշակերտները պինու տեսակով Քրիստոսի արիւնը ճաշակեցին: Յետոյ ասաց. «Այս կատարեցէ՛ք իմ յիշատակիս համար»: Այսպէս Քրիստոս հաստատեց Հաղորդութեան խորհուրդը: Այնուհետև իւր վերջին ողջոյնը սուաւ աշակերտներին և յիշեցրեց նոցա իւր զխաւոր պատուէրը, ասելով. «սիրեցէ՛ք միմեանց այնպէս, ինչպէս ես ձեզ սիրեցի: Նի՞թէ դուք միմեանց սիրէք, ամէնքը կ'իմանան, թէ դուք իմ աշակերտներս էք»: Ընթրիքը վերջանալուց յետոյ Զիթենեաց լերան Գեթսեմանի պարտէզը զնաց:

Աւագ հինգշաբթի օրը, երեկոյան ժամին, Հայաստանեայց եկեղեցին կատարում է ոսնալուայի կարգը: Նպիսկոպոսը կամ պատուաւոր քահանաներից մէկը զգեստաւորուելով վերցնում է զինջակը (փէշամալ) և ծունկ իջեալ (չոքած) լուանում է ամենքի ոտները՝ մեծերից սկսեալ մինչև փոքրերը: Բայց երբոր զգեստաւորուած եւ պիսկոպոսը կամ քահանան հանդիսով դուրս է գալիս խորանից, այդ միջոցին դպիրները երգում են հետեւեալ շարականը.

Այսօր կանգնեցաւ
աւազան մըկրտու-
թեան 'ի թողութիւն
մեղաց մերոց:

Այսօր Տէրն մեր
լուանայր զոտս աշա-
կերտացն և պատուի-
րէր զայս՝ ասելով.

Մի ոմն 'ի ձէնջ,
եղբարք, մասնելոց է
զիս 'ի մահ և որոշի
յաշակերտացդ:—

Չայն լուեալ Պետ-
րոսի ակնարկէր առ
Յովհաննէս հարցա-
նել թէ ով իցէ:

Իանն, զոր ասաց
Յիսուս, տրտմեցոյց
զիւր զաշակերտան և
խոռովեցան ամենե-
քեան:—

Այսօր կանգնեցաւ
(հաստատուեցաւ) լու-
ացման աւազան մեր
մեղքերի թողութեան
համար:

Այսօր մեր Տէրը
լուանումէր աշակերտ-
ների ոտները և նոյնը
պատուիրելովը՝ ա-
սում էր.

«Եղբարք, ձեզանից
մէկը մասնելու է ինձ
'ի մահ և ահա նա
հեռանում է ձեզանից-
աշակերտներիցդ:»

Երբ այդ լսեց Պետ-
րոսը աչք արաւ Յով-
հաննէսին, որ հարցը-
նէ, թէ ո՞վ է:

Յիսուսի ասած խօս-
քը տրտմեցրեց նորա
աշակերտներին և նո-
քա ամենքը շփոթ-
ուեցան:

72. ԲՐԻՍՏՈՍԻՆ ՏԱՆՈՒՄ ԵՆ ԲԱՅԱՆԱՅԱԴԵՏ-
ՆԵՐԻ ԱՏԵԱՆԸ ԴԱՏՈՒԷԼՈՒ:

Մատ. ԻԶ, 47—83. Իէ, 1. Դուկ. ԻԲ, 66. ԻԳ, 1.

Յուդայ Իսկարիովտացին զիշերը քահանայապետ-
ների ծառաներին Գեթսեմանի պարտէզը տարաւ. և այն-
տեղ Քրիստոսին մօտենալով, համբուրեց և ասաց. «Ողջ
լին', Վարդապետ». որով ցոյց տուաւ ծառաներին թէ
ու՛մ պէտք է բռնեն: Սրբոր ծառաները սկսան Քրիստոսին
կապել, Պետրոսը կամեցաւ իւր վարդապետին պաշտպանել,
հաննց սուրբ և կտրեց քահանայապետի ծառայի ականջը:
Յիսուս ասաց նրան. «Թուրդ պատենի մէջ զի', ո՞վ որ
թուր վերցնէ, թրով կըմեռնի: Մի՞ թէ կարծում ես,
թէ ես չեմ կարող Հօրիցս խնդրել, որ տաններկու զնդից
աւելի հրեշտակ ուղարկէ»: Յետոյ մօտեցաւ Մաղքոսին և
առողջացրեց նորա ականջը: Ծառաները կապեցին Քրիս-
տոսին և Կայիափայ քահանայապետի տունը տարան: Այն
տեղ ժողով կազմեցին Հրէից ծերերը, որ ըստ տեղւոյն և
ըստ ժամանակին հակառակ էր օրինաց. (որովհետեւ ժո-
ղովը պիտի կազմուէր ցերեկ ժամանակ, տաճարի մէջ):
Քրիստոսի դէմ դուրս եկան շատ սուտ վկաներ, բայց նո-
քա չկարողացան մի այնպիսի բան ասել, որով կարելի
լինէր Քրիստոսին 'ի մահ դատապարտել: Այն ժամանակ
Կայիափան հարցրեց նրան— թէ. «Ըրդուեցնում եմ քեզ
կենդանի Աստուծոյ անուամբ, ասա՛ մեզ, զո՞ւ ես Աստուծոյ
Որդին Քրիստոսը»: Քրիստոս պատասխանեց. «Այո՛, ես եմ,
և ասում եմ ձեզ թէ՛՝ այսուհետեւ պիտի տեսնէք Մարդու
Որդուն նստած Հօր աջ կողմը, որ պիտի գայ երկնքի ամբ»

պերի վերայից: Կայիափան պատառեց իւր հանդերձը և աղաղակեց. «այլ ևս վկաներ ի՞նչ հարկաւոր են մեզ. արդէն լսեցինք սորա հայհոյութիւնը. ի՞նչ կ'ասէք»: Մերերի ժողովը, լի դժօխային չարութեամբ, աղաղակեց՝ «մահու արժանի՛ է»: Յետոյ Կայիափայից հեռացան, իսկ Քրիստոս զուրսը մնաց քահանայապետների ծառաների

մէջ: Ծառաներն սկսան նրան ծաղրել, յետոյ այն ծաղրը դանահարութեան փոխեցին: Ոմանք ապտակ էին խփում Քրիստոսին և երեսին թքում. շատերը ևս փակում էին նորա աչքերը և երեսին խփելով ասում էին. «խմացիր, Քրիստոս մարդարէ, ո՞վ էր քեզ խփողը»: Իսկ Քրիստոս համբերութեամբ լռում էր:

Որ և իցէ յանցաւորի վերջնական վճիռը տալույ համար, ըստ օրինի, ծերերի ժողովը երեք օրից յետոյ երկրորդ անգամ պիտի հաւաքուէր, բայց այն անգամ երեք չորս ժամ միայն սպասեցին, և առաւօտը նորից Կայիափայի մօտ հաւաքուեցան և Քրիստոսին ևս այնտեղ բերին: Կայիափան հարցրեց նրանից. «Ի՞նչ ես Աստուծո Որդին»: Քրիստոս պատասխանեց. — Այո՛: Այն ժամանակ նրան մահուան արժանի դատապարտեցին. այն պատճառով միայն, որ նա ինքն իրան անուանեց Աստուծոյ Որդի:

73. ՔՐԻՍՏՈՍ ՊՈՆՏԱՅԻ ՊԻՂԱՏՈՍԻ ԱՌԱՋ:

Յով. ԺԸ, 28—40. ԺԹ, 1—16. Մատ. ԻԷ, 1—31.

Քրիստոսի ժամանակ Հրէայք Հռովմայեցւոց իշխանութեան տակն էին, և կառավարվում էին Պոնտացի Պիղատոսի ձեռքով, որ Հրէից դատաւոր էր համարվում. այս պատճառով ծերերը չէին կարող Քրիստոսին մեղցնել, այլ պարտական էին Պիղատոսի մօտ տանել նորան: Ուրբաթ օրը վաղ առաւօտեան նոքա Քրիստոսին դատաւորի մօտ տարան: Երբ դատաւորը հարցրեց թէ՛ ի՞նչու էք դատապարտում այս մարդուն, նոքա պատասխանեցին. «Սա մուրեցնում է ժողովըդին և արգելում է կայսեր հարկ տալ, և ինքն իրեն թագաւոր է անուանում»: Պիղատոս առանձին հարց ու փորձ անելով Քրիստոսին, զուրս եկաւ և ասաց. «ես այս մարդու վերայ յանցանք չեմ գտնում»: Մերերը աւելի չարախօսիլ սկսան Քրիստոսի վերայ: Պիղատոսը չգիտէր՝ թէ ինչ անէ: Հրէից մէջ սովորութիւն կար, որ Զատիկի տօնին ազատում էին որ և իցէ մահապարտի: Այս պատճառով Պիղատոս հարցրեց ժողովողեան. «Ո՞ւմն

էք կամենում, որ արձակեմ, Բարաբբայի՞ն, թէ Յիսուսին, որ Քրիստոս է կոչւում: Բարաբբան աւազակ էր: Ժողովուրդը ծերերից գրդուած լինելով, աղաղակեց. «Արձակիր Բարաբբային»: Պիղատոսը հարցրեց. «Հապա ի՞նչ անեմ այս մարդուն, որին դուք Հրէից թագաւոր էք անուանում»: Ժողովուրդեան միջից աղաղակեցին. «Կաշ հանիր դորան»: Պիղատոսն ասաց. «ես մահուան արժանի ո՛չինչ չեմ գտնում սորանում, ծեծելով կըխրատեմ և կ'արձակեմ»: Պիղատոսի հրամանով Քրիստոսին դանեցին: Հռովմայեցոց զինուորները՝ Քրիստոսին մտրակով ծեծելուց յետոյ, սկսան ծաղրել նորան: Ծիրանի պատմուճանը ձգեցին վերան, (կարմրագոյն կարճ հանդերձ), գլուխը փշեայ պսակ դրին, և թագաւորական գաւազանի տեղ ձեռքը մի եղէգ տուին. յետոյ ծունր դնելով նորա առաջը ասում էին. «ողջ լը՛ր, արքայդ Հրէից»: Նրեսին թքում էին և եղէգեայ գաւազանովը զլսին խփում: Պիղատոսը այս կերպով Քրիստոսին ժողովուրդի առաջ դուրս բերաւ, կարծելով թէ՛ Հրէայք կըխրճան նորա վերայ, որ անմեղ տեղը չարչարվում էր. բայց քարասիրտ ժողովուրդը կրկին աղաղակեց. «խաչեր դորան: Իսկ եթէ թող կըտաս, կայսեր բարեկամ չես»: Պիղատոսը տեսնելով, որ ո՛չ մէկ բան օգուտ չունի և ժողովուրդեան մէջ խռովութիւնը առաւել սաստկանում է, ջուր առաւ և ձեռքերը լուանալով, ասաց. «ես այդ արդար մարդու արիւնից քաւեալ եմ»: Ժողովուրդն աղաղակեց. «գորա արիւնը մեր և մեր որդւոց վերայ թող լինի»: Այն ժամանակ Պիղատոս զիջաւ Հրէից պահանջման, և դատապարտելով Քրիստոսին, նոցա ձեռքը տուաւ, որ խաչեն:

74. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԽԱՉԻ ՎԵՐԱՅ ՉԱՐՉԱՐՈՒԻԼԸ ԵՒ ՄԱՅԸ:

Մտտ. Իէ. 31—54. Դով. ԻԳ, 26—48. Յով. ԺԳ, 16—30.

Զինուորները Քրիստոսին կառափելու՝ այսինքն՝ գլուխատման տեղը տարան, որ Նբրայեցերէն Գողգոթայ էր ասվում. այնտեղ խաչեցին նրան և նորա աջակողմը և ձախակողմը խաչեցին երկու աւազակներ: Գլխի վերեւը խաչի վերայ մի տախտակ դրին, որի վերայ գրուած էր. «Յիսուս Նազովրեցի թագաւոր Հրէից»: Նրբոր Քրիստոսին խաչում էին, նա աղօթք էր անում իւր չարչարողների համար, ասելով. «Հայր, ներիր սոցա, որովհետև չգիտեն թէ՛ ի՞նչ են անում:

Քրիստոսի թշնամիները խաչի վերայ անգամ հանգիստ չէին թողնում նրան. այլ ծաղրածութեամբ ասում էին. «եթէ Աստուծոյ Որդի ես դու, փրկիր քեզ և խաչիցը իջեր, որ քեզ հաւատանք»: Զինուորներն ևս հետևում էին նոցա: Մինչև անգամ խաչուած աւազակներից մէկն ևս ծաղրելով ասաց Քրիստոսին. «եթէ դու Քրիստոսն ես, քեզ և մեզ աղատիր»: Բայց միւս աւազակը պատասխանեց նրան. «Աստուծուց չե՞ս վախենում, չե՞ որ դու ևս նոյն պատժի մէջ ես: Մենք յիրաւի դատապարտուած ենք, բայց Սա ո՛չինչ չարութիւն չէ արել: Այս ասելով, աղօթքով դարձաւ զէպի Քրիստոս և ասաց. «Տէ՛ր, յիշեր ինձ, երբոր դաս քո արքայութեամբը», — «ձշմարխան եմ ասում քեզ, այսօր ինձ հետ պիտի լինիս դրախտի մէջ.» պատասխանեց Քրիստոսը:

Յերեկուան վեցերորդ (մեր հաշուով երկուսասան-

որով) ժամին երկրիս երեսը խաւար պատեց, այնպէս որ աստղեր երևեցան: Ծաղրածութիւնները դադարեցան, և շատերը վախենալով, խաչելութեան տեղից հեռացան: Քրիստոսի խաչի մօտ մնացին Տիրամայրը, Յովհաննէս առաքեալը և քանի մի Գալիլեացի կանայք:

Քրիստոս տեսաւ իւր մօրը և Յովհաննէսի վերայ ցոյց տալով ասաց. «ահա քո որդին», յետոյ նայեց իւր սիրելի աշակերտին և ասաց նրան. «ահա քո մայրը»:

Ինն ժամի մօտ (մեր հաշուով երրորդ ժամին զինի ճաշու) Քրիստոս աղաղակեց. «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէր թողեր զես»: Քանի մի րոպէից յետոյ ասաց. «Ծարաւի եմ»: Զինուորներից մէկը սպունգը թաթախեց քացախի մէջ, եղեգի ծայրն անցկացրեց և Նորա բերանին մօտեցրեց: Քրիստոս քացախը ընդունելով ասաց. «ամենայն ինչ կատարեալ է. Հայր, իմ հոգիս Քո ձեռքդ եմ աւանդում»: Յետոյ գլուխը խոնարհեցրեց և հոգին աւանդեց: Այսպէս ահա Փրկիչը իւր անձը զոհելով մարդկանց մեղքի համար, մեզ հաշտեցրեց Աստուծոյ հետ: Այն ժամանակ արեգակը խաւարեցաւ, վարագոյրը, որով Սրբութիւն Սրբոցը բաժանվում էր տաճարի միւս մասնից, երկու կտոր պատառուեցաւ, գետինը այնպէս շարժուեցաւ, որ քարերը պատառուեցան, և շատ մեռելներ յարութիւն առան և գերեզմաններից գուրս եկան: Այն հարիւրապետը, որ խաչի մօտ կանգնած էր, ասաց. «Երբեք այս մարդը Աստուծոյ Որդի և արդար էր»: Ժողովուրդը զարհուրելով և կուրծքը բաղխելով խաչի մօտից հեռացաւ:

Խաչի քո Քրիստոս երկիրպագանեմք. և զսուրբ խաչելութիւնդ քո մեծացուցանեմք և զսուրբ թաղումնդ քո փառաւորեմք: Եկայք, հաւատացեալք, երկրպագեցուք Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ. վասն զի եկն 'ի ձեռն խաչին իւրոյ շնորհեաց պար-

զևս աշխարհի: Սուրբ Աստուած, սուրբ և
հզօր, սուրբ և անմահ, որ խաչեցար վասն
մեր, ողորմեա՛ մեզ: —

75. ԹԱՂՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ:

Յով. ԺԹ. 31—42. Մատ. ԻԷ. 57—61. Ղուկ. ԻԳ. 50—56:

Որովհետև Ձատկի տօնի Նաւակատիքը Ուրբաթ օրն
էր, այս պատճառով հրէից ծերերը չկամեցան խաչուած-
ներին խաչի վերայ թողնել ուստի խնդրեցին Պիղատոսից,
որ հրաման տայ՝ նոցա սրունքները կտարտել, որ շուտով
մեռնին: Պիղատոսի հրամանով զինուորները Գողգոթա
եկան և կտարտեցին աւազակների սրունքները, բայց երբ
եկան Քրիստոսի մօտ, տեսան, որ նա արդէն վախճան-
ուած էր, այս պատճառով նորա սրունքները չկտարտեցին:
Միայն նոցանից մինը տէգով նորա կողը վերաւորեց, և
վերքից արիւն և ջուր վազեց: Նոյն գիշերը Պիղատոսի
մօտ գնաց ծերակուտի անդամներից մէկը, Յովսէփ Արե-
մաթացին, և խնդրեց, որ հրաման տայ իրեն՝ Քրիստոսի
մարմինը խաչից իջեցնել և թաղել: Պիղատոս կատարեց
նորա խնդիրը: Այն ժամանակ Յովսէփ թաղման պատա-
ռակալը բերաւ, և Քրիստոսի ծածուկ աշակերտ Նիկո-
ղիմոսն ևս խունկ և հալուէ բերաւ. Քրիստոսի մարմինը
խաչից իջուցին, անուշահոտ իւղերով օծեցին, պատա-
ռակալով պատեցին և Գողգոթայի մօտ եղած Յովսէփի
պարտեզի մէջ մի նոր փորուած այրի մէջ թաղեցին, որը

Յովսէփ շինել էր իւր համար, իսկ այրի դուռը մի մեծ
և ծանր քարով ծածկեցին: Այժմ բանս տեսան քանի մի
Գալիլիացի կանայք, որոնք նկատելով, թէ շտապելու պատ-
ճառով թաղման բոլոր ծէսերը չկատարուեցան, քաղաք
գնացին, և անուշահոտ խունկեր և իւղեր պատրաստեցին
որ երթան Քրիստոսի մարմինն օծին:

Մեր հոսանքս աս այն, լէ Քրիստոս Եր Եղայ համար
չարչարուէյաւ, խաչուէյաւ և լաղուէյաւ, Ենչ յայնտա՛ էնչ
այսպէս.

Չարչարեալ, խաչեալ, թաղեալ:

76. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԴԺՈՒԲ ԻՋՆԵԼԸ:

Մատ. ԻԷ. 62—66.

Շարաթ առաւօտեան Քրիստոսի թնամինները, այս-
ինքն՝ քահանայապետները, Պիղատոսի մօտ գնացին և ա-
սացին թէ. «այն մոլորեցուցիչը ասում էր, թէ երեք օ-
րից յետոյ յարութիւն պիտի առնու, ուստի հրամայիր
գերեզմանը պահպանել, որ աշակերտները չզոզանան մար-
մինը և ժողովրդեան չասեն թէ՛ նա յարութիւն առաւ:»

Պիղատոս հրաման տուաւ նոցա և նոքա գերեզմանի
վերայ պահպաններ դրին, գերեզմանի կափարիչ մեծ
քարն ևս կնքեցին:

Երբ Քրիստոսի մարմինը գերեզմանի մէջ էր, նորա
մարդկային հոգին, որ Աստուածութեան հետ միաւո-
րուած էր միշտ, այն տեղը գնաց, ուր էին բոլոր մեռեալ

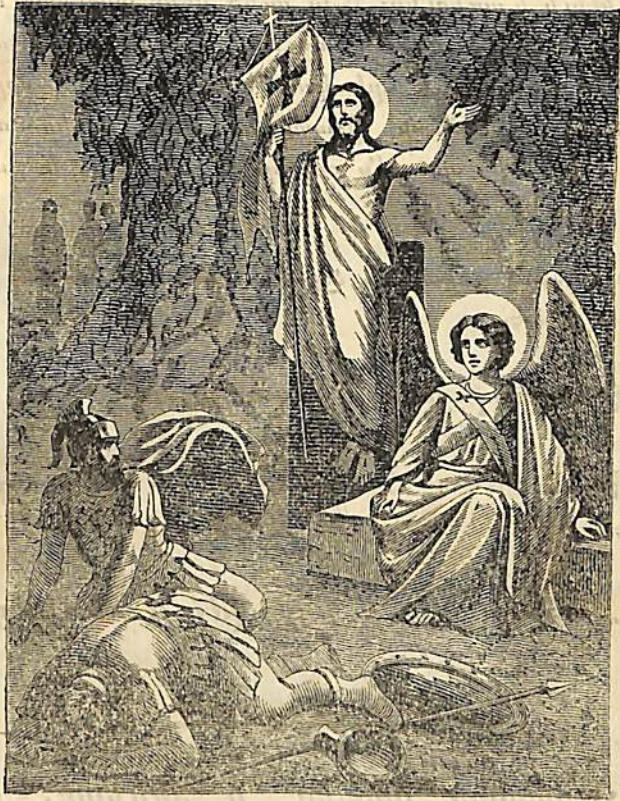
մարդոց հոգիքը: Տեղը դժոխք է կոչվում, որովհետև մեղաւոր մարդոց հոգիները Աստուծուց հեռացած լինելով այն տեղ էին գտնվում: Դժոխքի մէջ շատ հոգիներ ևս կային, որ ապագայ Փրկչին հաւատալով՝ անհամբեր սրբտով նորա գալտեանը սպասում էին, և Փրկչի գալտեան յուսով մխիթարվում էին: Քրիստոս դժոխքը իջնելով, երբ քարոզեց իւր գալուստը, այն արդարների հոգիները իսկոյ հաւատացին նրան: Դժոխքը քանդուկեցաւ նոցա համար և նոքա արքայութիւն մտան: Հաւատացող աւազակի հոգին ևս արքայութիւն գնաց:

77. ԳՐԻՍՏՈՍԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Մատ. ԻԲ. 1—15. Մարկ. ԺԶ. 1—8. Դուկ. ԻԳ. 1—8. Յով. Ի. 1—2.

Եբրաթ գիշերը գերեզմանի մօտ կարգուած պահապանները յանկարծ շարժ զգացին և սպիտակ ու փայլուն հանգերձով մի հրեշտակ տեսան, որ եկաւ գերեզմանի քարը գլորեց և վերան նստաւ: Այս բանից զարհուրելով, դողալով, զնացին և պառմեցին քահանայապետներին այն պատահմունքը: Քահանայապետները պահապաններին կաշառք տալով՝ խրատեցին նրանց, որ տան թէ՛ «գիշերը մեր քնած ժամանակը Քրիստոսի աշակերտներն եկան և նորա մարմինը գողացան»: Նոյն ժամանակ Գալիլեացի կանայք՝ Մարիամ Մագդաղենացի, Մարիամ Յակովբեան, Սաղովմէն և ուրիշ կանայք ՚ի միասին Քրիստոսի գերեզմանն էին գնում, որ նորա մարմինը իւզով օծեն: Նոքա տեղեակ չէին այն պատահած անցքին, և չգիտէին անգամ թէ՛ գերեզմանի մօտ պահապաններ դրուած էին: Այգին մըտ-

նելով, տեսան որ քարը գլորուած էր: Մարիամ Մագդաղենացին քաղաք վազեց և ասաց աշակերտներին. «Տիրոջ հանել են գերեզմանից և չգիտեմ թէ ո՞ր են զրեւ նորան»:

Միւս Իւզաբեր կանայք այրին մօտեցան և հրեշտակներին տեսան, որոնք նոցա ասացին. «Նազովըցին Յիսուս յարեաւ ՚ի մեռելոց»: Նոքա քաղաք դարձան աշակերտների մօտ և պատմեցին նոցա, ինչ որ տեսան, բայց աշակերտները նոցա չէին հաւատում:

Քրիստոսի յարութեան օրը մենք աւելի շքեղութեամբ ենք սօճուում, քան թէ միւս օրերը, որովհետեւ Քրիստոս իւր յարութիւնով շատ պարզ ցոյց տուեց իւր Աստուածութիւնը և հաւաստի արեց մեզ, որ մենք ևս յարութիւն կ'առնուենք: Այս սօճը մենք անուանում ենք գլխի մօնայն մօնից: Սա կոչվում է Զատիկ կամ Պասէք, որովհետեւ օրինակ է Հրէական Պասէքի: Բացի սորանից Քրիստոսի յարութեան յիշատակին մենք նուիրում ենք ամէն եօթնեկի առաջին օրը զկնի շաբաթու և ասում ենք — կիրակի:

Քրիստոսի յարութեան վերայ ունեցած ձեր հաստիք յայտնում ենք այսպէս.

Յերրորդ աւուր յարուցեալ:

Իսկ ձեր հաստիք մեռելացիքի յարութեան հասին, մեք յայտնում ենք այսպէս.

Հաւատամք 'ի յարութիւն մեռելոց:

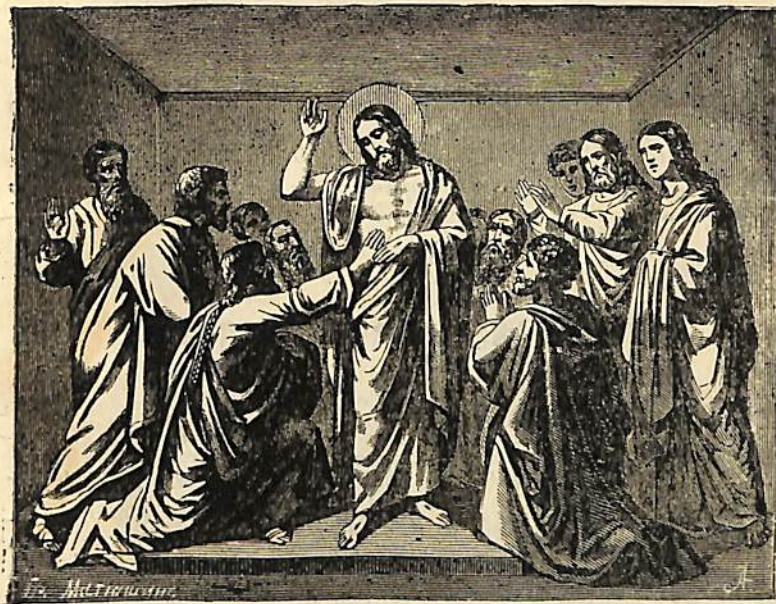
Յարութեան ժամհատ.

Քրիստոս յարեալ 'ի մեռելոց, մահուամբ զմահ կոխեաց և յարութեամբ իւրով մեզ զկեանս պարզեցեաց, նմա փառք յաւիտեանս ամէն:

78. ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ:

Ղուկ. ԻԴ. 8—48. Յով. Ի. ԻԱ՝ Մատ. ԻԸ. 16—20.

Երբ կիւրակէ Քրիստոսը Յովսէփի պարտիզն մէջ Մարիամ Մագդաղենացոյն երևեցաւ: Յետոյ իւր երկու աշակերտներին ճանապարհորդակից եղաւ մինչև Նմմաուս գիւղը. իսկ երեկոյին Նրուսաղէմի մէջ երևեցաւ բոլոր աշակերտներին Թովմասից զատ, որ այնտեղ չէր: Բայց մէկ

շաբաթ յետոյ, երբ Թովմաս ևս աշակերտների հետ էր, դարձեալ երևեցաւ: Զատիկի տօնից յետոյ Քրիստոսի աշակերտները Նրուսաղէմից Գալիլիայ գնացին, և այնտեղ Գալիլիացոյց ծովի եզերքի մօտ իւրեանց վարդապետին տեսան: Գալիլիայի լեռներից մէկի վերայ հինգ հարիւրից

աւելի մարդկանց երևեցաւ: Բայցի սորանից երևեցաւ նաև Պետրոսին և Յակովբոսին:

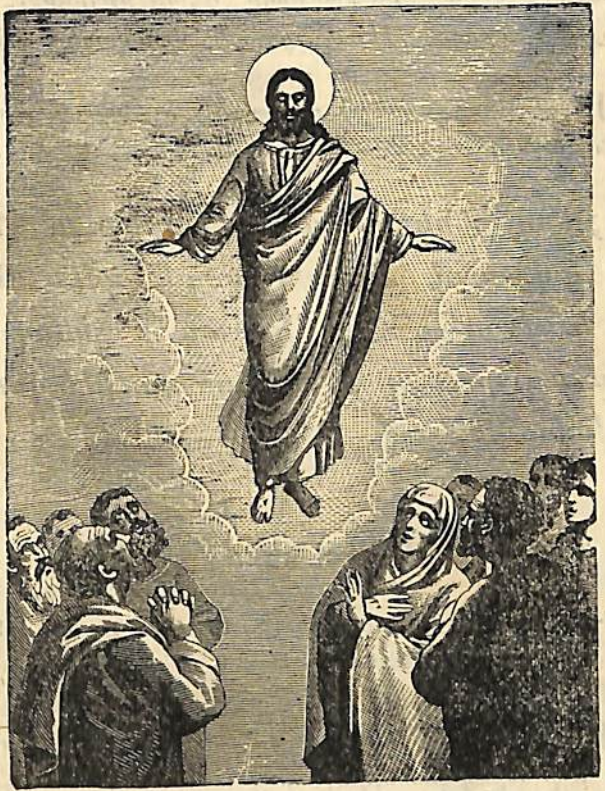
Այսպէս ահա քառասուն օրուայ մէջ աշակերտները քանի մի անգամ տեսան յարուցեալ Քրիստոսին: Այն ժամանակ Քրիստոս հաւատացրեց նոցա, թէ ինքն իսկպէս յարութիւն առաւ մեռելներից. ցոյց էր տալիս նոցա իւր վերքերը և նոցա հետ կերակուր էր ուտում: Բայց աշակերտները նկատում էին, որ նորա մարմինը առաջուան նման չէր, որովհետև դռները փակ ժամանակ ևս երևում էր իրենց: Աշակերտները տարակուսած էին նորա չարչարանքի և մահուան վերայ: Այս պատճառով Քրիստոս իւր աշակերտներին երևում էր իւր յարութիւնից յետոյ, յիշեցնում էր նոցա, թէ այն մարգարէութիւնների համեմատ պիտի չարչարուէր նա և իւր փառքը պիտի մտնէր:

79. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀԱՄԱՐԱՐՁՈՒՄՆ:

Ղուկ. Իե. 49—53. Գրծ. ա. 4—14.

Քրիստոսի յարութիւնից քառասուն օր յետոյ աշակերտները մի տան մէջ հաւաքուեցան: Քրիստոս այնտեղ երևեցաւ նոցա և ասաց. «Նա կ'ուղարկեմ ձեզ իմ Հօրս խոստացած Սուրբ Հոգին. իսկ դուք Նրուսաղէմի մէջ մնացէք, մինչև որ ՚ի վերուստ զօրութիւն առնուէ: Յովհաննէսը ջրով էր մկրտում, իսկ քանի մի օրից յետոյ Հոգով Սրբով պիտի մկրտուիք:» Աշակերտներն ուրախացան և ասացին Քրիստոսին. «Տէր, նոյն ժամանակին պիտի նորոգեն Եւրոպայիցոց թագաւորութիւնը»: Քրիստոս պա-

տասխանեց թէ. «Ձեզ հարկաւոր չէ գիտենալ այն ժամանակները, որ Հայր Աստուած սահմանել է: Բայց դուք զօրութիւն կ'առնուք, երբոր Հոգին Սուրբ ձեզ վերայ կ'իջնէ, և բոլոր աշխարհիս երեսին դուք ինձ համար վկայ

կըլինիք:» Յետոյ Քրիստոս նոցա հետ Բեթանիա գիւղը գնաց և Զիթենեաց լեռան վերայ կանգնելով, օրհնեց նրանց, և նոցա աչքերի առաջ երկինքը համբարձաւ և Հօր Աստուծոյ աջ կողմը նստաւ. (այսինքն՝ իւր Տարբերութեամբն ևս Աստուծոյն փառս և պարիստասա):

Աշակերտները ապշած զէպի երկինք էին նայում, մինչև որ տեսան երկու հրեշտակ, որոնք նոցա ասացին. «Ի՞նչ էք կանգնել և զէպի երկինք էք նայում: Այս Յիսուսը, որ համբարձաւ, դարձեալ պիտի գայ այնպէս, ինչպէս տեսանք նորա համբառնալը զէպի երկինք»: Առաքեալք մեծ ուրախութեամբ լցուած, երուսաղէմ դարձան:

Մեր հոտորը Քրիստոսի համբարձման և նորա երկրորդ գալուստեան մասին մենք յայտնում ենք այսպէս.

Ելեալ յերկինս նույնն մարմնովն՝ նրատաւ ընդ աջմէ Հօր: Գալոց է նույնն մարմնովն և փառօք Հօր՝ ի դատել զկենդանիս և զմեռեալս, որոյ թագաւորութեանն ոչ գոյ վախճան:

ՅՕ. ԱՌԱՔԵԱԼՆԵՐԻ ՎԵՐԱՅ:

Մատ. Ժ. 1—8. Իկ. 18—20. Մրկ. 9. 12—13. Ղուկ. Ե. 13—16. Յով. Ի. 21—23.

Քրիստոս համբառնալուց յետոյ աշխարհիս մէջ թողեց իւր աշակերտներին, որոց անուանեց առաքելուք, որ կրնշանակէ ուղարկուած: Նոքա տասներկու հոգի ընտրուած էին, բայց մինը, Յուդա Իսկարիովտացին, Քրիստոսի մասնիչն եղաւ: Միւս առաքեալների անունները սոքա են. Սիմօն, որին Քրիստոս Պէտրոս անուանեց, նորա եղբայր Անդրէասը, Յակոբէս և Յովհաննէս Զերեզիայի որդիքը,

Փիլիպոսը, Նալևանայէլը որ Բարթոլոմէոս ևս կոչուեցաւ. Թովմասը, Մաթթէոս մաքսաւորը, Յակոբէս Ալփիայի որդին, Տեառն եղբայրն Յուդա և Շմաոն, որ նախանձայոյզ էր կոչվում: Սոքա ամէնքը հասարակ ժողովողեան դասից էին և մեծ մասը Գալիլիացի ձկնորսներ:

Քրիստոս դեռ աշխարհիս վերայ եղած ժամանակ քարոզելու ուղարկեց նրանց, և իշխանութիւն տուաւ նոցա, որ իւր անունով բժշկութիւններ անեն: Այն ժամանակ շատ տկարներին իւղով էին օծում և նոքա բժշկվում էին: Քրիստոս իւր համբառնալուց առաջ նոցա երևելով, ասաց. «Ինացէք բոլոր աշխարհ, քարոզեցէք աւետարանը ամենայն արարածոց, մկրտեցէք նրանց յանուն Հօր և Որդւոյ և Հօգւոյն Սրբոյ. ուսուցէք նոցա՝ պահել այն ամէն բաները, ինչ որ ես ձեզ պատուիրեցի: Ո՛վ որ կըհաւատայ և կըմկրտուի, փրկութեան կըհասնի. իսկ ո՛վ որ չի հաւատալ, կըզատուի պարտուի: Եւ ահա ես ձեզ հետ եմ մինչև աշխարհիս վերջը: Առէք Հոգին Սուրբը, որոնց մեղքերը որ ներէք, ներուած լինի նոցա, և որոնց որ չներէք՝ նոքա իւրեանց մեղքի մէջ մնան:» Այսպէս ահա Քրիստոս իրաւունք տուաւ առաքեալներին, որ քարոզեն, մկրտեն, մեղքերի թողութիւն տան, և հիւանդներ բժրշկեն, նոյնպէս հրամայեց նոցա որ արթուն կենան, որ իւրեն հաւատացողները ճշդիւ կատարեն իւր պատուիրանները:

ՅԷ. ԳԱԼՈՒՍՏ ԶՈԳԻՈՅՆ ՍՐԲՈՅ ԱՌԱՔԵԱԼՆԵՐԻ ՎԵՐԱՅ:

Գրծ. Բ. 1—41.

Քրիստոսի համբառնալուց յետոյ աշակերտները և

բուսաղէմում մնացին, ուր վերնատան մէջ հաւաքուեցան
 և ժամանակը անց էին կացնում աղօթքով, Սուրբ Հաղոր-
 դութեան խորհուրդը կատարելով և անդադար մխիթա-
 րիչ Սուրբ Հոգոյն սպասելով: Պէնտէկոստէի օրը հասաւ,
 բոլոր հաւատացեալներ մի տան մէջ հաւաքուեցան: Յե-
 րեկուան երրորդ ժամին (ըստ մեր հաշւոյն առաւօտեան
 ինն ժամին) յանկարծ մի մեծ շարժում եղաւ, որ սաստիկ
 հողմոյ յուզման էր նմանում: Հաւատացեալների սիրտը

գերբնական ուրախութեամբ լցուեցաւ: Իւրաքանչիւրի
 գլխի վերայ հրեղէն լեզուներ երևեցան, այն Հոգին Սուրբն
 էր, որ իջաւ նոցա վերայ, և Աստուածային զօրութեամբ
 հաստատեց նրանց:

Ժողովուրդը այն աղմուկը լսելով, խուռն բազմու-

թեամբ հաւաքուեցան վերնատան մօտ: Հաւատացեալները
 սկսան խօսել զանազան լեզուներով, որի վերայ ամէնքը
 զարմանում էին: Այն ժամանակ Պետրոս ասաց ժողովըր-
 դեան. Քրիստոս, որին Հրէայք խաչեցին՝ յարութիւն ա-
 ռաւ մեռեալներից, և իւր Սուրբ Հոգին մեր վերայ ու-
 ղարկեց: Պետրոսի քարոզութիւնից յետոյ երեք հազար
 մարդ հաւատացին Քրիստոսին և մկրտուեցան: Այսպէս
 ահա հաստատուեցաւ Երկրի վերայ Աստուծոյ արքայու-
 թիւնը, այսինքն՝ Քրիստոսի Սուրբ Եկեղեցին:

Ս'եր հաւասար դէպի ամենաուրբ Երբորդու՛նէան երբորդ
 անցը, այն է դէպի Սուրբ Հոգին, թե՛ս յայտնում էն՛ս այսպէս:

Հաւատամբ և 'ի Սուրբ Հոգին՝ յա-
 նեղն և 'ի կատարեալն, որ խօսեցաւ յօ-
 րէնս և 'ի մարգարէս և յաւետարանս: Որ
 էջն 'ի Յորդանան, քարոզեաց զառաքեալն
 և բնակեցաւ 'ի սուրբն:

ՅԶ. ԱՍՏՈՒԱԾԱՍՕՐ ՎԵՐԱՓՈՒՈՒՄՆ

Քրիստոսի երկինք համբառնալուց յետոյ, Աստուած-
 ամօր կեանքը երկար չտևեց: Քարբիէլ հրեշտակապետը
 յայտնեց, թէ մօտեցել է նորա մահուան ժամանակը և
 նա մեծ ուրախութեամբ պատրաստվում էր դէպի մահը:
 — Մեռնելուց առաջ նա կամեցաւ տեսնել առաքեալներին,
 որոնք ցրուած էին զանազան երկիրներում—Քրիստոսի
 խօսքը քարոզելու: Տէր Աստուած կարգադրեց այնպէս,

ինչպէս նորա կամքն էր՝ նորա մահուան օրը զանազան երկիրներէից հաւաքուեցան բոլոր առաքեալները բացի Բարթոլոմէոսից, նոքա տեսան նորա երանական վախճանը. տեսան, թէ ինչպէս երևեցաւ Քրիստոս, հրեշտակներով շրջապատուած, վեր առաւ նորա ամենամաքուր հոգին և երկինք վերացրեց նորան: Վառուած լապտերներով և սաղմոսերգութեամբ առաքեալները Աստուածամօր մարմինը տարան Գեթսեմանիա և այնտեղ մէկ այրի մէջ ամփոփեցին: Նորա թաղման երրորդ օրը Նրուսաղէմ եկաւ Բարթոլոմէոս առաքեալը: Սորա խնդրանքով առաքեալները բաց արին այրը, որում ամփոփած էր Աստուածամայրը և ոչինչ չգտան այնտեղ, բաց ՚ի նորա զգեստից: Առաքեալները մնացին տարակուսած: Այն ժամանակ երկնային լուսով երևեցաւ նոցա ամենասուրբ Կոյսը և յայտնեց, թէ Աստուած յարութիւն տուեց նորան մեռածներից:

Սուրբ Աստուածածնի Վերափոխման յիշատակը միշտ տօնում ենք Օգոստոս ամսի 15-ին մօտ հանդիպած կիրակէ օրը. և այս տօնախմբութիւնը մեր եկեղեցին կատարում է ինն օր:

83. ԿԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ ԳՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՒ ՆՈՐԱ ԽՈՐՀՐԴՆԵՐԻ ՎԵՐԱՅ:

Սուրբ Հոգու իջնելուց յետոյ առաքեալներն իսկոյն սկսեցին աւետարանի քարոզութիւնը և շատերը ընդունեցին նորան: Քրիստոսի հաւատացեալներից կաղմուեցաւ մի ժողով (հասարակութիւն), որի մէջ ամէնքը սիրում էին մէկմէկու և միակերպ հաւատում էին: Այս ժողովը

ասվում էր Քրիստոնէական սուրբ եկեղեցի, իսկ նորան պատկանող մարդիկ՝ Քրիստոնեայք: Քրիստոսի եկեղեցին մէ է, որովհետեւ ունի մի գլուխ—Քրիստոս, մի հաւատ, մի օրէնք և բոլոր քրիստոնեաները, խորհուրդների միջնորդութեամբ, ստանում են Սուրբ Հոգու շնորհքը: Մահն անգամ չէ բաժանում քրիստոնեաներին: Մեռեալ արդարները, իւրեանց Աստուծուն ուղղած աղօթքով, օգնում են երկրիս վերայ ապրող մարդիկներին. և սոքա ևս աղօթք են մատուցանում մեռած մարդկանց համար: Եկեղեցին «աւբէ է, որովհետեւ քրիստոնեաները մաքրուած են Քրիստոսի արիւնով, և խորհուրդների միջնորդութեամբ Սուրբ Հոգու շնորհքով սրբազործվում են: Ընդհանրապէս է որովհետեւ նորան պատկանում են բոլոր հաւատացեալները, ուր և լինին նոքա: Առաքեալն է, որովհետեւ նա պահպանում է առաքեալներից աւանդուած ուսումը և կառավարվում է առաքեալներից հաստատուած հովիւներով,

Խորհուրդ ասվում են այնպիսի սրբարար գործողութիւններ, որոնցով հաւատացեալներին զաղանի, անտեսանելի կերպով մատակարարվում է Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքը: Այս իսկ շնորհքն է այն Աստուածային զօրութիւնը, որը միաւորում է քրիստոնեաներին ՚ի մի ժողով և սրբազործում է նրանց: Հայաստանեայց ուղղափառ եկեղեցին առաքեալներից հետևեալ խորհուրդներն ընդունեց: Սկզբատութիւն, Գրոշմ, Ապաշխարութիւն, Հաղորդութիւն, Ամուսնութիւն, Կարգ քահանայութեան և Օծումն հիւանդաց: Սկրտութեամբ ընդունում է հաւատացեալը Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքը, ստանալով նոր կեանք. Գրոշմով ընդունում է շնորհք—նոր, քրիստոնէական կեանքի մէջ հաս-

տատ մնալու համար: Ապաշխարութեամբ ստանում է շը-
նորհք, որով թողութիւն է արվում նորա մեղքերին: Հա-
ղորդութեամբ քրիստոնեայն գաղտնի կերպով միանում է
Քրիստոսի հետ: Ամուսնութեամբ օրհնվում է այր և
կնոջ միաւորութիւնը: Ձեռնադրութեամբ արվում է Հոգ-
ւոյն Սրբոյ շնորհքը, որով ընտրեայն սրբագործուելով,
մատչում է եկեղեցուն ծառայելու: Հիւանդների օժմամբը
— արվում է շնորհք, որով մարդ առողջութիւն է գրա-
նում ծանր հիւանդութիւնից:

Հասարակ, որ ունիս դէպի նշեղեցին և դէպի միտումնայն
շնորհաբաշխ զարուիւնը, այսպէս էնք յայտնում:

Հաւատամբ 'ի մի միայն ընդհանրական
և առաքելական սուրբ եկեղեցի, 'ի մի մկր-
տութիւն, յապաշխարութիւն, 'ի քառու-
թիւն և 'ի թողութիւն մեղաց:

Յ4. ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ:

Մկրտութեան խորհրդով ընդունում է մարդ Հոգ-
ւոյն Սրբոյ շնորհքը, որով վերածնում է, այսինքն ստա-
նում է նոր կեանք: Այս խորհուրդը կատարվում է
մկրտուողին երեք անգամ ջրի մէջ ընկղմելով, որի հետ
արտասանվում են այս խօսքերը. «Մկրտվում է ծառայն
Աստուծոյ (այս անուն) յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն
Սրբոյ»: Մկրտուողն աւագան մտնելով մեղաւոր, դուրս է
գալի այնտեղից, Հոգւոյն Սրբոյ շնորհիւ, արդարացած,
իբրև մարդ Աստուծոյ:

Մկրտութիւն ընդունող մարդուց պահանջվում է,
որ նա հրաժարուի իւր առաջուայ վատարարոյ կենցաղա-
վարութիւնից, սատանայից և ամէն չարութիւններից,
յայտնէ իւր փափագը Քրիստոսի հետ միաւորուելու և
դաւանէ դէպի Քրիստոս ունեցած հաւատը: Մկրտու-
թիւնից յետոյ նորան հաղցնում են սպիտակ շոր, 'ի
նշան նորա մաքրութեան: Մկրտութեան խորհուրդը ան-
կրկնելի է:

Մկրտուածին նոր կեանքի մէջ դաստիարակելու հա-
մար արվում է կնքահայր, որը ընդունելով նորան աւա-
զանից, նորա երաշխաւորն է դառնում: Նրեխայի մկրտու-
թեան ժամանակ կնքահայրը նորա տեղ յայտնում է սա-
տանայից հրաժարուիլը և հաւատոյ դաւանութիւնը: Նա
պիտի հոգայ, որ երեխայն դաստիարակուի քրիստոնէա-
կան հաւատի մէջ:

Յ5 ԴՐՈՇՄ:

Դրոշմի խորհրդով նոր մկրտուածը ընդունում է
Սուրբ Հոգու շնորհքը, որով հաստատվում է քրիստոնէ-
ական կեանքի մէջ: Դրոշմը կատարվում է իսկոյն մկրտու-
թիւնից յետոյ: Քահանայն սուրբ մեռնով օծում է մկր-
տեալի ճակատը, աչքերը, հոտոտելքը, բերանը, ականջ-
ները, ձեռքերը և ոտները, արտասանելով այս խօսքերը.
«ԿՆԻՔ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ:» Մարմնի
զանազան անդամները օծվում են 'ի նշան նորա, որ Հոգին
Սուրբ սրբագործում է և զօրացնում մարդու ամէն զգա-
յարանքները և զործերը:

Մեռնն է իւղ կաղմած զանազան անուշահոտ ծա-

ղեկներից և խոտերից, որոնց մէջ զլխաւոր մասը կազմում է ձիթենու իւղը և աղնիւ բալասանը, և օրհնվում է Սուրբ Եջմիածնում մեծ հանդիսով ամենայն Հայոց վեհափառ Կաթողիկոսից, և այնտեղից տարածվում է Հայաստանեայց ամենայն եկեղեցիների մէջ:

86. ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆ:

Ապաշխարութեան խորհրդով քրիստոնեայն ստանում է Սուրբ Հոգու շնորհքը, որով սրբվում է նա մկրտութիւնից յետոյ գործած մեղքերից:

Ապաշխարութեան մատչողից պահանջվում է մեղքերի զղջումն և վարքը ուղղելու դիտաւորութիւն: Որպէս զի քրիստոնեայք միջոց ունենան իւրեանց մէջ զղջման զգացմունքը արծարծելու, եկեղեցին նշանակում է ապաշխարութիւն՝ այսինքն պահք, աղօթք և առանձնութիւն: Իսկ վարքը ուղղելու դիտաւորութիւնը աւելի հաստատ պահելու համար ապաշխարողին սահմանվում է ապաշխարանքը, որի կատարումն պիտի յիշեցնէ նորան իւր մտումը դէպի չարը և օգնէ նորանից հեռանալու: Քրիստոնեայն իւր զղջումը յայտնում է քահանայի առաջ, որ դառնում է նորա հոգեւոր հայր, բժիշկ նորա հոգու և դատաւոր խղձի: Զղջման այսպիսի արտայայտութիւնը կոչվում է խոստովանութիւն:

87. ՀԱՂՈՐԳՈՒԹԻՒՆ:

Հաղորդութեան խորհրդի մէջ քրիստոնեայն հացի տեսակով ճաշակում է Քրիստոսի մարմինը և գինու տե-

սակով ընդունում է նորա արիւնը, որով և միանում է Քրիստոսի հետ:

Պաշտօնը, որով կատարվում է Հաղորդութեան խորհուրդը, կոչվում է պատարագ, որ ասել է զոհ կամ նուէր: Նա կատարվում է սովորաբար ճաշու ժամին, այսինքն կէս օրից առաջ, շատ անգամ առաւօտեան ժամից յետոյ, և երկու ճրագալուցի օրերում երեկոյեան ժամից յետոյ:

Պատարագ մատուցանելիս քրիստոնեայք յիշում են իւրեանց Փրկչի ծնունդը, քարոզութիւնները, չարչարանքը, մահը, յարութիւնը և համբարձումն: Որոնք արժանի են Քրիստոսի հետ միաւորուելու, հաղորդվում են. իսկ անպատրաստները սուրբ սեղանի փշոանքն (մասը, նշխարք) են ճաշակում:—Իւրաքանչիւր քրիստոնեայ, եկեղեցու կանոնների համեմատ, պարտաւոր է հաղորդուել տարին հինգ անգամ՝ հինգ տաղաւարաց օրերում, կամ գոնէ մէկ անգամ—անպատճառ:

88. ԱՍՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ:

Ամուսնութեան խորհրդով Քրիստոսի եկեղեցին օրհնում է ամուսնական միաւորութիւնը և խնդրում է Աստուծուց այր և կնոջ համար այնպիսի կատարեալ սիրոյ շնորհք, որով միաւորուած է Քրիստոս իւր եկեղեցու հետ: Այսպիսի շնորհքը խնդրվում է՝ զաւակ ծնանելու և նրանց քրիստոնեալայել կերպով մեծացնելու համար:

Ամուսնութեան խորհուրդը նոքա միայն կարող են ընդունել, որոնք սորա համար սահմանեալ տարիքն ունին, կայ ամուսնացողների մէջ փոխադարձ համաձայնութիւն և պսակի դէմ սահմանուած արգելքներ չունին:

89. ԿԱՐԳ ԿԱՄ ԱԵՌՆԱԿՐՈՒԹԻՒՆ:

Կարգի խորհրդով ձեռնադրուողին տրվում է շնորհք և իշխանութիւն՝ Ժողովուրդը հովուելու և նկեղեցու սուրբ խորհուրդները կատարելու:

Կարգը եօթն բաժանուճն ունի՝ առաջին երեքը մեծ, այսինքն քահանայութիւնը, սարկաւազութիւնը և կիսասարկաւազութիւնը յատկապէս Կարգ են կոչվում: Եւսկ վերջին չորսը փոքր, այսինքն՝ ջահընկալութիւն, երգմենեցուչութիւն, ընթերցողութիւն և դռնապանութիւն, յատկապէս աստիճանք են կոչվում: Եպիսկոպոսութիւնը նոր կարգ է, այլ գերագոյն իշխանութիւն է՝ աստիճանները և միւս կարգերը տալու:

90. ՕՇՈՒՄՆ ԿԻՒԱՆԴԱՅ:

Հիւանդաց օժման խորհրդով տրվում է Հոգւոյն սրբոյ շնորհքը, որով հիւանդը ընդունում է Աստուծոց մարմնի առողջութիւն և ներելի մեղքերի թողութիւն:

Այս խորհուրդը կատարում է քահանայն այնպէս՝ որ ձեռք դնելով և իւղով օծելով, աղօթք է անում հիւանդի վերայ:

Թէ և Յակոբոս առաքելից կանոնադրուած է աղօթքը և օծումը միանգամայն կատարել, բայց որովհետեւ խորհրդի զխաւոր մասն այն աղօթքն է, որ զիշերածամ ենք անուանում, այս պատճառով Հայաստանեայց ուղղափառ եկեղեցին սովորութիւն է արել՝ առանց օժման կատարել այս խորհուրդը:

91. ԲՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԿԱՄԱՏԻ ՏԱՐԱԾՈՒՄ:

Ակզում բրիստոնէութիւնը շատ թշնամիների հանդիպեցաւ: Ամէն տեղ բրիստոնեաներին հայածում էին՝ արգելում էին բանտերի մէջ, տանջում էին և սպանում: Բրիստոնէական հաւատի համար առաջին նահատակ եղաւ Ստեփաննոս նախասարկաւազը — նրան քարկոծեցին: Բոլոր առաքելները, բացի սուրբ Յովհաննէսից, կատարեցան մարտիրոսական մահուամբ: Սուրբն Պետրոս և Անդրէաս խաչուեցան, իսկ Սուրբն Պողոս զխաստուեցաւ: Սոքա երկուսն էլ, այսինքն Պետրոս և Պողոս առաքելները Հռովմումը նահատակուեցան մի օրուայ մէջ, ինչպէս ասում է աւանդութիւնը: Փաղէոս և Բարթուղիմէոս նահատակուեցան Հայաստանի մէջ Հայոց Ամնատրուկ Թագաւորի իշխանութեան ժամանակ: Բայց Բրիստոնի վարդապետութիւնը, չնայելով բոլոր հայածանքներին, աւելի և աւելի տարածվում էր երկրիս վերայ: Այս քաշած տառապանքներից Բրիստոնէութեան քարոզիչները ամենեւին չյուսահատուեցան և որքան աւելի չարչարվում էին, այնքան աւելի ուրախանում էին, հաստատ համոզուած լինելով, որ կարծատե տանջանքից յետոյ սպասում է նոցա արգարութեան պակը երկնային Թագաւորութեան մէջ: Հալածուելով մի տեղից, նոքա անցնում էին միւս տեղերը, ուր և զտնում էին իրանց հետեւողներին:

92. ԲՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԵԱՆ ՍԿՋԲՆԱՌՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՅԱՍԱՆՈՒՄ:

Մինչդեռ բրիստոնէութիւնը հալածվում էր ամե-

նայն ուրեք, հեթանոսական Հայաստանը նորան պաշտպան հանդիսացաւ: Արգար Հայոց թագաւորը Գրիստոսի քարոզութիւնների և հրաշագործութիւնների միթարական լուրը առնելով և ինքը վարակուած լինելով անբուժելի հիւանդութեամբ (բորոտութեամբ), զեսպաններ ուղարկեց Յիսուսի մօտ նամակով և խնդրեց որ գայ Եղեսիս քաղաքը, բժշ է նորան հիւանդութիւնից և այնտեղ խաղաղական կեանք վարէ, հեռու թշնամիներից: Յիսուս հրամայեց թովմայ առաքելային՝ գրել նամակի պատասխանը, որի մէջ խոստացաւ իւր համբարձմանից յետոյ իւր աշակերտներից մէկին ուղարկել, սրպէս զի բժշկէ թագաւորին հիւանդութիւնից և միանգամայն միխթարէ նորան երկնաւոր միխթարութեամբ:

Արգարե Գրիստոսի համբառնալուց յետոյ, Քաղէսոսը, որ նորա եօթանասուն աշակերտներից մէկն էր, մտաւ Եղեսիայ քաղաքը և իւր առաքելական քարոզութիւնը սկսեց նոյն իսկ թագաւորական պալատից: Արգարը հաւատաց և բժշկուելով հիւանդութիւնից մկրտուեց ինքը և իւր գերգաստանը և նոցա հետ միասին Եղեսիայի բնակիչները: — Շուտով փակուեցան կռատունները և նոցա տեղ փայլեց Գրիստոսի Սուրբ Խաչը: Քաղէսոսը հիմնելով եկեղեցիք, ձեռնադրելով իւր տեղ Աղղէ եպիսկոպոսին և կարգելով քահանաներ, ինքը գնաց Հայաստանի միւս աշխարհները աւետարտանք քարոզելու:

Արգարի հօրաքեռ որդին Սանատրուկ, որ իշխում էր Հայաստանի Շաւարշան կամ Արտազ գաւառում, իւր Սանդուխտ դստեր հետ թէև առաջ ընդունեց քրիստոնէութիւն, բայց յետոյ ուրանալով նահատակեց Քաղէսոս առաքելային և իւր դուստր Սանդուխտին:

Քաղէսոսից յետոյ 65 թուականին գալիս է Հայաստան Բարթոլոմէոս առաքելալը, բերելով իւր հետ Աստուածածնի պատկերը, շատացնում է հաւատացեալների թիւը, հաստատում է եկեղեցիք և ապա նա ևս նահատակում է Սանատրուկից: Այսպէս ուրեմն Հայաստանեայց եկեղեցին կարող է բացարձակ կոչուիլ Առաջին Գրիստոսեան Եկեղեցի:

Թէև Արգարի յաջորդները ընդդիմացան քրիստոնէութեան տարածմանը, բայց Քաղէսոսի և Բարթոլոմէոսի առաքելական քարոզութիւնքը և թափած արիւնը անօգուտ չանցան Հայաստանի մէջ, այնպէս որ մինչև Գրիգոր լուսաւորչի օրերը (302 թ.) ոչ հովիւները պակասեցան և ոչ նահատակները:

93. ԳՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՏԱՐԱԾՈՒՄՆ ԿԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ:

Սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչ, որ հեթանոս Անակ Պահլաւունու որդին էր, ծնուեցաւ Վաղարշապատ քաղաքում 257 թ: Եւ երբ նորա հայրը, Խոսրով թագաւորին սպանելուց յետոյ, չկարողանալով փախտեամբ ազատուել, խեղդուեցաւ Երասխ գետի մէջ, իսկ նորա ընտանիքը սրով կոտորուեցան, այս կոտորածից ազատ մնաց երեք տարեկան մանուկը: Սորան, իւր զայեակ Սոփիա անունով կինը, որ հաւատով քրիստոնեայ էր, տանում է Կեսարիա, և այն տեղ մկրտել տալով՝ անունը դնում են Գրիգոր: Նա Կեսարիայում սնաւ քրիստոնէական բարեպաշտութեամբ և 18 տարեկան հասակում ամուսնանալով ունեցաւ երկու որդի՝ Վրթանէս և Արիստակէս:

Գրիգորը, բաժանուելով իւր կին Մարիամից, գնաց
 Հռովմ, ուր այն ժամանակ գտնվում էր Խոսրով Թագա-
 ւորի որդին Տրդատը, որի մօտ նա ծառայ մտաւ, որպէս
 զե իւր հօր յանցանքը քաւի: Գրիգորը մնաց Տըր-
 դատի մօտ մինչև որ նա Թագաւոր եղաւ ու Հռովմից
 վերադարձաւ Հայաստան 286 թ: Երբ նորա հասնում են
 Նկեղեաց գաւառի Նրէզ աւանը, Տրդատ շնորհակալու-
 թեան զո՛հ է մատուցանում Անահիտ զէցուհուն և Գրի-
 գորին պատուիրում է, որ ծաղկէ պսակ գնէ կուռքի դըւ-
 խին: Բայց նա չկատարելով Թագաւորի հրամանը, յայտնի
 ցոյց է տալի իւր քրիստոնէութիւնը, որ մինչև այն ժա-
 մանակ ծածուկ էր պահում: Ուստի Տրդատը սարսափելի
 տանջանքներ է հասցնում նորան և իմանալով, որ Գրի-
 գորը իւր հօրն սպանող Անակի որդին է, հրամայում է
 ձգել Արտաշատ քաղաքի խորվերապի մէջ, ուր միայն մա-
 հապարտներին էին ձգում: Գրիգորը մնում է նորա մէջ
 15 տարի, կերակրուելով մի բարեպաշտ կնոջից:

Այս միջոցին (301 թ.) Տրդատի հրամանով կատար-
 վում է Հռիփսիմեանց Սուրբ կոյսերի նահատակութիւնը:
 Աստուածային պատիժն էլ իսկոյն հասնում է Թագաւորի,
 նորա ընտանիքի և նախարարների վերայ: Տրդատը կորց-
 նում է բանականութիւնը և կատաղած գիմում է անմար-
 դաբնակ տեղերը: Յետոյ խորվերապից հանում են Սուրբ
 Գրիգորին, որի աղօթքով բժշկվում է Թագաւորը և բոլոր
 այսահարները և կրկին նորոգվում է քրիստոնէութիւնը
 Հայոց աշխարհում:

Այնուհետև նախարարներ, իշխաններ և հաւատա-
 ցեալների բազմութիւնը հաւաքուելով Տրդատ Թագաւորի
 մօտ՝ համակամ խորհրդով և հաւանութեամբ ընտրում են

Սուրբ Գրիգորին իրանց հովիւ և առաջնորդ և մեծ
 պատուով Վաղարշապատ քաղաքից տանում են Փոքր Հա-
 յաստանի Կեսարիա քաղաքը, ուր Ղեծնդիոս հայրապե-
 տից, որ Թաղէոս առաքեալի յաջորդն էր, ձեռնադրվում
 է Հայրապետ բովանդակ Հայաստանի՝ 302 թուականին
 Փրկչի:

Սուրբ Գրիգորը վերադառնալով Կեսարիայից Հայաս-
 տան, իւր քարոզութեամբ պատրաստում է բոլոր ժողո-
 վուրդին մկրտութիւնն ընդունելու համար, պատուիրում է
 աղօթել և պահք պահել (Առաջաւորաց պահք) և սպա
 Նփրատ զեօրի մէջ մկրտում է Թագաւորին, Աշինէն Թա-
 գուհուն, Խոսրովիդիստին և բոլոր բազմութեանը, — պատա-
 րագ է մատուցանում և ամենքը հաղորդվում են: Այն-
 տեղից Թագաւորի հետ գալիս է Վաղարշապատ քաղաքը
 և 303 թուին սկսում է էջմիածնի հոյակապ եկեղեցու
 շինութիւնը:

Յետոյ Սուրբ Լուսաւորիչը շրջելով Տրդատի հետ
 Հայաստանի ամէն կողմերը, մկրտում է ամենքին, բաց է
 անում դպրոցներ, կարգում է ուսուցիչներ, ձեռնադրում է
 եպիսկոպոսներ և քահանաներ, շինում է շատ եկեղեցիք,
 վանօրայք, կուսանոցներ և հիւրանոցներ, սահմանում է
 տօներ:

Աւ այսպէս Հայաստան աշխարհը քրիստոնէական
 լուսով լուսաւորելուց յետոյ Սուրբն Գրիգոր 331 թուա-
 կանին առանձնանում է Սեպուհ սարի վերայ — Մանիայ
 այրը ուր և կնքում է իւր բազմարդիւն կեանքը:

Ի պատիւ սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչի
Հայոց եկեղեցին սահմանած ունի երեք տօն:

ա. Մեծի պահոց հինգերորդ եօթնեկի շաբաթօրը
կատարուած է տօն ՚ի յիշատակ չարչարանաց սրբոյն
Գրիգորի Լուսաւորչի և մտին ՚ի վերապն:

բ. Են նորա ՚ի վերապէն: Սա լինուած է ամառը
Յունիս ամսին—շաբաթ օրը: Իսկ միւս օր, որ է կիւրա-
կէն, միշտ կատարուած է Տօն Կաթողիկէ եկեղեցւոյ Սըր-
բոյ էջմիածնի:

գ. Գիւտ նշխարաց սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին
մերոյ. սա ևս լինուած է ամառը Յունիս կամ Յուլիս
ամիսներին՝ զարձեալ շաբաթ օրը:—

Բաց յայսմանէ սուրբ Աստուածածնի պահոց եօթ-
նեկին—շաբաթ օրը լինուած է Տօն Շողակաթին սրբոյ
էջմիածնի ըստ տեսլեան սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին
մերոյ:—Սոյն օրը առաւօտեան ժամին հողերականաց
զասը, ՚ի միջի այլոց, երգուած է և հետեւեալ շարականը:

Իջ Միածինն ՚ի
Հօրէ և լոյս փառաց
ընդ նմա, ճայնք հըն-
չեցին սանդարամետը
անդնդոց:

Տեսեալ զլոյս մեծ
հայրապետին Գրիգո-
րի պատմէր ցնծու-

Միածին Որդին ի-
ջաւ Հօրից և Նորա
հետ փառաց լոյս—
անդունդի խորքեր
ճայներ հանեցին:

Գրիգոր Հայրապե-
տը մեծ լոյսը տեսնե-
լով, ուրախութեամբ

Թեամբ հաւատա-
ցեալ արբային:

Եկայք շնեցուք
սուրբ զխորանն լու-
սոյ, քանզի ՚ի սմա
ճագեաց մեզ լոյս ՚ի
Հայաստան աշխար-
հի:—

պատմեց հաւատա-
ցեալ Թագաւորին
(Տրդատին):

Եկէք շնենք լու-
սոյ սուրբ խորանը
(եկեղեցին), որովհե-
տե այստեղ—Հայաս-
տան աշխարհում—
մեզ լոյս ճագեցաւ:

94. ՍՈՒՐԲ ԳԻՐԲԸ ԵՒ ՀԱՒԱՏՈՅ ՀԱՆԳԱՆԱԿԸ:

Աստուածային վարդապետութիւնը պարունակվում
է Սուրբ Գրքի և սուրբ աւանդութիւնների մէջ: Սուրբ
Գիրքը բաղկացած է շատ զրբերից, որոնց գրել են սուրբ
մարդիկ, այսինքն մարգարէները և առաքեալները Սուրբ
Հոգու ազդեցութեամբ: Այս զրբերից մի քանիսը գրուած
են Քրիստոսի ծնելուց առաջ և ասվում են գիրք Հին
Ուխտի, կամ Հին կտաւարան, —միւսները Քրիստոսի ծնուե-
լուց յետոյ և ասվում են Գիրք Նոր Ուխտի կամ Նոր
կտաւարան: Իսկ բոլորն ՚ի միասին ասվում են Աստուածային
Գիրք: Սուրբ աւանդութիւնը ասվում են Աստուածային
այնպիսի վարդապետութիւնները, որոնք չեն գրուած
մարգարէներից և առաքեալներից, այլ բերանացի են
աւանդուած և քանի մի ժամանակից յետոյ միայն արձա-

նազրուած են եկեղեցու հովիւներէց և վարդապետներէց:
 Քրիստոնեայ հասարակութեան մէջ շուտ երևեցան
 ճշմարտութեան թշուառք, որոնք իրենց ազատ մեկնու-
 թիւններով աղաւաղում էին Քրիստոսի վարդապետու-
 թիւնը: Քրիստոնեայք նրանց հերետիկոս անուանեցին:
 Հաւատացեալների մէջ սկսուեցան վէճեր և անմիաբանու-
 թիւններ: Այստեսակ վէճերը լուծելու համար եկեղեցու
 հովիւները սկսեցին միասին հաւաքուել: Այս կերպով
 կազմուեցան ժողովներ. Տեղաւոր ժողով, ուր հաւաքվում
 էին մի գաւառի եկեղեցու հովիւները և Տեղաւորաւոր, ուր
 բոլոր տիեզերքից հաւաքվում էին եկեղեցու հովիւներ:
 ժողովների մէջ եկեղեցու Հայրերը բոլոր տարածայնու-
 թիւնները փարատեցին և կազմեցին հաւատոյ համառօտ
 բովանդակութիւնը կամ արձանագրութիւնը, որ տասներ-
 կու մասն է բաժանվում:

1. Հաւատամք 'ի մի Աստուած Հայրն
 ամենակալ, յՅրարին երկնի և երկրի ե-
 րեւելեաց և աներևոյթից:

Մենք հաւատում ենք որ կայ մի Աստուած, — որ մի
 է Աստուած երեւոյցի և անեւոյցի մէջ, որ Ամենասուրբ Եր-
 բրորութեան սուղին անչն Հայր Աստուածն է, որ Աստուած
 անեղծեց երկինքը և երկիրը — ամենայն տեսանելի և ան-
 տեսանելի բաներով, որ բոլոր ստեղծուածներին նա պահ-
 պանում է իւր իշխանութեան ներքոյ և կառավարում է
 նրանց:

2. Եւ 'ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, յոր-
 դին Աստուծոյ, ծնեալն յԱստուծոյ Հօրէ
 միածին, այսինքն յեութենէ Հօր. Աստ-
 ուած յԱստուծոյ, լոյս 'ի լուսոյ, Աստ-
 ուած ճշմարիտ՝ յԱստուծոյ ճշմարտէ ծը-
 նունդ և ոչ արարած: Նոյն ինքն 'ի բնու-
 թենէ Հօր, որով ամենայն ինչ եղև յեր-
 կինս և 'ի վերայ երկրի՝ երևելիք և ան-
 երևոյթիք:

Մենք հաւատում ենք, թէ Ամենասուրբ Երբրորու-
 թեան Երկրորդ անչն է մի Տէր Յիսուս Քրիստոսը, Աստու-
 ծոյ որդին, թէ նա միածին է, այսինքն չկայ ուրիշ մէկը
 դրա նման. թէ Որդին Աստուծոյ ծնուած է Հօր Աստու-
 ծուց նախ քան զյաւիտեանս, թէ նա ծնուած է ինչպէս լոյսը
 լուսից, այսինքն ինչպէս արեղական ճառագայթը արե-
 դակից. թէ նա ճշմարիտ Աստուած է ծնուած ճշմարիտ Աս-
 տուծուց, թէ նա չէ ստեղծուած. թէ նա համադոյակից է
 Հօր Աստուծոյ, այսինքն ունի Հօր Աստուծոյ հետ մի գո-
 յութիւն. թէ ամենայն բան նորմալ է ստեղծուած. և ու-
 բեմն նա է Արարիչ աշխարհի:

3. Որ յաղագս մեր մարդկան և վասն մե-
 րոյ փրկութեան իջեալ յերկնից՝ մարմնա-
 ցաւ, մարդացաւ, ծնաւ կատարելապէս 'ի

Մարիամայ Արքայ Կուսէն Հոգւոյն Արքով:
Որով էառ զմարմին, զհոգի և զմիտ և զա-
մենայն, որ ինչ է ՚ի մարդ, ճշմարտապէս
և ոչ կարծեօք:

Հաւատում ենք, թէ Որդին Աստուծոյ երկնքից ի-
ջաւ մեզ Տարբերուող Գրեթեան համար, թէ նա մարմնացաւ,
այսինքն մարդկային բնութիւն առաւ Մարիամ Կուսիչ Հոգ-
ւոյն արքայ եկաւորութեամբ. թէ նա մարդացաւ, այսինքն
եղաւ կատարեալ մարդ, չղաղարելով և Աստուած լինելուց:

4. Չարչարեալ, խաչեալ, թաղեալ:

Մենք հաւատում ենք, թէ Աստուծոյ Որդին Յիսուս
Քրիստոսը չարչարուեցաւ, այսինքն ցաւ էր պիտում, ինչպէս
ամէն մարդ. թէ նա խաչ հանուեցաւ մեր պատճառով, այս-
ինքն թոյլ տուեց իրեն խաչելու, որպէս զի մեր մեղքի
համար մեզ սպասելի յաւիտենական պատժից ազատէ.
Թէ նա մեռաւ խաչի վերայ և Քաղուեցաւ:

5. Յերբորդ աւուր յարուցեալ:

Հաւատում ենք, թէ Որդին Աստուծոյ Յիսուս Քրիս-
տոս մարդկային բնութեամբ մեռնելուց յետոյ՝ երբորդ
օրը յարութիւն առաւ:

**6. Ելեալ յերկինս նովին մարմնովն նըս-
տաւ ընդ աջմէ Հօր:**

Մենք հաւատում ենք, թէ Աստուծոյ Որդին, Յիսուս
Քրիստոսը, մարմնով համբարեալ երկնքը, թէ նա նստած
է Հօր Աստուծոյ աջ կողմը, այսինքն ունի նորա հետ հա-
ւասար զօրութիւն և պատիւ:

**7. Գալոց է նովին մարմնովն և փառօք
Հօր ՚ի դառել զկենդանիս և զմեռեալս,
որոյ թագաւորութեանն ոչ գոյ վախճան:**

Հաւատում ենք, թէ Որդին Աստուծոյ Յիսուս Քրիս-
տոս վերստին նրբայ փառքով թէ նա կրղայ նորա համար,
որ դատէ կենդանիներին և մեռելներին, թէ այս դատաստա-
նից յետոյ կը հասնի նորա Քաղաւորութիւնը որը վախճան
չունի.

**8. Հաւատամք և ՚ի Սուրբ Հոգին՝ յա-
նեղն և ՚ի կատարեալն, որ խօսեցաւ յօ-
րէնս և ՚ի մարդարէս և յաւետարանս: Որ
էջն ՚ի Յորդանան, քարոզեաց զառաքեալն,
և բնակեցաւ ՚ի սուրբն:**

Հաւատում ենք, թէ երբորդ անձն Ամենասուրբ Եր-
բորդութեան է Հոգին Սուրբ. թէ Հոգին Սուրբ Աստուած
է, ուրեմն և պարտական ենք Հօր և Որդոյ հետ հա-
ւասար փառք և երկրպագութիւն տալ նորան: Թէ Տար-
գարէնէրը և առաքեալները Աստուծոյ կամքը մարդկանց
յայտնելու և սուրբ Գիրքը գրելու ժամանակ՝ Հոգւոյն

ամբ փյոճիկո՞ք բնածղ-ոյ զգօ յմատաստայ անձիկի զբնծիկի
տայր ձ իրաննայո՞ք յԵՂՈՒՍՈՒՄ անամիկի մի մամանի յտոյս
մամանա զճոյսի Բնածղ-ոյ զցգմնա ձ բնորոտայո՞ք մի

ՀԱՐՅՄՈՒՆՔՆԵՐ ԿՐԿՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Երանկ քոյցանով զուսացիկն պա թի ցոմ և տասնա

ՀԱՐՅՄՈՒՆՔՆԵՐ ԿՐԿՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

1. ԵՐՐՈՐԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻ ԱՍՏՈՒԱԾՈՒԹԻՒՆ: Ո՞ւմ ենք անուանում Աստուած: Կան ժամանակ, որ Աստուած չլինէր: Ո՞ւր է Աստուած: Ի՞նչ յատկութիւններ ունի: Ի՞նչ կընշանակեն ԱՅԵՄԲՈՐԷՒ, ԱՅԵՒԵՄՈՒՍ և ԱՅԵՄԻՍԻՍ քաւերը: Կարո՞ղ ենք մենք Աստուծուն տեսնել: Ի՞նչ յայտնեց Աստուած իրան Համար: Ի՞նչ կընշանակէ Ամենասուրբ Երրորդութիւն: Ամենասուրբ Երրորդութեան երեք անձինքը Հաւասար են միմեանց: Ի՞նչ անուն ենք տալիս Ամենասուրբ Երրորդութեան: Ի՞նչ պատուիրան տուաւ մեզ Աստուած իրեն պատուելու Համար: Մենք ի՞նչպէս ենք փառաբանում Աստուծուն: Ի՞նչ բաւերով ենք յայտնում մեր ցանկութիւնը նորա անունով ապրելու:

2. ԹԷ Ի՞ՆՉ ԵՆ ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐԸ: Աշխարհիս մէջ եղած բոլոր բաները փրտեղեց յաւաջ եկան: Ի՞նչ կընշանակէ արե՞ծէ բառը: Ամէն բանից առաջ Աստուած ի՞նչ ստեղծեց: Ի՞նչ են Հրեշտակները: Ի՞նչ կընշանակէ հրեշտակ: Ի՞նչ Համար Հրեշտակներին աչդպիսի անուն ենք տալիս: Բոլոր Հրեշտակները Հաւասար են միմեանց: Ի՞նչպէս են բաժանվում: Հրեշտակներ իարգելը կամ դասերը ի՞նչ անուններ ունին: Բոլոր Հրեշտակները բարի են ստեղծուած: Արդեօք բոլորը Հաւատարիմ մնացին Աստուծուն: Չար Հրեշտակները ի՞նչ են կոչվում: Բարի Հրեշտակները ի՞նչ բարեք են անում մեզ

և ի՞նչ վնաս են տալիս շարերը: Ո՞ր Հրեշտակներն ասում ենք ԿԻՆԿՈՒՄ Կրեշտակ: Ո՞րպիսի աղօթքով դիմում ենք դէպի պահպան Հրեշտակը:

3. ՏԵՍԱՆԵԼԻ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԵՒ ՄԱՐԳՈՒ ՍՏԵՂՍԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ: Ի՞նչ ստեղծեց Աստուած Հրեշտակները յետոյ: Քանի՞ օրուայ մէջ ստեղծուեցաւ բոլոր տեսանելի աշխարհը: Ի՞նչ ստեղծեց Աստուած վեց օրուայ իւրաքանչիւրի մէջ: Ի՞նչպէս ստեղծեց Աստուած առաջին մարդը: Ի՞նչով զանազանեց նրան կենդանիները: Ի՞նչպէս ստեղծեց Աստուած առաջին կինը: Ի՞նչու նախահօր կողքից ստեղծեց նրան: Ի՞նչ էին առաջին մարդոց անունները: Աստուած ստեղծագործութիւնից յետոյ աշխարհիս վերայ ինձամբ ունէր: Ի՞նչպիսի անուններ ենք տալիս աշխարհս ստեղծող և նախախնամող Աստուծուն: Ի՞նչ պատուէք տուաւ Աստուած եօթներորդ օրուայ Համար: Ո՞րպիսի աղօթքով դիմում ենք դէպի Աստուած քնից զարթնելուց յետոյ:—

4. ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԳԿԱՆՅ ԿԵԱՆՔԸ ԴՐԱՍԻ ՄԷՋ: Աստուած առաջին մարդկանց սուր բնակեցրեց: Ի՞նչ է դրախտը: Դրախտի մէջ ի՞նչ երևելի բան կար: Աստուած առաջին մարդկանց դրախտը տանելու ժամանակ ի՞նչ ասաց: Երջանիկ էին արդեօք մարդիկ դրախտի մէջ: Ի՞նչ Հոգեկան և մարմնական զբաղմունք ունէին նոքա: Առաջին մարդիկը Հոգով ի՞նչպէս էին: Աստուած նոցա ի՞նչ պատուիրան տուաւ և ինչու Համար: Տուաւ մեզ արդեօք Աստուած ոյժ և կարողութիւն ուսանելու: Ո՞րպիսի աղօթքով դիմում ենք դէպի Աստուած դասից առաջ և դասից յետոյ:

5. ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԿԿԱՆՅ ՄԵՂՔԻ ՄԷՋ ԸՆԿՆԻՒԸ: Առաջին մարդիկ մեշտ իւրեանց երանելի վիճակի մէջ մնացին: Նոքա ի՞նչպէս կորցրին իւրեանց երանութիւնը: Ո՞վ նրանց կարեց և ի՞նչպէս: Մարդիկ յանցանք գործելուց յետոյ ի՞նչ գգացին: Այն ժամանակ ի՞նչ արին: Մեղքի պատճառով ի՞նչ փոփոխութիւն եղաւ նոցա Հոգու մէջ: Ո՞րպիսի պատուի-

բան տուեց մեզ Աստուած ուրիշ բարութեան նախանձե-
լա Համար: Եւ յայտնի իւր Եփեսոս յայտնի իւր: Եւ յայտնի իւր:

6. ԽՈՍՏՈՒՄՆ ՓՐԿՉԻ ԵՒ ՆԱԽԱԾՆՈՂԱՅ ՅԱՆՅԱՆԻՔԻ
ՊԱՏԻԺԸ: Աստուած Բնչպէս պատժեց մոլորեցնող սատանա-
չին: Տրուած պատժեց մարդիկ Բնչ էին գուշակում: Աստու-
ած Բնչպէս պատժեց մարդկանց: Ի՞նչ Հրամայեց նոցա որ
կատարեն՝ Փրկչին չիշելու Համար: Մարդիկ դրանտի մէջ
մնացին թէ ոչ: Աստուած մարդիկը դրանտից արտաքսե-
լուց լետոյ անխնամ թողեց նրանց: Ի՞նչ էր կոչում այն
միջոցը, որի մէջ մարդիկ պատրաստվում էին Փրկչին ընդու-
նելու: Ի՞նչ էնք խնդրում Աստուծուց քնելուց առաջ:

7. ՄԱՐԳԿԱՅԻՆ ԱԶԳԸ ՄԻՆՉԻՒ ԶՐԷՂԵՂԻՑ: Աղումի և
Եւաջի մահուամբը նոցա պատիժի ևս վերջացան: Ի՞նչ ցոյս
Ժառանգեցին մարդիկ նախածնողներէ: Աղումի և Եւաջի
առաջին որդուց անուններն Բնչ էին: Նոքա սիրով էին մի-
մեանց Հետ: Նոցա թշնամութեան Հեռանքն Բնչ եղաւ:
Աստուած Բնչպէս պատժեց Կալէիին և ինչո՞վ մխթարեց
նախածնողներին Արէլի մահուանից լետոյ: Կալէիը իւր Հօր
տանը մնաց, թէ ոչ: Ի՞նչպիսի մարդիկ չառաջ եկան Կալէ-
ին և Սէթի սերունդներէ: Մարդիկ բոլորովին բաժանուած
մնացին: Նոցա միանալուց Բնչ չառաջ եկաւ: Աստուծուց
Հաւատացող մարդ ևս գտնվում էր: Աստուածային ո՞ր
պատուիրանները արգելում են մեզ չարութիւններ անելու:

8. ԶՐԷՂԵՂԻՑ: Աստուած Բնչպէս պատժեց մարդոց
նոցա չարութեան Համար: Զրհեղեղ ժամանակ բոլոր մար-
դիկ խեղդուեցան: Աստուած Բնչպէս ազատեց Նոյին և
նորա ընտանեացը: Նոյի ընտանիքից գատ ո՞վ կար տապա-
նի մէջ: Զրհեղեղը Բնչպէս սկսուեցաւ: Զրհեղեղից լետոյ
Նոյ և նա արաւ: Աստուած Նոյի գոհը ընդունեց: Ի՞նչ խոս-
տացաւ Նոյին: Ի՞նչ նշան տուաւ իւր խոստման կատա-
րուելուն:—

9. ՄԱՐԿԱՅԻՆ ԱԶԳԸ ԶՐԷՂԵՂԻՑ ՅԵՏՈՅ: Զրհեղեղից
լետոյ մարդիկ արդար մնացին: Ի՞նչ չարութիւն երեւցաւ
նոցա մէջ: Ո՞վ եղաւ առաջին անպատկառութիւն անողը
իւր ծնողաց դէմ: Քամը Բնչպէս ծաղրեց Հօրը: Քամի եղ-
բայրներն Բնչպէս վարուեցան: Քամը Բնչպէս պատժուեցաւ:
Ի՞նչպէս վարձատրուեցան Սէմ և Յարէթ իւրեանց լուս-
թեան Համար: Ի՞նչպէս է կարգացվում պատուիրանը ծնո-
ղաց պատուելու մասին: Նոյի որդուց սերունդները Բնչպէս
էին սպրում: Ո՞վ էր կառավարում նրանց: Նահապետի
պարտականութիւնն Բնչ էր: Չար մարդիկ Բնչ բան շինել
մտածեցին: Կարողացան նոքա աշտարակը շինել վերջացնել:
Մարդիկ Բնչ արին, երբ Աստուած նոցա լեզուն խառնակեց:
Չանազան աղբեր ձեանալուց լետոյ ճշմարիտ Աստուած-
պաշտութիւն մնաց: Մարդիկ երբոր Աստուծուն մոռացան,
Բնչ բաներ էին ընդունում Աստուծոյ տեղ: Ի՞նչ պատի-
էին տալիս սուտ աստուածներին: Սուտ աստուածներ պաշ-
տողները Բնչ էին կոչվում: Ի՞նչ է կուռքը: Կապալաշտու-
թիւնը տարածուեցաւ մարդկանց մէջ: Ի՞նչպէս է կարգաց-
վում կապալաշտութիւն արգելող պատուիրանը:

10. ԱՐԲԱՀԱՄ ԵՒ ԻՍԱՀԱԿ ՆԱՀԱՊԵՏՆԵՐԸ: Բոլոր
մարդկանց կապալաշտութեան մէջ ընկած ժամանակ արդար
մարդիկ ևս կային: Ո՞ր էր ընակվում Արբահամը: Աստուած
Բնչ խոստումներ տուաւ Արբահամին: Աստուած Բնչ պատ-
ուիրեց իւր Ժողովրդին: Կատարուեցաւ Աստուծոյ այն խոս-
տումը թէ Արբահամը որդի պիտի ունենայ: Աստուած
Բնչպէս փորձեց Արբահամի Հաւատը: Ի՞նչ պատրաստու-
թիւններ տեսաւ Արբահամ Աստուծոյ կամքը կատարելու
Համար: Ճանապարհին քանի՞ օր էին նոքա: Ի՞նչ ասաց
Արբահամ ծառաներին երբ տեսաւ սարը: Ի՞նչ ասաց Իսա-
Հակը երբոր նա և իւր Հայրը բարձրանում էին սարի վերայ:
Ի՞նչ պատասխան տուաւ Արբահամը: Արբահամը իւր որ-
դին զոհեց, թէ ոչ: Ի՞նչ ձայն լսեց նա երկնքից և Բնչ

արեց նորանից չետոյ: Աստուած թնչ վարձատրութիւն տու-
աւ: Աբրահամին նորա հնազանդութեան փոխարէն:—

11. ՅԱԿՈՒՆ ԱԼԱՍՊԵՏԻ ՈՐԴԻՔԸ: Քանի որդի ունէր
Յակոբ նահապետը: Որքն էր նա աւելի սիրում: Ին-
չնէ եղբայրները ասում էին Յովսէփին: Քանի երազ տեսաւ
Յովսէփի և եղբայրներին ու ճնողացը պատմելուց չետոյ թնչ
պատասխաններ ստացաւ: Յակոբը ինչն ուղարկեց Յովսէփին
եղբայրներէ մօտ: Ի՞նչ ասացին եղբայրները երբ նա մօտե-
նում էր նոցա: Ո՞ր եղբայրը ուղում էր ազատել Յովսէփին
և չաջողեցան նորան այդ, թէ ոչ: Աւրեմն թնչ արեցին
Յովսէփի հետ: Ի՞նչ ասաց հայրը երբ տեսաւ Յովսէփի արև-
նոտ շրթերը: Վաճառականները մը տարան Յովսէփին և
նւժ վերայ ծախեցին:—

12. ՅՈՎՍԷՓԸ ԲԱՆՏՈՒՄ: Պետափրէսը սկզբումը թնչ-
պէս ընդունեց Յովսէփին և չետոյ ինչն ըմբռնող զբաւ նրան:
Քանտապետը թնչպէս վարուեցաւ Յովսէփի հետ: Քաղաւորի
մը իշխաններին բերին ըմբռնող: Ի՞նչ էր նոցա տեսած երազը
և թնչ մեկնութիւն տուաւ Յովսէփը: Ի՞նչպէս կատարուե-
ցաւ Յովսէփի մեկնութիւնը: Յաջողութեան ժամանակ տա-
կաւապետը մեծը բերեց Յովսէփին, թէ ոչ:—

13. ՅՈՎՍԷՓԻ ՓԱՌՔԸ: Ի՞նչ պատահուեցաւ Յովսէփը
հանուեցաւ ըմբռնող: Քանի և թնչ երազներ տեսաւ Փարաւ-
ւոնը: Ո՞ւժ խօսքով բերին Յովսէփին Փարաւոնի առաջ: Ի՞նչ
մեկնութիւն տուաւ Յովսէփի Փարաւոնի երազներին: Փարա-
ւոնը թնչպէս վարուեցաւ Յովսէփի հետ և սրպիտի փառքի
հասցրեց նորան: Ի՞նչ էր կանչում մուսետիկը: Այն ժամա-
նակ քանի տարեկան էր Յովսէփը:—

14. ՅՈՎՍԷՓԻ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ ԳԱՂԻՄ ԵՆ ԵԳԻՊՏՈՍ: Թա-
գաւորի երազները թնչպէս կատարուեցան: Ի՞նչպէս վարուե-
ցաւ Յովսէփի այն զէպքումը: Ի՞նչ ասաց Յակոբ իր որդոց երբ
բացածութիւնը տիրեց նաև Քանանացուց երկրին: Յակոբի

մը որդիքը գնացին Եգիպտոս և մըր մնաց տանը: Յովսէփը
թնչպէս ընդունեց եղբայրներին: Ի՞նչ պատասխան տուին
եղբայրները Յովսէփի չաշահած կնակածանքին: Ի՞նչն ոչ
թնչ ասաց Յովսէփը: Ո՞ր եղբայրը մնաց Եգիպտոս երբև
աւանդ: Ի՞նչ հնաքը գործ դրեց Յովսէփը եղբայրներին
զգամացնելու համար: Ի՞նչ էին խօսում նորա իրանց հա-
տած նեղութիւններն պատճառով և այդ խօսքերը թնչ
պատասխանութիւն ունեցան Յովսէփի վերայ: Ի՞նչ արեցին
եղբայրները երբոր իրանց ամբարձ փողերը գտան ցորենի պար-
կերում: Ի՞նչ ասաց Յակոբը երբ որդիք պատմեցին նրան
այն ամէնը, ինչ որ Եգիպտոսումը պատահել էր նոցա հետ:—

15. ՅՈՎՍԷՓԻ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԻ ԵՐԿՐՈՐԻ ԳԱՂՈՒՍՏՆ ԵԳԻՊ-
ՏՈՍ: Յակոբը թնչ ասաց իր որդոց երբ Եգիպտոսից բերած
ցորենը հատաւ: Նորա թնչ պատասխանեցին: Յակոբը մըր
երազնաւորութեամբ համաձայնեցաւ Բենիամինին Եգիպ-
տոս արձակելու: Ի՞նչ ընծաներ տարան իրանց հետ եղբայր-
ները: Ի՞նչ կընշանակէ «ուէտին» բառը: Երկրորդ անգամ դա-
լուս թնչպէս վարուեցաւ Յովսէփի իւր եղբայրների հետ:
Նորա կըր մատուցին իրանց ընծաները: Ի՞նչ ասաց Յովսէփը
երբոր տեսաւ Բենիամինին: Ինչն միւս սենեակը հեռացաւ
նա: Այլ ևս սրպիտի փորձանքին ենթարկեց Յովսէփի իւր եղ-
բայրներին:—

16. ԹԷ ԻՆՉՊԵՍ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ ՃԱՆՆՉԵՑԻՆ ՅՈՎՍԷՓԻՆ:
Ո՞ւժ ուղարկեց Յովսէփի իւր եղբայրները ետևից: Ի՞նչպէս սխեց
խօսել հաղարապետը և եղբայրները թնչ պատասխանեցին:
Ո՞ւժ պարկի մէջ գտնուեցաւ սիկհը: Ի՞նչ արին եղբայրները
երբ նորին Յովսէփի առաջ եկան: Յուդան թնչ խօսեց այս
նեղութեան ժամանակ: Ի՞նչ արեց Յովսէփը երբ եղբայրնե-
րին չուսահատութեան մէջ տեսաւ: Ի՞նչ պատուէրներ տու-
աւ Յովսէփի եղբայրներին իւր հօր վերաբերութեամբ: Բենիա-
մինի հետ թնչպէս վարուեցաւ: Ի՞նչ ընծաներ տուաւ Յով-
սէփի իւր եղբայրներին և հօրը թնչ ուղարկեց:—

17. ՅԱԿՈՒԻ ԵԳԻՊՏՈՍ ՏԵՂԱՓՈԽԻԼԸ: Ի՞նչ արեց Յակոբ
 Երբ իմացաւ Յովսէփի կենդանի լինելը: Ի՞նչ ասաց Աստու-
 ած Յակոբին Յգիպտոս գնալուց առաջ: Ո՞ւմ տարաւ Յակոբ
 իւր Հետ: Յովսէփը թնչ արեց երբ իմացաւ իւր Հօր Յգիպ-
 տոս Հասնելը: Յակոբին և նորա որդւոցը թնչպէս ընդունեց
 Փարաւոնը և թնչ Հարցրեց: Ի՞նչ պատասխան տուին նոքա:
 Քանի տարի մնաց Յակոբ Յգիպտոսում: Մեռնելուց առաջ
 թնչ խնդրեց Յակոբ Յովսէփեց: Յուդայի մասին թնչ Գուշա-
 կեց Յակոբը: Հօրը մեռնելուց չետոյ եղբայրները և Յովսէփը
 թնչպէս վարուեցան մէկ մէկու Հետ: —

18. ՀՐԷԱՅԻ ԵԳԻՊՏՈՍՈՒՄ: Յակոբեց յառաջացած ազ-
 գը թնչպէս էր կոչուում: Այն ազգը թնչպէս էր բաժանուում:
 Հրէայք Յգիպտոսի մէջ իւրեանց Հաւատը Հատուտ պա-
 Հեցին: Ի՞նչ պատժեց կեցին նոքա իւրեանց շարութիւն-
 ների Համար: Հրէայք ունեց էին օգնութիւն խնդրում
 իւրեանց դժբաղդութեան ժամանակ: Աստուած լսեց նոցա
 աղօթքը:

19 ՄՈՎՍԷՍ ՄԱՐԳԱՐԷՆ: Մովսէս թնչպէս աղատուեցաւ
 մանուկներն կտորածեց: Ի՞նչու Համար Մովսէս կոչուեցաւ:
 Մովսէս ուր կըթուեցաւ: Նա իւր կեանքեց գնչ էր: Ի՞նչ-
 պէս ցոյց տուաւ, թէ Հրէեց վերայ դուժ ունի և պատ-
 րաստ է նոցա օգնել: Ի՞նչ վտանգի մէջ ընկաւ Մովսէս՝ Ե-
 դիպտացուն սպանելու Համար: Ի՞նչպէս աղատուեցաւ այն
 վտանգեց: Ո՞ւր էր բնակուում և թնչ էր անում: Մովսէս Արա-
 բիայի մէջ ապրելով մոռացաւ թշուաւ Իսրայէլացիներին:
 Աստուած թնչպէս ուղարկեց Մովսէսին Իսրայէլացւոց ազգը
 վերկելու Համար: Նա թնչու էր Հրաժարուում: Աստուած
 թնչպիսի զօրութիւն տուաւ նորան: Մովսէս թնչ Հնարնե-
 լով ստեղծեց Փարաւոնին որ արձակէ Իսրայէլացիներին:
 Իսրայէլացիք թնչպէս պատրաստուեցան Յգիպտոսից դուրս
 դալու: Ո՞ր պատժեց չետոյ Յգիպտացիք արձակեցին Իս-
 րայէլացիներին: Իսրայէլացիք Յգիպտոսից դուրս գալու մա-

սին թնչ չեղատակ պահեցին: Պատէքի տօնը թնչպէս էին
 կատարում: Ի՞նչ է նշանակում պատէքը:

20. ՀՐԷԱՆԵՐԻ ԵԳԻՊՏՈՍԻՅ ԳՈՒՐՍ ԳԱԼԸ: Յգիպտացիք
 Իսրայէլացւոց երթալու վերայ զղջացին: Ի՞նչ անել մտա-
 ձեցին: Իսրայէլացիք թնչպէս աղատուեցան: Յգիպտացւոց
 թնչ պատահեցաւ: Իսրայէլացիք ծովը անցնելուց չետոյ
 ուր գնացին: Գնալու ժամանակ կրճւում էին որ և իցէ նե-
 զութիւն: Ի՞նչ բանի կարօտութիւն ունեցին: Ո՞վ էր օգնում
 նոցա և թնչ կերպով:

21. ՍԻՆԱՅ ԼԵՐԱՆ ՎԵՐԱՅ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՏՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ:
 Իսրայէլացիք Արարիայի անապատի մէջ ուր մնացին: Սինայ
 լեռան մօտ եղած ժամանակ թնչ պատահեցաւ: Աստուած
 թնչ Հրամաններ տուաւ նոցա: Աստուծոյ պատուիրանները
 թնչ բանի վերայ գրուած էին: Այն քարեղէն տախտակները
 ուր էին պահուում: Տապանալը ուր էր դրուած: Խորանի
 մէջ ծառայողները ուր էր էին: Աստուած Իսրայէլացւոց
 ուրիշ պատուիրաններ ևս տուաւ: Ժողովուրդն թնչպէս
 ընդունեց այն պատուիրաները: Աստուած թնչ խոստացաւ
 այն ազգին, որ երդուեցաւ կատարել նորա պատուիրանները:
 Մովսէս պատուիրանները պահպանել տալու Համար թնչ
 արաւ: Մովսէս թնչ օր նշանակեց ՚ի չեղատակ այն պատուի-
 րանատուութեան: Իսրայէլացիք թնչպէս էին տօնում Պեն-
 տեկոսակե օրը:

22. ԻՍՐԱՅԷԼԱՅԻՈՅ ԱՆԱՊԱՏԻ ՄԷՋ ԱՐԱԾ ՃԱՆԱՊԱՐ
 ՀՈՐԳՈՒԹԻԻԼ ՄԻՆՉԵԻ ՔԱՆԱՆԱՅԻՈՅ ԵՐԿԻՐԸ: Իսրայէլացիք
 անապատի մէջ ուր բան ժամանակ թափառեցան: Այն մի-
 ջրցին նոցա թնչ պատահեցաւ: Ի՞նչ խռովութեան Համար
 Աստուած պատժեց նրանց: Կորե, Դադան և Աբիրոն ում
 դէմ ապստամբեցան: Աստուած թնչպէս պատժեց անհնա-
 զանդներին: Իսրայէլացիք թնչ բանի վերայ էին տրտնջում:
 Այն տրտնջների Համար Աստուած թնչ պատժեց տուաւ:

Յին խածուածքից ինչպէս էին անատում: Մովսէսը Իսրայէլացիներին Քանանացոց երկրը Հասցրեց: Մովսէսի մահից յետոյ Աստուած ուն կարգեց Իսրայէլացոց վերայ առաջնորդ:

23. ՅԵՍՈՒՆԱԻԱՅ ԵՒ ԴԱՏԱԻՈՐՆԵՐ: Յետոյ Նաեաշն ինչ արաւ Իսրայէլացոց Համար: Քանանացոց երկրն մօտեցալու և տիրելու ժամանակ Աստուած օգնեց նոցա: Իսրայէլացիք տիրած երկրներն ինչպէս բաժանեցին: Յետոյ մեռնելուց յետոյ ով էր կառավարում Իսրայէլացիներն: Մերակոտի կառավարութեան ժամանակ Հանգիտ էին նոքա թէ ոչ: Ի՞նչու Համար էին նեղութիւն բաշում և ով էր նրանց նեղացնողը: Նոքա իւրեանց մեղքի վերայ զղջում էին: Զղջալու ժամանակ Աստուած օգնում էր նոցա: Իսրայէլացոց աղատելներն ինչպէս էին կոչում: Գատաւորները մէկը ով էր: Գեղէօն ինչ արաւ: Ով էր նոցա վերջին գատաւորը:

24. ԹԱԳԱԻՈՐՆԵՐ: Գատաւորներից յետոյ Իսրայէլացիք որք ձեռքով էին կառավարում: Իսրայէլացոց առաջին թագաւորն ով օծեց: Հրէից երեւելի թագաւորներն ո՞րոնք էին: Գաւիթ ինչ արաւ: Գաւիթ թագաւորն ինչ շարադրեց: Սաղմոսի մէջ Փրկչի Համար ինչ գուշակութիւններ կան: Սողմոն ինչով երեւելի է և ինչ արաւ նա իւր ժողովրդեան Համար: Նորա մահից յետոյ ինչ պատահեցաւ: Իսրայէլացիք իւրեանց երկու թագաւորութեանց վերայ բաժանուելուց յետոյ Հաւատարիմ մնացին Աստուծուն: Աստուած ինչպէս պատժեց Իսրայէլի և Յուդայի թագաւորութիւնները:

25. ՄԱՐԳԱՐԷԻ: Աստուած անխնամ թողեց Իսրայէլացիներին, երբ նոքա մոռացան նորան: Նոցա ուղղութեան Համար ինչ էր անում: Մարգարէներն ինչ էին ասում չար մարդկանց: Մարգարէներն ինչով էին անպացուցանում թէ

իրենք Աստուծուց ուղարկուած են: Հրէայք նոցա Հետ ինչպէս էին վարում: Նոցա անկարգութեան Համար ո՞ր մարդարէն էր շատ լանդիմանում: Նդիա մարգարէն ինչ պատիժ գուշակեց: Նորա գուշակութիւնը կատարուեցաւ թէ ոչ: Հրէայք իւրեանց մեղքի վերայ զղջացին: Նդիա մարգարէն ինչ արաւ ժողովրդի մէջ Հաւատքը Հաստատելու Համար: Նդիայի երկրաւոր կեանքի վերջն ինչպէս եղաւ: Ով տեսաւ նորա կենդանի երկինք վերանալը: Նդիա մարգարէն ինչ քարոզեց: Նորա ո՞ր գործերով էր յայտնիում, թէ նա Աստուծուց է ուղարկուած: Մարգարէներից ո՞րը աւելի պարզ խօսեց Փրկչի վերայ: Յապի և Միքիա մարգարէք ինչ գուշակեցին Փրկչի Համար:

26. ԴԱՆԻԷԼ ՄԱՐԳԱՐԷՆ: ՅՈՒԳԱՅԻ ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆԵՐ ԲԱՐՍԻՈՆԻ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆԻՅ ՅԵՏՈՅ: Հրէից Բաբելոնեան գերութիւնը շատ ժամանակ տևեց: Այն գերութիւնը օգտաւէտ էր նոցա և Հեթանոսների Համար: Այն ժամանակ մարգարէներ կաշին: Դանիէլ ուր կրթութիւն առաւ: Նա իւր ճշմարիտ Հաւատքը պահպանեց: Որ դիպուածի մէջ Դանիէլ և նորա ընկերները Հաստատ կացան իւրեանց Հաւատքին: Նոքա մահից ինչպէս աղատուեցան: Դանիէլն ինչ գուշակեց: Հրէաներն ով յետ գարձրեց գերութիւնից: Հայրենիք դառնալուց յետոյ ամէն բանից առաջ ինչ արին: Ով էր նորանց քաջալերում և մխիթարում աշխատանքի մէջ և նեղութեան ժամանակ: Ինչ էին գուշակում Անդէոս, Զաքարիա և Մաղաքիա մարգարէք: Հրէայք այն ժամանակ ո՞րք իշխանութեան տակ էին: Պարսից իշխանութեան տակ շատ մնացին: Ինչ նշանաւոր բան պատահեցաւ Հրէաներին Յունաց իշխանութեան տակ եղած ժամանակ: Յոյներն չաջողեցաւ Հրէից դէպի կռապաշտութիւն դարձնել: Հրէայք Յունաց իշխանութեան տակ շատ մնացին: Այնուհետև ով տիրեց նոցա: Հռովմայեցիք ունը դրին նոցա վերայ թաղաւոր:

27. ՓՐԿՉԻ ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ: Հրէայք սպասում էին Փրկչին: Փրկչի գալստեան վերայ թնչ կարծիք ունէին: Սպասում էին արդեօք, թէ Փրկչը պետք ազատէ նրանց իւրեանց մեղքերից: Ուրեմն Փրկչից թնչ բան էին սպասում:

28. ՍՈՒՐԲ ԿՈՅՍ ՄԱՐԻԱՄԻ ԾՆՈՒՆԴԸ, ԸՆԾԱՅՈՒՄԸ ԵՒ ԱՒԵՏՈՒՄԸ: Մարիամ Սուրբ կուսի ծնողքը սվքեր էին: Զաւակ ունէին նոքա: Երբ նոքա Աստուծուց զաւակ էին խընդրում, թնչ ուխտեցին: Հրէայք թնչպէս էին կատարում ընծայումն ՚ի տաճարն Մարիամ սուր կրթուեցաւ: Յովսէփը և Աննայ երբ վախճանեցան: Նոցա մահից յետոյ սրտից էին խնամ տանում Մարիամը վերայ: Նա թնչու չհամաձայնուեցաւ ամուսնանալու: Յովսէփը սուր էր ընակիւմ և թնչով էր պարագում: Մարիամն թնչպէս իմացաւ թէ Աստուածամայր պետի լինի: Գաբրիէլ հրեշտակապետն թնչպէս աւերտեց նրան: Նրանից ծնուելու որդու մասին թնչ ասաց նա: Մարիամն թնչպէս ընդունեց հրեշտակապետի աւերտիքը:

29. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ: Քրիստոսի ծննդեան ժամանակ Մարիամը և Յովսէփը սուր էին ընակիւմ: Աստուած սուր էր սահմանել Քրիստոսի ծննդեան տեղը: Մարիամ թնչու համար Բեթղէհիմ գնաց: Բեթղէհիմ մէջ սուր մնաց: Քրիստոս երբ ծնաւ: Ո՞վ էր Փրկչը: Մարիամ սուր դբաւ իւր մանուկը: Ի՞նչ անուն դրին նորածին մանկան: Երբ ենք կատարում մենք Քրիստոսի ծնունդը: Նոքա հետ ՚ի միասին ուրիշ թնչ տօն ենք կատարում: Ի՞նչպէս է կատարում ջրօրհնիցի հանդէսը: Քահանայք երբ են գալիս մեր տները օրհնելու և սուր շարականն են երգում: Ի՞նչ կընշանակէ մարմնացաւ և մարդացաւ ասելն Քրիստոսի համար: Աստուածորդին թնչու մարդացաւ:

30. ԲԵԹՂԷՀԷՄԻ ՀՈՎԻՒՆԵՐԻ ՓՐԿՉԻՆ ԵՐԿՐՊԱԳՈՒԹԻՒՆ ԱՆԵԼԸ ԵՒ ՆՈՐԱ ՔԱՌԱՍՆՈՐԵՍՅ ԳԱԼՈՒՍԸ ՏԱՃԱՐԸ: Քրիստոսի ծնունդը առաջ սվ իմացաւ: Հովիւներն սուր էին: Ո՞վ

Քրիստոսի ծնունդը յաչտնեց նոցա: Աչն համբաւը լսելով նոքա թնչ արին: Հրեշտակները երեւիլը մարդու յաչտնեցին: Հրէայք նորածին մանկանց մասին թնչ օրէնք ունէին: Մարիամ թնչ կենդանի տարաւ գրհի: Ո՞վ ճանաչեց թէ Յիսուս մանուկը Քրիստոսն է: Ի՞նչ ասաց Նիմէսը Յիսուսին տեսնելով: Ի՞նչ էր ասում Աննայ Մարգարէուհին:

31. ՄՈԳԵՐԻ ԵՐԿՐՊԱԳՈՒԹԻՒՆԸ: ՄԱՐԻԱՄԻ ԵՒ ՅՈՎԱՒՓԻ ԵԳԻՊՏՈՍ ՓԱԽՉԻԼԸ ԵՒ ԱՅՆՏԵՂԻՅ ԳԱՌՆԱԼԸ: Հեթանոսներն ևս Փրկչի ծնունդն իմացան: Ո՞վ իմացաւ: Մոգերն թնչ կերպով իմացան: Նոքա թնչպէս գտան Քրիստոսին: Հերովդէս թագաւորը թնչ ղիտաւորութեամբ օգնում էր նոցա: Նոքա Քրիստոսի գտնելը Հերովդէսին իմացրին: Հերովդէս այն ժամանակ թնչ արաւ: Քրիստոս այն մահից թնչպէս ազատուեցաւ: Յիսուս եգիպտոսի մէջ շատ մնաց: Յովսէփի Յիսուսի հետ երբ Հրէաստան դարձաւ: Ո՞ւր ընակուեցան: Յիսուսի մանկութեան վերայ թնչ գիտենք:

32. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ: Յովհաննէսի ծնողքը սվքեր էին: Զաքարիա գետից թէ իւր որդին մեծ մարգարէ պետի լինի: Ո՞վ յաչտնեց նրան այս բանը և երբ: Զաքարիան թնչ անուանեց իւր որդուն: Յովհաննէսը թնչպիսի կեանք էր վարում: Հրէայք թնչպէս ընդունեցին Յովհաննէսի քարոզութիւնը: Յովհաննէսն թնչպիսի խրատ էր տալիս Փարսիացիներին, մաքսաւորներին և ղինուորներին: Ապաշխարողներն թնչ էր անում: Շատերը թնչ կարծիք ունէին Յովհաննէսի վերայ: Ինքն իրեն համար թնչ էր ասում: Յովհաննէսը թնչ էր կոչում:

33. ՏԻՐՈՋ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԱՏԱՆԱՅԻՅ ՓՈԲՈՒԼԸ: Յիսուս մկրտուելու համար սւմ մօտ գնաց: Յիսուսի մկրտութեան ժամանակ թնչ երեւելի բան պատահեցաւ: Քրիստոս մկրտուելուց յետոյ սուր գնաց: Ի՞նչպէս էր անցկացնում նա ժամանակը անապատում: Ո՞րպիսի լիորձանքի

Հանդիպեցաւ նա այնտեղ: Այդ փորձանքից միլ օգուտ
քաղեց: Յաջողեցան նորան այդ: Ի՞նչպէս վարուեցաւ Քրիս-
տոս սատանայի Հետ: Սորանից յետոյ հիմքեր եկան Քրիստո-
ին պաշտելու: Ո՞րպիսի խօսքերով խնդրում ենք Աստուծուց
օգնութիւն փորձանքներէ և սատանայի դէմ:

34. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԶԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՎԵՐԱՅ ՏՈՒԱԾ
ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԱՀԸ: Յովհաննէս ժողովողեան ասաց թէ
Յիսուսը Քրիստոսն է: Ի՞նչպէս անուանեց Քրիստոսին: Յով-
հաննէսը լսողները ի՞նչպէս ընդունեցին նորա այն խօսքը:
Ո՞ր Հեռեեցաւ Քրիստոսին: Յովհաննէս երկար ժամանակ
շարունակեց իւր քարոզութիւնը: Ի՞նչու նրան բանտ գրին
և գլխատեցին:

35. ՅԻՍՈՒՍ ԳՆՈՒՄ Է ԳԱԼԻԼԻԱՅԻ ԿԱՆԱՅ ՔԱՂԱՔԸ
ՀԱՐՍԱՆԻՒԹԻՒՆ: Յիսուս Յովհաննէսի վկայութիւնից յետոյ
մեր գնաց: Իւր առաջին Հրաշքը մրտեղ արաւ: Ի՞նչու Կա-
նայ քաղաքը գնաց: Ի՞նչ Հանգամանքից ստիպուեցաւ
Հրաշք անելու: Ո՞ր նկատեց գինու պահապանութիւնը: Ի՞նչ
ասաց Աստուածամայրը իւր որդուն: Յիսուսն ի՞նչ պատաս-
խանեց նորան: Մարիամ կոչը ի՞նչպէս ընդունեց այն պա-
տասխանը: Ծառաներին ի՞նչ ասաց: Ո՞ր Հաւատաց Յիսուսի
Հրաշագործութեանը: Ի՞նչպէս ենք զիմում սուրբ կուսի
բարեխօսութեանը:

36. ՅԻՍՈՒՍ ՔԱՐՈՋՈՒՄ Է ԹԷ ԻՆՔՆ Է ՔՐԻՍՏՈՍԸ: Քրիս-
տոս մեր սկսաւ իւր քարոզութիւնը: Նազարէթի բնակիչներն
ի՞նչպէս ընդունեցին Քրիստոսին: Ի՞նչ բանի վերայ նորա
բարկացան: Քրիստոս մեր գնաց: Ի՞նչ էր քարոզում: Ո՞ւմն
էր իւր մօտ կանչում նա: Նորա կեանքովը, քարոզութեամբը
և չարչարանքովը մեզ ի՞նչ օգուտ եղաւ:

37. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ: Ժողովուրդը
լսում էր Քրիստոսի քարոզութիւնը: Ի՞նչու Համար զիմում

էին նորա Յիսուսի մօտ: Ի՞նչպիսի մարդիկ ուրախութեամբ
գնում էին նորա մօտ: Քրիստոս ի՞նչ օգնութիւն էր անում
դժբաղդներին: Բժշկուածներէ ի՞նչ էր պահանջում: Հրէից
մէջ Քրիստոսին Հաւատացողներ կային:

38. ՔՐԻՍՏՈՍ ԾՈՂԻ ՎԵՐԱՅ ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԳԱԿԱՐՅՆՈՒՄ
Է ԵՒ ԶՐԻ ՎԵՐԱՅ ՄԱՆ Է ԳԱԼԻՍ: Քրիստոս մեր ցոյց
տուաւ իւր իշխանութիւնը Հողմի վերայ: Նա ի՞նչ էր
անում, երբ Հողմը բարձրացաւ: Հողմի ժամանակ Հանդիստ
էին նորա աշակերտները: Ի՞նչ խնդրեցին: Քրիստոս ի՞նչ
ասաց: Նորա խօսքով ի՞նչ եղաւ: Աշակերտները՝ երբ տեսան
իւրեանց վարդապետի զօրութիւնը, ի՞նչ ասացին: Քրիստոս
ի՞նչպէս ցոյց տուաւ իւր իշխանութիւնը ջրի վերայ: Աշա-
կերտները ի՞նչ մտածեցին, երբ տեսան Քրիստոսին որ ջրի
վերայ ման է գալիս: Ի՞նչպէս իմացան, թէ Քրիստոս էր
ջրի վերայ ման եկողը: Պետրոսն ի՞նչ խնդրեց Քրիստոսից:
Քրիստոս Հրաման տուաւ: Ի՞նչ պատահեցաւ Պետրոսին: Ո՞ր
օգնեց նորան:

39. ՀԻՆԳ ՀԱՅՈՎ ՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐ ՄԱՐԻ ԿԵՐԱԿԻՒԸ: Ի՞նչ-
պէս պատահեցաւ, որ Քրիստոս Հրաշքով կերակրեց ժողովողին
Հինգ Հացով: Հացերն ու ձկներն ի՞նչ արաւ: Այն Հացն ու
ձուկը ամենին էլ բաւական եղան: Ժողովուրդը ի՞նչ էր ու-
ղում անել: Քրիստոսը թող տուէր որ իրեն թագաւոր ընտ-
րեն:

40. ՔՐԻՍՏՈՍ ԱՅՐԻ ԿԵՆՉ ՈՐԴՈՒՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Է ՏԱԼԻՍ:
Քրիստոս մրտեղ յարութիւն տուաւ մեռեալին: Ո՞ւմը յարու-
թիւն տուաւ: Այն Հրաշքը ի՞նչպէս արաւ: Ժողովուրդը
ի՞նչ էր խօսում այն Հրաշագործութեան Համար:

41. ՔՐԻՍՏՈՍԸ ԲԺՇԿՈՒՄ Է ԱՆԴԱՄԱԼՈՒԾԻՆ: Քրիստոս
մեր բժշկեց անդամալուծին: Այնտեղ ժողովուրդ կանգ: Հեռան-
գը ի՞նչպէս Քրիստոսի մօտ բերին: Քրիստոս ի՞նչ ասաց
անդամալուծին: Կպիրները այն միջոցին ի՞նչ էին մտածում:

Քրիստոս նոցա ի՞նչ պատասխանեց: Քրիստոս ի՞նչ արաւ, որպէս զի ցոյց տայ թէ մեղքերը ներելու լշխանութիւն ունի: Ժողովուրդը ի՞նչ էին ասում, երբ անդամալուծին բժշկուած տեսան:

42. ՔՐԻՍՏՈՍ ԲԺՇԿՈՒՄ Է ԴԻԻԱՀԱՐՆԵՐԻՆ: Քրիստոս ճշտեղ բժշկեց զիւսհարին: Այն զիւսհարը սուր և ի՞նչպէս էր ապրում: Երբ նա Քրիստոսին պատահեցաւ, ի՞նչ ասաց: Քրիստոս ի՞նչ հրամայեց չար ոգուն: Դեկը Քրիստոսից ի՞նչ էին խնդրում: Խոպերի երամակը ի՞նչ եղաւ: Դեկը սուր մըտան: Դիւահարն ի՞նչ եղաւ: Ուրիշ անգամ ևս զիւսհար բժշկեց: Յառաջ սւմ մօտ տարան հիւանդին: Քրիստոսի աշակերտները կարողացան նրան առողջացնել: Դիւահարն հաջրը Քրիստոսից ի՞նչ էր խնդրում: Քրիստոս նորան ի՞նչ պատասխանեց: Աղաչողն ի՞նչ ասաց: Քրիստոս ի՞նչպէս բժշկեց զիւսհարին: Քրիստոս ասաց թէ ինչու իւր աշակերտները չկարողացան զիւսհարը հալածել: Չար ոգիները ի՞նչով են հալածուում:

43. ՔՐԻՍՏՈՍ ԲԺՇԿՈՒՄ Է Ի ԾՆԷ ԿՈՒՐԻՆ: Քրիստոս ճշտեղ պատահեցաւ ՚ի ծնէ կուրին: Քրիստոսի աշակերտները կոյր մարդուն տեսնելուն պէս ի՞նչ հարցրեցին իրանից: Ի՞նչու համար հարցրեցին: Քրիստոս ի՞նչ պատասխանեց: Ի՞նչպէս բժշկեց ՚ի ծնէ կուրին:

44. ՏԱՍՆ ԲՈՐՈՏՆԵՐԻ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ: Քրիստոս ճշտեղ պատահեցաւ բորտաներին: Այն հիւանդները ի՞նչ ազգեց էին: Նոքա Քրիստոսից ի՞նչ էին խնդրում: Քրիստոս նոցա ի՞նչ ասաց: Քրիստոս ի՞նչու համար ասաց թէ գնացէ՛ք քահանայից մօտ: Նոքա բժշկուեցան արդեօք: Շնորհակա եղան Քրիստոսից: Նոցա մեղքից սով երախտաղէտ եղաւ: Այս պատճառով Քրիստոս ի՞նչ ասաց իւր աշակերտներին և բժշկուողին:

45. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ: Քրիստոս ի՞նչ էր սովորեցնում: Ո՞րտեղ էր քարոզում: Ի՞նչ կերպով էր քարոզում: Ի՞նչ է առակը: Քրիստոս ի՞նչու համար առակներով էր խօսում: Ժողովուրդը երբ Քրիստոսի քարոզութիւնը լսում էր՝ ի՞նչ էր խօսում նորա վերայ:

46. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՅ: Քրիստոս ի՞նչ խօսեց Հօր Աստուծոյ մասին: Ի՞նչու համար այս քարոզութիւնն արաւ: Ուղղակի՞ խօսեցաւ, թէ առակով: Անառակ որդու առակը ի՞նչու համար ասաց: Այն առակը մէջ լինուած հօր և որդիներին փոխանակ սւմ պէտք է հասկանանք: Քրիստոս իրաւունք տուաւ մեզ Աստուծուն հաջր անուանելու: Երբ Աստուծուն անուանում ենք Երկնաւոր Հայր, ի՞նչ ենք խնդրում նորանից:

47. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ ԹԷ ՄԱՐԿԻԿ ԻՆՉՊԷՏ ՊԻՏԻ ՎԱՐՈՒԻՆ ՈՐ ԱՐԺԱՆԻ ԼԻՆԻՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՈՐԻՒՐ ԿՈՉՈՒՆՈՒ: ՔՐԻՍՏՈՍԸ ՕՐՀՆՈՒՄ Է ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻՆ: Մարդիկ Աստուծոյ որդի կոչուելու համար ի՞նչպէս պիտի լինին: Ո՞ւմ վերայ տեսան այս կատարելութիւնների օրինակը: Ի՞նչ կատարելութիւններ ցոյց տուաւ Քրիստոս իւր կեանքի մէջ: Պատուիրում էր արդեօք, որ իւր աշակերտներն ևս նոյն յատկութիւններն ունենան: Իրեն նմանելու համար Քրիստոս սւմը օրինակ բերաւ: Ի՞նչու համար տղայոցը Քրիստոսի մօտն էին բերում: Քրիստոսի աշակերտները թողնում էին նրանց: Քրիստոս ի՞նչ ասաց մանկանց համար: Ինքն ի՞նչպէս էր վարվում նոցա հետ: Մենք մանկանց պէս անմեղ ենք ապրում: Ի՞նչ կերպով անպատվում ենք Աստուծոյ սուրբ անունը: Մենք, Աստուծոյ անարժան մանուկներս, ի՞նչ պէտք է խնդրենք Աստուծուց:

48. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ ԻՒՐ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ՎԵՐԱՅ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԹԱԳԱԽՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ: Քրիստոս ի՞նչպէս սովորեցրեց թէ իւր արքայութիւնը հեթանոսներն ևս պիտի

ժառանգելն: Թագաւորն որդու Հարսանիքն խնջոյքն առակի մէջ իւր պիտի Հասկանանք Թագաւորն տեղ, մեծը նորա որդու տեղ, ծառաներն տեղ, Հրաւիրեալներն տեղ, քաղաքից դուրս և ճանապարհներն վերայ եղողներն տեղ: Քրիստոսի արքայութեան մէջ արդարները միայն պիտի լինին: Քրիստոս ինչ առակով յայտնեց, թէ մեղաւորներն ևս պիտի գտնուին իւր արքայութեան մէջ: Որովն առակի մէջ մեծն են նշանակում Տէրը, ցորենը, որովն, Հունձը, Հնձողները, շտեմարանը և կրակը: Քրիստոս մեծը կրնողուն իւր երկրես վերայ Հաստատուած արքայութեան մէջ: Մենք քրիստոնեայքս միշտ նորա արքայութեան մէջ կրմնանք: Ի՞նչ խօսքերով ենք խնդրում Աստուծուց, որ մեզ իւր արքայութիւնեց չհանէ:

49. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ, ԹԷ ԻՆՉՊԵՍ ՀԱՐԿԱԻՈՐ ԵՆ ՀԱՒՍՏՔ ԵՒ ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՔ: Փրկութիւն գտնելու համար մեզ ինչ բան հարկաւոր է: Քրիստոս ինչ քարոզութեամբ յայտնեց թէ՛ բարեգործութիւնք և՛ հաւատք անհրաժեշտ պէտք են: Ասն սերմանացանի առակը: Ո՞ւր պէտք է հասկանալ սերմանացանի, սերմն և հողի տեղ: Քրիստոս մեծ նմանեցրեց իւր քարոզութիւնները լսող և կատարող մարդուն: Մեզ ինչ բան է հարկաւոր Աստուծոյ երկրաւոր արքայութեան մէջ իշտ մնալու համար: Աստուծոյ կամքին հնազանդուելու համար ունեցած տկարութիւններս խոստովանելով, ինչ ենք խնդրում նրանից:

50. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳԼԽԱՒՈՐ ՊՍՏՈՒՐԱՆՆԵ ՄԱՍԻՆ: Օրինաց մէջ գլխաւոր պատուիրանը մըն է: Ի՞նչու Քրիստոս այս քարոզութիւնն արաւ: Ի՞նչ են օրէնքները և մարդաբնութիւնները: Քրիստոս ինչպէս հրամայեց, որ վարուինք ուրիշ մարդկանց հետ:

51. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԹԷ ՈՎ Է ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄԸ: Քրիստոս ինչ առակ ասաց, ցոյց տալու համար թէ

նվ է մեր ընկերը: Ի՞նչու ասաց այդ առակը: Քրիստոս ինչ պատասխանեց օրէնագետի հարցմանը: Պատմիք Ասմարացու առակը: Ի՞նչպէս պէտք է վարուինք մեր թշնամիներն հետ: Ի՞նչու պէտք է սիրենք մեր թշնամիներին:

52. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԻՄՍԱՆ ՎԵՐԱՅ: Օրէնագետները ինչ էին ասում երդման համար: Քրիստոսը ինչպէս էր քարոզում:

53. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ, ԹԷ ԻՆՉՊԵՍ ՊԵՏՐ ԷՍՈՒՐԻ ՊՍԷՆ, ՇԱՐԱԹ ԵՒ ՏՕՆ ՕՐԵՐԸ: Քրիստոս ասն օրերը ինչպէս էր անցկացնում: Առաջին անգամ մեր ցոյց տուաւ, թէ ասն օրերին ևս կարելի է լաւութիւն անել: Ի՞նչ էր այն աւաղանը: Ի՞նչու նրա մօտ հիւանդներ պաւկած էին: Ո՞ւր մօտեցաւ Քրիստոս: Ի՞նչու այն հիւանդը չէր առողջանում աւաղանի մէջ մտնելով: Քրիստոս ինչ ասաց նրան: Հիւանդն ինչ եղաւ: Ի՞նչ արաւ և մեր գնաց: Հրէից ելեալները այն հրաշքի վերայ ուրախացան: Ի՞նչ էին ուզում անել Քրիստոսին: Քրիստոս թող էր տալի՞ շարաթօրերը բարեք գործելու: Ի՞նչու թող տուաւ: Հարկաւոր եղած ժամանակ կարելի է արգելք ասն օրը սովորական օրուայ պէս գործ անել: Քրիստոս ինչու խօսեց այս բանը:

54. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՅՍԻՆՔԻՆ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՆ, ՊՍԷՔԻ, ԱՂՕԹՔԻ ԵՒ ԼՈՒԱՅՄԱՆ ՎԵՐԱՅ: Փարիսեցիք ինչ բանը խոսել տալու էին իբրև սրբութիւն: Ի՞նչպէս էին տալիս սրբութիւն: Քրիստոս ինչ քարոզեց սրբութեան, պահքի և աղօթքի վերայ: Աղօթքը երբ զօրաւոր կըլինի: Աղօթքն ինչ բանի հետ միաւորած պիտի լինի: Օրէնագետներն ինչ էին քարոզում լուսացման համար: Ի՞նչ էին ասում այն մարդկանց համար, որովք չէին լուսացվում: Չլուսացելով մարդ կըպղծուի: Քրիստոսի քարոզութեան նայելով ինչ բանն է պղծում մարդուն:

55. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻ ԴԷՄ ԳՈՐԾՈՒԱԾ ՄԵՂՔԻ ՄԱՍԻՆ: Քրիստոս ի՞նչ էր քարոզում ընկերներին դէմ գործուած մեղքի մասին: Ի՞նչ բանն էր համարում սպանութեան հաւասար: Ի՞նչ ասաց շնութեան, մոլորութեան, ընկերոջ դատելու և ուրիշներին ուղղելու նպատակով նրանց դատապարտելու համար:

56. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ, ԹԷ ՄԱՐԿ ՈՐՔԱՆ ՀՈԳՍ ՊԻՏԻ ՔԱՇԷ ԿԵՐԱԿՐԻ ԵՒ ՀԱԳՈՒՍՏԻ ՀԱՄԱՐ: Քրիստոս ի՞նչ ասաց կերակրի և հաղուստի համար չհրգալու մասին: Հրամայեց որ խնդրենք: Քրիստոս արգելեց կերակուր և հաղուստ ճարելու համար աշխատելը: Ուրեմն ի՞նչ բան արգելեց: Ո՞րտեղեց ենք ստանում մեր կեանքը պահպանելու անհրաժեշտ բաները: Ի՞նչ ենք խնդրում Աստուծուց կեանքը պահպանելու համար:

57. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ, ԹԷ ԻՆՉՊԵՍ ՊԷՏՅԷ ԷՆԱՅԵԼ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՄՅ: Քրիստոս ի՞նչ խրատ էր տալիս մեզ հարստութեան վերաբերութեամբ: Ի՞նչ առակով ցոյց տուաւ այն մարդոց անմտութիւնը, որոնք հարստութիւնը իրենց համար երջանկութիւն են համարում: Նա ի՞նչ բանն էր համարում ճշմարիտ գանձ և հարստութիւն: Ի՞նչու Քրիստոս քարոզում էր թէ հարստութեան սէր ունենալը արգելում է մարդուն երկինքի արքայութիւնը մտնելու:

58. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՍ ՊԱՇՏՈՆՆԵՐ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԻՆԵՐ ՈՐՈՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ: Քրիստոս ի՞նչ ասաց այն մարդկանց համար, որոնք կամենում են մեծամեծ պաշտօններ ունենալ: Ի՞նչու համար ասաց, թէ մեծ պաշտօն ունեցողները մեծ պարտքեր ևս կ'ունենան:

59. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՐԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ: Քրիստոս երկրաւոր թագաւորին հարկ տալու համար ևս

քարոզում էր: Ի՞նչու համար այն քարոզութիւնն արաւ: Ի՞նչ մտքով փարսեցեցիք այն բանը հարցրեցին: Քրիստոսին: Քրիստոս ի՞նչ պատասխանեց: Տաճարին հարկ տալն ևս օրինաւոր կը համարուէր: Քրիստոս ի՞նչու համար այս բանը քարոզեց:

60. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՂՔԻ ԹՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ: Մեղուորն ի՞նչ պիտի անէ եւր մեղքին թողութիւն դոնելու համար: Քանի՞ անգամ պէտք է ներել մերձաւորին: Ի՞նչու պէտք է ներենք մեր ընկերներին: Քրիստոս ի՞նչ քարոզեց սորա վերայ: Պարտապանի առակի մէջ ո՞ւմը պէտք է համարել թագաւոր և պարտապան:

61. ՏԷՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ: Քրիստոս ի՞նչ աշակերտներին ի՞նչ աղօթք սովորեցրեց: Այս աղօթքի անունն ի՞նչ է: Ի՞նչպիսի մեծն ենք դիմում այդ աղօթքով: Ի՞նչպէս ենք կոչում դորանում Տէր Աստուծուն: Ինչո՞ւ ենք նորան Հայր անուանում: Ո՞րն է մեր դէպքի Աստուած ուղղած աստիճան խնդրուածքը: Ի՞նչ ենք խնդրում — «Սուրբ եղիցի անուն Քո», խօսքերով: Ո՞րն է երբեք խնդրուածքը: Ի՞նչ ենք խնդրում «Սղեցի արքայութիւն Քո», խօսքերով: Ի՞նչ կընշանակէ երկրիս վերայ Աստուծոյ ճշմարիտ հպատակ լինելը: Ինչո՞ւմն է հայտնում մեր երբեք խնդրուածքը: Ի՞նչ ենք խնդրում «Սղեցին կամք Քո որպէս չերկինս և չերկրի» — խօսքերով: Ի՞նչ կընշանակէ «Որպէս չերկինս», յաւելուածք: Ի՞նչպէս է ասվում երբեք խնդրուածքը: Ի՞նչ պիտի հասկանալ հանաւ պաղորդ հացովը: Ո՞րն է Տէրունական աղօթքի կիսէրբեր խնդրուածքը: Ի՞նչ կընշանակէ «Թող մեզ»: Ի՞նչու մեր մեղքերը «պարտք» ենք անուանում: Ի՞նչու մեղաց թողութեան մասին խնդրուածքի հետ աւելացնում ենք «Որպէս և մեր թողումը մերոց պարտապանաց»: Ումն ենք ասում մեր պարտապաններ: Ի՞նչպէս է ասվում վերջերս խնդրուածքը: Ի՞նչ է փորձանքը: Ի՞նչու փորձանքները մեզ վերայ այնպիսի աղղեցութիւն ունին, որ կարող են մեզ մեղանշել:

չու համար նորա դէմ թշնամացան: Ի՞նչ էին ասում Քրիստոսի վերայ: Կարողացան իւրեանց չարաստութեամբ ժողովրդին Քրիստոսից հեռացնել: Ի՞նչ վճռեցին Քրիստոսի համար: Ի՞նչ բանեց յետոյ վճռեցին սպանել Քրիստոսին: Ղազարոսը սրտեղ էր ընակիւում: Քրիստոս Քնչպէս չարութիւն տուեց նրան: Քրիստոսի թշնամիներն ի՞նչ արին, երբ Ղազարոսի չարութիւնը լսեցին: Հրէից ծերերն ի՞նչ վճռեցին: Ի՞նչու վճռեցին Քրիստոսին սպանել: Ի՞նչ հրամայեցին ժողովրդեան: Քրիստոս այն ժամանակ ի՞նչ արաւ:

69. ԲԻՒՍՈՒ ՅԱՂԹԱԿԱՆ, ՄՈՒՏԲԸ ԵՒՈՒՍԱՂԻՄ: Ծերերի այն վճռեց յետոյ Քրիստոս երուսաղէմ եկամբ: Երբ եկաւ: Քրիստոս մենանկ էր շքում: Ժողովրդեան բազմութիւնը ի՞նչ կարծեք ունէր Քրիստոսի վերայ: Ի՞նչպէս էին չափնում իրենց հաւատքը: Փարիսեցիք ի՞նչ էին ուզում անել: Ի՞նչու շքուեցին նորան:

70. ՅՈՒՂԱՅԻ ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆԸ: Ծերերը երբ սրտեցին Քրիստոսին ըռնել: Ո՞վ օգնեց նոցա՝ տօնից առաջ Քրիստոսին ըռնելու: Ո՞րչափ փողով Յուդան մատնեց Քրիստոսին: Յուդայի մատնութեան պատճառն ի՞նչ էր: Ի՞նչ արաւ նա այն փողը:

71. ՅԻՍՈՒՍԻ ՄԱՏՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՇՆԻՐԸ: Քրիստոս սր կատարեց Չատիկը: Չատիկիան դառն ուտելու ժամանակ Քրիստոս ի՞նչ էր ասում: Ի՞նչպէս չափնուեցաւ մատնիչը: Յետոյ Յուդան ի՞նչ արաւ: Քրիստոս ի՞նչ ասաց Յուդային նորա դուրս գալու ժամանակ: Աշակերտներն ի՞նչ ասան թէ Յուդան ինչու համար դուրս գնաց: Չատիկիան դառն ուտելուց յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ: Քրիստոս ի՞նչ տուաւ աշակերտներին հացի և դինու տեսակով: Ի՞նչ է կոչուում Քրիստոսի մարմնոյ և արեան խորհուրդը: Խորհրդաւոր ընթրիքից յետոյ Քրիստոս իւր աշակերտներին ի՞նչ ասաց: Հաջոց եկեղեցին երբ և ի՞նչպէս է կատարում ռոսուրուայի հանդէսը:

72. ԲԻՒՍՈՒՍԻ ՏԱՆՈՒՄ ԵՆ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊՏՆԵՐԻ ԱՏՏԱՆԸ ԴԱՏՈՒՆԸ: Յուդան ի՞նչպէս մատնեց Քրիստոսին: Աշակերտներն իւրեանց վարդապետին պաշտպանեցին: Քրիստոս թոյլ տուաւ նոցա իրեն պաշտպանել դէնքով: Բեթսեմանի ձորից սր տարան Քրիստոսին: Ո՞վքեր հաւաքուեցան Կալիփալի տանը: Օրինաւոր էր ծերերի այն ժողովը: Ո՞վ դատապարտեց Քրիստոսին դատարանի մէջ: Վկաները Քրիստոսի վերայ մի այնպիսի բան կարողացան ասել, որով կարելի լինէր նրան ՚ի մահ դատապարտել: Քահանայապետն ի՞նչ հարցրեց Քրիստոսից: Քրիստոս ի՞նչ պատասխան տուաւ: Ծերերը երբ Քրիստոսի պատասխանը լսեցին, ի՞նչ արին: Ծերերը կարող էին Քրիստոսին ՚ի մահ դատապարտել: Նոքա այլ ևս ժողովուրդեան Քրիստոսին դատապարտելու: Նոցա առաջին և երկրորդ ժողովների ժամանակ Քրիստոս սր էր: Քահանայապետի ծառաները նորան ի՞նչ արին:

73. ԲԻՒՍՈՒՍԻ ՊՈՒՏԱՅԻ ՊԻՂԱՏՈՒ ԱՌԱՋ: Հրէայք իւրեանց դատարանի վճռին համաձայն կարողացան Քրիստոսին դատապարտել: Ո՞վ իրաւունք ունէր նրան ՚ի մահ դատապարտելու: Հրէից ծերերը Պիղատոսի առաջ ի՞նչ էին զրպարտում Քրիստոսի վերայ: Պիղատոս հաւատաց թէ Քրիստոսը ժողովրդին Հռովմայեցոց դէմ ապստամբեցնում է: Պիղատոսն ի՞նչ էր ուզում անել Քրիստոսին: Ծերերն ի՞նչ էին ասում: Պիղատոսը Քրիստոսին ազատելու համար ի՞նչ առաջարկեց ժողովրդեան: Չատիկ տօնին ժողովուրդը սրին կամեցաւ արձակել. իսկ Քրիստոսին ի՞նչ կամեցաւ անել: Պիղատոս համաձայնեցաւ Քրիստոսին խաչելու: Նոցա հետ ի՞նչպէս վարուեցաւ: Ձինուտները ի՞նչպէս ձեծեցին Քրիստոսին: Պիղատոս Քրիստոսի ձեծուելուց յետոյ ի՞նչպէս վարուեցաւ հետը: Քրիստոսին ի՞նչու դուրս բերաւ ժողովրդէն դեմ առաջ: Ժողովուրդը խճանց նորա վերայ: Ժողովուրդը ի՞նչ պահանջեց Պիղատոսից: Ի՞նչ կերպով աշխատում էր ժողովուրդը, որ Պիղատոսը Քրիստոսին դատապարտէ: Պիղատոս այն ժամանակ ի՞նչ ասաց: Ժողովուրդը ի՞նչ պա-

տասնամեկ: Պղտմորս թնչ արաւ ժողովրդեան պահանջման
 Համաձայն: Եմման սխչմ յ մարտ: ՎՈՒՅԻՆՈՒՅԻՆ
 74. ԲԻՒՍՈՍԻ ԽԱՉԻ ՎԵՐՅ ՉԱՐՉԱՐՈՒԻԼԸ ԵՒ ՄԱՀԸ:
 Որտեղ խաչեցին Քրիստոսին: Միայն նա խաչուեցաւ: Խա-
 չափայտի վերայ թնչ գրուածք էր: Ի՞նչ էր ասում Քրիստոս
 երբ իրեն խաչում էին: Քրիստոսի թշնամիքը Հանգիստ
 թողին նրան խաչի վերայ: Ի՞նչ ծաղրածութիւններ էին ա-
 նում: Նորա Հեօ խաչուող աւաղակներն թնչ էին ասում:
 Երկուսն ևս ծիծաղում էին Քրիստոսի վերայ: Քրիստոս թնչ
 ասաց իրեն Հաւատացող աւաղակին: Քրիստոսի չարչարանքի
 ժամանակ թնչ նշաններ երեւեցան: Ո՞վ կար Քրիստոսի մօտ:
 Քրիստոս իւր մօր Համար թնչ ասաց: Ո՞ւմ խնամքին չանձ-
 նեց նրան: Ո՞րտեք էին Քրիստոսի վերջին խօսքերը: Ո՞ր
 ժամին Հոգին արանդեց: Ի՞նչ նշաններ երեւեցան Քրիստո-
 սի մահուան ըտպէին: Հռովմայեցոց պահապան ղինուոր-
 ներն թնչ կարծիք ունեցան Քրիստոսի վերայ: Խաչի մօտ կանդ-
 նող ժողովուրդն թնչ արաւ:

75. ԹԱՂՈՒՄՆ ԲԻՒՍՈՍԻ: Խաչեալներն մարմինները
 մինչև Շարաթ օրը մնացին խաչերի վերայ: Ո՞վ հրաման
 տուաւ նոցա մարմինները խաչից իջեցնելու: Ի՞նչ կերպով
 ուզում էին նրանց շուտով մեռցնել: Քրիստոսի ծունկերն
 ևս կոտորեցին: Ի՞նչու Համար չկոտորեցին: Չկոտորները
 թնչպէս Հաւատացին թէ՛ Քրիստոս արդէն մեռած է: Քրիս-
 տոսի մարմինը խաչից սկի իջեցրեց: Յովսէփ և Նեկողիմոս
 սրբի հրամանով այն բանն արին: Քրիստոսի մարմինը թնչ
 արին: Ո՞ւր թաղեցին: Նոքա բոլոր թաղման կարգը կատար-
 րեցին, թէ՛ նչ: Ո՞վքեր նշմարեցին, թէ՛ բոլոր կարգերը քե-
 չկատարուեցան: Կանաչք թնչ մտածեցին, երբ այն բանն
 նկատեցին:

76. ԲԻՒՍՈՍԻ ԻԺՈՒՔ ԻՉՆԵԼԸ: Քրիստոսի թաղուելուց
 չետոյ նորա թշնամիքը Հանգիստ մնացին: Ի՞նչու Համար Ե

անհանգիստ էին: Ի՞նչ արին որ Քրիստոսի մարմինը ոչ ոք
 չգողանայ: Երբոր Քրիստոսի մարմինը գերեզմանի մէջ էր,
 նորա Հոգին թնչ եղաւ: Իժոխքը թնչ բան է: Իժոխքի
 մէջ սկզբը կային: Այնտեղ թնչպէս ընդունեցին Քրիստոսին:
 Քրիստոսի Հաւատացող Հոգիներն թնչ եղան: Հաւատացեալ
 աւաղակի Հոգին թնչ եղաւ:

77. ԲԻՒՍՈՍԻ ԶԱՐՈՒԹԻՒՆԸ: Շարաթ գեշերը Քրիստոսի
 գերեզմանի պահապան ղինուորներն թնչ տեսան: Նոքա
 թնչ արին, երբ հրեշտակին տեսան: Այս անցքը նոքա մեծ
 պատմեցին: Քահանայապետներն թնչ արին: Քրիստոսի
 Հաւատացողներից ինն տուած իմացաւ Քրիստոսի լարութիւնը:
 Կանաչք թնչու գնում էին դէպի գերեզմանը: Նոքա այգու-
 մէջ թնչ տեսան: Մարիամ Մագդաղենացին թնչ արաւ երբ
 գլորած բարը տեսաւ, և թնչպէս յայտնեց իւր կարծիքը:
 Միւս իւղաբեր կանաչք թնչ արին: Նոքա այլն մէջ մեծը
 տեսան: Հրեշտակները նոցա թնչ ասացին: Իւղաբեր կա-
 նաչք մեծ պատմեցին այն: Քրիստոսի աշակերտները նոցա
 խօսքերին Հաւատացին: Ի՞նչպէս ենք պատվում Քրիստոսի
 Յարութեան յիշատակը: Ի՞նչպէս ենք անուանում այն տօնը:
 Ի՞նչու են նորան Չաստի կամ Պատէք ասում: Ո՞ր օրն ենք
 նուիրում Քրիստոսի Յարութեան յիշատակին:

78. ԵՐԵՒՈՒՄՆ ԲԻՒՍՈՍԻ: Ո՞վքեր տեսան չարուցեալ
 Քրիստոսին: Ո՞ւմ և սրտեղ էր երևում: Նա: Քանի՞ օրուայ
 մէջ երեւեցաւ: Աշակերտները Քրիստոսի չարութեանը Հաւա-
 տացին: Քրիստոսի մարմինը նմին էր, ինչ որ չարութիւնից
 առաջ: Այն ժամանակ թնչ էր խօսում Քրիստոս իւր աշա-
 կերտներին Հեօ:

79. ԲԻՒՍՈՍԻ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ: Քրիստոս չարութիւն
 առնելուց բանի՞ օր չետոյ վերջին անգամ երեւեցաւ իւր
 աշակերտներին: Ի՞նչ ասաց աշակերտներին այն երեւման
 ժամանակ: Նոցա Հեօ Երուսաղէմից մեր գնաց: Չի՞թենեաց

վերան վերայ թ'նչ պատահեցաւ: Երբ Քրիստոս երկինք համ-
բարձաւ աշակերտներն թ'նչ արին: Ո'ւմ տեսան նոքա աչն
ժամանակ: Հրեշտակները նոցա թ'նչ ասացին:

80. ԱՌԱՔԵԱԼՆԵՐԻ ՎԵՐԱՑ: Քրիստոս իրանկց յետոյ
նւնը թողեց աշխարհէն մէջ: Ի'նչ անուանեց իւր աշակերտ-
ներին: Առաքեալներն անուաններն թ'նչ էին: Առաքեալները
թ'նչպիսի մարդիկ էին: Քրիստոս նրանց քարոզելու ուղարկեց
իւր աշխարհիս վերայ եղած ժամանակ: Ի'նչ իրաւունքներ
տուաւ նոցա:

81. ԳԱՌՈՒՄՏ ՀՈԳԻՈՅՆ ՍՐԲՈՅ ԱՌԱՔԵԱԼՆԵՐԻ ՎԵՐԱՑ:
Քրիստոսի աշակերտները նորա համբառնալուց յետոյ մը
ընտելեցան: Ի'նչ էին անում նոքա աչն ժամանակ և մւն
էին սպասում: Սուրբ Հոգին երբ իջաւ նոցա վերայ: Ո'ր
ժամին իջաւ: Ի'նչ էր տեսնվում հաւատացեալներն գլխներն
վերայ: Հոգւոյն Սրբոյ իջնելուն պէս թ'նչ արին հաւա-
տացեալները: Առաջ մի սկսաւ Քրիստոսի վերայ քարոզել:
Ժողովուրդը թ'նչպէս ընդունեց Պետրոս առաքեալի քարո-
զութիւնը:

82. ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ ՎԵՐԱՓՈԹՈՒՄՆ: Քրիստոսի համ-
բառնալուց յետոյ երկմը ասրեց Աստուածամայրը: Առա-
ջուց գիտէր նա իւր մահուան մօտենալը: Ի'նչպէս էր պատ-
րաստվում ղէպի աչն: Ի'նչ ցանկութիւն յայտնեց նա իւր
մահուանից առաջ: Կատարուեց արդեօք նորա ցանկութիւնը:
Ամեն առաքեալներն էլ ներկայ էին նորա մահուանը: Նո-
րանկց յետոյ շուտ եկան Բարթոլոմէոսը: Ի'նչ խնդրեց նա
առաքեալներէց: Առաքեալներն թ'նչ գտան այրն մէջ: Ո'վ
յայտնեց նոցա, թէ թ'նչ պատճառով չերեցաւ աչնտեղ
Աստուածամօր մարմինը: Երբ ենք կատարում Աստուածա-
մօր վերափոխման շնորհակարար:

83. ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ ԲՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՒ
ՆՈՐԱ ԽՈՐՀՐԴՆԵՐԻ ՎԵՐԱՑ: Սրբեւնաւոր եղան առաքեալ-

ներն քարոզութիւնը: Ի'նչ է կոչվում Քրիստոսի հաւատա-
ցեալներն ժողովը: Ո'րպիսի յատկութիւններ ունի Քրիստո-
սի եկեղեցին: Ի'նչու համար եկեղեցին ասվում է Տէ: Քրիս-
տոնէի մահը ոչնչացնում է արդեօք կենդանի մնացած մարդ-
կանց հետ մեութիւնը (կապը): Ի'նչու եկեղեցին կոչվում է
Սուրբ, Ընդհանրական, Առաքելական:

Ի'նչ է խորհուրդը: Ո'րպիսի խորհուրդներ է ընդունում
Հայաստանեայց ուղղափառ եկեղեցին: Այդ խորհուրդներէց
իւրաքանչիւրովը մարդիկ շնորհաբաշխ զօրութիւն է հաղորդ-
վում մարդկանց: Դէպի եկեղեցին ունեցած հաւատը թ'նչ-
պէս ենք յայտնում:

84. ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ: Սուրբ Հոգու մը շնորհն է հաղորդ-
վում մկրտութեան խորհրդի մէջ: Ի'նչպէս է կատարվում
այդ խորհուրդը: Ո'ր խօսքերն հետ հաղորդվում է Սուրբ
Հոգու շնորհքը: Ի'նչ է պահանջվում մկրտութիւնը ընդու-
նողից: Ի'նչ նշանակութիւն ունի սպիտակ շորը: Ո'ւմն է
յանձնվում նոր մկրտեալը: Ի'նչ նշանակութիւն ունի կնքա-
հայրը:

85. ԴՐՈՇՄ: Սուրբ Հոգու մը շնորհքն է հաղորդվում
զբոյժի խորհուրդով: Երբ է կատարվում: Ո'ր խօսքերը արտա-
սանելիս հաղորդվում է Սուրբ Հոգու շնորհքը: Ի'նչ նշանա-
կութիւն ունի մարմնի անդամների օծումը: Ի'նչ է մեռոնը
և մի ունի իրաւունք նորան օրհնելու:

86. ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆ: Հոգւոյն Սրբոյ մը շնորհքն է
հաղորդվում ասպաշխարութեան խորհուրդով: Ի'նչ է պահանջ-
վում ասպաշխարողից: Ի'նչպէս պէտք է պատրաստուիլ ղէպի
զղջումն: Ի'նչ է ասպաշխարանքը: Քրիստոնեայն մը առաջն
է յայտնում իւր զղջումը: Ի'նչ ջարաբերութիւն ունի ասպաշ-
խարողը քահանայի հետ, որն առաջ զղջում է նա իւր մեղ-
քերը: Ի'նչ է կոչվում զղջման այդպիսի արտայայտութիւնը:

87. ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ: Հոգւոյն սրբոյ մը շնորհքն է

տրվում Հաղորդութեան խորհրդով: Ինչո՞ւն է կոչանում այդ խորհուրդը: Ի՞նչ է կոչվում պաշտօնը, որով կատարվում է դա: Ի՞նչ է լինելում պատարազի ժամանակ: Պատարազին ներկայ էրդոններից ամենքն էլ Հաղորդվում են: Ի՞նչ է տրվում նոցա, որոնք անպատրաստ են: Քանի՞ անգամ պէտք է Հաղորդուել:

88. ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ: Սուրբ Հոգու ո՞ր շնորհքն է խնդրվում ամուսնութեան խորհրդի մէջ: Ինչո՞ւ է խնդրվում այդ և հնոջ համար այդպիսի շնորհք: Ո՞վ կարող է մտնել ամուսնութեան մէջ:

89. ԿԱՐԳ ԿԱՄ ՁԵՆՆԱԳԻՐՈՒԹԻՒՆ: Հոգու ո՞ր շնորհքն է հաղորդվում Կարգի խորհրդի մէջ: Կարգը բանի՞ բաժանմունք ունի. Որոնք են առաջին երեքը և մնա չորսը և ի՞նչպէս են նոքա չափակախ կոչվում: Եպիսկոպոսութիւնը կանգ է:

90. ՕԾՈՒՄՆ ՀԻՒԱՆԳԱՅ: Սուրբ Հոգու ո՞ր շնորհքն է տրվում հիւանդներին օժման խորհրդով: Ո՞վ է կատարում այս խորհուրդը և ի՞նչպէս: Հայաստանեայց եկեղեցին ի՞նչ սովորութիւն է արել այս խորհուրդը կատարելու համար:

91. ԲԻՒՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՀԱՒԱՏԻ ՏԱՐԱԾՈՒՄՆ: Քրիստոսի թշնամիք ի՞նչպէս էին վարվում քրիստոնեաների հետ: Ո՞վ էր առաջին նահատակը: Ո՞րպիսի մահուամբ կատարեցան առաքելները: Ո՞վ ազատ մնաց մարտիրոսական մահից: Ո՞րտեղ նահատակուեցան Պետրոս, Պողոս, Թադէոս և Բարթուղիմէոս առաքելները: Հայրաձայնքը կարողացա՞ւ յուսահատացնել քրիստոնեաներին: Ի՞նչն էր նոցա բաջալեղում:

92. ԲԻՒՍՏՈՆԵՒՈՒԹԵԱՆ ՍԿՁԲՆԱԿՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ: Հայաստանում քրիստոնեութիւնն ի՞նչպէս սկիզբ

դրեց: Ի՞նչ արեց Աբղար Թադաւորը, երբ խնացաւ Քրիստոսի քարոզութիւնները և հրաշագործութիւնները: Ի՞նչ պատասխանեց Քրիստոս Աբղարին նամակին: Ե՞րբ և ո՞ւմ ձեռքով կատարուեց Քրիստոսի խօսքը: Որոնք մկրտուեցան Աբղարի հետ: Ի՞նչ կարգադրութիւններ արեց Թադէոս առաքելը եղեսպալի մէջ: Այն տեղից ո՞ւր գնաց և ի՞նչ արաւ: Ո՞վ նահատակել տուաւ Թադէոսին և Սանդուխտին: Թադէոսից յետոյ ո՞ր առաքելը եկաւ Հայաստան և երբ: Ի՞նչ բերաւ իւր հետ Բարթուղիմէոս առաքելը: Ո՞րպիսի վախճան ունեցաւ նա: Ո՞րն է հեթանոսութեան մէջ հաստատուած Առաջին եկեղեցին:

93. ԲԻՒՍՏՈՆԵՒՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՏԱՐԱԾՈՒՄՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ: ԳԻՒԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՐՈՒՄ: Ո՞ւմ որդին էր Գրեգոր Լուսաւորէը, ո՞րտեղ ծնաւ նա: Ո՞ւր, ո՞ւմ ձեռքով և ի՞նչպէս մնաւ Սուրբ Գրեգորը: Ինչո՞ւ համար գնաց նա Հռոմ. երբ և ո՞ւմ հետ վերադարձաւ այնտեղից: Ի՞նչ հրամայեց Տրդատը Գրեգորին և ի՞նչ հետեանք ունեցաւ սորա ընդդիմութիւնը: Քանի՞ տարի մնաց խորվիրայում: Ե՞րբ և ո՞ւմ հրամանով կատարուեց Հռիփսիմեանց նահատակութիւնը. ի՞նչ պատահեց Տրդատին և նորա շրջապատողներին: Ի՞նչ արեց Սուրբ Գրեգորը խորվիրայից դուրս գալուց յետոյ: Ի՞նչպէս ընտրուեցաւ նա առաջնորդ Հայոց ազգի, ո՞ւր և ո՞ւմ ձեռքով ձեռնադրուեցաւ հայրապետ: Ձեռնադրուելուց յետոյ ի՞նչ արեց. ի՞նչ պահք սահամանեց և ի՞նչ պատճառով: Ո՞ւմ մկրտեց նա և ո՞ւր: Ե՞րբ սկսուեցաւ Էջմիածնաց եկեղեցու շինութիւնը: Սորանից յետոյ ի՞նչ գործեր չառաջացրեց Սուրբ Գրեգորը և ո՞ւր առանձնացաւ: Ի՞նչ տօներ ունի սահմանած Հայոց եկեղեցին ՚ի պատիւ Ս. Գ. Լուսաւորչին: Ե՞րբ ենք երբում «Էջ միածինն ի Հօրէ» շարականը:

94. ՍՈՒՐԲ ԳԻՒԲԸ ԵՒ ՀԱՒԱՏՈՅ ՀԱՆԳԱՆԱԿԸ: Ինչի՞ մէջ է պարունակվում Աստուածային վարդապետութիւնը: Ի՞նչ է Սուրբ գիւրը: Քանի՞ մասն է բաժանվում Սուրբ Գիւրը: Ի՞նչ է Աստուածաշունչը: Ի՞նչ է Սուրբ աւանդու-

Իւրացէլացւոց անապատի մէջ արած ճանապարհորդութիւնը մինչև Քանանացւոց երկիրը 54

Յետև Նաւեայ և Դատուորներ 56

Քաղաւորներ 58

Մարգարէք 59

Դանիէլ մարգարէն: Յուդայի թագաւորութիւնը Բաբելոնի գերութիւնից յետոյ 61

Փրկչի անկալութիւնը 63

Սուրբ Կոյս Մարիամի ծնունդը, ընծայումը և աւետումը 64

Քրիստոսի ծնունդը 67

Բեթղէմի Հովիւների Փրկչին երկրպագութիւն անելը և նորա քառասորեայ դպրատը տաճարը 70

Մոգերի երկրպագութիւնը: Մարիամի և Յովսէփի եգիպտոս փախչելը և այնտեղից դառնալը 72

Յովհաննէս Մկրտիչ 74

Տերոյ մկրտութիւնը և սատանայից փորձուիլը 75

Յովհաննէս մկրտչի Քրիստոսի վերայ տուած վկայութիւնը և մահը 77

Յիսուս գնում է Գալիլեայի Կանայ քաղաքը Հարսանիքին 78

Յիսուսը քարոզում է թէ ինքն է Քրիստոսը 79

Քրիստոսի Հրաշագործութիւնները 80

Քրիստոս ծովի վերայ փոթորիկը դադարեցնում է և ջրի վերայ ման է գալիս 82

Հինգ Հացով Հինգ Հազար մարդ կերակելը 83

Քրիստոս այլի կնոջ որդուն յարութիւն է տալիս 85

Քրիստոս բժշկում է անդամալուծին 86

Քրիստոս բժշկում է դեւահարներին 87

Քրիստոս բժշկում է ՚ի ծնէ կուրին 88

Տասն բորոտներէ բժշկուիլը 89

Քրիստոսի վարդապետութիւնը 90

Քրիստոսի քարոզութիւնը Աստուծոյ ողորմութեան վերայ 91

Քրիստոսի քարոզութիւնը թէ մարդիկ ինչպէս պիտի վարուին, որ արժանի լինին Աստուծոյ որդիք կոչուելու: Քրիստոսը օրհնում է մանուկներին 93

Քրիստոսի քարոզութիւնը իւր աշխարհիս վերայ Հաստատուած թագաւորութիւն մասին 96

Քրիստոսի քարոզութիւնը, թէ ինչպէս Հարկաւոր են Հաւատք և բարեգործութիւնք 98

Քրիստոսի քարոզութիւնը գլխաւոր պատուիրաններէ մասին 100

Քրիստոսի քարոզութիւնը թէ ով է մեր բարեկամը 100

Քրիստոսի քարոզութիւնը երման վերայ 102

Քրիստոսի քարոզութիւնը, թէ ինչպէս պէտք է սուրբ պահել շաբաթ և տօ՛ր օրերը 102

Քրիստոսի քարոզութիւնը բարեգործութիւնների, այսինքն ողորմութեան, պահքի աղօթքի և լուսցման վերայ 104

Քրիստոսի քարոզութիւնը ընկերների դէմ գործած մեղքի մասին 107

Քրիստոսի քարոզութիւնը թէ մարդ մըքան Հոգս պիտի բաշէ կերակրի և Հագուտի Համար 109

Քրիստոսի քարոզութիւնը, թէ ինչպէս պէտք է նայել Հարստութեան վերայ 110

Քրիստոսի քարոզութիւնը մեծ պաշտօններ և աշխարհային պատիւներ որոնելու մասին 111

Քրիստոսի քարոզութիւնը Հարկատուութեան մասին 112

Քրիստոսի քարոզութիւնը մեղքի թողութեան մասին 114

Տէրունական աղօթք 116

Քրիստոսի քարոզութիւնը թէ ինքն է ո՞ր Աստուծոյ, Կալիկ Հօր 119

Քրիստոսի քարոզութիւնը թէ ինքը պիտի չարչարուի մարդկանց փրկութեան Համար և յարութիւն պիտի առնի 120

Քրիստոսի քարոզութիւնը մեռելների յարութեան և յաւիտենական կեանքի վերայ 121

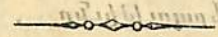
Քրիստոսի քարոզութիւնը իւր երկրորդ գալստեան և վերջին դազաստանի վերայ 122

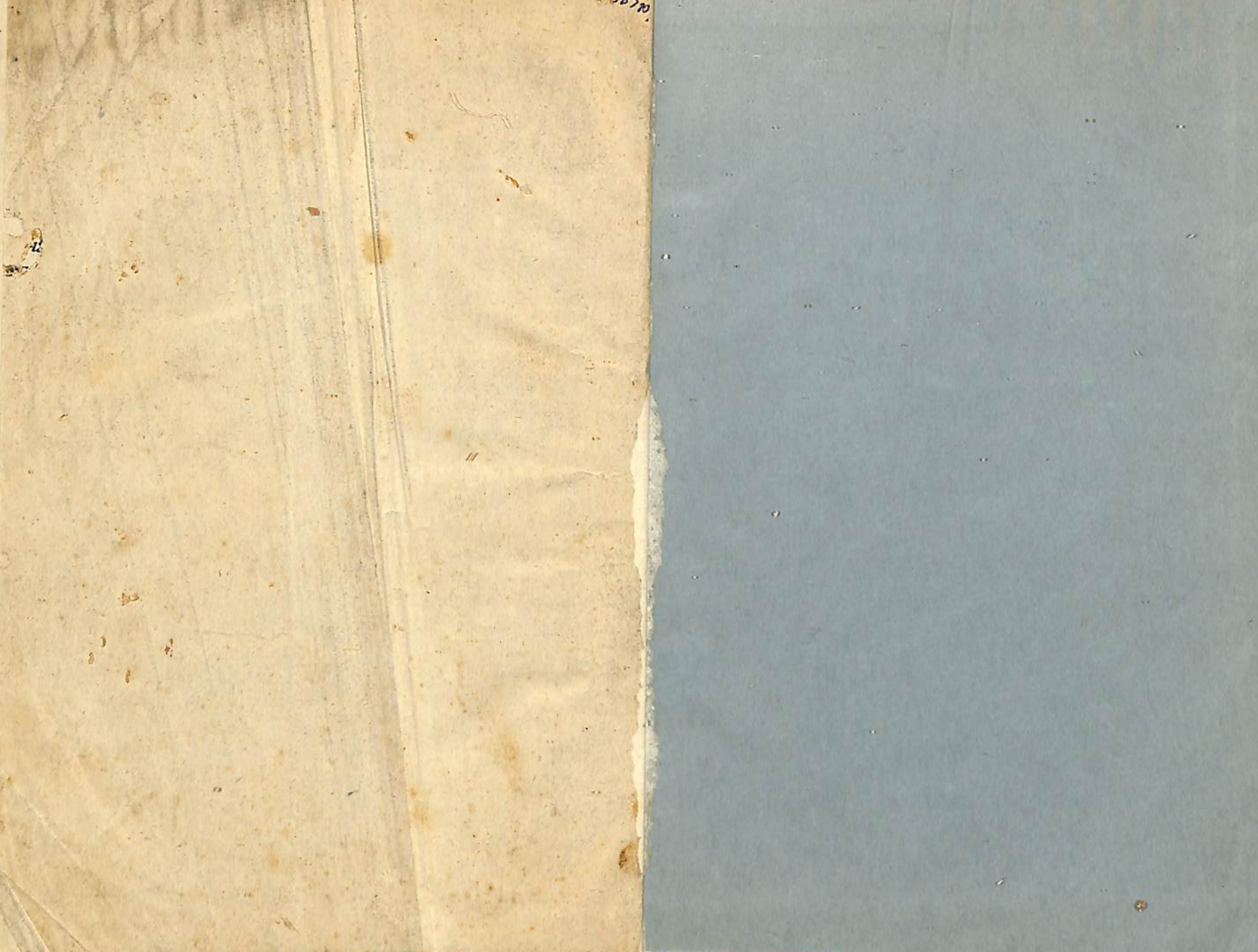
Քրիստոսի քարոզութիւնը Հոգւոյն Սրբոյ վերայ 125

Քրիստոսի պաշտօնակերպութիւնը 126

Քրիստոսի թշնամիները և Ղազարոսի յարութիւնը 127

Քրիստոսի չաղթական մուտքը Երուսաղէմ	129
Յուդայի մատնութիւնը	131
Յիսուսի մատնութեան գիշերը	131
Քրիստոսին տանում են քահանայապետների ատեանը դատուելու	135
Քրիստոս Պոնտացի Պիղատոսի առաջ	137
Քրիստոսի խաչի վերայ չարչարուելը և մահը	139
Թաղումն Քրիստոսի	142
Քրիստոսի դժոխք խնկելը	143
Քրիստոսի յարութիւնը	144
Երևումն Քրիստոսի	147
Քրիստոսի Համբարձումն	148
Առաքեալների վերայ	150
Գալուստ Հոգւոյն Սրբոյ Առաքեալների վերայ	151
Աստուածամօր վերաբոխումն	153
Ծանօթութիւն քրիստոնէական եկեղեցւոյ և նորա խորհուրդների վերայ	154
Մկրտութիւն	156
Իրոջմ	157
Ապաշխարութիւն	158
Հաղորդութիւն	158
Ամուսնութիւն	159
Կարգ կամ Ձեռնադրութիւն	160
Օծումն հիւանդաց	160
Քրիստոնէական հաւատի տարածումն	161
Քրիստոնէութեան սկզբնաւորութիւնը Հայաստանում	161
Քրիստոնէութեան չաղթական տարածումն Հայաս- տանի մէջ. Իրեգոր Լուսաւորի	163
Սուրբ Իրեգոր և Հաւատոյ Հանդանակը	167
Հարցմունքներ կրկնութեան համար	174

P. U.

N° 8385